

**Decizie de indexare a faptei de plagiat la poziția
00466 / 4.08.2021
și pentru admitere la publicare în volum tipărit****care se bazează pe:****A. Nota de constatare și confirmare a indiciilor de plagiat** prin fișa suspiciunii
inclusă în decizie.

Fișa suspiciunii de plagiat / Sheet of plagiarism's suspicion		
Opera suspicionată (OS)		Opera autentică (OA)
Suspicious work		Authentic work
OS	CHIOSEAU, Bogdan-Cezar. <i>Tactici utilizate de puterea aerospațială în acțiunile militare</i> . Referenți: Prof.univ Gabriel Florin MOISESCU (Univ.Națională de Apărare “Carol I”), Prof.univ. Vasile BUCINSCHI (Univ.Națională de Apărare “Carol I”), Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene “Henri Coandă”, 2018.	
OA	FRUNZETI, T., MUREȘAN, M., VĂDUVA, GH. <i>Război și haos</i> . București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009.	
Incidența minimă a suspiciunii / Minimum incidence of suspicion		
P.01	p.43:26 – p.44:02	p.178:14-18
P.02	p.44:03-08	p.179:07-16
P.03	p.44:09-17	p.179:17 – p.180:02
P.04	p.42:03-05	p.177:01-03
P.05	p.42:06-12	p.177:22-29
P.06	p.42:13-22	p.178:01-12
P.07	p.42:19-26	p.180:12-22
P.08	p.43:13-17	p.181:22-27
Fișa întocmită pentru includerea suspiciunii în Indexul Operelor Plagiate în România de la Sheet drawn up for including the suspicion in the Index of Plagiarized Works in Romania at www.plagiate.ro		

Notă: Prin „p.72:00” se înțelege paragraful care se termină la finele pag.72. Notăția „p.00:00” semnifică până la ultima pagină a capitolului curent, în întregime de la punctul inițial al preluării.**Note:** By „p.72:00” one understands the text ending with the end of the page 72. By „p.00:00” one understands the taking over from the initial point till the last page of the current chapter, entirely.**B. Fișa de argumentare a calificării de plagiat** alăturată, fișă care la rândul său este parte a deciziei.

Echipa Indexului Operelor Plagiate în România

Fișa de argumentare a calificării

Nr. crt.	Descrierea situației care este încadrată drept plagiat	Se confirmă
1.	Preluarea identică a unor fragmente (piese de creație de tip text) sau parafrazări dintr-o operă autentică publicată, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	✓
2.	Preluarea unor fragmente (piese de creație de tip text) dintr-o operă autentică publicată, care sunt rezumate ale unor opere anterioare operei autentice, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
3.	Preluarea identică a unor figuri (piese de creație de tip grafic) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
4.	Preluarea identică a unor tabele (piese de creație de tip structură de informație) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
5.	Republicarea unei opere anterioare publicate, prin includerea unui nou autor sau de noi autori fără contribuție explicită în lista de autori	
6.	Republicarea unei opere anterioare publicate, prin excluderea unui autor sau a unor autori din lista inițială de autori.	
7.	Preluarea identică de pasaje (piese de creație) sau parafrazări dintr-o operă autentică publicată, fără precizarea întinderii și menționarea provenienței, fără nici o intervenție personală care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	✓
8.	Preluarea identică de figuri sau reprezentări grafice (piese de creație de tip grafic) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
9.	Preluarea identică de tabele (piese de creație de tip structură de informație) dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
10.	Preluarea identică a unor fragmente de demonstrație sau de deducere a unor relații matematice care nu se justifică în regăsirea unei relații matematice finale necesare aplicării efective dintr-o operă autentică publicată, fără menționarea provenienței, fără nici o intervenție care să justifice exemplificarea sau critica prin aportul creator al autorului care preia și însușirea acestora într-o lucrare ulterioară celei autentice.	
11.	Preluarea identică a textului (piese de creație de tip text) unei lucrări publicate anterior sau simultan, cu același titlu sau cu titlu similar, de un același autor / un același grup de autori în publicații sau edituri diferite.	
12.	Preluarea identică de pasaje (piese de creație de tip text) ale unui cuvânt înainte sau ale unei prefețe care se referă la două opere, diferite, publicate în două momente diferite de timp.	

Alte argumente particulare: a) Preluările de poze nu indică sursa, locul unde se află, autorul real sau posibil.

Notă:

a) Prin „proveniență” se înțelege informația din care se pot identifica cel puțin numele autorului / autorilor, titlul operei, anul apariției.

b) Plagiutul este definit prin textul legii¹.

„...plagiutul – expunerea într-o operă scrisă sau o comunicare orală, inclusiv în format electronic, a unor texte, idei, demonstrații, date, ipoteze, teorii, rezultate ori metode științifice extrase din opere scrise, inclusiv în format electronic, ale altor autori, fără a menționa acest lucru și fără a face trimitere la operele originale...”.

Tehnic, plagiutul are la bază conceptul de **piesă de creație** care²:

„...este un element de comunicare prezentat în formă scrisă, ca text, imagine sau combinat, care posedă un subiect, o organizare sau o construcție logică și de argumentare care presupune niște premise, un raționament și o concluzie. Piesa de creație presupune în mod necesar o formă de exprimare specifică unei persoane. Piesa de creație se poate asocia cu întreaga operă autentică sau cu o parte a acesteia...”.

cu care se poate face identificarea operei plagiate sau suspionate de plagiat³:

„...O operă de creație se găsește în poziția de operă plagiată sau operă suspionată de plagiat în raport cu o altă operă considerată autentică dacă:

- Cele două opere tratează același subiect sau subiecte înrudite.
- Opera autentică a fost făcută publică anterior operei suspionate.
- Cele două opere conțin piese de creație identificabile comune care posedă, fiecare în parte, un subiect și o formă de prezentare bine definită.
- Pentru piesele de creație comune, adică prezente în opera autentică și în opera suspionată, nu există o menționare explicită a provenienței. Menționarea provenienței se face printr-o citare care permite identificarea piesei de creație preluate din opera autentică.
- Simpla menționare a titlului unei opere autentice într-un capitol de bibliografie sau similar acestuia fără delimitarea întinderii preluării nu este de natură să evite punerea în discuție a suspiciunii de plagiat.
- Piesele de creație preluate din opera autentică se utilizează la construcții realizate prin juxtapunere fără ca acestea să fie tratate de autorul operei suspionate prin poziția sa explicită.
- În opera suspionată se identifică un fir sau mai multe fire logice de argumentare și tratare care leagă aceleași premise cu aceleași concluzii ca în opera autentică...”

¹ Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 4 iunie 2004

² ISOC, D. Ghid de acțiune împotriva plagiatului: bună-conduită, prevenire, combatere. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2012.

³ ISOC, D. Prevenitor de plagiat. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2014.

**Teodor
FRUNZETI**

**Mircea
MUREȘAN**

**Gheorghe
VĂDUVA**

RĂZBOI ȘI HAOS

**Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei
București, 2009**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FRUNZETI TEODOR

Război și haos/ general-locotenent dr. Teodor
Frunzeti, general dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r)
dr. Gheorghe Văduva – București: Editura Centrului
Tehnic-Editorial al Armatei, 2009
ISBN 978-606-524-002-5

- I. Mureșan, Mircea
- II. II. Văduva, Gheorghe

355

*Responsabilitatea privind conținutul lucrării revine
în totalitate autorilor*

CUPRINS

<i>Argument.....</i>	<i>7</i>
<i>Partea I RĂZBOIUL BAZAT PE INFORMAȚIE ȘI TEHNOLOGIE DE VÂRF.....</i>	<i>18</i>
<i>Capitolul 1 Noua dimensiune cognoscibilă a conflictualității armate. Războiul bazat pe Rețea</i>	<i>22</i>
1.1. Conexiuni dinamice în evoluții haotice	27
1.2. Tipologia confruntărilor haotice.....	31
1.3. Conflicte militare, conflicte nonmilitare	32
<i>Capitolul 2 Fizionomia Războiului bazat pe Informație și pe Tehnologia de Vârf. Războiul bazat pe Rețea</i>	<i>36</i>
2.1. Teorie și practică în Războiul bazat pe Informație și pe Înalta Tehnologie.....	38
2.2. Structuri de forțe specifice	39
2.3. Mijloace, tehnologii și resurse	41
2.4. Noi roluri și funcțiuni.....	43
2.5. Standardizarea societală a operațiilor bazate pe rețea	51
<i>Capitolul 3 Configurarea strategică și tactică a Războiului bazat pe rețea</i>	<i>53</i>
3.1. Concept pentru viitor	53
3.2. RBR, NATO și PESA	65
3.3. Strategia RBR, conflictele clasice și asimetrice	69
3.4. Terorismul și RBR.....	71
<i>Capitolul 4 RBR și structura de forțe</i>	<i>73</i>
4.1. Realități și perspective	73
4.2. O strategie de implementare	75
<i>Unele concluzii.....</i>	<i>79</i>
<i>Partea a II-a RĂZBOIUL ASIMETRIC.....</i>	<i>81</i>
<i>Capitolul 1 Filosofia și fizionomia războiului asimetric.....</i>	<i>84</i>
1.1. Război al umbrelor.....	89
1.2. Ultimul război simetric.....	94
1.3. Ieșirea din simetrie.....	96
1.4. Haosul asimetric	102
<i>Capitolul 2 Tipologia războiului asimetric.....</i>	<i>105</i>
2.1. Război preemptiv sau război preventiv?	106

2.2. Război asimetric de joasă intensitate	114
Capitolul 3 Unele perspective ale războiului asimetric.....	123
3.1. Inacceptarea dominanței.....	124
3.2. Schimbarea la față a războiului	132
3.3. Cerințe, exigențe, consecințe.....	136
3.4. Caracteristici ale sistemelor și dispozitivelor	144
3.5. Experiența românească.....	147
Concluzii și sugestii.....	151
Partea a III-a RĂZBOIUL COGNITIV	153
Capitolul 1 Cunoașterea războiului.....	155
1.1. Aquila non capit muscas	155
1.1.1. Managementul deosebirilor.....	156
1.1.2. O strategie de negare a realului?	164
1.2. Globalizarea și războiul.....	170
1.2.1. Războiul lumii împotriva statelor	171
1.2.1.1. Cunoașterea provocărilor, pericolelor și amenințărilor ce duc la crize și războaie	173
1.2.1.2. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități globale.....	177
1.2.1.3. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități globale de natură cosmică.....	179
1.2.1.4. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități de natură geofizică și geoclimatică	182
1.2.1.5. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități de natură umană.....	184
1.2.1.6. Provocări, pericole și amenințări specifice	188
1.2.1.7. Provocări, pericole și amenințări informatice.....	191
1.2.2. Cunoaștere, testare, evaluare.....	194
1.2.2.1. Principii, caracteristici, criterii.....	205
1.2.2.2. Indicatori	209
1.2.2.3. Etalonarea și calibrarea indicatorilor.....	211
Capitolul 2 Expansiunea războiului.....	214
2.1. Informație, concept, cunoaștere, acțiune	215
2.2. Războiul prin cuvânt	219
2.3. Libertate... îndiguită.....	223
2.4. Războiul între realitate, imagine și cuvânt.....	231
2.4.1. Real, ireal și virtual.....	232
2.4.2. Un cerc vicios.....	237
2.4.3. Între imagine și realitate	244

2.4.4. Se reduce oare războiul mediatic la prezentarea războiului real de către media?!	254
2.5. Războiul economic	259
2.6. Războiul social	264
2.7. Războiul cultural	267
2.8. Războiul diplomatic	270
2.9. Războiul antirăzboi	272
2.9.1. Un nou paradox: război pentru pace, războaie pentru stabilitate	273
2.9.2. Metamorfoza războiului	278
2.9.3. Quo vadis?	281
Capitolul 3 Cunoașterea crizelor și conflictelor armate	289
3.1. Cunoașterea gestionării	293
3.1.1. Supravegherea și monitorizarea crizelor și conflictelor armate	298
3.1.2. Decizia în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate	303
3.2. Tipologia gestionării	307
3.3. Derularea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate	309
3.4. Cunoașterea structurilor care acționează	312
3.4.1. Structuri de culegere și prelucrare a informațiilor	315
3.4.2. Structuri de decizie	323
3.5. Unele concluzii	324
Capitolul 4 Cunoașterea geopolitică a războiului	327
4.1. China dinapoia unui zid cu geometrie fluidă	338
4.1.1. Repere inconfundabile	338
4.1.2. Între înzăvorâre și izvorâre	342
4.1.3. Xianjiang – falie sau confluență strategică?	348
4.2. Iranul între război și pace	358
4.2.1. O istorie clocotitoare	359
4.2.2. Un orizont geopolitic special	362
4.2.3. Orizont energetic nesigur	367
4.2.4. Perspective incerte	369
4.2.5. În loc de concluzii	372
4.3. Remanențe ale unor efecte de falie	374
Capitolul 5 Război și cunoaștere	388
5.1. Managementul cunoașterii războiului cognitiv	389
5.1.1. Să vezi, să afli, să înțelegi	392
5.1.2. Axiologia conflictualității	394

RĂZBOI ȘI HAOS

5.1.3. Management și gestionare.....	399
5.2. Războiul noțiunilor, categoriilor și conceptelor	401
5.3. Ordine în haos.....	402
5.3.1. În pragul unor soluții.....	405
5.3.2. Spre o nouă ordine?	410
5.4. Războiul sfârșitului războiului	411
CONCLUZII	414
Bibliografie.....	417
Abrevieri	424
Anexe.....	426
Anexa nr. 1 Principii de criză.....	426
Anexa nr. 2 Conexiuni în cadrul procesului de gestionare a crizelor și conflictelor	433
Anexa nr. 3 Sisteme de responsabilități.....	434
Anexa nr. 4 Organigrama structurii NATO.....	436
Anexa nr. 5 Efectul haotic asupra războiului.....	438

ARGUMENT

Trăim într-o lume a întrebărilor de tot felul și de toate felurile. A numeroaselor întrebări. Unele, cu răspunsuri simple, altele cu răspunsuri complicate, iar cele mai multe cu răspunsuri neterminate. Întrebările referitoare la războiul și războaiele lumii fac parte din această categorie. Oricâte răspunsuri am avea, am căuta, am sugera sau am realiza, ele vor fi în continuare mult prea puține pentru a înțelege acest fenomen complicat – războiul – ce devine din ce în ce mai sofisticat, mai ascuns, mai haotic.

Nu cumva asocierea dintre conceptul de *război* și conceptul de *haos* este un nonsens, adică o contradicție în termeni? Tinde oare războiul, care a fost dintotdeauna un model de organizare, planificare și acțiune, să devină haotic? Este oare posibil ca războiul – cel mai complex și mai periculos, dar și cel mai controlat fenomen din societatea omenească – să scape principiilor sale riguroase, precum și voinței, conștiinței, cunoașterii, înțelegerii și puterii omenești? Va ieși el oare din rigoare, previzibilitate și planificare strategică? Va ieși războiul din principiile sale? Va deveni războiul un fel de *tsunami social*, o catastrofă, cu configurări și delimitări imposibil de prevăzut, de gestionat și de controlat?

Mult mai mult ca ieri și infinit mai mult ca alaltăieri, lumea, azi, devine din ce în ce mai complexă și mai interdependentă. Complexitatea rezultă din multitudinea activităților, a paradigmatelor, a instituțiilor și a relațiilor, interdependența este determinată de implementarea rețelei. Teoria haosului, potrivit căreia evenimente neînsemnate se pot afla la originea unor mari schimbări, chiar la originea unor catastrofe

sau a unor salturi incredibile și inexplicabile a devenit de mare actualitate. Aceasta înseamnă că, în ceea ce privește ziua de mâine, nu mai putem fi foarte siguri de nimic.

Nu este o perspectivă foarte optimistă. Este, însă, o realitate tulburătoare. Și un paradox îngrijorător. Lumea a atins acel stadiu de înlănțuire pe care cu greu îl mai poate înțelege și controla pe deplin. Modelarea matematică a unei asemenea complexități are capacitatea să-i ofere un instrument științific care ar putea cumva s-o ajute să se înțeleagă cât de cât pe sine în conul de umbră sau de lumină al noilor paradigme, dar provocările viitoare par a fi atât de mari, încât și certitudinile existențiale de până acum, ca și cele date de limbajele formalizate, pot fi puse la îndoială.

Ceea ce este însă foarte grav nu se rezumă la ceea ce rezultă pentru viitor din teoria sistemelor departe de echilibru, ci se dezvoltă prin implicațiile acestei realități în planul securității. Din păcate, insecuritatea sistemelor și proceselor este direct proporțională cu complexitatea lor, chiar dacă și măsurile de securitate intrinseci sistemului sau cele de metasistem sunt și ele, la fel, direct proporționale cu această complexitate.

Aici se deschide o nouă bifurcație: forțarea modelării complexității sau întoarcerea la simplitate. Ambele sunt tentante și abordate cu curaj și încredere, dar este destul de complicat ca, în aceleași condiții, aceeași entitate să urmeze două noi drumuri deodată, adică să se împartă în două, dar să rămână, totuși, entitate, adică una singură.

În aceste condiții, responsabilitatea oamenilor față de propria lor existență crește nemăsurat. Simpla apelare la „ce-o da Domnul” nu mai este suficientă. Fie și pentru motivul, cunoscut de multă vreme la noi, potrivit căruia „Domnul îți dă, dar nu îți bagă și în traistă”. Ceea ce înseamnă că, într-un fel sau altul, dintotdeauna omul a fost și s-a simțit responsabil atât

pentru propria sa condiție, cât și pentru condiția celorlalți, de care este strict dependent.

Este, astăzi, mult mai mult ca ieri, timpul marilor responsabilități interdependente, al marilor responsabilități colective. Dar nu în afara oamenilor, a comunităților și entităților omenești, ci chiar în miezul lor cel mai fierbinte: arealul.

Managementul războiului – care se pare că, în epoca noastră, a atins formele cele mai cutezătoare și mai eficiente, aproape perfecte, ale relației conducere-acțiune și ale raportului planificare-execuție – va deveni un management al haosului, adică un management haotic? În ce va consta, de fapt, războiul haotic? În ieșirea lui din limitele voințelor care se confruntă? În imposibilitatea prevederii efectelor? În evoluția spre haos a cauzelor, determinărilor și desfășurărilor? În haosul intereselor și politicilor pe care le exprimă și le pune totdeauna în operă? Adică în haosul societății omenești? Sau în și prin toate acestea la un loc?

În general, există o ruptură între universul cunoașterii și cel al războiului, chiar dacă războiul face parte din acțiunea umană, mai mult sau mai puțin eficientă (de regulă, ineficientă, dar totdeauna violentă), iar acțiunea umană, fără o cunoaștere temeinică a domeniului de intervenție¹, nu înseamnă, de cele mai multe ori, decât hazard, aventură, iresponsabilitate. De multe ori, războiul, ca formă extrem de violentă a acțiunii umane – cea mai violentă dintre forme – are și aceste atribute. Cu alte cuvinte, trebuie spus că războiul este, între multe altele, și hazard, situație-limită, aventură, iresponsabilitate. Dar are principii și reguli clare pe care, beluigeranții civilizați le

¹ Orice acțiune umană este, în fond, o intervenție pentru a modifica, într-un anume sens, structura, funcția și chiar dinamica unui sistem sau a unui proces.

respectă. Chiar și nerespectarea regulilor și principiilor face parte, într-un fel, din disciplina războiului, în forma ei disimetrică (disproporționată) sau asimetrică (disproporționată dar acțională și surprinzătoare). Desigur, nu toate războaiele sunt așa, ci doar unele dintre ele, poate cele mai multe.

Scopul acestei lucrări nu este însă acela de a reliefa și demonstra hazardul, aventura, iresponsabilitatea și ineficiența războiului, nici incompatibilitatea dintre război și cunoaștere, întrucât așa ceva chiar nu există, ci acela de a sesiza și evidenția metamorfoza raportului dintre război și cunoaștere, dintre parte și întreg, impactul respectivului raport – și el, la rândul lui, dinamic și complex – asupra războiului și asupra cunoașterii, posibilele evoluții (dar și involuții) ale rolului cunoașterii în dinamica războiului, desigur, din perspectiva acțiunii umane reale, inevitabile și, câteodată, eficiente.

Este adevărat, procesul cunoașterii clarifică foarte multe lucruri, înlătură foarte multe nedeterminări, creează foarte multe certitudini, dar, în același timp, reliefează o mulțime din ce în ce mai diversificată și mai extinsă de incertitudini, de lucruri ce nu pot fi încă pe deplin cunoscute, mai ales din sfera celor ce țin de politica și strategia războiului, de filosofia lui complexă și contradictorie, de logica lui ciudată, de cele mai multe ori, foarte riguroasă, dar, câteodată, incomprehensibilă, imprevizibilă și chiar absurdă. Cu cât este mai mare numărul întrebărilor referitoare la fenomenul război ce primesc răspuns sau răspunsuri, cu atât va fi mai mare și numărul întrebărilor, mai vechi sau mai noi, ce nu pot primi încă un răspuns.

De aceea, războiul, ca mai toate acțiunile violente – iar războiul, prin dimensiunea sa armată, este cea mai amplă și mai teribilă dintre violențe –, se prezintă a fi, deopotrivă, un fenomen cognoscibil și unul ce nu poate fi pe deplin cunoscut. De cunoașterea războiului se ocupă cei care au și pot avea acces la ample documente de analiză a acestui fenomen, cei care

analizează în permanență conflictualitatea lumii și caută cauze, efecte, relaționări, determinări și explicații. Ceilalți – de fapt, cei ce suportă în mod direct efectele războiului, adică mulțimea oamenilor, mulțimea ființelor, mulțimea neființelor, mediul fizic și chiar mediul virtual – rămân, de regulă, înafara cunoașterii filosofiei și fizionomiei războiului. Cei mai mulți iau războiul ca pe o fatalitate.

Omul obișnuit, preocupat cu munca lui mărunță, de fiecare zi pentru a-și câștiga bucățița de pâine necesară vieții lui și familiei lui, nu-și bate capul pentru a analiza și înțelege acest fenomen. Cei mai mulți își spun – dacă se întâmplă cumva să le treacă prin cap vreo idee sau vreo întrebare referitoare la acest fenomen atât de complex și de categoric, ca o furtună – că așa a fost mereu și așa va fi mereu, de vreme ce omenirea s-a înarmat tot timpul și nu a renunțat niciodată, în nicio împrejurare, la armele sale, chiar dacă ele nu aduc decât moarte și necazuri de tot felul.

Ceea ce omite, fie cu bună știință, fie din neputință, fie din plictiseală sau din revoltă, acest om care-și câștigă muncind din greu bucățița lui de pâine este faptul că armele nu sunt doar aducătoare de moarte în sine, ci și instrumente ale puterii. Or, pentru societatea omenească, puterea este esențială. Chiar dacă suportul ei nu-l constituie doar armele aducătoare de moarte, ci, mai ales, resursele, piețele și tehnologiile aducătoare de bani, de bunăstare și de profit, tot frica păzește via. Armele dau siguranță, putere, dar și o capacitate cu totul specială, aceea de a descuraja sau de a amenința.

În pofida dictonului potrivit căruia ar fi destul loc sub soare pentru toată lumea, oamenii n-au destul loc pe pământ. Dintotdeauna, locul fiecăruia a fost râvnit de ceilalți, iar locurile celorlalți n-au fost suficient de mari și de confortabile pentru a nu fi râvnite, la rândul lor, de alții sau pentru ca ei să nu râvnească locurile altora.

Dincolo de această frază oarecum directă, poate chiar prea simplificatoare și chiar vulgară, lumea este conflictuală. Așa este ea făcută. Universul însuși este conflictual. Energia, informația, viața, mișcarea se nasc din conflict. Toți știm acest adevăr, întrucât face parte din viața noastră și, de aceea, nu avem nici cum să-l eludăm, nici cum să-l transformăm, nici cum să-l nesocotim.

Aceasta nu înseamnă că, vrând-nevrând, trebuie să acceptăm resemnați, uimiți și umiliți războiul nostru, al oamenilor, pe motiv că, probabil, el nu este decât o fărâmă din *războiul universal*, ci doar că războiul are cauze, efecte, explicații, că este o realitate ce se cere cunoscută, gestionată și, în limita posibilului, chiar pusă sub un anumit control. Nu știm foarte precis dacă este sau nu este posibil ca războiul, ca fenomen, să fie pus, în întregul lui, sub controlul oamenilor. Știm însă că n-ar fi prea rău dacă s-ar realiza, măcar parțial, un astfel de obiectiv.

Probabil, păstrând proporțiile, războiul este la fel ca o furtună sau ca un uragan, ca un cutremur sau ca un fenomen cosmic, iar oamenii, aduși prin desfășurări și evoluții ciudate în fața unei iminente confruntări, nu-și dau seama foarte exact cum și de ce, iar explicațiile pe care le caută și le găsesc poartă și vor purta mereu amprenta condiționalului și subiectivului.

Dar un anume tip de război – să zicem, războiul dintre elementele a și b – ar putea fi totuși pus sub controlul mulțimilor A și B sau al metamulțimii (A ; B), astfel încât el să nu se producă sau să nu depășească un anumit nivel de angajare. Pentru a exercita un astfel de control, este nevoie, fără îndoială, de cunoașterea exactă a situației, de evaluarea realităților, evenimentelor și consecințelor.

Cel mai dificil proces de evaluare este cel de evaluare a consecințelor posibile. Un litigiu de frontieră nerezolvat pe cale

diplomatică poate duce, în anumite condiții, la o confruntare armată între părți.

Consecințele unei astfel de confruntări pot fi grupate în patru categorii:

- rezultate din stingerea imediată a conflictului, sub presiunea marilor puteri, a organismelor internaționale etc.;

- rezultate din transformarea conflictului într-un război de lungă durată (durată medie sau scurtă), cu consecințe politice, economice, sociale și militare grave și, de cele mai multe ori, imprevizibile;

- rezultate din extinderea conflictului și transformarea lui în război zonal (cazul Iugoslaviei);

- rezultate din degradarea situației și extinderea necontrolată a războiului, cu angajarea diverselor părți, inclusiv a marilor puteri.

Aceste propoziții și altele ca ele, foarte numeroase și foarte greu de spus și de inventariat, sunt, de fapt, ipoteze ce se cer bine formulate, apoi demonstrate și verificate, printr-o complexă și complicată activitate de cunoaștere a domeniului, a părților ce pot intra în conflict sau care sunt deja în conflict, adică a situației reale, a precedentelor, a lanțurilor cauzale, a valorilor (ce stabilizează și dau consistență și integralitate entităților), dar și a intereselor acestora, întrucât, totdeauna, interesele se constituie în mobiluri ale acțiunii, iar dacă ele sunt conflictuale și ireconciliabile, nici acțiunile pe care le generează nu vor fi altfel.

Cunoașterea are o trimitere directă și consistentă în filosofia și fizionomia războiului. Rezultatele acesteia se concretizează în noile tipuri de războaie pe care deja le numim *războaie ale cunoașterii* sau *războaie ce implică o cunoaștere superioară, o cunoaștere științifică, adică epistemologică*. Dintre acestea trei se detașează cu prioritate: Războiul bazat pe Rețea, Războiul Asimetric și Războiul Cognitiv. Chiar dacă ele

par simple găselnițe pentru nuanțele sau formele de confruntare pe care le presupune un război – războiul fiind un fenomen foarte complex, cu numeroase forme de exprimare –, noi considerăm că epoca în care intrăm devine o epocă a cunoașterii, care generează o societate a cunoașterii, chiar, forțând puțin nota, o societate epistemologică, în sensul că fiecare om devine un fel de nod de rețea în procesul cunoașterii, având, deopotrivă, calitatea de destinatar, de procesator și de utilizator al informației și, prin integrarea acesteia într-un sistem categorial, al cunoștinței.

Lucrarea de față se referă la evoluția (sau involuția) războiului, ca fenomen social complex, ca mijloc de deblocare a unei situații strategice, spre starea de haos. Această mișcare spre nedeterminare rezultă, în primul rând, din deplasarea societății spre starea de globalizare și de iminența traversării unei etape de dezorganizare în vederea unei noi organizări. Coordonatele acestei noi organizări și elementele de impact strategic impun o analiză atentă a noilor determinări ale conflictualității și, prin aceasta, ale războiului. Există, desigur, și alte determinări ale transfigurării războiului spre starea de haos, unele care vin din propriile sale izvoare. Chiar dacă alăturarea termenilor de război și haos și chiar noțiunea de „război haotic” par un oximoron, războiul fiind una dintre cele mai bine organizate activități omenești, nu încapă nicio îndoială că reconfigurarea acestui străvechi fenomen al conflictualității societății oamenilor pe noi coordonate, flexibile, fluide și greu de determinat – în mare măsură, nedeterminabile – obligă la reflecție. Și, încă o dată, se pune tranșant întrebarea: Este oare posibil ca războiul să iasă din propriile sale principii? Și, dacă așa ceva este posibil, atunci războiul va mai fi război sau va deveni altceca? Altceva ce?

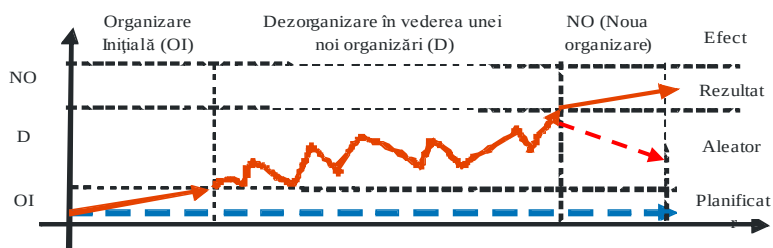
Caracterul haotic al războiului nu se reduce la o simplă metaforă. Nici doar la relația dintre război și haos, adică dintre

fenomenul război și teoria haosului sau haosul Universului, al Existenței, al Vieții. Trebuie să începem încă de acum cu o concluzie care tinde să aibă valoarea de axiomă: și fenomenul război, ca mai toate fenomenele de pe planetă și din Univers, are tendința să evolueze haotic, iar aceasta se manifestă în cel puțin două componente majore:

- în interiorul fenomenului, ca procesualitate dinamică și complexă;
- în exteriorul fenomenului, ca procesualitate extinsă, adică relația lui cu celelalte fenomene sociale complexe.

În *interiorul* fenomenului, această tendință se explică prin aceea că, odată declanșat, războiul – indiferent de amploarea și de tipologia lui – poate evolua haotic, în sensul unor desfășurări bruște și imprevizibile, cu efecte greu de evaluat. O mare parte dintre războaiele lumii au avut, cel puțin, pe anumite porțiuni, evoluții haotice, cu finaluri imprevizibile. Cele două Războaie Mondiale, precum și Războiul Rece, se înscriu în mare măsură în această categorie.

Schematic, o astfel de evoluție ar putea fi reprezentată astfel:

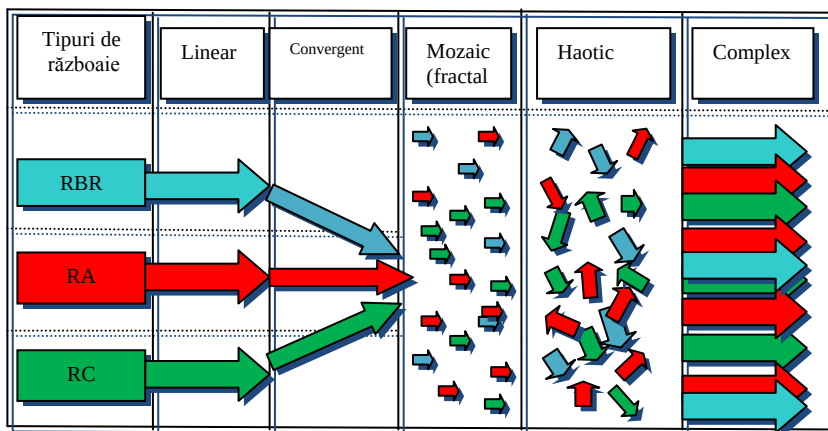

În *exteriorul* fenomenului, adică în relația războiului cu alte fenomene sociale complexe, este la fel de haotic și de imprevizibil ca și desfășurările lui interioare.

Cele trei tipuri de războaie pe care le avem în vedere când vorbim de această dimensiune a conflictualității haotice sunt:

- războiul bazat pe informație și tehnologie de vârf, exprimat, la ora actuală, prin Războiul bazat pe Rețea (RBR);
- războiul asimetric (RA);
- războiul cognitiv (RC).

Toate trei sunt războaie riguros planificate, cu obiective clare și distincte, cu un suport logistic remarcabil și cu argumente foarte solide. Dar, în raport cu alte fenomene sociale și cu ele însele, ele pot avea, așa cum o arată și situația actuală din Irak și din Afganistan, evoluții haotice, în sensul evoluției lor spre asimetric și imprevizibil. Mai mult, fiecare din aceste trei tipuri de războaie, cu evoluții sau etape bruște și imprevizibile, poate produce interferențe și o mulțime de alte efecte greu de prevăzut, de controlat și de contracarat. Fiecare poate să fie cauză pentru celălalt sau pentru evoluția haotică a comportamentului celuilalt. O asemenea aserțiune ar putea fi exprimată, de o manieră simplificată, dar sugestivă, în următoarea schemă:

Orice intrare în haos este, într-un fel, benefică pentru gândire, pentru reflecție, inclusiv pentru reflecția strategică. Argumentele sunt numeroase. Noul tip de război, ca război fluid, dar și integral și imprevizibil – de fapt, o reînsumare a unor fractali care au făcut cândva parte dintr-o arhitectură a unui întreg coerent și demn –, corespunde noului tip de civilizație – o civilizație de rețea – în care oamenii vor trăi în văzul lumii și se vor război înapoia unor uriașe cortine cibernetice.

PARTEA I

RĂZBOIUL BAZAT PE INFORMAȚIE ȘI TEHNOLOGIE DE VÂRF

Războiul bazat pe informație și tehnologie de vârf este cunoscut și sub denumirea actuală de Război bazat pe Rețea (RBR), o adaptare, pentru limba română, a conceptului american Network Centric Warfare. S-ar putea, desigur, obiecta că, de fapt, nu este nimic nou, întrucât, în toate timpurile, toate războaiele s-au bazat pe informație, cunoaștere și pe tehnologia de vârf a vremurilor respective. La urma urmei, totdeauna războiul, ca formă supremă a violenței și a acțiunii umane agitate, ieșite peste margini, enervate, disperate sau duse la extrem, s-a constituit într-un factor stimulator al științei și creației tehnice.

Nici astăzi lucrurile nu stau altfel, dar creația și inovația științifică și tehnică se desfășoară în alți parametri, având o altă anvergură. Războiul este, astăzi, înțeles, fie ca o desfășurare haotică, fractală (în mozaic) și extrem de periculoasă de violențe, ce cu greu poate fi pusă sub control, fie ca o acțiune directă, controlată, prin care se urmărește îndeplinirea unor obiective precise și stăpânirea, inclusiv prin mijloace violente, a haosului, în vederea menținerii, impunerii sau construirii unei ordini bazată pe un sistem de securitate dinamic și controlat.

Din această perspectivă, în mod paradoxal, războiul se pare că devine, din ce în ce mai mult, între altele, și un factor de securitate, un mijloc de menținere a păcii, de prevenire a unor catastrofe, adică a unui război revărsat și necontrolat, ce ar duce

la distrugerea civilizației. Un astfel de raționament, ciudat în forma sa, este, totuși, realist în conținutul său.

Războaiele de dată ceva mai recentă, ca și numeroase alte confruntări de pe planetă, par să confirme o astfel de afirmație. Marile puteri și ceea ce numesc ele comunitatea internațională, deși, prin articolul 51 din Carta ONU, războiul de agresiune este scos în afara legii și, prin aceasta, se exclude, teoretic și *de jure*, războiul din viața societății legitimează, totuși, acțiunea militară, intervenția militară, folosirea unor mijloace proporționate (dar suficiente) pentru combaterea violenței, inclusiv prin violență (doar cui pe cui se scoate), gestionarea, și prin mijloace militare, a mediului de securitate, managementul conflictualității.

Războiul bazat pe Rețea este însă doar o parte a noului tip de confruntare militară și civil-militară, adică doar una dintre multiplele forme de confruntare violentă existente sau dintre cele neviolente, ce se conturează în viitor.

Conceptul RBR corespunde, în cea mai mare măsură, prin forma și prin conținutul său, începutului unei noi etape în dezvoltarea societății omenеști. Este un concept de avangardă conflictuală informațională și tehnologică, cu desfășurări globale, accesibil, deocamdată, numai entităților care dispun de sisteme performante de investigare, analiză și cunoaștere, de tehnologii de vârf (*high-tech*), de tehnologia informației (*IT*) și de structurile hardware și software necesare folosirii acestora.

Distanța dintre avangardă și ariergardă, în acest foarte complicat marș războinic spre viitor, s-a mărit aproape insuportabil, ceea ce a generat o filosofie complicată a simetriei, disimetriei (non-simetriei) și asimetriei în spațiul confruntării. Consecințele pot fi de-a dreptul dramatice, dacă acceptăm că războiul, oricât de disproporționat și de asimetric ar fi, nu poate exclude marile bătălii de întâlnire. De aceea,

Războiul bazat pe Rețea poate fi privit din cel puțin trei unghiuri:

- ca război de teatru, sau cu teatru, adică în calitate de confruntare dintre două sau mai multe entități înarmate până în dinți, într-un teatru de operații bine definit, atât ca arie geografică și din punct de vedere al angajării, ceea ce menține dimensiunile simetrice și disimetrice ale confruntării, cât și ca filosofie și praxiologie a operațiilor și acțiunilor concrete, adecvate și eficiente, ceea ce-l aduce în spațiul asimetriei;

- ca război extins și în alte domenii decât cele specifice luptei armate, îndeosebi în ciberspațiu, în media, în domeniul economic și în cel financiar;

- ca război în teatrul conceptelor, care are ca obiectiv dominanța în spațiul cunoașterii, fundamentarea științifică a unor sisteme de acțiune și de reacție ce permit folosirea inteligentă și eficientă a forțelor și mijloacelor existente și crearea altora noi, mai performante și mai greu de descoperit și de identificat.

Aceste dimensiuni, chiar dacă nu sunt cu totul și cu totul noi – așa ceva se pare că a mai fost cândva –, cer noi abordări ale fenomenului război și noi modalități de investigare, cunoaștere și înțelegere a spațiului, sensului, scopului și rolului confruntării violente, neviolente și nonviolente în relațiile internaționale.

Este cât se poate de clar: fără confruntare nu se poate. Confruntarea face parte din zestrea lumii oamenilor. Dar ce este, cum este și cum poate fi o astfel de confruntare? Confruntarea este neapărat o anticameră a războiului? Este război? Care sunt formele ei periculoase? Dar cele acceptabile? Care este raportul dintre provocare, periculozitate, amenințare și acceptare, deci risc? În ce măsură este lumea dispusă să accepte sau să nu accepte riscul confruntării? Și, mai ales, cât depinde de ea o astfel de acceptare? Adică lumea aceasta a

noastră, cu zeci de mii de ani de istorie și de existență evolutivă, de schimbări radicale și metamorfoze, are sau nu are de ales?

Este bine ca toate aceste lucruri, chiar dacă nu pot fi schimbate radical, să fie măcar cunoscute în mod substanțial. Întrebările sunt justificate. Unele dintre răspunsuri se cunosc, altele nu se cunosc, iar cele mai multe dintre ele se lasă așteptate. Unele dintre ele pot fi îngrijorătoare, altele doar surprinzătoare. Dar nici aici nu sunt prea multe lucruri noi sub cerul nostru cel de toate zilele. Omenirea a trăit și va trăi mereu între provocări, pericole, amenințări, îngrijorări, vulnerabilități, spaime și speranțe.

În același spectru de totdeauna, dar colorat ceva mai intens azi, una dintre problemele cele mai tulburătoare și mai greu de soluționat se referă la implicațiile acestui tip de război în filozofia și fizionomia noilor configurații ale conflictualității lumii.

CAPITOLUL 1

NOUA DIMENSIUNE COGNOSCIBILĂ A CONFLICTUALITĂȚII ARMATE. RĂZBOIUL BAZAT PE REȚEA

Categoric, există și va exista mereu o conflictualitate majoră, fundamentală, intrinsecă a Universului și, implicit, o conflictualitate armată a lumii. O știm din istorie, au spus-o anticii, Heraclit chiar spunea că războiul face parte din Univers, o vedem aproape la tot pasul. În Irak și în Afganistan, se trage cu mitraliera și cu tunul, se folosesc sisteme de arme de tot felul – unele, primitive, altele, ultraperfecționate –, gangsterii se bat cu pistoale sau cu săbii prin cartiere, polițiștii patrulează înarmați pe străzile tuturor orașelor lumii, aproape tot omul are acasă o armă sau ceva care poate fi folosit, la nevoie, pe post de armă. Conflictualitatea înseamnă pericol, chiar amenințare, teamă, nesiguranță, dar și creare a unei capacități de acțiune preventivă sau preemptivă, de apărare sau de reacție.

Conflictualitatea, deci, există. Aici nu mai încap nicio îndoială. Lumea este războinică de când s-a născut ea. Se pune însă o întrebare tulburătoare, întrucât răspunsul este discutabil, el generând alte și alte întrebări. Poate sau nu poate fi conflictualitatea pusă sub control? Are oare lumea capacitatea de a-și gestiona și, mai ales, de a-și controla și conduce propria sa conflictualitate? Și, dacă da, atunci, în ce proporții, prin ce mijloace, de către cine, în folosul cui și, la urma urmei, în ce scop?

Toate aceste întrebări și multe altele, infinit mai multe decât ni le putem imagina noi, într-o viziune ceva mai optimistă, pot primi răspunsuri pozitive. Se pare că lumea ar

trebui să aibă și să-și cultive capacitatea de a-și gestiona propria-i conflictualitate, întrucât, dincoace de determinări universale, cosmice sau de natură divină, ea, lumea, este principala generatoare a propriei conflictualități. Ea este cea care produce arme, care își dă cu dreptul în stângul, care nu își poate armoniza oportun interesele, scopurile, obiectivele, realitățile, realizările și viața.

Totdeauna, oamenii vor mai mult, dar nu așa, în general, ci pe seama altor oameni. Vor, adică, mai mult de la alții. Îi interesează curtea vecinului, chiar dacă acesta nu este dispus nici să le-o arate, nici să le deschidă poarta. Pentru că, de obicei, ce vor unii pierd alții. În timp ce unii acaparează, alții pierd. Și pierd mereu. Adică o parte din lume pierde, în timp ce o altă parte câștigă. Dar părțile astea nu sunt bătute în cuie: adesea perdanții devin câștigători, iar câștigătorii perdanți. Asta, în visurile celor săraci, pentru că, în realitate, nimeni nu renunță la ceea ce a obținut, nici pentru a face mai multe acte de caritate decât i-o cere propria-i strategie de imagine, nici pentru a-i ridica pe alții din noroiul vieții. Pentru că, în viziunea lor, așa e viața făcută. Noroi pentru unii, palate pentru alții.

Această alternanță pare a fi firească doar în competițiile politice, adică într-o configurație cât de cât simetrică, al căror teatru de operații îl reprezintă electoratul. Când unii pierd, alții câștigă. Așa par să fie lucrurile în democrație. Dar ele, în realitate, nu sunt chiar atât de simple. Având în vedere că lumea este guvernată de un determinism dinamic complex, în care evoluțiile și involuțiile, ba chiar și stagnările sau salturile spectaculoase sunt supuse unor dezvoltări nu totdeauna bine definite, ci, de cele mai multe ori, haotice și imprevizibile, ne putem aștepta la orice. Tot ce putem ști cu certitudine despre evoluția unui sistem sau a unui proces este că niciodată nu vom ști în mod precis cum va arăta acesta mâine. Ne trezim în fiecare dimineață, mai devreme sau mai târziu, după cum ne-au

fost somnul, starea organismului și grijile, dar nu vom fi niciodată siguri, azi, dacă ne vom trezi și mâine...

În lumea conflictuală, conflictul este la el acasă, iar imprevizibilul este peste tot. Ne temem de el, uneori chiar îl provocăm, cu sau fără intenție, pentru că, de regulă, de ce-ți este frică nu scapi, dar ne și folosim de el pentru a atinge anumite scopuri. Scopul scuză mijloacele, chiar dacă și mijloacelor le pasă uneori de scopul pentru care sunt folosite... Mai ales când este vorba de imprevizibilitatea unui conflict.

Conflictul poate fi o realitate. Este, fără îndoială, o realitate. Dar el poate fi și un simplu mijloc pentru a schimba sau pentru a modifica o realitate. Neîndoielnic, conflictul armat este un mijloc violent pentru a schimba sau a modela o realitate, după voința uneia dintre părți. Dar conflictele armate sunt mai mult decât săbii sau tunuri puse în slujba unora sau altora dintre entități. Săbiile și tunurile sunt doar mijloacele. Ele sunt o urmare a unor politici și se produc din cauze unor decizii politice. Inclusiv conflictele militare sunt tot efecte ale unor politici și se declanșează în urma unor decizii politice.

Nu există conflicte militare în sine. Chiar și atunci când doar juntele militare le fac și le desfac, ele sunt tot modalități de punere în operă a unor decizii politice, luate însă de militari. Conflictele militare nu sunt cazuri izolate, nu sunt create din nimic, nu sunt blesteme sau necazuri căzute din ceruri, ca o fatalitate pe capul oamenilor și comunităților din care fac parte. Ele nu pot fi puse pur și simplu pe seama propoziției apodictice potrivit căreia, de la un capăt la altul, lumea este conflictuală și nimeni nu poate face nimic pentru a scoate conflictualitatea din lume sau lumea din conflictualitate. Nu poți să-i iei lumii nici ce-i este dat de la Dumnezeu, nici ce-și face ea însăși, cu mâna ei, de bună voie și nesilită de nimeni.

Conflictele armate au numeroase configurări, justificări, explicații și ipostaze, iar identificarea, evaluarea și clasificarea

lor – totdeauna limitate – se fac în funcție de foarte mulți factori, dintre care nu lipsesc determinările, cauzele directe, motivele generale și speciale, părțile angajate, scopurile, mijloacele, efectele etc.

Dintr-o perspectivă foarte generală, conflictele armate pot fi configurate și clasificate astfel:

- războaie (după scopuri, obiective, amplitudine, angajare, decizie, implicații etc.);

- modalități de soluționare prin acțiuni armate violente a unor litigii;

- momente ale unor crize în plină desfășurare;

- preambuluri ale unor războaie;

- efecte izolate sau în lanț ale unor războaie;

- efecte violente de falii politice, geopolitice și geostrategice;

- realități postconflict sau postrăzboi;

- erupții, în mozaic, ale conflictualității lumii;

- efecte ale eșecurilor economice, financiare sau de altă natură;

- efecte ale acțiunilor teroriste;

- confruntări militare și/sau civil-militare;

- non-militare etc.

În general, conflictele armate sunt violente, duse cu mijloace militare sau non-militare, dar cu folosirea armelor sau a sistemelor de arme de tot felul.

Conflictele armate sunt totdeauna acțiuni extreme, care îmbracă o gamă foarte largă de forme, cele mai multe dintre ele extrem de violente. Adesea, conflictul armat este asimilat cu războiul. Desigur, conflictul militar, cum se poate observa și din succinta prezentare de mai sus, nu este totuna cu războiul. Războiul este un fenomen complex, cu determinări numeroase și consistente. El se declanșează după oarecare chibzuință, în urma unei decizii majore, mai ales pentru deblocarea unei

situații strategice, pentru apărare împotriva unei agresiuni sau pentru soluționarea, prin mandat ONU, a unei crize ce nu poate fi rezolvată altfel. În acest caz, războiul nu mai este război, ci intervenție militară. După prăpădul produs de cel de-Al Doilea Război Mondial, termenul de război ar fi trebuit să dispară. Documentele oficiale nu consemnează aproape niciun război în acest interval de timp, ci doar conflicte armate frontaliere, intervenții militare, revolte, revoluții și alte asemenea cuvinte care sunt însă foarte departe de realitate. E drept, majoritatea războaielor de după Marea Conflagrație nu s-au produs în urma unor declarații de război, ci doar pentru soluționarea, prin mijloace militare, a unor crize sau pentru... repunerea în drepturi a puterii legitime...

Oricât ar fi războiul, ca fenomen specific societății omenеști, de complex și de greu de înțeles, de prevenit și de contracarat, conflictele militare fac parte din conflictualitatea socială, în general, și, de aceea, ele se cer privite și analizate în raport cu principalele caracteristici ale societății și cu tendințele care se manifestă în dinamica acesteia. Cunoașterea profundă a societății constituie premisa majoră pentru cunoașterea profundă a conflictualității ei și, în speță, a conflictualității ei militare.

Altfel spus, conflictualitatea socială este, deopotrivă, o chestiune de dinamică socială și, mai ales, de disfuncționalitate socială. Ca atare, conflictele militare se definesc pe o astfel de dinamică și nu pot fi soluționate decât în ansamblul acesteia. Așa a fost totdeauna, dar, în etapa globalizării informației, economiei, politicii, relațiilor internaționale și, prin urmare, a vieții sociale, conflictele, chiar și cele locale, au (sau pot avea) implicații globale. Acest lucru face ca, în dinamica socială, să fie reconsiderată problema cunoașterii variației condițiilor inițiale și, legat de aceasta, cea a gestionării corespunzătoare a procesului conflictual. Aceasta este, de altfel, esența noului tip

de societate, care devine din ce în ce mai mult o societate a cunoașterii, mai exact, o societate a cunoașterii științifice, adică o *societate epistemologică*².

1.1. Conexiuni dinamice în evoluții haotice

Noile conflicte militare vor continua să fie una dintre expresiile violente ale conflictualității politice, economice și sociale. Principala caracteristică a acestora va fi *dependența*, în sensul că ele vor fi tot mai mult condiționate strict de relațiile și realitățile politice, economice și sociale, adică de strategiile politice, economice, informaționale și sociale globale, regionale și naționale. Așa a fost și până acum. Noutatea constă în gradul de integrare și de integralitate al acestor determinări, în gradul de conexiune într-o evoluție fluidă și, în același timp, haotică.

Niciun conflict militar, oricât de neînsemnat, nu va mai putea fi privit și tratat ca un fapt izolat, previzibil și contracarabil, ca o chestiune care-i privește exclusiv pe cei implicați direct. Fiecare dintre aceste conflicte va impune din

² Înțelegem prin *societatea epistemologică* acel tip de societate a viitorului care se va baza pe cunoașterea științifică. Termenul de societate de tip informațional nu este suficient. Nici cel de *societate a cunoașterii* nu exprimă pe deplin realitatea viitorului tip de societate. Informația este doar un instrument sau o entitate a cunoașterii, inclusiv a cunoașterii comune. Cunoașterea științifică este specifică celui tip de comunitate (de societate) în care fiecare om devine un mic savant. Dezvoltarea fără precedent a rețelelor de informații și accesul neîngrădit la cultură și la informație fac din fiecare membru al societății un foarte bun cunoscător al proceselor și fenomenelor care însoțesc acea societate. La acest nivel, apare noua *cultură socială* și, legat de ea, noua *cultură militară*. Numai în societatea epistemologică, omenirea va deveni pe deplin conștientă de sine și capabilă să-și anticipeze și să-și proiecteze viitorul. Abia în acel moment, se va realiza materializarea, la nivelul omenirii, a ceea ce Hegel numea *conștiință de sine*.

ce în ce mai mult, pentru rezolvarea sa, o soluție globală, ceea ce presupune implicarea comunității internaționale, practic, a tuturor și a fiecărui om în parte.

Războaiele și conflictele militare se vor desfășura, deopotrivă, „în văzul lumii“, sub atenta supraveghere a camerelor de luat vederi, a senzorilor amplasați peste tot – în cosmos, în spațiul aerian, în spațiul terestru, în cel maritim și în cel virtual –, și în ascuns, adică în spectrul cibernetic, psihologic și informațional, folosindu-se la maximum rețelele de tot felul și arma informației.

Este foarte greu de caracterizat și de descris conflictele viitoare. Sistemele de arme, politicile și strategiile înșelătoare, marile interese ale unor grupuri la fel de mari sau ale unor neînsemnați coloși care conduc lumea vor menține tot timpul, în numele unei noi ordini și în cel al saltului cognitiv, o stare de nesiguranță sau de prea multă siguranță care, de fapt, este un *haos controlat*, un haos modelat și pus în aplicare pentru realizarea unor obiective extrem de complicate.

Dintre principalele caracteristici ale conflictelor militare actuale și viitoare, considerăm că fac parte, din ce în ce mai mult, și următoarele:

- cauzalitatea complexă, rezultată îndeosebi din incompatibilitățile existente (și care se accentuează pe zi ce trece) între sistemele politice dictatoriale sau autocrate și cele democratice;

- amprenta pusă asupra noilor conflicte militare de decalajele imense dintre lumea bogată și lumea săracă, dintre civilizația *high-tech-IT* și civilizațiile tradiționale, diversificate, pe trepte diferite de dezvoltare, cu tradiții, obiceiuri și valori ancestrale;

- efectul de diferențe tehnologice (efectul tehnologic);
- intensitatea diferită, de la violența extremă a atentatelor teroriste la strategiile de îndiguire, la cele de

dominare sau la cele de impunere a unui anumit tip de comportament;

- permanenta amenințare nucleară, chimică, biologică și radiologică;

- disimetria și asimetria;

- predominanța strategiilor de alianță și de coaliție;

- omniprezența binomului acțiune-reacție;

- prevenția și caracterul punitiv sau represiv;

- implicarea unui nou tip de binom terorism-contraterorism;

- caracterul în mozaic;

- imprevizibilitatea.

Acestor caracteristici li se adaugă și altele, cum ar fi flexibilitatea și confuzia, caracterul indirect, extremismul politic și religios etc. Principiile care identifică fizionomia și tipologia noilor conflicte militare sau nonmilitare se situează în general pe o grilă din care nu lipsesc:

- principiul *high-tech* și *IT*;

- principiul disproporționalității;

- principiul generării asimetrice;

- principiul nedeterminării înlăturate;

- principiul variației bruște, haotice;

- principiul ripostei;

- principiul surprinderii;

- principiul rezonanței;

- principiul remanenței;

- principiul dominoului.

Aceste principii, rezultate din impactul modern al legilor generale ale războiului și conflictelor militare cu provocările societății actuale și viitoare, conturează un nou tip de conflictualitate, ce devine din ce în ce mai difuză, mai disproporționată și, de aceea, mai greu de controlat și de gestionat: *conflictualitatea haotică*.

În aceste condiții, Războiul bazat pe Rețea, deși tinde să domine spațiul luptei (în general, pe cel al confruntării armate), nu se află la îndemâna oricui și, după toate probabilitățile, nu va reuși (cel puțin în primele decenii ale secolului al XXI-lea) să-și exercite funcția preemptivă și nici pe cea disuasivă decât într-o dinamică previzibilă, cu un grad de certitudine ridicat, adică în *războiul disproporționat*.

Războiul disproporționat nu este însă un război de tip haotic, ci unul care, prin desfășurarea sa rapidă și cu final previzibil, poate produce haos, întrucât disproporționalitatea creează totdeauna probleme extrem de grave în dinamica imediată – politică, economică, socială, informațională și militară –, greu de prevăzut, de cunoscut de analizat și de gestionat.

Aceste probleme ce țin de sărăcie, boli, foamete, terorism, reacții violente imprevizibile, de recrudescența gherilei etc. au variații bruște și desfășurări nelineare, putând să ducă la un război de tip haotic sau la numeroase războaie fractale și haotice.

Reacțiile pasionale, extremiste și *in extremis* reușesc, deocamdată, să echilibreze raportul strategic și chiar să pună în dificultate marile puteri tehnologice, alianțele, forțele de coaliție și organismele internaționale. Ruperea acestui echilibru duce inevitabil la proliferarea unor conflicte armate de tip haotic.

Aceste reacții foarte puternice și diversificate sunt, în general, asimetrice și nu vin numai din partea regimurilor dictatoriale, chiar dacă ele formează celălalt pol al puterii, opus polului democratic, ci mai ales din sfera entităților difuze, extremiste, conservatoare, atipice, unele transfrontaliere, altele patologice și schizofrenice.

Ar fi însă o greșeală să se considere că toate acțiunile și reacțiile împotriva procesului de globalizare, de dominare

tehnologică și informațională sunt de natură patologică. Conflictele militare își au cauzele, în general, în conflictele de interese, în bătălia pentru putere (care înseamnă bătălie pentru resurse, piețe și influență). Iar interesele generează totdeauna o anumită politică.

1.2. Tipologia confruntărilor haotice

Cele mai multe dintre războaiele și confruntările armate, militare, civile sau civil-militare actuale, nu diferă, ca tipologie, de cele care însoțesc lumea de la apariția ei. Ele sunt haotice, prin cauze, mod de apariție, gestionare și soluționare, și dinamice, prin amploare, mod de desfășurare, efecte, implicații etc. Omenirea se bate în continuare pentru putere, frontiere, resurse, piețe și influență. Fiecare dorește să aibă cât mai mult și, de cele mai multe ori, în detrimentul sau pe seama celuilalt. Iar această bătălie continuă să aibă configurații și evoluții greu de prevăzut, atât pentru beligeranți, cât și pentru restul lumii. Cele mai multe dintre conflictele actuale și viitoare ar putea fi înscrise în următoarea tipologie:

- conflicte militare frontaliere sau teritoriale;
- conflicte militare pe suport religios;
- conflicte militare interetnice;
- conflicte militare pe suport economic;
- războaie de gherilă;
- terorism și acțiuni militare împotriva terorismului.

Toate aceste tipuri de conflicte militare au un suport tehnologic diversificat, de la primitivismul atacurilor cu arme albe la folosirea mașinilor-capcană și a încărcăturilor explozive plastice, de la amenințarea chimică, biologică, radiologică și nucleară (CBRN) și chiar folosirea unor componente ale acestora la întrebuințarea sistemelor de arme de mare precizie și a rețelelor de comandă, control, comunicații, computere,

intelligence, informații, supraveghere și recunoaștere și a altor elemente virtuale adiacente acestor sisteme.

Războiul bazat pe Rețea nu a reușit să pătrundă încă în toate aceste tipuri de conflicte militare, dar nu este departe timpul când se va reuși și acest lucru, întrucât evoluția acestui concept va depinde în mod hotărâtor de evoluția filosofiei și fizionomiei de rețea, de creșterea potențialului sistemelor de control și supraveghere, de alcătuirea și conectarea în rețele a bazelor de date, de amplasarea senzorilor în tot ce ne înconjoară și chiar în noi înșine, de cibernetizarea mediului uman și a celui biologic.

1.3. Conflicte militare, conflicte nonmilitare

Conflictele militare nu dispar. Mai exact, nu dispare caracterul armat al conflictelor. În aceste conflicte pot fi sau nu pot fi angajate însă și forțe militare, paramilitare sau militarizate. Perioada pe care o parcurgem, la început de secol, se caracterizează, între altele, pe de o parte, prin profesionalizarea armatelor, perfecționarea sistemelor de arme, apariția și dezvoltarea rețelelor reale și virtuale și, pe de altă parte, prin diversificarea conflictelor, prin estomparea diferenței între conflictele militare și cele nonmilitare, prin intensificarea acțiunilor teroriste și a celor din ciberspațiu.

Războiul își extinde aria de manifestare și, în aceste condiții, este foarte greu de făcut o distincție clară între pace și război, între o situație conflictuală și una nonconflictuală, între conflicte militare și nonmilitare. Este adevărat, conflictele militare sunt cele care se caracterizează prin angajarea armatelor, dar, azi, în lume, există, în afara unităților militare și sistemelor militare, atâta armament și atâtea mijloace de distrugere – inclusiv de distrugere în masă – care pot fi folosite, practic, de oricine dorește. Lumea este plină de organizații de

rebeli, de structuri înarmate – altele decât armatele –, care mențin aproape o stare continuă și în mozaic de conflicte armate. Ele devin, prin desfășurare, distribuție și efecte, de tip haotic. De aceea, atât conflictele militare, cât și cele nonmilitare se modelează, practic, din punct de vedere al gestionării și dezamorsării, după aceeași filosofie și după aceeași metodologie. Ambele tipuri de conflicte se declanșează din cauza conflictualității intereselor și urmează unor decizii politice mai mult sau mai puțin responsabile.

Dacă, în ceea ce privește conflictele militare, avem de-a face, în principiu, cu simetrii sau *disimetrii* (nonsimetrii), întrucât este vorba de armate sau structuri militare care se confruntă, în conflictele nonmilitare predomină *asimetriile*. *Simetria* presupune o anumită proporționalitate, de unde și posibilitatea calculării și folosirii raportului de forțe și utilizarea unor strategii convenționale, în general, tipice. *Disimetria* (nonsimetria) înseamnă disproporționalitate, noncontact și chiar incompatibilitate. Acestui tip de confruntare îi corespunde *războiul disproporționat* (de exemplu, războiul dintre coaliția de forțe condusă de Statele Unite și armata irakiană a lui Saddam Hussein din 1991 și cel din 2003) și presupune strategii și stratageme diferite. Fiecare dintre părțile aflate în conflict acționează după cum s-a instruit și cu mijloacele pe care le are la dispoziție. Între beligeranți există un front, iar filosofia lor este limitată la forțe, mijloace, strategii.

Asimetria înseamnă un fel de adaptare la situația concretă, pornind de la condițiile inițiale și conjugându-le cu cele prezente și exploatând, în mod direct sau indirect, vulnerabilitățile celuilalt. Aceasta înseamnă căutarea acestor vulnerabilități, stimularea sau chiar producerea lor, realizarea unor diversioni de toate felurile și menținerea unui spațiu confuz, imposibil de cuantificat și gestionat, care să permită fiecareia dintre părți, după condițiile pe care și le creează,

lovirea punctelor sensibile, a punctelor tari sau a altor elemente ale celui alt, în funcție de politicile alese și de strategiile necesare pentru punerea lor în aplicare, cu mijloacele pe care le are la dispoziție sau pe care și le poate procura în timp util. În aceste condiții, frontul este pretutindeni, filosofia *face-to-face* dispare, în timp ce stratagemele se înmulțesc și se diversifică.

Acest tip de conflict în care se folosesc strategiile asimetrice nu poate fi nici localizat, nici identificat cu precizie. El nu are o etapă preconflict și una postconflict, întrucât face parte dintr-un *război continuu*, care îmbracă, practic, toate formele, de la cele clasice la cele ale confruntării în spațiul geofizic și în cel cibernetic.

În această idee, noțiunea de *arme* și, respectiv, de conflict armat se extinde, întrucât, între timp, au apărut numeroase alte mijloace – letale sau nonletale –, de la substanțele halucinogene la armele laser, de la armele geofizice (prin care se modifică clima sau se produc variații catastrofale în spațiul fizic) la armele bazate pe informație sau pe amplificarea, de milioane de ori, a undelor.

Structura intersecției celor două tipuri de conflicte se definește pe o mulțime din care cele mai importante elemente sunt:

- cunoașterea profundă a realității;
- predominanța informației în timp real;
- bazele de date;
- dominanța strategică;
- rețeaua;
- adaptabilitatea și flexibilitatea structurilor și acțiunilor;
- acțiunea (reacția) rapidă (adekvată);
- finalitatea.

În aceste condiții, trec în prim-plan *operațiile bazate pe efecte*, de unde rezultă că nu natura conflictelor este importantă, nici mijloacele care se folosesc, ci efectele. Se revine astfel la o

metodologie cunoscută de multă vreme și aplicată cu succes, dar secvențial (de exemplu, în calculul marșului), potrivit căreia calculul începe de la punctul final. Forțele, mijloacele, strategiile și modul de angajare depind de efectele pe care dorim să le obținem în final sau în diferite etape. Teoretic, a fost posibilă dintotdeauna o astfel de metodologie; practic, doar conceptul de Război bazat pe Rețea, adică de război înalt tehnologizat, permite valorificarea ei cu adevărat (desigur, însă, în anumite condiții).

Efectele nu trebuie privite doar ca un scop în sine, la care se poate ajunge prin orice mijloace, potrivit unui vechi și contestat adagiu, că *scopul scuză mijloacele*, ci ca un lanț de consecințe ale unor acțiuni felurite.

CAPITOLUL 2

FIZIONOMIA RĂZBOIULUI BAZAT PE INFORMAȚIE ȘI PE TEHNOLOGIA DE VÂRF. RĂZBOIUL BAZAT PE REȚEA

Războiul bazat pe Rețea este un produs al ultimelor decenii. Conceptul și materializarea lui aparțin țărilor care dispun de *high-tech* și *IT*, îndeosebi Statelor Unite ale Americii, unde a fost și creat, sub denumirea de *Network Centric Warfare*. Dealtfel, și singurii care l-au aplicat cu succes, într-o confruntare militară directă, sunt tot ei, americanii.

După părerea noastră, singurele puteri în măsură să folosească și să dezvolte cu adevărat acest concept sunt: Statele Unite ale Americii, NATO, Uniunea Europeană, Rusia și, într-o oarecare măsură, China, adică acele entități care dispun, pe lângă *high-tech* și *IT*, de o dimensiune cosmică și de o capacitate remarcabilă de dezvoltare a unor rețele reale sau virtuale.

Un astfel de concept presupune investiții foarte mari, pe termen lung, și cuprinde nu numai domeniul strict militar, ci și pe cel economic.

De studierea și aplicarea, în măsura posibilului (dar nu independent de americani), se preocupă toate țările din NATO și îndeosebi Suedia, care a și realizat unele lucruri în acest sens. Marea Britanie, Franța, Germania, Italia se află, de asemenea, în primul eșalon al țărilor europene care se preocupă de RBR, iar NATO ține seama de acest concept în procesul transformării. La conferința internațională „*Transformarea bazată pe rețea 2004 – răspunsul militar în era informației*”, organizată de Asociația World Business Research, cu sediul l a Londra,

în perioada 20 noiembrie – 3 decembrie 2004, au fost subliniate importanța *operațiilor bazate pe rețea* (OBR) și a *operațiilor bazate pe efecte* (OBE), exemplificate prin acțiunile forțelor coaliției care acționează în Irak. De altfel, operațiile desfășurate în Irak, în timpul războiului din 2003, și, într-o oarecare măsură, cele postconflict, la care se adaugă experimentele din Afganistan și din bombardarea Iugoslaviei sunt singurele acțiuni reale în care s-a aplicat conceptul RBR. În rest, au fost doar exerciții, experimente, studii și modalități de constituire și de folosire efectivă a rețelelor.

Acest concept impune șase capacități esențiale:

- capacitatea de a realiza și folosi rețele reale și virtuale și de a le echipa cu sisteme C4I2SR, dotate cu hardware și software necesare;

- capacitatea de a realiza baze de date corespunzătoare;

- capacitatea de a realiza și interconecta sisteme de arme pe măsură;

- capacitatea de a constitui forțe rapide și flexibile, îndeosebi expediționare, interoperabile;

- capacitatea de proiecție a forțelor și mijloacelor;

- o capacitate logistică în rețea.

De astfel de capacități nu dispune oricine. La ora actuală, numai Statele Unite beneficiază de toate aceste capacități, în timp ce UE abia începe să și le constituie. Accentul se pune pe lărgirea benzii Internet, care să permită folosirea acestei rețele în sistemul C4I2SR, realizarea unor mijloace (senzori, sisteme de lovire, mijloace neconvenționale etc.) necesare aplicării conceptului RBR în conflictele de joasă intensitate, în războiul împotriva terorismului, în acțiunile de gestionare a crizelor și conflictelor și în operațiile postconflict, dezvoltarea capacității de proiectare a forței și constituirea unei logistici în rețea.

2.1. Teorie și practică în Războiul bazat pe Informație și pe Înalta Tehnologie

Esența Războiului bazat pe Informație și pe Înalta Tehnologie, îndeosebi a Războiului bazat pe Rețea, constă în cunoașterea, în orice moment, profund și în detalii, a spațiului luptei și a dimensiunilor adiacente acestuia.

Nu este o cunoaștere comună, cum ar părea la prima vedere, cum a fost de-a lungul mileniilor, ci o cunoaștere științifică, în timp real. De aici nu rezultă că fiecare militar trebuie să fie savant, ci doar implicarea savanților în modelarea spațiului luptei. De aceea, conceptul RBR trebuie studiat, analizat și dezvoltat mai ales prin mijloace și metodologii epistemologice, care nu sunt chiar la îndemână.

Principiile de bază ale RBR sunt:

- cunoașterea situației în timp real;
- acțiunea (reacția) rapidă și adecvată;
- protecția completă;
- dominanța strategică;
- realizarea efectelor maxime cu eforturi minime;
- prevenirea efectelor colaterale și a fratricidului.

În practica războiului din Irak, RBR s-a dovedit extrem de eficient, dar și cu anumite limite, mai ales în operațiile postrăzboi.

Aceste operații, în cazul Irakului, nu ar trebui considerate chiar postconflict, întrucât în zonă se desfășoară un război de gherilă (atacuri cu mașini-capcană, ambuscade, răpiri etc.) care nu poate fi contracarat în modul cel mai eficient (fără pierderi sau cu pierderi minime) prin înalta tehnologie și tehnologia informației.

Există însă o preocupare semnificativă în acest sens, îndeosebi în Statele Unite ale Americii, dar și în alte țări (Marea Britanie, Suedia), în ceea ce privește folosirea filosofiei

și fizionomiei RBR, a lecțiilor învățate și a diferitelor experimente făcute în cadrul unor exerciții în conflictele de joasă intensitate, inclusiv în combaterea terorismului.

Rezultatele nu sunt însă spectaculoase și, probabil, acest proces va mai dura. RBR nu este practic un no tip de război, ci o nouă configurație a războiului, bazată, în principal pe integrarea spațiului luptei.

2.2. Structuri de forțe specifice

Trupele franceze, în timpul războiului din Golf din 1991, au beneficiat de sprijinul avioanelor americane KC-130 pentru realimentarea în aer a avioanelor MIRAGE, precum și pentru mentenanța elicopterelor de pe portavion și pentru logistica de urgență.

De asemenea, mijloacele de cercetare americane au permis realizarea și utilizarea în comun a imaginii generale a spațiului luptei. Acest lucru a fost posibil și datorită utilizării în comun a aplicațiilor SATCOM APPLICATION și a sistemului SYRACUSE.

Această caracteristică se va menține și în continuare, întrucât, o dată cu intrarea în funcțiune a sateliților *Helios II* și a altor sisteme, țările europene dezvoltate nu realizează o capacitate autonomă suficientă de cunoaștere completă și complexă a spațiului luptei și a spațiilor adiacente acestuia, ci doar una complementară. De aceea, dezvoltarea și aplicarea europeană a concepției războiului bazat pe informația în tip real și pe *high-tech* și îndeosebi a RBR trebuie să aibă în vedere, în primul rând, dimensiunea americană a acestuia.

Există, fără îndoială, o mulțime de incompatibilități între sistemele de arme americane și cele ale europenilor care nu permit totdeauna utilizarea unora de către celelalte (spre exemplu, aterizarea avioanelor de pe un portavion francez sau

britanic pe un portavion american și invers nu este totdeauna posibilă, datorită sistemelor cablurilor de frânare și altor mecanisme). RBR cere compatibilizarea tuturor forțelor și mijloacelor, începând cu cele de comunicații și cu cele care fac parte din grila senzorilor, continuând cu rețelele de comandă și control și cu cele de executare propriu-zisă a acțiunilor (mijloacele de lovire).

Prin procesul de transformare a forțelor (americane, NATO și europene), se urmărește, în primul rând, o astfel de compatibilizare.

După toate probabilitățile, forțele specifice RBR se vor situa, în general, pe o structură care presupune:

- componente de realizare și gestionare a rețelelor virtuale și a echipamentelor hardware și software asociate acestora;
- componente de comandă și control (comandamente integrate);
- forțe active (de regulă, expediționare și speciale, dar și teritoriale și de sprijin);
- sisteme (structuri) de generare și regenerare a forței;
- sisteme logistice în rețea.

Și la conferința de la Londra de la finele anului 2004, ca și la cele de la Washington de la începutul anului trecut și din acest an, s-a insistat pe realizarea și aplicarea principiului interoperabilității forțelor în procesul transformării.

Spre exemplu, generalul de brigadă Thomas Verbeck, directorul C3 și pentru Integrarea acțiunilor de luptă ale USEUCOM, a subliniat, între altele, necesitatea stabilirii unei singure entități operaționale EUCOM, care să utilizeze conceptele JFCOM și SJFHQ îndeosebi pentru: identificarea amenințărilor urgente și a oportunităților; conducerea acțiunilor în urgențe și în situații de criză; planificarea acțiunilor; antrenarea statelor majore și a forțelor și desfășurarea propriu-zisă a operațiilor.

2.3. Mijloace, tehnologii și resurse

RBR este un concept nou care operează atât cu mijloace noi, cât și cu mijloace care există. Nimeni nu-și poate permite să schimbe peste noapte întregul armament și întreaga tehnică din dotare și s-o înlocuiască în întregime cu una pe care o solicită Războiul bazat pe Rețea. Dealtfel, una dintre funcțiile importante ale acestui concept este să asigure *optimizarea și integrarea spațiului luptei*, ceea ce presupune un proces de adaptare a mijloacelor existente la cerințele RBR.

Esența RBR o reprezintă comunicarea în rețea. Această comunicare nu se realizează însă pe principiul rețelelor clasice de transmisiuni (vorbește unul singur, ascultă toți, fiecare așteptându-și rândul la exprimare, în funcție de un regim de urgențe și priorități prestabilit sau adaptat situației). Rețeaua sau rețelele folosite în RBR asigură o comunicare complexă (simultană și, în același timp, selectivă și direcționată, în timp real, în funcție de cerințele concrete ale misiunii).

Toate componentele spațiului luptei (senzori, sisteme de comandă și control, unități de lovire, sisteme de arme etc.) sunt interconectate și funcționează ca un întreg.

Rolul integrator îl are rețeaua. Ea impune regulile de modernizare a sistemelor, inclusiv a sistemelor de arme, și de adaptare a lor la noile cerințe. Spre exemplu, forțele terestre americane nu au înlocuit tehnica de luptă din dotarea diviziilor de infanterie sau blindate (tancurile M1 și M2 Abrams, mașinile de luptă Bradley și Humvee, obuzierele de 155 mm etc.), întrucât acest lucru este extrem de greu și de costisitor, ci au dotat aceste mijloace cu sisteme (senzori, calculatoare, elemente de rețea, sisteme GPS etc.) cerute de Network Centric Warfare (NCW). Divizia 4 Infanterie americană, spre exemplu, păstrând aproape în întregime mijloacele din dotare, a fost prima divizie din lume complet digitalizată. Network Centric

Warfare este un produs al revoluției în domeniul militar (RMA), care presupune, între altele, nu doar adaptarea tehnologiilor existente la noile cerințe, ci și transformarea structurilor și elaborarea unor strategii pe măsură. Spre exemplu, în Statele Unite ale Americii (dar și în NATO), *transformarea* este cuvântul de ordine în problematica securității și apărării.

Tipurile de amenințări sunt puse în corelație cu tipurile de tehnologii adecvate (sonde inteligente, arme, forțe comune), pentru a reduce vulnerabilitățile și pentru a para aceste amenințări. Cea mai eficientă modalitate de realizare a acestor obiective o reprezintă implementarea conceptului NCW.

NCW asigură controlul raporturilor dinamice din spațiul luptei prin:

- a) senzori/interfețe (grila sau rețeaua senzorilor, inclusiv a elementelor de interfață);
- b) decidenți (rețeaua centrală de comandă-control);
- c) executanți sau efectori, adică luptători și operatori (rețeaua unităților de luptă).

Gestionarea rețelelor reprezintă mijlocul principal pentru realizarea vitezei de transport a datelor și cunoașterea reală a situației.

NCW cere integrarea orizontală prin partajarea informației la toate nivelurile (strategic, operativ și tactic).

Din păcate, chiar și în Statele Unite ale Americii, unele dintre sistemele în funcțiune ale Departamentului Apărării nu sunt adaptate la noile cerințe.

Adesea, informația este selectată manual, nu este decelată și compusă prin analiză, nu ajunge la acea compunere utilizabilă și absolut necesară actului deciziei denumită Intelligence, ceea ce o face greu de utilizat. Sistemul, ca și comportamentul, se bazează mai mult pe reacție decât pe inițiativă.

Soluția constă în ameliorarea radicală a acestor performanțe la toate tipurile de tehnică:

- tablourile de bord permit furnizarea în timp real a unei imagini care asigură cunoașterea rapidă și înțelegerea completă a situațiilor tactice și operaționale;

- procesele de colaborare asigură creșterea vitezei de execuție și permit sesizarea și răspunsul în timp real în contextul în care se produc respectivele evenimente;

- creșterea capacității de supraveghere și de maximizare a efectelor.

Sistemele interactive în rețea asigură o capacitate de supraveghere circulară și eliminarea erorilor. Peste 80% dintre activități sunt automatizate, ceea ce face să crească precizia și mai ales viteza de execuție. Se pot primi (cu autorizația de rigoare) informații suplimentare asupra unor soluții specifice privind: gestionarea misiunii; comanda și controlul; operațiile distribuite; planificarea; experimentare și evaluare; simulări etc.

2.4. Noi roluri și funcțiuni

RBR se infiltrează, într-un ritm destul de rapid, în aproape toate activitățile economice, politice, sociale importante, întrucât, în noul tip de societate, predominantă devine informația, deci comunicarea în timp real.

Cum este și firesc, cerința o ia cu mult înaintea realității, de unde rezultă o anumită metamorfoză a rolurilor diferitelor categorii de forțe și de structuri. Într-o primă etapă, ele se digitalizează, pentru a avea acces rapid la un sistem de comunicare în rețea, la informația în timp real și la bazele de date, oriunde s-ar afla cel care decide, cel care acționează, cel care are nevoie de informație sau de Intelligence.

Concomitent, structurile de forțe devin mai flexibile, întrucât cerințele esențiale ale misiunilor se înscriu într-o sferă

mult mai largă, începând cu cele de gestionare a crizelor și conflictelor armate și continuând cu cele specifice războiului împotriva terorismului. RBR impune, mai ales la nivelul platformelor de lovire (unităților luptătoare) o modulare a acestora, astfel încât tehnicile și procedurile de selectare a mijloacelor de lovire să corespundă celor de selectare a țintelor. În aceste condiții, se pare că, în viitor, armele și categoriile de forțe – construcții gigantice corespunzătoare epocii determinismului mecanicist – vor fi reconsiderate, restructurate, într-un cuvânt, transformate potrivit noilor exigențe.

De aici nu rezultă că ele vor dispărea, ci doar ideea că, în organizarea viitoare, trebuie să se țină seama de realizarea unor structuri care să echipeze în mod corespunzător și eficient cele trei mari categorii de rețele: rețelele (grilele) senzorilor, rețelele centrale de comandă-control și rețelele platformelor de luptă.

Există, desigur, preocupări în acest sens. Dar, ca de fiecare dată când se produce o revoluționare a artei militare, punctele de vedere acoperă o plajă foarte largă, de la negarea noilor concepte până la adularea lor fără măsură.

Deși RBR este produsul RMA, punerea lui în aplicare se face, totuși, cu o anumită măsură, adoptându-se, adesea, strategia pașilor mărunți. Iată câteva exemple.

Conceptul FORCEnet

În lumea tehnologiei informației, intervin elemente cu totul deosebite, inclusiv pentru forțele navale. Conceptul FORCEnet³ răspunde noilor exigențe și noilor provocări. Forțele navale, ca oricare alte forțe angajate în acest proces de modernizare impus de RBR, au nevoie de:

³ <http://www.onr.navy.mil/media/article.asp?ID=20>, *Apporter la largeur de bande au champ de bataille*, 16 ianuarie 2003.

- o rețea dezvoltată pentru comandă, control, comunicații și intelligence;

- instrumente pentru gestionarea cunoașterii, ce oferă posibilitatea înțelegerii și acțiunii asupra informației și colaborării pe verticală și pe orizontală;

- tehnologii fără fir, care asigură lărgirea benzii.

Acestea sunt cele trei elemente ale noului concept FORCEnet al Forțelor Navale ale Statelor Unite. Biroul de cercetări navale se preocupă de crearea unei baze științifice și tehnologice pentru această nouă arhitectură informațională care va servi noii viziuni operaționale asupra Forțelor Navale, *Seapower 21*. Acest proiect realizează o asociere între ONR, OPNAV, NETWARCOM, SPAWAR, NWDC și cei care folosesc flota.

Rețeaua de mare distanță presupune mai multe inițiative. Toate serviciile urmează să conecteze sistemele lor de comandă, control și comunicații într-o puternică rețea de luptă. Comanda forțelor SUA din Pacific a început desfășurarea JFF WARNET.

Lucrând împreună cu SPAWAR și cu biroul Opanav FORCEnet, această componentă a fost integrată cu alte concepte ale marinei, cum ar fi Tehnologia Informației 21, adusă la nivelul prevăzut de flotă, și comanda, controlul, comunicațiile și computerele forței expediționare de luptă (EC4G), pentru a crea o veritabilă rețea radio de grup intra-bătălie. Executată de către laboratorul de cercetări al Marinei și de către SPAWAR, această rețea permite acțiunea unitară a grupului, chiar dacă elementele sale sunt dispartate și separate între ele de sute de mile.

Inițiativele SPAWAR și NETWARCOM au permis ca sistemul de comandă din marină (GCCS-M) să atingă un nivel ridicat în funcționalitate. De aceste realizări beneficiază și infanteria marină. JTF WARNET furnizează date de dincolo de

orizont, favorabile manevrei, poziționării forțelor, până la nivel pluton. Cunoașterea situației în spațiul luptei, ca și accesul rapid la datele de informații, de supraveghere și de recunoaștere, va fi de-acum disponibilă până la nivelul comandantului tactic. În plus, comandantul tactic va beneficia de perfecționarea mișcării oportune și a cererilor de foc, măsurate în minute, în secunde și chiar în milisecunde.

Conceptul FORCEnet este un rezultat al multor ani de muncă, alături de grupul de studii strategice al infanteriei marine, de forumul ofițerilor cercetători din forțele navale și de experiența bogată a flotei. S-a vizat implementarea, pe baze reale, a conceptului NCW la nivelul marinei, precum și aducerea realităților din marină la nivelul cerut de NCW. Șeful operațiilor navale, amiralul Vern Clark, a decis accelerarea programului FORCEnet.

Acest program continuă să evolueze pe măsură ce încorporează noi tehnologii și se va adapta tot timpul la noile concepte operaționale, în timp ce *Seapower 21* constituie o viziune pentru operațiile navale ale secolului al XXI-lea.

Flota Pacificului are în responsabilitate 102 milioane de mile pătrate și mai bine de 190 nave de suprafață și submarine, 1.400 de avioane, 191.000 de marinari și infanteriști marini și 30.000 de civili⁴. Flota Pacificului a participat masiv la operațiile din Afganistan și la cele din Irak. În momentul de față, această flotă se află într-un proces de perfecționare, de transformare, de antrenare pe nave mai rapide. În acest timp, personalul tehnic se găsește într-o fază de recepționare a tehnicii și de perfecționare a pregătirii, potrivit exigențelor impuse de ultimele tehnologii instalate pe nave.

Se perfecționează, deasemenea, structura de acțiune și de reacție, stabilindu-se grupuri expediționare mai suple și mai

⁴ <http://www.military-information-technology.com/article.cfm?DocID=282>

rapide, care acționează în sprijinul unor forțe exterioare. Un grup se află în Golful Persic, un altul la San Diego. Flota continuă să sprijine acțiunile în cadrul războiului global împotriva terorismului, operând în același timp transformările necesare pentru a fi mult mai eficace.

Tensiunile din peninsula Coreea, războiul împotriva terorismului, pirateria și proliferarea ADM sunt provocări care mențin Flota Pacificului într-un regim de atenție și de vigilență. Există, aici, un grup de lucru întrunit JTF 519. Acesta este un personal de luptă (warfighting) relativ nou și în totalitate desfășurabil. Membrii fiecărui serviciu din cadrul JTF 519 sunt distribuiți în întreg Pacificul, făcând echipă cu cei aflați în Extremul Orient, ca, de exemplu, cei de la Fort Meade.

Echipa are în jur de 150 de forturi. Se folosesc, pentru relații și verificări, rețelele Internet, e-mail, rețelele telefonice și televideoconferințe.

JTF 519 dă comandantului și comandamentului combatant mai multă flexibilitate pentru a face față atât unui evantai de crize de mică amploare mai larg, cât și unui conflict regional important.

Se urmărește lărgirea benzii pentru asigurarea unei informații mai detaliate și cu o viteză mai mare. Pentru coordonarea navelor, se folosesc atât sistemele tradiționale, cât și tehnologiile *chatrooms* (camere de discuții), care presupun anumite rețele specializate. S-a făcut un nou pas, utilizându-se vehiculele fără pilot, s-a recurs la sonde programate (timeline) pentru trăgători, la care se adaugă precizia armamentului. Spre exemplu, pentru sporirea eficacității comenzii-controlului și a interoperabilității cu aliații se folosește CENTRIXS. Se examinează, la ora actuală, în cadrul flotei, un traductor integrat. Acesta este foarte important, întrucât se vor efectua din ce în ce mai mult operații combinate împreună cu multe țări. Conceptul FORCEnet se află în centrul strategiei

Seapower 21. Acest concept ține de tehnologie. El va asigura implementarea noilor tehnologii informaționale în trepte succesive în forțele navale și în infanteria marină. Totodată, acest concept va aduce modernizări substanțiale în doctrină, în organizare, în procesul de pregătire, care maximizează efectele investițiilor în tehnologie, asigurând mai ales un nivel superior interacțiunii.

FORCEnet asigură dominanța la fiecare nivel al războiului. Acest lucru se realizează printr-o cunoaștere superioară a spațiului luptei, ceea ce permite acțiuni mai rapide, mai eficiente și pe spații foarte mari, așa cum este Pacificul. Ea se prezintă ca un multiplicator de forță.

Prioritare pentru flota Pacificului sunt concentrarea asupra stării de securitate din această vastă regiune și îndeosebi din Coreea, din strâmtoarea Taiwan și din Asia de Sud-Est. În aceeași măsură, amenințarea teroristă, sporirea pirateriei și mai ales proliferarea ADM se află în atenția acestei flote, iar FORCEnet asigură o mai bună gestionare a situației.

Sistemul BMC2

Un sistem, denumit Managementul Bătăliei, Comandă și Control (BMC2)⁵, este, de asemenea, pe rol. El reprezintă, de fapt, un subsansamblu al unui sistem BMC3 (Battle Management, Command, Control and Communications) și constituie „creierul” sistemului național de apărare antirachetă (NMD) din Statele Unite. În principal, el va fi amplasat pe avionul E 10 A, din dotarea Forțelor Aeriene ale SUA. Acest complex permite furnizarea de sisteme interactive în sprijinul deciziei, afișarea elementelor de management al bătăliei, informații despre starea situației. Sateliții de supraveghere și

⁵ www.fas.org/spp/starwars/program/BMC2.htm.

radarele amplasate la sol localizează țintele și comunică interceptorilor coordonatele lor. Sistemul conectează In-Flight Interceptor Communication System (IFICS) cu liniile de comunicații ale elementelor NMD, asigură comanda sistemului de arme, gestionarea NMD și funcțiile de antrenare, monitorizare și mentenanță.

Complexul dispune de o arhitectură de calcul deosebit de dezvoltată și de perfecționată, incluzând sisteme care stochează, manevrează și exploatează datele primite de la sistemele ISR (intelligence, supraveghere și recunoaștere). Acesta include mai multe sisteme (subsisteme) construite de Northrop Grumman, printre care și Global Hawk Aerial Reconnaissance System, Joint Surveillance Target Attack Radar System (JSTARS) și Multi-Platform Radar Technology Insertion Program, ca și vehiculele fără pilot.

BMC2 funcționează 24 de ore din 24 și este deservit de 35 de oameni. Va fi amplasat, împreună cu interceptorul bazat la sol (GBI) și cu radarul în bandă x (XBR), și în Centrul de Operații.

BMC2 se conectează cu elementele NMD prin cablu din fibră optică, amplasat la o adâncime variabilă, situată între 3 m și 1.315 m, în sol sau în ocean. Acest cablu va trece prin Dakota de Nord (Alaska), de-a lungul insulei Aleutian Whittier și va ajunge la stațiunea aeriană Eareckson (insula Shemya).

Realizarea unui sistem de gestionare a bătăliei aeriene a fost încredințată unei echipe de la Northrop Grumman Corporation.

Exercițiile au fost efectuate, în februarie 2004, amplasând sistemul de comandă BMC2 pe un avion de comandă multisonă E10 A. Exercițiile respective s-au numit CAVEX și se situează printre ultimele efectuate pentru a examina și demonstra robustețea subansamblelor BMC2. Acest sistem

integrat va asigura urmărirea țintelor în orice condiții, depășindu-le cu mult pe cele obișnuite.

Prin arhitectura sistemului, se urmărește apărarea împotriva rachetelor de croazieră, optimizarea timpilor critici și a sistemelor de comandă.

Aceste exerciții sunt întrebuintate, de asemenea, pentru evaluarea contribuției subansamblului BMC2 de pe E-10 A la operațiile comune bazate pe efecte. Subansamblul BMC2 servește drept nucleu central într-o rețea lărgită a Departamentului Apărării pentru conducerea sistemelor inteligente de supraveghere și recunoaștere care furnizează date de cercetare și de poziționare îndeosebi în domeniul NMD.

BMC2 este realizat de sectorul integrat al sistemelor companiei și include patru alte sectoare (sisteme, tehnologia informației, sisteme de misiuni și tehnologie electronică spațială). Din cadrul echipei mai fac parte: Harris Corporation, Melbourne Fla Corporation; General Dynamics, Arlington, Virginia; Cisco Systems, San Jose, California; Oracle Corporation, Rivages Séquoia, California; Technologies Zel (ZelTech), Routes Hampton, Virginia; Alphatech, Burlington, Massachusetts; L-3 Communications Occidentales, Salt Lake City, Utah și L-3 Concept, Rockwall, Texas.

Realizarea sistemului BMC2, ca și a numeroase alte sisteme necesare NCW/NCO solicită din plin industria și economia și îi impun acesteia o nouă filosofie a interdependențelor, adică a lucrului în rețea. Multă vreme, strategia militară a reprezentat un model de organizare și pregătire riguroasă a forțelor, mijloacelor și acțiunilor, pe care economia l-a urmărit și l-a preluat.

Performanțele industriale și tehnologice atinse în marile societăți din economia americană (dar și din alte economii, inclusiv din cea japoneză, chineză și, bineînțeles, din cea europeană) impun, de data aceasta, o și mai strânsă fuziune

dintre domeniul militar și cel civil. Conceptul NCW/NCO cere cu prisosință o astfel de fuziune.

2.5. Standardizarea societală a operațiilor bazate pe rețea

Noul Network Centric Operations Industry Consortium (NCOIC) grupează 28 de societăți într-un mediu care face posibilă colaborarea între diferite sisteme, platforme, proceduri și mijloace de comunicații. Principalele concepte ale acestui nou consorțiu sunt: standardizarea și interoperabilitatea⁶. Acest consorțiu a fost lansat oficial la 28 septembrie 2004 la Washington. El preferă termenul NCO (Network Centric Operations) celui NCW (Network Centric Warfare), acesta din urmă având o conotație strict militară. Aici este vorba de o transpunere a termenului NCO din domeniul militar în cel civil. Este al doilea mare transfer din domeniul militar în cel civil, primul fiind acela al strategiei. Interesate de acest transfer sunt atât Departamentul pentru Securitate Internă, cât și ministerele transporturilor și agriculturii.

Principiile NCO pot fi aplicate și în sectorul industrial, mai ales în ceea ce privește logistica și conducerea. Viitoarea arhitectură în rețea a consorțiului se compune din zece membri mai vechi sau mai noi responsabili de achiziții sau de programe C3I, C4I de la Departamentul Apărării din SUA sau din cadrul NATO. Consiliul Executiv al Consorțiului și Consiliul de Afaceri sunt prezidate de reprezentanții companiei Boeing, care posedă, începând cu 2001, o diviziune strategică de arhitectură pentru interoperabilitatea sistemelor. Thales, membră a consorțiului, a lansat, în martie 2004, o diviziune Land și Joint Systems, cu o puternică reprezentare franco-britanică, din care Centrul de Transformare a Spațiului Luptei (Battlespace

⁶ *Intelligence Online* nr. 485 din 8 octombrie 2004.

Transformation Centre) folosește capacitățile grupului în viziunea NCO.

Cele 28 de componente ale acestui Consorțiu dispun de un Consiliu Consultativ și un Consiliu Executiv (cu două componente – Consiliul de Afaceri și Consiliul Tehnic). Acestea fac parte din sistemul de conducere, grupate în două mari categorii ale rețelei:

- apărare aerospațială (BAE Systems, Boeing, EADS North America, Finmeccanica, General Dynamics, Honeywell, L3 Communications, Lockheed Martin, Northrop Grumman, Raytheon, Saab, SAIC, Smiths și Thales);

- informatică și tehnologia informației (CACI, Carillo Business Tech., Cisco Systems, EMC Corporation, Ericsson USA, Factiva, HP, IBM, Innerwall, Microsoft, Oracle, Rockwell Collins, SUN, Themis).

Dintre aceste 28 de societăți, 20 sunt americane, două sunt anglo-americane (BAE Systems și Factiva), una este britanică, una este italiană (Finmeccanica), una este franco-americană (EADS North America), una suedeză (Saab), una franco-britanică (Thales) și una americano-suedeză.

Faptul că societatea transferă deja din domeniul militar în cel civil (economic) principiile conducerii și acțiunii în rețea este deosebit de important pentru însuși conceptul NCW, întrucât un astfel de concept își extrage substanța din potențialul economic, social și informațional al societății. Ritmul de dezvoltare al noilor concepte va fi deosebit de accelerat. De aceea, se așteaptă ca, în următoarele decenii, întreaga concepție de pregătire și desfășurare a războiului să fie complet transformată.

CAPITOLUL 3

CONFIGURAREA STRATEGICĂ ȘI TACTICĂ A RĂZBOIULUI BAZAT PE REȚEA

Calitățile deosebite ale conceptelor Network Centric Warfare (NCW)/Network Centric Operations (NCO) au fost relevate și experimentate de către Statele Unite (care le-au și inventat) în recente confruntări din teatrele de operații. Europa nu poate rămâne însă indiferentă la o asemenea dezvoltare a unor concepte care vor defini viitorul strategiilor de securitate și apărare. De aceea, în acest moment, ea trebuie să aleagă și să-și definească opțiunile strategice.

În acest sens, Christophe Kaiser, analist și consilier independent, a realizat, în noiembrie 2004, sub coordonarea lui Christophe Bédier și a lui Philippe Cothier, respectiv, administrator și președinte al Centrului de Studii Prospective Strategice, un raport intitulat *Net-Centric Warfare/Net-Centric Operations: impact strategic – impact industrial*. La 2 februarie 2005, unele dintre concluziile acestui raport au fost publicate pe rețeaua Internet.

3.1. Concept pentru viitor

În Statele Unite, conceptul NCW a fost rebotezat NCO (Network Centric Operations) pentru a fi integrat și în programe conținute de strategia Departamentului Securității Interne (Department of Homeland Security). Deasemenea, se urmărește a se demonstra, în cursul operațiilor militare recente, mai ales în cea intitulată *Iraqi Freedom*, utilitatea unui astfel de concept. Este însă vorba de un proces incomplet, de o punere în

aplicare limitată, de un sistem emergent care nu poate să ducă la realizarea unei capacități operaționale reale decât treptat, abia la orizontul anilor 2010-2020⁷. Așa cum afirmă inițiatorii conceptului NCW, David S. Alberts, John J. Gartska, Frederick P. Stein, „RBR se referă la comportamentul uman și organizațional. El se bazează pe adoptarea unui nou mod de gândire – gândirea în rețea – și aplicarea sa în operațiile militare.”⁸ Această definiție a fost dată de unul dintre creatorii NCW, dr. David S. Alberts, director de cercetare și planificare strategică la Biroul Asistentului Secretarului Apărării pentru Rețele și Integrarea Informațiilor (OASD-NII), Departamentul pentru Apărare, citat de Philippe Cothier.

Decidenții europeni nu tratează toți în același fel problematica NCW/NCO. Unii privesc partea pozitivă a unui asemenea proces, alții, dimpotrivă, consideră că NCW/NCO reprezintă o cursă tehnologică prin care se urmărește asfixierea economică a Europei, făcând o paralelă cu Inițiativa de Apărare Strategică (IAS) declanșată de Reagan în deceniul 80 pentru a ruina URSS.

Problema rămâne discutabilă. Chiar dacă pot exista unele temeri, să nu uităm că Uniunea Europeană nu este o entitate economică falimentară, precum URSS de odinioară, ci o mare putere economică, situată pe același plan și în același concept filosofic și economic cu Statele Unite. Deci UE nu poate fi falimentată din punct de vedere economic, prin angajarea ei în procesul NCW/NCO, ci, dimpotrivă, motivată să-și perfecționeze tehnologiile, inclusiv pe cele din domeniul securității și apărării. În plus, UE nu poate rămâne în afara efortului de consolidare a mediului internațional de securitate

⁷ <http://www.european-security.com/index.php?id=5160>, Christophe Kaiser, *NCW/NCO : Un concept décisif pour l'avenir*, februarie 2005

⁸ <http://www.european-security.com/index.php?id=5160>, *Ibidem*

(inclusiv de securitate economică), prin participarea activă la materializarea efectivă a acestui nou concept.

E drept, efortul comprehensiv al europenilor nu se reduce la a cunoaște și transcrie întocmai modelul american, ci presupune o reflecție substanțială, pentru a înțelege care sunt nevoile reale ale Europei pentru operațiile pe care le va duce singură, în coaliție sau în cadrul Alianței Nord-Atlantice, pentru a lansa un concept corespunzător de dezvoltare a mijloacelor necesare.

În raport cu conceptul NCW/NCO american, în Europa există câteva divergențe. Într-un studiu realizat recent de Agenția Suedeză de Studii de Apărare, Andrew D. James de la Universitatea din Manchester precizează că modelul britanic este „mai pragmatic și se sprijină pe armamente, centre de comandă și captori deja existenți“, iar „obiectivul gândirii britanice este să se sporească mai degrabă efectul militar decât să se creeze o rețea“.

În Europa, desfășurarea operațională a conceptelor NCW/NCO aproape că nu există, mai puțin în Marea Britanie și în Suedia. Acest lucru creează și unele avantaje, în sensul că nu va fi nevoie să se treacă peste conceptele naționale referitoare la acest domeniu, întrucât ele nu există. Totuși, punerea în operă a NCW/NCO devine urgentă și pentru europeni.

Europa are însă unele probleme bugetare, tehnologice și capacitate, și nu poate aborda acest concept fără precauțiile necesare. Se pornește de la ideea că prioritară, pentru Europa, nu va fi conceperea unei „soluții globale“ în ceea ce privește NCW/NCO, pentru simplul motiv că un astfel de concept deja există, ci identificarea modalităților de aplicare a lui în spațiul european sau în cel de interes european.

Situația specifică și constrângerile bugetare impun concentrarea asupra segmentelor strategice, îndeosebi a celor care deja există, iar restul să fie realizate sau procurate treptat. Acest lucru va permite reducerea costurilor de dezvoltare până

la 40% și va asigura o cooperare echilibrată și benefică cu Statele Unite.

Conceptul NCW, cum bine se știe, nu este chiar foarte nou. El apare în Statele Unite prin anii '90, fiind modalitatea cea mai directă și cea mai eficientă de transpunere în practică a ceea ce americanii numesc *Revoluția în afaceri militare* (Revolution of Military Affairs – RMA), adică *Revoluția în domeniul militar*, în limbajul nostru. Nici acest concept nu este cu totul nou. El a fost dezvoltat de sovietici prin anii '60 și validat de Statele Unite în operația *Furtună în deșert* din 1991.

Un alt concept, folosit atât de Statele Unite, cât și de NATO, este *transformarea militară*. Acest concept a apărut după 11 septembrie 2001 și a fost accelerat de necesitatea punerii în aplicare a RMA, prin crearea și valorificarea înaltei tehnologii și tehnologiei informației, în vederea realizării supremației informaționale (Information Dominance), condiție esențială a construcției aceluia mediu de securitate bazat pe conceptele civilizației democratice occidentale.

În operația *Anaconda* din Afganistan, din 2002, conceptul NCW/NCO se afla abia la început. Cu alte cuvinte, acolo a fost experimentat, chiar dacă unele dintre elementele lui au fost utilizate și pe timpul bombardării Iugoslaviei, în 1999.

Conceptul NCW/NCO a fost utilizat în plenitudinea lui în campania din Irak, din martie-aprilie 2003. Această campanie a constituit un adevărat laborator experimental în cadrul proiectului Pentagonului de a constitui o *infosferă* (*Global Information Grid*, GIG), pe termen mai lung.

Acest concept schimbă aproape totul: maniera de concepere și ducere a războiului, securitatea statelor, evoluția industriei de apărare și de securitate, viața oamenilor. Din când în când, este obligatoriu să se producă un astfel de salt, o astfel de schimbare. Această schimbare este de cele mai multe ori determinată de revoluția tehnologică, iar omenirea cunoaște

câteva asemenea mari revoluții: inventarea motorului cu ardere internă, a avionului, a vehiculelor spațiale, descoperirea energiei nucleare și, iată, acum, a sistemelor informaționale și *high-tech* extrem de performante. Elementele și tehnologiile necesare NCW/NCO extind sfera de nevoi și de solicitări și în rândul actorilor civili. În aceste condiții, aproape întreaga industrie performantă lucrează și în domeniul securității și apărării. De unde rezultă că, în era informației sau a societății epistemologice, unde cunoașterea științifică, deci informația, are rolul hotărâtor, întrucât întreaga acțiune se bazează pe predominanță informațională și, deci, pe cunoașterea situației, a cauzelor și determinărilor ei, în timp real, se produc, între altele, și următoarele mutații esențiale:

- revenirea la un sistem de difuzare a responsabilității securității și apărării în întreaga societate și îndeosebi în domeniile ei cele mai performante⁹;

- dispariția „economiei de război“ și fuziunea dintre tehnologiile necesare războiului și cele necesare producției și producerii bunurilor de consum;

- transformarea din ce în ce mai mult a războiului într-o chestiune de afaceri, deci cuantificarea lui pe baza unor criterii de costuri, de consum și de eficiență;

- introducerea tot mai accentuată și în ritm rapid a tehnologiilor de rețea, care asigură conectarea eficientă, în orice tip de acțiune – economică, socială sau militară –, a tuturor factorilor de potențial;

- reducerea costurilor.

⁹ Acest lucru s-a petrecut și la ieșirea din Evul Mediu, o dată cu înarmarea națiunilor și înființarea armatelor naționale. În societatea viitorului, chiar dacă armatele propriu-zise sunt profesioniste, responsabilitatea domeniului apărării și securității și a realizării mijloacelor *high-tech* și *IT* necesare revine întregii societăți.

Economia, informația, cercetarea științifică și tehnologică devin astfel implicate direct și permanent în filosofia și fizionomia războiului, conceput mai ales ca modalitate de gestionare și dezamorsare a crizelor și conflictelor, ca instrument de menținere a unei situații strategice la cel mai scăzut nivel de pericolozitate și cu cel mai mic risc posibil.

Războiul devine astfel un fel de instrument al „gardienilor păcii“, adică al factorilor destinați de comunitatea internațională – organisme de securitate – să asigure pacea și securitatea planetei, întorcându-se la adevărata lui menire din toate timpurile, aceea de a permite *deblocarea unei situații strategice complexe și complicate*, ajunsă în acest stadiu datorită haosului intereselor și, în consecință, numeroaselor vulnerabilități și disfuncționalități care sunt totdeauna de natură economică, politică și socială.

Conceptele NCW/NCO sunt, la urma urmei, concepte de eficiență. Ele permit reducerea masivității armatelor (întrucât asigură reducerea incertitudinilor), comunicarea rapidă, cunoașterea în timp real a situației, capacitatea de previziune sporită și, de aici, mijloace mai puține, cheltuieli mai mici și eficiență mai mare.

În opinia lui Christophe Kaiser¹⁰, conceptul NCW/NCO derivă dintr-un concept anterior *Neopolitik* (de la grecescul *spirit*), dezvoltat de Rand Corporation, prin opunere la conceptul *Realpolitik* (cu referire la expansionismul teritorial).

Expansionismul teritorial reprezintă o etapă depășită. În procesul globalizării, acest tip de expansionism nu mai are, practic, nicio importanță, întrucât teritoriile au fost deja unificate de către informație, iar societățile trec la o dimensiune epistemologică, în care procesul cunoașterii științifice se

¹⁰ <http://www.european-security.com/index.php?id=5160>, Christophe Kaiser, *Op.cit.*

generalizează, toată lumea având acces aproape instantaneu (datorită rețelei și bazelor de date) la întreaga informație existentă pe planetă, de la cea istorică la cea care se referă la prezent și chiar la viitor. Americanii au posibilitatea și capacitatea să dezvolte orice concept. Europeanii ar trebui să-și păstreze și să-și dezvolte și ei o asemenea capacitate, asigurând, în opinia lui Kaiser, independența și dezvoltarea organismelor sale de reflecție.

Avantajele aplicării nemijlocite a conceptului NCW/NCO sunt indiscutabile. În desfășurarea operației *Furtună în deșert*, din 1991, spre exemplu, timpul necesar pentru identificarea (căutarea, localizarea, planificarea) și lovirea unei ținte era de patru zile. În timpul operației *Iraqi Freedom* din 2003, acesta era, în același teatru de operații, doar de 45 de minute.

Elementul eficace esențial al NCW/NCO constă în poziționarea platformelor de luptă. Ele vor fi amplasate în nodurile rețelelor de informații și de comandament, ceea ce oferă posibilitatea activării lor rapide și directe prin *bucle de decizii* diferite. Se realizează astfel o adevărată revoluție în interoperabilitatea mijloacelor, interconexiunea platformelor și a elementelor asociate.

Acest concept revoluționează complet și modul în care statele concep, definesc și achiziționează sistemele de apărare și de securitate. Se realizează, în mod obligatoriu, o relație necesară de parteneriat între industrie și operațiile cerute de punerea în operă a conceptelor de apărare și securitate. Acest parteneriat devine regulă, devine principiu, întrucât elementele acționale (platformele și vectorii) trebuie să fie într-o relație compatibilă cu arhitectura sistemelor de informații. Cu alte cuvinte, cele trei mari componente ale NCW/NCO – grila senzorilor de date, imagini și informații, rețelele centrale de comandament și rețeaua platformelor de lovire – trebuie să aibă aceeași arhitectură sau, în orice caz, arhitecturi compatibile. Or,

pentru a se realiza această exigență – care devine o adevărată lege în războiul supertehnologizat –, este absolut necesar ca respectivul principiu să se aplice și în domeniul industriei, acolo unde se creează toate aceste mijloace.

Dar cum să realizezi acest lucru în cadrul unei economii europene, încă specializată excesiv și cu destule incompatibilități?

Mai mult, crescând indubitabil rolul informației, întreaga economie devine ea însăși dependentă de informație, de unde se profilează detașarea acesteia într-un sistem terț, greu de acceptat de entitățile economice europene, deja integrate, sau de cele naționale, reticente încă la procesul de integrare.

După Christophe Kaiser, Europa va trebui să mediteze la o serie de vulnerabilități pe care le creează noul concept NCW/NCO și la mijloacele pe care trebuie să le creeze pentru a răspunde acestor provocări. Aceste vulnerabilități sunt:

- posibilitatea controlului sistemelor de informații de către terți, adversari sau „amici”, nealiniați la procesul de integrare europeană;

- dezinformarea;

- interzicerea accesului;

- diminuarea sau chiar căderea temporară a sistemelor de informații, în timp ce luptătorii vor fi prea mult (chiar total) dependenți de tehnologiile de informații.

La aceste vulnerabilități se adaugă cele ale rețelelor și dimensiunii virtuale a sistemelor, între care cele mai importante ar putea fi:

- trecerea principalei confruntări în ciberspațiu, cu toate consecințele care decurg de aici;

- crearea unor noi tipuri de sensibilități determinate de proiecții virtuale și de limitele noilor sisteme de explorare;

- apariția și proliferarea unui comportament haotic, strict dependent de variația condițiilor inițiale, care devin din ce în ce mai greu de identificat;

- ciberpirateria.

Mutarea (extinderea) teatrelor de operații și într-un spațiu virtual reprezintă un proces complicat, dar ea începe deja să se realizeze. Războiul din ciber spațiu, spre deosebire de cel din spațiul real, chiar dacă nu produce morți și răniți, nu este și nu poate fi mai puțin important și nici mai puțin distructiv decât cel care terorizează lumea de mii de ani. El reprezintă însă un nou tip de confruntare, cu noi caracteristici, dintre care nu lipsesc:

- virtualitatea;
- continuitatea;
- flexibilitatea;
- omniprezența;
- surprinderea;
- globalitatea.

Pentru a face față noilor provocări, Europa trebuie să se doteze cu mijloace de comunicații ultraperformante, să participe activ la proiectarea și realizarea unei arhitecturi informaționale pe măsură, la realizarea unor sisteme electronice și a programelor adiacente compatibile cu tehnologiile de rețea și cu arhitectura de securitate și apărare europeană ce se conturează în viitor. Alegerea echipamentelor nu este simplă. Ea poate crea dependențe tehnologice și operaționale, dar și modalități rapide de integrare și, deci, de realizare a unor performanțe europene.

Exemplul cel mai edificator este alegerea lui Joint Strike Fighter (F-35) făcută de Marea Britanie, Italia, Olanda, Danemarca și Norvegia. Joint Strike Fighter (F-35) este un sistem de sisteme realizat sub control american. Această alegere ar fi putut fi făcută în mod inconștient, ceea ce, susține Kaiser,

este puțin probabil, întrucât europenii fac parte din elita tehnologică a lumii și nu învață acum alfabetul tehnicii performante. Joint Strike Fighter (F-35) înseamnă o alegere deliberată, făcută însă de o Europă dependentă de Statele Unite și sub protecție americană. Acest tip de opțiune ar readuce Europa la statutul pe care l-a avut în timpul Războiului Rece.

Pe mulți dintre europeni, această dependență îi îngrijorează, întrucât ea înseamnă îndepărtarea de perspectiva punerii reale în operă a unei politici europene de securitate și apărare. De unde și problema stabilirii unui „model european” al NCW/NCO, ceea ce presupune o analiză substanțială care să ofere soluții viabile pentru viitor.

Desigur, Europa nu trebuie să creeze ceea ce este deja creat. Deasemenea, ea nu-și poate construi – și nu e bine să-și construiască – o identitate singulară, izolată, opusă față de o dimensiune euro-atlantică, deja existentă și eficientă, ci una care să reconstruiască și mai solid această dimensiune, ce devine foarte importantă, chiar hotărâtoare în direcționarea procesului de globalizare.

Tot ceea ce dorește Europa de azi este afirmarea ei puternică în cadrul dimensiunii euroatlantice și eurasiatice, proiectarea și realizarea unui sistem de sisteme care să-i redea personalitatea și forța de odinioară, nu împotriva Statelor Unite, nici la remorca acestora, ci împreună cu Statele Unite.

Conceptul NCW/NCO repune pe tapet marile probleme ale integrării europene, ale capacității europene de a face față provocărilor viitoare. Exigențele care decurg de aici vizează:

- realizarea unui sistem european de informații performant, conexat la cel american, care să participe efectiv la arhitectura unei rețele globale, benefice pentru securitatea globală, dar și pentru o economie modernă și performantă;
- controlul sau gestiunea dependențelor și interdependențelor;

- afirmarea forței și entității europene;
- consolidarea politicii europene de securitate și apărare (PESA);
- independența și suveranitatea continentală;
- o capacitate credibilă de participare eficientă la gestionarea crizelor și conflictelor.

Comunitatea americană de informații dispune de o puternică agenție *R&D*, care a lansat o cerere extrem de generoasă și de tentantă pentru elaborarea unor proiecte în domeniul tehnologiilor de informații inovatoare.

Începând cu 1998, Agenția de Dezvoltare Tehnologică și de Cercetare Avansată (ARDA) a finanțat un program de tehnologii „revoluționare”, în folosul comunității de informații (National Security Agency NSA, National Geospatial-Intelligence Agency - NGA, CIA, DIA, NRO etc.). La acest program, participă masiv industria americană, îndeosebi societățile Boeing, Lockheed Martin, CAIC, microsocietăți inovatoare și o mulțime de universități. Programul a fost lansat și efectuat pentru 2005 și cunoaște două tipuri de finanțare:

- „Challenge Workshops”, cu o finanțare situată undeva între 1 și 1,5 milioane de dolari pe 12-18 luni, care cuprinde proiecte din domenii deja dezvoltate de ARDA, unele aflându-se în faza a doua sau a treia bianuală de cercetare (VACE, GI2 Vis, NIMD);

- „Seedling Workshops” (maximum 500.000 de dolari) pentru domenii de cercetare inedite pentru ARDA (nanoelectronică, imagini avansate, performanță înaltă în domeniul computerelor), constând în avansarea unui concept nou, crearea unui proiect de cercetare etc.

Unele dintre societăți participă la mai multe domenii de cercetare. Spre exemplu, în domeniul exploatării informației (Info-X), preocupările (și finanțările corespunzătoare) s-au canalizat pe trei programe: Video Analysis & Content

Extraction (VACE), Advanced Question Answering for Intelligence (AQUAINT) și Geospatial Intelligence Information Visualization (GI2Vis).

Programul Video Analysis & Content Extraction (VACE) cuprinde: tehnologii de detecție, de comprehensiune, de extracție de conținut video, din cinci tipuri de surse: TV, conferințe, supraveghere, date, recunoașteri la sol; rezolvarea unor probleme inerente de mediu (indexare, calitate a imaginilor, stocaj și transfer).

La aceste programe în derulare participă: Boeing Space & Communication (superrezoluții tehnologice), GE-CRD (extracție conținut), HNC Software (detecția obiect), TASC (identificare comportament), SRI International (recunoaștere tridimensională – 3D), Universitatea din Maryland (activitatea de detecție), Universitatea din California de Sud (event understanding – înțelegerea tuturor evenimentelor).

Este posibil ca scenariile confruntărilor militare pentru secolul al XXI-lea să nu aibă aproape nimic comun cu cele din perioada Războiului Rece. Acest lucru este valabil pentru toate țările și pentru toate armatele din lume. Germanii consideră că, în viitor, nu se vor mai confrunta mari unități de blindate și alte forțe de acest gen. Locul lor îl iau amenințările asimetrice care pot veni din partea unor state mici, a organizațiilor teroriste sau chiar din partea diferitelor persoane. Acest potențial al noilor tipuri de amenințări este greu de sesizat și de anihilat.

De aceea, la baza războaielor moderne, care, în esența lor, vor fi războaie pentru gestionarea crizelor și conflictelor, vor sta informațiile și modul în care acestea sunt tratate.

Pentru canalizarea optimă a fluxului de informații, crește importanța media și mai ales cea a rețelelor Internet. Media nu a reușit și nu reușește încă să pună la dispoziție informațiile în timp real, cel puțin până acum.

RBR reușește acest lucru, ordonând datele și informațiile. De acestea vor beneficia toți participanții, de la simplul soldat la comandant, de la subunitatea luptătoare la dimensiunea logistică. Acest concept, cum bine se știe, a fost elaborat de Statele Unite și folosit, pentru prima oară, de americani, în războiul din Irak din 2003. Comandamentul operațional a fost instalat în Qatar. Mai bine de 60 de servere de mare putere au asistat proiecția, desfășurarea și acțiunile forțelor în teatru. Comandamentul a știut totdeauna tot ce se întâmplă cu primele unități, chiar înainte de contact, și a avut posibilitatea să intervină eficient.

Deși nu toate țările sunt în măsură să materializeze acest concept, cele mai dezvoltate dintre acestea au posibilitatea să-l implementeze. În Marea Britanie și în Suedia, există preocupări destul de avansate în acest sens, datorită atât tehnologiei, îndeosebi tehnologiei informației, cât și capacității și flexibilității economice din aceste țări. Asemenea preocupări există și în Franța, și în Rusia, și în China și în multe alte țări.

De asemenea, armata germană se pregătește, la rândul ei, pentru a putea să conducă și să desfășoare operații în rețea. Există deja sisteme de acest gen în dotare, cum ar fi cele de transmisie de date pentru obuziere, tancuri, marină și aviație. Sistemele de ghidaj HEROS, la forțele terestre, sau AUTOFU, la forțele aeriene, dispun de interfețe care corespund exigențelor RBR.

3.2. RBR, NATO și PESA

RBR va impune schimbări radicale în structurile militare ale tuturor țărilor, ale NATO și, evident, ale țărilor care fac parte din Uniunea Europeană și contribuie activ la punerea în operă a Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA), care se vor adapta cu ușurință noilor cerințe ale misiunilor și

amenințărilor militare. Războaiele anilor viitori vor fi, cu siguranță, războaie inteligente, unele duse cu cărțile pe față, altele extinse mult în spații nespecifice, îndeosebi în domeniile economic, cibernetic și informațional.

Transformările impuse de RBR, chiar dacă vor fi treptate (întrucât cheltuielile sunt foarte mari și nicio țară din lume, nici chiar Statele Unite, nu-și pot permite să le efectueze dintr-o dată), vor fi radicale.

RBR cere alte structuri informaționale, alte sisteme de comandă-control, alte mijloace de lovire, care să fie conectabile la rețea și să asigure o reacție imediată și chiar o acțiune preventivă.

Aceste noi sisteme vor fi produse, desigur, de industrie, dar ele vor impune o organizare specifică, mai suplă și mai ușor adaptabilă schimbărilor spațiului luptei. Se discută mult, în toată lumea – și îndeosebi în cea înalt tehnologizată – aceste aspecte ale transformării.

În acest sens, pe 12-13 mai 2005, s-a organizat la Londra o conferință unde s-au discutat pe larg aceste aspecte. Această conferință a continuat dezbaterile efectuate în noiembrie 2004, tot la Londra, pe această temă.

Suportul acestor dezbateri l-a constituit, în mare măsură, experiența acumulată de coaliție în războiul din Irak din martie-aprilie 2003 și din desfășurarea operațiilor ulterioare de stabilitate și stabilizare.

Din experiența dobândită de forțele coaliției și de armatele țărilor NATO în procesul de transformare, din Directiva ministerială a NATO, precum și din alte documente elaborate în urma Summit-ului de la Praga, a celui de la Istanbul și a celui de la Riga, precum și din alte numeroase reuniuni la diferite niveluri, rezultă unele cerințe și exigențe ale procesului de transformare, între care se situează și următoarele:

- simplificarea actului conducerii;
- mutarea unor raporturi și mecanisme de conducere de pe verticală pe orizontală;
- adaptarea structurilor la cerințele de rețea;
- concomitent cu menținerea potențialului de acțiune în războiul de mare intensitate, crearea unor abilități de acțiune și de reacție cerute de procesul de gestionare a crizelor și conflictelor;
- flexibilizarea și modularea structurilor;
- formarea unor capacități din ce în ce mai eficiente de analiză și combatere a terorismului.

Aceste exigențe se materializează atât în procesul de transformare a NATO, cât și în cel de transformare a forțelor naționale ale statelor membre ale Alianței și ale Uniunii Europene. Forța de Răspuns a NATO (NRF) și Forța de Reacție Rapidă Europeană sunt structuri pentru viitor, mai exact modele (experimentale) de structuri acționale pentru viitor. La rândul ei, fiecare țară europeană, începând cu Franța, care a trecut, potrivit legii programării din perioada 1998-2002, dar și a celei anterioare, la profesionalizarea armatei și la realizarea unor structuri mai suplă (spre exemplu, Divizia 11 Parașutiști a devenit Brigada 11 Parașutiști, fără să-și piardă, prin profesionalizare, capacitatea de luptă; dimpotrivă, această capacitate a crescut simțitor, datorită profesionalismului) și continuând cu reformele preconizate în armata Germaniei și în alte armate din Europa, dar mai ales cu realizarea unor structuri de conducere (Comitet Militar European, Stat Major Militar European) trebuie să fie în măsură să conducă operații sub egida Uniunii Europene, independente sau complementare NATO.

Americanii vorbesc de un Future Combat System (FCS), prin care se vizează nu doar realizarea unor unități mai suplă, complet digitalizate, ci și un sistem coerent și eficient de integrare a acestora în spațiul luptei. Spre exemplu, viitoarele

sisteme de luptă ale forțelor terestre (Army's Future Combat Systems) urmăresc realizarea unor structuri și formarea unei mentalități care să asigure un deziderat vechi de când lumea, dar mereu actual: percepe, înțelege, formează și domină. Rețeaua FCS se compune din patru module deschise: mediul comun de operații într-un sistem de sisteme; soft-uri de conducere a luptei; comunicații și calculatoare (C2); sisteme de informații (intelligence, recunoaștere și supraveghere - ISR). Acestea acționează sinergic unul asupra celuilalt, permițând viitoarei forțe să vadă, să înțeleagă, să acționeze prima și să obțină un succes decisiv.

Legat de implementarea conceptului RBR, Organizația de Cooperare în domeniul Armamentelor, care reprezintă șapte țări europene (Franța, Germania, Marea Britanie, Spania, Belgia, Luxemburg și Turcia), va achiziționa, până în 2022, de la Airbus Military S.L., un număr de 180 de avioane de transport strategic A400M, echipate fiecare cu câte patru sisteme radio VHF/UHF¹¹. Acest program constituie cel mai important proiect militar european al deceniului în domeniul sistemelor radio ambarcate. Primele 180 de avioane vor fi livrate în 2009. O altă comandă de 200 avioane care vor fi exportate va fi livrată începând cu același an, 2009.

Sistemele radio R&S (Rohde & Schwarz) de ultimă generație utilizează protocoale de comunicație standardizate de NATO. Ele furnizează capacități cu salt de frecvență rapidă SATURN (a doua generație NATO de sisteme radio tactice antibruiaj). Acestea li se pot asocia și alte funcțiuni prin teledescărcare de noi programe. Avioanele A400M vor putea fi utilizate în spațiul aerian internațional în cadrul conceptului RBR.

¹¹ http://www.actutem.com/pages/05_04_08_rs.html

3.3. Strategia RBR, conflictele clasice și asimetrice

RBR, deocamdată, nu schimbă esența strategiei militare: punerea în operă a unei decizii politice. El nu face altceva decât să dinamizeze spațiul luptei, punând în relație directă (în timp real sau aproape real, decalajul fiind neglijabil) toate structurile și elementele care acționează în spațiul luptei. Informația în timp real dă posibilitatea forțelor care acționează să identifice și să selecteze rapid țintele, centrele de greutate, centrele vitale, punctele tari și punctele vulnerabile ale inamicului și să aleagă cele mai eficiente modalități de acțiune. Evident, astfel de obiective nu pot fi realizate decât cu condiția realizării, *ab initio*, a supremației tehnologice și informaționale și, pe această bază, a inițiativei strategice. Acest lucru favorizează strategiile directe.

O astfel de filosofie este valabilă în cadrul conflictelor clasice și îndeosebi în confruntările simetrice sau disproporționate. Atunci când se confruntă două armate, câștigă cea mai bine dotată, mai puternic motivată și mai bine instruită. Acest tip de confruntare – care aparține războiului simetric – se reduce din ce în ce mai mult la războaie frontaliere sau la confruntări militare desuete. Pe mapamond, cel puțin după încheierea Războiului Rece, se manifestă cu pregnanță, îndeosebi două tipuri de războaie: războiul disproporționat și războiul asimetric.

Războiul (conflictul) disproporționat constă în superioritatea clară de forțe, mijloace, strategie și tactică a uneia dintre părți și în imposibilitatea reacției părții inferioare. Războiul (conflictul) asimetric presupune, deopotrivă, disproporționalitatea, diferența clară de doctrine și strategii, dar și capacitatea fiecăreia dintre părțile aflate în conflict de a crea vulnerabilități celeilalte și de a le folosi la maximum pe cele existente.

RBR nu a rezolvat decât primele două tipuri de conflicte. În fața celui de-al treilea – care se prezintă ca fiind asimetric și difuzat capilar în spațiul luptei și dincolo de acest spațiu (practic, în întreaga lume), conceptul RBR nu a găsit încă soluții. Este adevărat, se studiază, în momentul de față, folosirea RBR în conflictele (războaiele) de joasă intensitate, dar rezultatele sunt departe de a fi mulțumitoare, întrucât cerințele esențiale ale misiunilor sunt complet diferite de cele ale unei confruntări militare clasice. Nici conceptul CIMIC (Civil Military Cooperation) nu a reușit să treacă dincolo de o colaborare civil-militar în gestionarea situațiilor de criză și în operațiile postconflict. Ceea ce s-a realizat până acum (protecția populațiilor din zonele de conflict, întoarcerea refugiaților, asistența umanitară, studierea și ameliorarea condițiilor de angajare a forțelor într-un teatru, care sunt cu totul deosebite de cele de odinioară, datorită implicării populațiilor într-un conflict în care nu există fronturi și limite, multiplicarea actorilor din teatru etc.) nu reprezintă decât modalități (desigur, eficiente) de reducere a intensității unei crize și de facilitare a reinstalării păcii și, ulterior, a dezangajării progresive a forței.

Conceptul de rețea (cu structurile specifice RBR) are și aici un spațiu foarte larg de manifestare. Exigențele sunt însă mult mai mari decât într-un teatru de operații obișnuit, întrucât sfera de angajare, modalitățile concrete și conținutul efectiv al angajării sunt mult mai complexe, deoarece includ factorii de mediu, acțiunile preventive, dezamorsarea tensiunilor sau, în operațiile postconflict, reabilitarea și refacerea infrastructurilor, a instituțiilor și sistemelor productive etc. În aceste condiții, nu doar forțele care acționează efectiv, ci și noii actori sau actorii temporari trebuie conectați, într-o formă sau alta, la fizionomia și filosofia de rețea. Or, deocamdată, acest lucru este dificil și pentru structurile militare.

De unde rezultă că provocările RBR sunt, în continuare, foarte mari și ele nu se rezolvă doar prin lărgirea benzii Internet, optimizarea sistemelor de comunicații, realizarea și interconectarea bazelor de date, ci și printr-o dinamică specifică, adică printr-o nouă arhitectură a filosofiei și fizionomiei de rețea.

3.4. Terorismul și RBR

Conceptul NCW/NCO se experimentează, în momentul de față, și în combaterea terorismului. Nu este simplu, întrucât cerințele sunt altele decât cele dintr-un teatru de operații clasic. Războiul împotriva terorismului, care se prezintă, înainte de toate, ca un „război informațional“ (intelligence war), necesită mijloace electronice integrate, care să reducă timpul de intervenție și de desfășurare a operațiilor electronice. Aceste mijloace asigură forțelor speciale o capacitate de acțiune și de reacție adecvată, având în vedere complexitatea situațiilor și imposibilitatea standardizării lor.

După John Arquilla, unul dintre promotorii conceptului RBR, modalitățile după care au acționat Statele Unite în diferite conflicte corespund, în proporție de 90%, unor strategii militare împotriva marilor actori, specifice Războiului Rece sau perioadei anterioare acestuia. Americanii au bombardat și distrus depozitele, infrastructurile și unele elemente de rețea ale organizației teroriste a lui Ben Laden, dar nu și această organizație. De aceea, una dintre provocările cele mai importante pentru RBR este *crearea și materializarea unei strategii de combatere a terorismului, bazată, deopotrivă, pe înalta tehnologie, pe tehnologia informației, dar și pe reconsiderarea, din perspectivă tehnologică modernă, a omului, a agentului de informații și a forțelor speciale într-un teatru de operații extins,*

care se identifică, practic, cu întreaga lume. Or, deocamdată, așa ceva este foarte greu de realizat.

Se are, desigur, în vedere faptul că și terorismul se folosește de filosofia și fizionomia de rețea, chiar dacă nu dispune de tehnologii de vârf și de tehnologii ale informației. Rețeaua însă există – este vorba de rețeaua Internet, dar și de rețelele de comunicații, de transporturi etc. – și este folosită în modul cel mai eficient posibil și de către teroriști.

De aici, se conturează câteva exigențe ale folosirii conceptului RBR pentru combaterea terorismului:

- interzicerea sau delimitarea la maximum a accesului organizațiilor teroriste în rețele sau găsirea unor mijloace adecvate de control și depistare a acestora;

- lovirea acelor noduri teroriste de rețea, în așa fel încât respectivele rețele teroriste să devină inoperante;

- crearea unor abilități ale grilei senzorilor pentru a facilita descoperirea la timp a organizațiilor și grupurilor teroriste și a intențiilor acestora.

Din aceste exigențe rezultă o caracteristică deosebit de importantă a folosirii RBR pentru combaterea terorismului. Ea poate deveni, în viitor, o dominantă a războiului împotriva terorismului, întrucât se constituie pe o cumulare de potențiale, asigurând astfel din start dominanța strategică și informațională, în situația în care combaterea terorismului se înscrie într-o paletă mai largă de acțiuni și nu se reduce doar la cele represive, post-factum. Această caracteristică presupune cumularea mai multor tipuri de strategii (economice, politice, sociale, culturale, antiinfracționale, anticriminale, informaționale și militare) într-un concept mai larg și mai flexibil, care să permită cucerirea pe toate planurile și menținerea inițiativei strategice în războiul împotriva terorismului. Deci, RBR trebuie să găsească soluții pentru a depista rapid și permanent orice terorist și orice organizație teroristă de pe planetă.

CAPITOLUL 4

RBR ȘI STRUCTURA DE FORȚE

Pentru armatele unor țări mici este foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să se treacă dintr-o dată la aplicarea conceptului RBR. Acest lucru nu este ușor nici pentru țările mari, cu tehnologii avansate, cu experiență îndelungată și mari responsabilități (asumate sau impuse) în viața militară a planetei. De aici nu rezultă în mod obligatoriu că armatele țărilor mici și mijlocii trebuie să rămână în afara fluxului revoluțiilor în domeniul militar. Rezultă doar că, în noile condiții, accesul lor la *high-tech* și *IT* și mai ales la cele pe care le presupune RBR va fi destul de limitat și restricționat de bugete și de anumite impuneri politice și strategice.

4.1. Realități și perspective

Cu câteva excepții, aproape toate țările europene au aderat la NATO și la UE, iar perspectivele care se deschid în continuare sunt cele care profilează, la orizontul următoarelor decenii, o foarte accentuată integrare europeană și euro-atlantică. Dacă aceste perspective nu vor fi perturbate de factori aleatori și destabilizatori gravi (ceea ce este foarte puțin probabil, dacă nu chiar imposibil), nu se mai pune atât de acut problema accesului țărilor mici și mijlocii la tehnologiile de vârf și la tehnologia informației, întrucât se înțelege de la sine că, făcând parte din sistem, aceste țări beneficiază de toate avantajele și performanțele sistemului.

O astfel de constatare ar trebui să fie suficient de liniștitoare, întrucât, vrând-nevrând, toți membrii NATO și cei

ai UE vor beneficia de aceste avantaje, în limita rolurilor pe care și le asumă sau pe care le primesc.

Realitatea nu este, totuși, atât de simplă. Nici NATO și nici UE nu operează cu strategii nivelatoare, iar repartitia rolurilor este, de fapt, o asumare de responsabilități și de angajamente care conferă fiecărui stat un anumit statut și o anumită personalitate. Cu alte cuvinte, nu poți beneficia de toate avantajele, dacă stai cu mâna în sân și aștepti doar să culegi roadele efortului altora, pe motiv că faci parte din sistem și trebuie să beneficiezi de avantajele sistemului. La urma urmei, așa cum se prevede în articolul 1 al Tratatului de la Washington, NATO este o alianță de state suverane, de unde se desprinde concluzia că responsabilitatea pentru buna funcționare a Alianței, dar și pentru binele și securitatea fiecăruia dintre membrii ei, aparține, în primul rând, statelor. Așadar, nimeni n-o să implementeze conceptul RBR într-o armată, dacă factorii de decizie din țara căreia aparține acea armată nu doresc acest lucru și nu acționează în acest sens. De aceea, considerăm că implementarea conceptului RBR în Armata României ține, în primul rând, de responsabilitatea statului român și ea trebuie făcută atât prin efort propriu, cât și în colaborare cu membrii Alianței și specialiști în domeniu din cadrul Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene. Nu este de-ajuns să spunem: „Dorim RBR, vrem RBR!”. Trebuie să depunem și eforturile cerute pentru un astfel de demers, începând cu înțelegerea și cunoașterea detaliată a conceptului și continuând cu angajarea industriei, finanței, economiei și inteligenței pentru realizarea, în context NATO și UE, a acestui deziderat. Pentru că este foarte clar că Armata României, o armată modernă și cu tradiții foarte frumoase, nu poate rămâne în afara acestui concept.

Deciziile care s-au luat, strategia forțelor, strategia mijloacelor și strategiile operaționale, concretizate în programul

de guvernare, în strategiile de securitate elaborate până în prezent și în celelalte documente de conducere – unele, în funcțiune, altele în curs de elaborare sau de modernizare –, modificările operate și care vor mai fi operate pe parcurs pun în ecuație acest obiectiv și dau un semnal favorabil procesului de implementare a RBR. Restricțiile politico-militare, economice și tehnologice și, mai ales, cele bugetare cer soluții ingenioase și flexibile, variante și strategii de rezervă, precum și asistență din partea partenerilor noștri strategici, îndeosebi din partea Statelor Unite ale Americii, care dețin supremația absolută în domeniu.

Deocamdată, RBR nu este la îndemâna oricui, iar cheltuielile pentru achiziționarea sau asimilarea tehnologiei care-l face posibil sunt extrem de mari. De aceea, un astfel de concept trebuie analizat cu foarte multă atenție, mai ales din punctul de vedere al dimensiunilor *high-tech* și *IT*, cu hardware și software aferente, întrucât acestea reprezintă, de fapt, suportul esențial al Războiului bazat pe Rețea.

4.2. O strategie de implementare

Se pune o întrebare esențială: *Implementarea conceptului RBR în Armata României, ca în oricare altă armată, trebuie să urmeze o metodologie a pașilor mărunți sau una a terapiei de șoc?* Ar fi de preferat, desigur, o strategie bazată pe o terapie de șoc, întrucât este mult mai ușor să iei totul de la început, decât să ameliorezi, să reperi, să corectezi, să implementezi un concept care, practic, revoluționează arta militară. Cum să introduci, prin metoda pașilor mărunți, un concept revoluționar? Și totuși, se pare că o astfel de metodă este preferată de toată lumea, inclusiv de Statele Unite ale Americii. Numai că introducerea tehnologiilor și aplicarea strategiilor care asigură punerea în operă a acestui concept nu reprezintă

un proces linear, ci unul dinamic complex, cu sisteme de acumulări mai mult sau mai puțin lente, în general prin pași mărunți, dar și cu salturi spectaculoase și ascensiuni accelerate.

Sunt, totuși, câteva priorități în ceea ce privește introducerea acestui concept și transpunerea lui în practica instrucției, a conducerii și a acțiunilor militare din teatrele de operații și din afara acestora, inclusiv în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor. Printre acestea considerăm că se conturează și următoarele:

- lărgirea benzii de rețea pentru asigurarea creșterii capacității și vitezei de transmitere a datelor și informațiilor;

- echiparea rețelelor cu hardware și software necesare RBR;

- realizarea și operaționalizarea bazelor de date necesare RBR;

- realizarea și interconectarea în rețea a senzorilor și surselor I2SR;

- structurarea comandamentelor operaționale și a unităților de luptă în așa fel încât să poată opera în rețele reale și virtuale;

- realizarea unor sisteme de arme compatibile cu filosofia RBR și adaptarea celor existente la noile exigențe.

Aceste exigențe se pun deja în aplicare, atât la nivelul NATO și la cel al UE, cât și de către fiecare țară membră a acestor organizații. La acest proces nu participă doar armatele și decidenții politici, ci, într-o formă sau alta, cercetarea științifică, industria de armamente, înalta tehnologie, tehnologia informației, dar și corporațiile specializate în hardware și software.

Esența războiului bazat pe rețea o constituie accesul în timp real la informație, cunoașterea exactă, completă și complexă a spațiului luptei și a tot ceea ce ține de acesta și acțiunea militară (sau nonmilitară) adecvată.

Puține țări din lume pot spera să realizeze singure, fără o strânsă cooperare cu celelalte, aceste obiective. De aceea, în realizarea unor capacități și abilități cerute de RBR, un rol deosebit îl au alianțele, coalițiile și cooperarea în domeniul *high-tech*, *IT* și industriei de armamente. NATO și UE se află în plină materializare a unui astfel de demers, centrat pe relația euroamericană, iar principalii protagoniști sunt, bineînțeles, Statele Unite și Uniunea Europeană. După ce va intra în vigoare Constituția Europeană și UE va deveni o entitate compatibilă din toate punctele de vedere cu Statele Unite, acest proces de colaborare în modernizarea structurilor și tehnologiilor necesare RBR va cunoaște un salt remarcabil.

Armata Română este și trebuie să fie beneficiară a acestei noi dimensiuni a revoluției în domeniul militar. Ea trebuie să facă toți pașii posibili pentru implementarea conceptului RBR și a noii filosofii a procesului de gestionare a crizelor și conflictelor.

O strategie de implementare a acestui concept – începută deja cu câțiva ani în urmă – ar trebui să fie centrată în continuare și pe următoarele obiective importante:

- definitivarea sistemului de transmisiuni al Armatei României și crearea condițiilor tehnice și de software necesare integrării lui depline în fizionomia de rețea, avându-se în vedere banda lărgită și posibilitatea folosirii în acest sens a Internetului și altor rețele;

- integrarea treptată, pe măsura înlocuirii tehnologiilor vechi cu altele noi, și a celorlalte sisteme – cel de control și supraveghere a spațiului aerian, cel de supraveghere a spațiului maritim etc. – în același sistem unitar și flexibil care să fie compatibil cu sistemele NATO și UE și cu tot ce ține de fizionomia informației, conducerii și acțiunii pe bază de rețea;

- achiziționarea sau producerea de componente hardware și software și a unor sisteme de arme care să poată fi conectate

între ele într-o rețea a mijloacelor de luptă din teatru și din afara acestuia, precum și cu rețelele de comandă-control C4 și cu cele I2SR;

- adaptarea în permanență a structurilor la exigențele Războiului Bazat pe Rețea.

În următoarele decenii, conceptul RBR va cunoaște, probabil, o foarte mare dezvoltare. Țările NATO și Uniunea Europeană vor adera din ce în ce mai mult la viitoarele strategii, situându-se, ca întotdeauna, în avangarda tehnologică, doctrinară și strategică a politicii militare, războiului și luptei armate. În acest timp, decalajele tehnologice dintre țările care vor dispune de tehnologii și strategii RBR și țările care nu vor avea acces la astfel de tehnologii se vor accentua și mai mult, iar amenințările asimetrice se vor intensifica. De aceea, după toate probabilitățile, adaptarea conceptului la noile tipuri de amenințări și conflicte va reprezenta una dintre prioritățile viitorului apropiat. În acest sens, se vor dezvolta îndeosebi mijloacele I2SR și rețelele aferente, precum și cele legate nemijlocit de procesul de gestionare a crizelor și conflictelor.

UNELE CONCLUZII

1. Tehnologia informației afectează producția, comerțul, relațiile internaționale, viața oamenilor. Ea revoluționează afacerile, determinând dispariția unora dintre industriile tradiționale și creșterea incredibilă a altora¹². Chiar dacă problemele întreprinderilor rămân, în esență, aceleași, mijloacele de rezolvare a acestora se schimbă radical. Apare un nou mod de gândire: gândirea în rețea. Același lucru se manifestă și în cadrul problemelor militare, ale pregătirii și desfășurării războaielor și conflictelor armate.

2. Mediul conflictual militar rămâne, în continuare, primejdios, violent, nesigur și haotic, dar noile tehnologii permit o mai bună cunoaștere a acestuia și, în consecință, proiectarea de noi maniere de stabilire și îndeplinire a misiunilor. Această nouă filosofie se manifestă, în primul rând, la nivelul marilor armate și nu afectează în mod direct țările mici, întrucât acestea, deocamdată, nu-și pot permite accesul la astfel de tehnologii. Bugetul lor militar, spre exemplu, chiar dacă atinge un miliard de dolari, este, totuși, de peste 400 de ori inferior celui al Statelor Unite și de 30-40 de ori mai mic decât cel al unora dintre țările importante din cadrul Uniunii Europene. Cu un astfel de buget este greu să ai acces la înaltele tehnologii cerute de RBR, dar nimeni nu poate eluda aceste noi realități. De aceea, și pentru țările mici sau care nu-și pot permite cheltuieli militare substanțiale, există unele soluții specifice de accesare în spațiul RBR. Aceste soluții se află în tratarea problemelor cu care se confruntă, în implementarea

¹² www.ameinfo.com/news/Detailed/54916.html

RBR, prin filosofia de alianță și printr-un concept național largit.

3. O astfel de perspectivă trebuie să se manifeste în modul în care sunt concepute, dezvoltate, echipate și retehnologizate sistemele de comunicații, în dinamica rețelelor Internet, a rețelelor de informații-comunicații în domeniul economic, îndeosebi în cel al producției și asimilării de tehnologii de vârf și de tehnologii ale informației, în pregătirea specialiștilor și managerilor de sisteme și de rețele, în realizarea sau asimilarea tehnologiilor hardware și software necesare.

PARTEA A II-A RĂZBOIUL ASIMETRIC

În condițiile spargerii bipolarității și dezvoltării fără precedent a armamentului strategic (rachete balistice, aviație strategică, rachete de croazieră, submarine nucleare, portavioane, sisteme de arme de mare precizie, sisteme de arme bazate pe nanotehnologii, pe biotehnologii, pe amplificarea undelor etc.), confruntarea simetrică ar putea părea un nonsens, întrucât disproporționalitatea este foarte mare, iar Războiul Bazat pe Rețea și războiul noncontact s-au experimentat deja și, în prima fază – faza simetrică –, au dat rezultate excepționale. Și totuși, „faza postsimetrică” a pus probleme extrem de grave, care, deocamdată, nu au soluții viabile, iar în viitor, războiul asimetric – componentă de început a unui război haotic – se profilează confuz și amenințător.

Chiar dacă, în momentul de față, se studiază noi strategii ale războiului înalt tehnologizat pentru soluționarea conflictelor de joasă intensitate și stabilizarea zonelor turbulente, viitorul aparține unor confruntări asimetrice flexibile, care vor adânci și mai mult componenta haotică a războiului.

Această perspectivă este îngrijorătoare, întrucât, într-un spațiu haotic, modelat de ecuații nelineare, singura certitudine este lipsa oricărei perspective clare.

Studierea războiului asimetric se constituie într-o modalitate de semnalare timpurie sau măcar oportună a profilării unor orizonturi foarte neclare în ceea ce privește războiul.

Este un studiu al unei noi geneze a îngrijorării.

Într-o formă sau alta, aproape toate războaiele din lume au fost asimetrice sau au avut etape profund asimetrice. Asimetria a fost, din toate timpurile, căutată și chiar cultivată. Întreaga lucrare „Arta războiului” a lui Sun Tzî și „Arthashastra” indianului Kautilya nu sunt altceva decât pledoarii coerente și convingătoare de aplicare a unei filosofii a principiilor sau, mai exact, a realităților asimetriei în confruntările dintre diferite entități. Aceste lucrări, care sunt valabile și chiar aplicabile și azi, dezvoltă un inteligent și complex mod de a gândi și de a face războiul, de a trage maximum de avantaje de pe urma lui, cu pierderi cât mai puține și costuri cât mai mici, de a folosi războiul ca instrument, și nu ca scop și cu atât mai puțin ca scop în sine. Este mult mai avantajos să găsești metoda cea mai potrivită pentru a-l determina pe adversar să cedeze fără luptă, să accepte un fapt împlinit, să fie pus în situația de a nu putea reacționa sau, mai mult, să fie convins că războiul (chiar și cel de apărare) ar fi o greșeală și că diferendul poate avea și alte căi de rezolvare, decât să declanșezi niște ostilități care se vor solda cu pierderi uriașe de vieți omenești și de valori și, în afară de aceasta, vor intra în memoria colectivă ca un fapt care va trebui, odată și odată, răzbunat. Chiar și astăzi, spre exemplu, în doctrina chineză, soluția politică este preferabilă celei militare, înțelepciunea fiind considerată mai prețioasă și mai eficientă decât forța, tratativele mai importante decât confruntarea violentă. Dialogul costă mai puțin decât lupta armată și oferă mai mult. Până la urmă, și războiul se încheie tot printr-un tratat sau printr-un dialog.

Toată lumea – adică toate statele și toate organizațiile internaționale – preferă tratativele în locul ostilităților, descurajarea în locul confruntării sau, ca modalitate de confruntare, negocierile în locul războiului. Unii dintre teoreticieni susțin, cu argumente foarte serioase, că războiul ar fi un *sfârșit* al politicii, și nu o *continuare* a ei. De aici nu

rezultă însă în mod automat că s-a renunțat sau că ar fi preferabil să se renunțe la conceptul clausewitzian al războiului, în favoarea unuia mai puțin belicos. Indiferent cum ar fi definit și înțeles – ca o continuare a politicii, în sensul folosirii mijloacelor violente, sau ca un sfârșit al politicii, în sensul trecerii de la dialog și negociere, specifice politicii, la folosirea forței, care, chipurile, n-ar mai ține de politică, ci de altceva, de un domeniu care s-ar situa undeva în zona nonpoliticii –, războiul rezultă în urma unei decizii sau unor decizii politice. El este gândit temeinic, planificat riguros, susținut multilateral (politic, economic, tehnologic, informațional, spiritual, psihologic și chiar cultural) și efectuat prin toate mijloacele necesare și posibile.

CAPITOLUL 1

FILOSOFIA ȘI FIZIONOMIA RĂZBOIULUI ASIMETRIC

Indiferent din ce perspectivă l-am privi și ce gânduri am avea pentru el sau împotriva lui, războiul rămâne și va rămâne, probabil, mereu, o situație-limită a comportamentului omenesc, un paradoxal *modus vivendi*. Înainte de a fi un *modus vivendi*, războiul trebuie să fie supus unui *modus cognoscendi*, întrucât nu putem apela la el, atâta vreme cât nu-i cunoaștem, în fiecare epocă istorică și chiar în fiecare moment al evoluției societății omenesti, foarte bine cauzele, filosofia și fizionomia, implicațiile și, mai ales, efectele.

Războiul este doar un mijloc. Și nu unul dintre cele mai eficiente, deși este și va fi mereu unul dintre cele mai teribile. Și aceasta nu pentru că, din păcate, violența pare calea cea mai simplă, cea mai directă și cea mai eficientă de a obține rapid ceea ce dorești. Cu condiția să fii mai puternic decât cel pe care-l ataci, să coalizezi în jurul tău pe toți cei care sunt sau pot fi prietenii tăi și dușmanii sau neprietenii celui pe care vrei să-l ataci. Iar pentru ca respectivul atac să fie sau să pară cât mai legitim, adversarul trebuie satanizat, transformat, cu ajutorul mediei și cu multe alte „ajutoare” posibile, în inamicul public numărul unu al întregii omenirii, în pericolul cel mai grav care amenință întreaga lume etc. În acest sens, trebuie să cheltuiești foarte mulți bani, să elaborezi politici și strategii credibile, să devii campionul salvării și fericirii omenirii, să operezi cu noțiuni clare, indubitabile, pe care lumea să le înțeleagă așa și numai așa cum vrei tu și, mai mult, să fii sau să pari foarte sincer în acest demers foarte responsabil de a curma răul și a

cultiva binele. Bineînțeles că adversarul se va folosi și el de toate mijloacele pentru a dovedi contrariul. Lumea va înțelege rapid jocul, dar nu îi va păsa prea mult. Își va spune că astea-s vremurile, așa a fost și pe timpul Imperiului Mongol, și pe timpul Imperiului Roman, și pe timpul Imperiului Austro-Ungar, și pe timpul Imperiului Otoman, și pe timpul bipolarității... Politica și strategia de îndiguire americane din perioada unei confruntări complexe Est-Vest, denumită Război Rece, consolidată de efectele directe sau indirecte pe care această îndiguire le-a produs în spațiul țărilor socialiste, de ineficiența economică a sistemului și de efectul de non-libertate (libertatea fiind definită, în mod caricatural, cu un concept hegelian, ca necesitate înțeleasă), a reușit pe deplin. În Europa, sistemul socialist s-a prăbușit rapid și intempestiv. Totdeauna mijloacele vor fi diferite, iar rezultatele vor rămâne și ele îndoielnice.

Asimetria începe de aici, războiul asimetric se declanșează prin această denigrare reciprocă, fiecare cu mijloacele de care dispune, și, din păcate, se transferă în spațiul luptei armate, desfășurată și ea cu mijloacele de care dispun beligeranții. Ele sunt, de cele mai multe ori, disproporționate. Iar disproporția înseamnă nonsimetrie sau, cu un termen mai la modă, disimetrie. Forțele și mijloacele care se folosesc în timpul confruntării n-au aproape nimic comun – unele sunt ultra-perfecționate, stăpânesc și supraveghează continuu întregul spațiu de confruntare, precum și toate spațiile adiacente sau complementare acestuia, altele sunt doar niște adunături neinstruite, ce dispun de arme primitive sau de ce au putut aduna de pe la alții – și, de aceea, în spațiul luptei, aceștia din urmă nici nu știu când mor.

Așa s-a întâmplat cu armata lui Saddam Hussein în timpul războiului din 1991 și în cel din 2003. Copleșită complet din punct de vedere tehnologic și informațional, ea nu a putut

reacționa decât prin mici ambuscade și prin clasicele acțiuni de hărțuire, deși, ca efect al unui război psihologic de 12 ani, al unui embargo teribil asupra armelor, precum și al unei conduceri dictatoriale, nici voința de a lupta nu mai putea fi în parametri normali.

Este vorba de o disproporție imensă, nu doar de diferențe mai mari sau mai mici. Spre exemplu, în timp ce tancurile din dotarea armatei lui Saddam Hussein nu dispuneau nici de termolocator, nici de radiolocator, iar distanța loviturii directe era de o mie de metri, bătrânul Abrams american dispunea de radiolocator și termolocator, de capacitatea de a se conecta la o rețea de informații în timp real, iar distanța loviturii directe, asigurată de proiectilul-săgeată, era de patru mii de metri. Tancul irakian nu putea să acționeze decât din adăpost, prin foc-pumnal, deci de la mică distanță, dar nici acest lucru nu era posibil, întrucât adăpostul nu mai putea fi adăpost, de vreme ce mii de senzori îl căutau și îl descopereau și în gaură de șarpe.

Dacă, în timpul războiului din 1991, Divizia Tawakalna, una dintre marile unități de elită din Garda Republicană, a putut să producă unele mici pierderi Corpului american care a atacat pe direcția ei (e drept, cu prețul nimicirii ei complete pe câmpul de luptă de către forțele americane), de data aceasta, nu a mai fost posibil nimic. Această disproporție imensă nu a fost și nu este doar la nivel tactic, ci și la niveluri extrem de importante pentru un război: politic, militar, strategic și mediatic. Saddam Hussein, dictatorul de la Bagdad, încurajat cândva în timpul războiului împotriva Iranului și chiar pentru atacarea Kuweitului, devenise *persona non grata* în Orientul Mijlociu, un fel de pericol uriaș pentru democrație, drepturile omului, pentru cer și pentru pământ. Ulterior, după ce a fost prins, cum bine se știe, a fost judecat, condamnat la moarte și spânzurat nu pentru că a pierdut un război disproporționat, ci pentru că a gazat un sat...

Timpul trece. Conflictul din Irak se continuă. Acumulările din timpul regimului totalitar explodează. Numeroasele entități se luptă între ele, iar forțele coaliției cu greu reușesc să gestioneze situația. Gherilele irakiene dau mult de furcă ordinii de drept din această țară și forțelor coaliției, Congresul american este, în mare parte, ostil prezenței militare în Irak, iar 53 % dintre americani consideră că nu există nici o șansă de victorie, Marea Britanie, la data când scriem aceste rânduri, își va reduce contingentul cu 1.500 de militari, în timp ce Iranul dezvoltă un program nuclear care pune iarăși pe jar o anumită parte a lumii, mai ales după ce a refuzat să aplice rezoluția 1737 din 23 decembrie 2006 a Consiliului de Securitate prin care i se cerea ca, până la 21 februarie 2007, să suspende activitatea de îmbogățire a uraniului.

Această dată de 21 februarie a trecut, iar președintele Iranului a anunțat că țara sa nu renunță la dreptul ei de a-și realiza energie nucleară în scopuri pașnice, chiar dacă ONU a înăsprit sancțiunile împotriva acestei țări. Numai că nimeni nu-l crede și unii chiar îl bănuiesc că, de fapt, nu face altceva decât să pregătească terenul pentru realizarea armei nucleare, întrucât cele mai multe dintre statele din zonă – Rusia, India, Pakistanul, China și Israelul – dispun de astfel de arme...

Israelul și-a pornit, probabil, motoarele avioanelor sale F-16, fiind gata să bombardeze, chiar și unilateral, instalațiile nucleare iraniene, așa cum a făcut-o și la 7 iunie 1981, împotriva instalațiilor de la Osirak, din Irak, cu 8 F-16, 6 F-15 și 16 bombe de o tonă, printr-o operație denumită Operația „Opera”. Pentru aceasta, avioanele israeliene au parcurs, la mică înălțime, o mie de kilometri. Cele două reactoare de la Osirak, din apropiere de Bagdad, erau de proveniență franceză, iar decizia de a-i ajuta pe irakieni să acceadă la tehnologia nucleară o luase prim-ministrul de atunci, președintele de azi al

Franței, Jacques Chirac. În urma aceluia raid și-a pierdut viața și un francez. Irakul era, cum bine se știe, în plin război cu Iranul.

La data când documentării noastre, exista posibilitatea ca Israelul să atace, în aceeași manieră, Iranul, mai precis, instalațiile nucleare ale acestei țări. Acest atac ar urma să fie efectuat cu aviația, cu sau fără sprijin american, asupra instalațiilor nucleare din Iran, așa cum a procedat, cu ani în urmă, și cu instalațiile nucleare din Irak. Pentru aceasta, este nevoie de acceptul american pentru survolarea Irakului (The Daily Telegraph). Israelul s-a pregătit foarte serios pentru o astfel de intervenție, iar eforturile sale în vederea acestei acțiuni au fost apreciate de către Ehud Olmert, premierul israelian în funcție la acea dată, ca fiind fără precedent în istoria statului Israel. Problema atacării sau neatacării Iranului se discută aprins și în Statele Unite. O parte dintre kongresmenii consideră că un atac asupra acestei țări ar fi un dezastru, atât pentru Orientul Mijlociu și pentru întreaga lume, cât și pentru credibilitatea Statelor Unite.

Dar războiul cuvintelor, al imaginilor, al discursurilor de tot felul continuă. Președintele Iranului se joacă cu focul, iar comunitatea internațională și îndeosebi Consiliul de Securitate al ONU nu prea știe ce să facă. Unii vor noi rezoluții, alții cer sancțiuni, iar Israelul este gata să treacă la atac, întrucât, susține conducerea acestei țări, Teheranul sprijină Hezbollahul și, din acest motiv, precum și din cel al posibilei dotări a Iranului cu arma nucleară (deși acest lucru pare destul de greu, chiar imposibil de realizat în timp scurt), securitatea statului evreu este grav amenințată.

Ce-i asta? Simetrie? Asimetrie? Disproporționalitate?

La urma urmei, prea puțin contează ce este. Important este ce produce, cu ce costuri și cu ce efecte. Pentru că, indiferent ce ar fi și cum ar fi conceput, dus, explicat și justificat, războiul tot război rămâne.

1.1. Război al umbrelor

Se discută foarte mult și foarte multe, astăzi, despre războiul asimetric. Care pare a fi un război al umbrelor. Există numeroase studii pe această temă, au fost scrise câteva cărți, iar revistele adăpostesc articole, opinii și tot felul de aserțiuni cu privire la acest tip de război.

Filosoful brazilian Olavo de Carvalho, spre exemplu, afirmă, într-un articol¹³ publicat în limba engleză pe FrontPageMag, că, după războiul din Algeria (1954-1962), «războiul asimetric» a devenit principiul de bază al strategiei anti-Occident. Acest tip de război este inspirat din «războiul indirect» conținut în lucrarea fundamentală a lui Sun Tzî, *Arta războiului*, care, începând cu anii 1950, a fost difuzată în spațiul sovietic și în multe alte țări. Filosoful brazilian definește acest concept ca fiind cel al unei confruntări armate în care protagoniștii nu acceptă și nu respectă nici o regulă și nicio formă de restricție privind acțiunile lor. Fiecare face ce-i convine, folosindu-se la maximum de constrângerile, morala, legile și obiceiurile care-l leagă pe celălalt de mâini și de picioare. Este citat, în acest sens, Callot d'Herbois¹⁴, delegat al Convenției franceze, care afirma, cu două secole și jumătate în urmă, că „totul este permis celor care acționează în favoarea revoluției”.

În timpul războiului algerian, remarcă un analist din Canada, Hugues Letourneao, ofițer din Forțele Navale, Frontul

¹³ <http://www.olavodecarvalho.org/traducoes/assymetrique.htm>, Olavo de Carvalho, *L'arme de la 'guerre assymétrique'*, *Folha de S.Paulo*, 6 octombrie 2004.

¹⁴ Om politic francez (născut la Paris, la 19 iunie 1750 – mort la Sinnamary, Guiana, la 8 iunie 1796). A reprimat cu violență insurecția regalistă de la Lyon (1793) și s-a opus lui Robespierre. Organizator al Terorii. A fost deportat în Guiana, unde și-a găsit și sfârșitul.

de Eliberare din Algeria a recurs la „greve, ambuscade, terorism împotriva populației proprii și altor organizații algeriene de eliberare, la asasinat, tortură, mutilare, extorsiunea unor sume mari de bani de la populația civilă, sabotaje industriale și agricole, distrugeri de bunuri publice, intimidare și executarea unor presupuși colaboratori, campanii de dezinformare etc.”

În acest timp – scrie Olavo de Carvalho – cel mai mic act ilegal din partea forțelor de ocupație franceze era exploatat de militanții intelectuali de la Paris, care exercitau un șantaj moral ce condamna guvernul la inactivitate de teama unui scandal.

Cam acesta ar fi, în opinia multor analiști, războiul asimetric. Oare, chiar așa să fie?!

Unii autori arată că, de fapt, războiul asimetric nu este altceva decât un război primitiv (de cele mai multe ori, nejustificat) al celui slab împotriva celui puternic, în care, datorită faptului că, totdeauna, cel puternic respectă regulile și principiile războiului, normele de drept și întreaga legislație internațională, fiind legat astfel de mâini și de picioare (evident, de către aceste legi), el, cel slab, are, deopotrivă, și inițiativa strategică și toate mijloacele pentru a-l pune pe cel puternic într-o situație dificilă, întrucât el nu respectă nimic. Cu alte cuvinte, victimele războiului asimetric ar fi marile puteri tehnologice și informaționale, marile armate (care nu se pot coborî la furtișaguri tactice, la ambuscade, atacuri teroriste etc.), lumea civilizată și democrația.

Războiul asimetric este, astfel, asemuit cu gherila, terorismul, revoluția armată, precum și cu alte forme prin care o parte a populației sau o parte dintre țările lumii luptă pentru ceea ce consideră ele că li se cuvine. Până aici, totul pare a fi în regulă. Tot omul are dreptul să lupte, prin toate mijloacele, pentru drepturile sale, cu condiția ca mijloacele și acțiunile respective să fie legale. Numai că termenul „legal” este înțeles

în mod diferit și de unii și de alții. Unii consideră că legal este tot ce se supune legilor elaborate de ei și acordurilor internaționale sau naționale impuse de ei – legile fiind elaborate de parlamente, iar acordurile constituindu-se în norme de drept internațional –, în timp ce alții sunt de părere că legile exprimă doar interesele unora și le reprimă pe ale altora și, de aceea, ele nu pot fi valabile pentru toată lumea.

În aceste condiții, mai poate fi războiul o continuare a politicii sau o expresie a ei? Unii autori sunt de părere că, astăzi, războiul devine o continuare a neo-liberalismului prin alte mijloace, adică prin mijloace și acțiuni disuasive violente. Numai că nu întreaga planetă este de acord cu ideile neoliberalismului și, de aceea, o parte a acestei lumi luptă, prin toate mijloacele, împotriva lor. Cu alte cuvinte, războiul nu este altceva decât o afacere ca oricare alta. Neoliberalii îl folosesc pentru a-și impune doctrina lor, ceilalți, adică cei ce sunt împotriva acestei doctrine, îl folosesc pentru a-i opri pe neoliberali. Războiul rămâne, deci, o afacere, așa cum a fost el mereu. Desigur, o afacere prin mijloace... violente.

Se pare, totuși, că războiul din zilele noastre nu mai este chiar o simplă continuare a politicii prin mijloace violente, ci devine el însuși o politică a violenței. O politică de impunere, prin amenințare, descurajare, constituire de grupări de forțe, a anumitor interese, în bătaia continuă pentru putere, influență, piețe, resurse și... chiar pentru stabilitate. În aceste condiții, războiul se transformă, în mod paradoxal, într-un instrument al păcii. Un război mai mic ce trebuie să prevină un război mai mare, un război catastrofal. Omenirea și-a pus deasupra capului arma nucleară, sistemele de arme de mare precizie, poate și arma climatică sau geofizică și încă vreo câteva sute de arsenale care, scăpate de sub control, ar putea produce marele dezastru.

Războiul terorist și, respectiv, războiul împotriva terorismului sunt tipurile perfecte de războaie asimetrice. Și unul, și celălalt – dacă acceptăm că sunt cu adevărat războaie, și nu altceva, de pildă, confruntări în spațiul criminalității, al răzbunării, bătălii acerbe pentru putere și influență etc. – sunt războaie continue, cu desfășurări imprevizibile, de la acțiuni de mare amploare, cum a fost, spre exemplu, bombardarea Afganistanului, considerat a fi o bază teroristă, până la gherila irakiană sau la acțiunile sinucigașe ale palestinienilor și fundamentalistilor islamici.

Războiul terorist și războiul împotriva terorismului vor cere, cu siguranță, din ce în ce mai mult și mai presant, noi forțe, noi mijloace și noi tipuri de acțiuni. Unele vor duce, inevitabil, la fragmentarea marilor entități și a marilor acțiuni strategice, altele, dimpotrivă, le vor amplifica și, poate, le vor unifica. De aici, o întrebare de mare actualitate: se va coaliza, oare, lumea împotriva fenomenului terorist sau va continua să lupte, prin mijloacele de care dispune, împotriva terorismului și, în același timp, să producă terorism?

Atâta vreme cât faliile strategice dintre lumea bogată și lumea săracă se adâncesc în proporții înspăimântătoare, cât resursele și piețele constituie un motiv suficient de puternic pentru a crea adversități și bătălii ce nu pot fi soluționate doar prin parteneriate, ci și prin regrupări de forțe, prin alianțe și coaliții, lumea va continua să fie conflictuală. Unul dintre obiectivele atacurilor teroriste, spre exemplu, este discreditarea și erodarea puterii statului democratic și instituțiilor sale, în sensul că un astfel de tip de stat rămâne neputincios în fața unor asemenea atacuri și nu-și poate proteja populația, infrastructurile și valorile. Pe termen lung, o astfel de discreditare poate avea efecte greu de imaginat.

Acțiunile asimetrice sunt riposte complexe, cu efecte pe termen lung – unele, calculate, planificate, altele, aparent, doar

improvizate, dar cu siguranță induse –, ce pot eroda grav instituțiile și valorile societății moderne. Teroriștii atacă omul, adică ființa umană și instituțiile sale. Sunt vizate îndeosebi infrastructurile critice, de transport și comunicații și cele ale serviciilor publice legate de sistemele de securitate și de forțele respective, pentru realizarea unor scopuri directe, în spațiul de confruntare, de descurajare și de inducere a fricii, sau indirecte, în sensul creării condițiilor necesare proliferării economiei subterane și realizării unor interese financiare ilegale. Or, astfel de obiective nu pot fi realizate decât prin erodarea autorității statului și instituțiilor de protecție și securitate a cetățeanului, proprietății și legii și realizarea unui control direct sau indirect, prin toate mijloacele posibile – de la terorism la corupție –, a unor zone-cheie, ce sunt sabotate, prăduite și folosite în scopuri ilegale și periculoase.¹⁵

Războiul asimetric nu este însă asimetric numai pentru unii și disproporționat sau normal pentru alții. El este asimetric pentru toată lumea. De o parte a axei, se află înalta tehnologie, tehnologia informației, politicile, doctrinele și strategiile care fundamentează războiul bazat pe rețea, războiul preemptiv*, războiul preventiv (considerat ilegal), lovirea centrelor vitale ale inamicului, realizarea de alianțe și coaliții, controlul piețelor și resurselor, dar nu oricum, ci creând un mediu propice pentru aceasta, iar de cealaltă parte, se află politicile, doctrinele și strategiile de ripostă adecvată, pronunțat stratagemică, cu mijloacele la dispoziție sau care pot fi procurate, folosind la maximum vulnerabilitățile societății înalt tehnologizate și pe cele care pot fi create sau induse.

¹⁵ <http://www.revuemilitairesuisse.ch/node/45>

* *Războiul preemptiv* este admis de Carta ONU, întrucât, vizând contracararea unei lovituri iminente, face parte din războiul de apărare; *războiul preventiv* este considerat război de agresiune, întrucât nu vizează contracararea unei lovituri iminente, ci efectuarea unor lovituri preventive.

Acest tip de confruntare asimetrică accentuată este dramatic. El induce, în toate mediile, nesiguranță, neliniște, revoltă, precum și agresivitate, violență, chiar terorism.

Un astfel de război asimetric – în forma sa cea mai concretă, război terorist și, evident, război împotriva terorismului, dar nu numai – devine foarte periculos, datorită mijloacelor extrem de diversificate, de sofisticate și răspândirii acestora în toate mediile, începând cu cele terestre și continuând cu cele cosmice și cibernetice.

Starea de haos și de insecuritate, în pofida extinderii NATO și a UE, se adâncește și se amplifică. Partidele din aproape toate țările democratice se războiesc pentru putere, atât în campaniile electorale, cât și în afara acestora, cercurile islamice reacționează virulent, ori de câte ori se simt ofensate, fundamentalismele și extremismele se accentuează, violența pătrunde masiv în viața de zi cu zi și chiar în cultură, îndeosebi în cultura de piață, planeta se încălzește, iar unii sărăcesc tot mai mult...

1.2. Ultimul război simetric

Riscurile unor conflicte simetrice între marile puteri sunt din ce în ce mai mici și din ce în ce mai puțin probabile. Odată cu reconcilierea franco-germană, Europa iese, practic, din conflictualitatea ei tradițională și intră într-o epocă a unei păci deopotrivă sedentare și hărăzite.

Unitatea și înțelepciunea – folosite până acum doar ca modalități pentru realizarea unor sisteme de alianțe, ca politici și strategii de fragmentare și divizare, de pregătire a unor mari confruntări și războaie – vor fi suficiente pentru înfăptuirea idealului unei Europe unite, prospere, generatoare de pace și stabilitate, fără războaie și fără războiri, în care este timpul să credem? Au fost Balcanii de Vest ultimul bubuit de tun din

Europa? Ultimul război simetric, disimetric și asimetric? Va fi Europa spațiul din care se va exporta libertate și non-conflictualitate? La ora actuală, odată cu recentul val de extindere și cu perspectiva unei Europe unitare și a unei dimensiuni eurasiatice promițătoare și, probabil, benefice, ar fi timpul să avem în vedere și o astfel de perspectivă.

N-a fost însă totdeauna așa. După căderea Imperiului Roman, după distrugerea Imperiului Bizantin și spargerea unui echilibru impus de forța civilizației contra barbariei, Europa s-a fragmentat în feude și stătulețe, dar, pentru a ieși din haos, timp de un mileniu, și-a reconstruit, în tăcere, în mici celule, puterea și demnitatea, și-a recreat suporturile de potențial, și-a construit cavalerismul și, supraviețuind Inchiziției, s-a pregătit pentru explozia renașcentistă și expansiunea colonialistă (ca să nu-i spunem mondialistă) de mai târziu. A dat însă în patima invaziei lumii, căutând Indii și spații cu aur și bogății de tot felul, explorând și exploatând Oceanul, Pământul și Universul. O patimă care a exportat și impus civilizația de tip occidental, primind, în schimb, în multe cazuri, războaie de eliberare, gherile și chiar terorism.

A urmat iarăși un echilibru caracterizat prin exportul european de centre de risc și de greutate spre alte zări, fără ca Europa să reușească să-și armonizeze ceea ce era la ea acasă, adică centrele vitale continentale, generatoare de tensiuni și conflictualitate. Dar și de știință, cultură, frumos și util. Toate au fost perechi pe continentul nostru. Noaptea cu ziua, negura cu lumina, binele cu răul, distrugerea cu construcția, unitatea cu fragmentarea, războiul cu pacea...

Acumulările au fost uriașe, iar cele două seisme care s-au declanșat tot aici, în miezul și din miezul Europei, au zguduit din temelii nu doar un continent care nu a cunoscut niciodată altă liniște decât cea din perioada „mileniului negru“, ci întreaga lume.

Dincolo de dezastre, cele două Războaie Mondiale au demonstrat încă odată, dar nu în măsură suficientă, că lumea este dominată de interdependențe. Europa a ieșit din război umilită și fragmentată, incapabilă de a gândi cu luciditate la viitor. Linia Marea Baltică - Marea Neagră, o linie care marchează miezul continentului, a devenit, în mod artificial și nedrept, falie strategică, la Vest fiind uriașele forțe ale NATO, iar la Est, uriașele forțe ale Tratatului de la Varșovia.

Dispozitiv strategic fără precedent, gladiatori atomici față în față, gata să se sfâșie, dar prudenți și atenți la orice mișcare, descurajați reciproc și înspăimântați reciproc de ceea ce ar putea să fie.

Acesta era, de fapt, cel de al Treilea Război Mondial, cu cea mai mare concentrare de arsenale nucleare și de forțe convenționale din câte au existat vreodată, față în față, de o parte și de alta a unei linii create de finalul celui de al Doilea Război Mondial. Acest al Treilea Război Mondial era, fără îndoială, un Război Simetric, ultimul război simetric al planetei, cu arme de același tip, cu armate de același tip, cu idei diferite în conținut, dar de aceeași intensitate în formă, care opunea două lumi, două lumi doar aparent și vremelnic diferite. Nu lumile erau însă diferite – noi, cu toții, trăim în aceeași lume a oamenilor –, ci interesele, prejudecățile și, desigur, hainele.

1.3. Ieșirea din simetrie

S-a creat o partajare cumplită a lumii: Estul și Vestul. Dar și Restul. Estul și Vestul, în timpul acestui teribil Război Rece, se aflau într-o confruntare simetrică, de tipul celor din vremea triburilor de altădată. Sau din timpul Evului Mediu, când unele armate, în loc să se sfâșie, se confruntau prin... reprezentanți, prin asediu, prin... așteptare strategică, sau prin... răpire de personalități și plată de răscumpărări. Armatele Evului

Mediu erau, în cea mai mare parte, profesioniste, unele chiar private (ale feudalilor), și nu aveau, deci, nici un interes să seucidă reciproc pe câmpul de luptă, ci doar să impună, de regulă, prin stratageme, o anumită voință. Războiul de 30 de ani, Războiul de o sută de ani și tot felul de alte războaie continentale probează cu prisosință acest lucru.

„Restul“, încurajat insuficient și nedescurajat destul, se zbătea în tot felul de războaie asimetrice în mozaic, de la cele de eliberare din starea colonială, creată de expansiunea Europei, la cele de gherilă, de la războaiele dintre clanuri pentru cucerirea puterii politice, la războaiele civile.

Dar și ceilalți, adică Estul și Vestul, căutau ieșirea din simetrie, fiecare în felul lui, dar prin acțiuni aproape simetrice. Cursa înarmărilor, îndeosebi a înarmărilor nucleare, reprezenta una dintre aceste modalități relativ simetrice de spargere a echilibrului și realizare a supremației strategice. Asimetria s-a manifestat îndeosebi în modalitățile strategice de realizare a raportului de forțe. În timp ce sovieticii, urmând linia succesului din cel de Al Doilea Război Mondial, realizaseră, în Europa, cea mai mare concentrare de blindate din lume, demonstrând, în timpul invaziei Cehoslovaciei din 1968, forța impresionantă a tăvălugului blindat, occidentalii, îndeosebi Statele Unite ale Americii, s-au concentrat asupra calității și performanței mijloacelor de luptă. Au apărut sistemele de arme de înaltă precizie,acompaniate de politici, doctrine și strategii corespunzătoare, cum au fost „Apărarea înaintată“, „Riposta flexibilă“, „Bătălia aero-terestră“, „Lovitura în adâncime“ etc.

După implozia comunistă din ultimul deceniu al secolului al XX-lea, toate acestea, fie că au devenit desuete, fie că au fost reluate și transformate, cu multă grijă, în noi politici, strategii și concepte. NATO și-a actualizat rapid, începând cu summit-ul de la Roma, din 1991, conceptul strategic, adaptându-se din mișcare la noua situație creată după spargerea

liniei frontului Războiului Rece, Uniunea Europeană a acceptat că, dincolo de o politică economică benefică și comună, trebuie să existe și o politică europeană de securitate și apărare, complementară celei a Alianței Nord-Atlantice, dar europeană sută la sută. O astfel de politică s-a născut greu, cu mii de precauții și de contradicții care se cereau soluționate, întrucât continentul european dorește să iasă cu adevărat din conflictualitatea lui milenară și să-și realizeze, în sfârșit, unitatea deplină, și nu doar o regrupare a forțelor și mijloacelor în vederea unei noi viitoare confruntări. Europa dorește să iasă din filosofia și fizionomia unor relații care să aibă la orizonturile mai apropiate sau mai îndepărtate perspectiva unei confruntări violente armate...

Europa nu mai consideră războiul potrivit pentru ea. Și acest lucru, desigur, pentru motivul că o entitate puternică din punct de vedere economic, politic, cultural și social nu poate fi atacată de nimeni.

Lumea rămâne, totuși, de la un capăt la altul, bulversată (chiar haotică) și conflictuală. Muntele de unitate și de stabilitate pe care dorește să-l construiască Europa în mijlocul acestei lumi războinice, chiar pe locul celor mai multe și mai sângeroase dintre războaie, poate fi o soluție pentru armonizarea planetei.

Totuși, se pune în mod tranșant întrebarea: Poate fi posibil acest lucru într-o lume divizată, fragmentată, cu decalaje imense, cu provocări, pericole și amenințări dintre cele mai grave și mai complexe, începând cu cele determinate de încălzirea planetei și continuând cu cele pe care și le fac oamenii cu mâna și cu mintea lor?

Răspunsul europenilor este unul afirmativ, optimist, chiar dacă îndoielile și incertitudinile cu privire la un astfel de proiect nu au dispărut cu desăvârșire.

Totuși, conflictualitatea se cere bine gestionată, iar Uniunea Europeană nu se poate sustrage – și, evident, nu dorește să se sustragă – de la o astfel de responsabilitate.

Revoluția în Afaceri Militare – înțeleasă ca politică și strategie de mare amploare, bazate pe transformări esențiale ale informației, tehnologiei și doctrinei – marchează un salt important în spargerea simetriei, creând disproporționalități imense. Acest nou concept – Revoluția în Afaceri Militare – apărut după o lucrare a lui Shalikashvili din 1996, intitulată *Joint Vision 2010*, este foarte complex, controversat, dar, așa cum au dovedit-o ultimele decenii, realist și eficient. Revoluția în tehnologie (aparitia unor sisteme de arme de mare precizie, a armamentului nonletal, a armelor bazate pe laseri și pe amplificarea undelor, dezvoltarea senzorilor și a aplicațiilor nanotehnologiei și biotehnologiei în domeniul militar, revoluționarea conceptelor, apariția și experimentarea Războiului bazat pe Rețea, cu toate implicațiile acestuia, amplificarea operațiilor bazate pe efecte, mai ales a operațiilor bazate pe rețea – Network Centric Operations) a creat, deopotrivă, disproporționalitate, întrucât puține țări din lume pot realiza așa ceva, dar și asimetrie, întrucât toate țările din lume doresc să găsească și trebuie să găsească un răspuns sau răspunsuri adecvate la astfel de provocări. Aceste răspunsuri sunt, în general, asimetrice. Însuși președintele Rusiei, referindu-se la decizia instalării unui scut antirachetă în unele din țările est-europene, a precizat că, la astfel de provocări, Rusia va găsi un răspuns asimetric adecvat. Or, cum bine se știe, Rusia și Statele Unite ale Americii se află într-un parteneriat strategic benefic și eficient. Mediul strategic de securitate este însă dinamic, complex, iar provocările și răspunsurile îmbracă toate formele și formulele cunoscute sau necunoscute, de la cele simetrice la cele asimetrice, în tot spectrul posibil. Războiul simetric, în forma lui cunoscută, este însă din ce în ce mai puțin probabil.

Cele două războaie mondiale au avut ca efect, între altele, elaborarea unui sistem de reglementări internaționale care, practic, scot războiul în afara legii. De asemenea, este puțin probabil ca, în secolul al XXI-lea, să mai asistăm la acțiuni ale unor coaliții internaționale împotriva unui stat, așa cum s-a întâmplat în cazul Irakului. Reacția asimetrică a Irakului, fragmentat și sfâșiat de tot felul de interese și de conflicte, este edificatoare pentru acest început de secol. Dar, în opinia noastră, nu se va încerca ieșirea din asimetrie, ci doar găsirea unui răspuns adecvat, între care cel mai important pare a fi folosirea elementelor Războiului bazat pe Rețea în conflicte de joasă intensitate și în conflicte asimetrice. Aceasta poate însemna o nouă escaladare a conflictualității, mutarea ei în spațiul stratagemelor și loviturilor directe, sau, dimpotrivă, o diminuare a conflictualității, prin recrudescența unor acțiuni punctuale, preventive și disuasive.

Totdeauna, în ceea ce privește conflictul armat și războiul, s-a căutat, s-a încercat și chiar s-a forțat ieșirea din simetrie. Nu și din asimetrie. Evident, prin realizarea superiorității. Așa s-a ajuns, în epoca tehnologiei de vârf și a tehnologiei informației, la o imensă disproporționalitate calitativă. Cantitatea lasă din ce în ce mai mult locul calității, întrucât nu contează cât de multe forțe ai, ci câtă putere au acestea, cât de eficiente sunt ele în spațiul luptei, în rezolvarea tuturor situațiilor posibile, și nu doar a celor care țin de confruntarea armată directă.

Această viziune a devenit, în cele din urmă, o adevărată obsesie. Toată lumea și-a centrat și concentrat atenția și eforturile spre realizarea unor entități militare superdotate, dacă se poate expediționare, capabile să acționeze rapid și eficient în orice mediu tactic și strategic, împotriva oricărui inamic. Condiția succesului este ca inamicul să fie devansat, mai ales tehnologic, informațional, doctrinar și strategic, să fie pus în

stare de inferioritate și să se afle realmente în stare de inferioritate, fără puțința de a compensa neputința tehnologică prin calități manageriale deosebite.

Războiul masiv, mondial sau mondializat, pe viață și pe moarte, între două uriașe entități simetrice nu mai are nici un sens, întrucât, în afară de faptul că a devenit extrem de periculos, nu mai are și nu mai poate avea scopuri și obiective raționale acceptabile.

Ce să obții printr-un astfel de război? Supremația mondială?! Asta nu ți-o dă războiul, ci forța financiară, informațională, economică și tehnologică. Războiul nu mai poate fi altceva decât o afacere sau o parte dintr-o imensă afacere, adică un instrument al acestei forțe, pumnul care amenință, impune sau avertizează.

Nolens volens, acest pumn există în toate dimensiunile posibile, reale și virtuale. E drept, nu toată lumea se lasă intimidată, dar majoritatea oamenilor și entităților umane țin seama de această realitate.

Acesta a fost și, probabil, încă mai este raționamentul care conduce la investiții semnificative în programe militare, în crearea de noi arme, care de care mai sofisticate, mai precise și mai costisitoare.

Costurile revigorează unele cifre de afaceri – însuși războiul devine, în fond, o afacere, nu doar ca pumn electronic omnidirecționat, ci și ca piață, ca spațiu de consum extrem de costisitor dar și de profitabil –, întrețin conflictualitatea, secătuiesc unele state și umplu buzunarele patronilor firmelor producătoare de arme, de soft-uri și de alte mijloace folosite sau care pot fi folosite în conflicte militare. Dintotdeauna, omenirea a avut nevoie de arme și niciodată nu va renunța cu adevărat la ele, ci, dimpotrivă, le va perfecționa din ce în ce mai mult, până va ajunge la imposibilitatea folosirii lor. Pentru că sunt sau vor fi prea multe și, mai ales, prea periculoase.

O astfel de realitate are cel puțin patru explicații, adică patru rațiuni și patru determinări:

- armele și mijloacele de confruntare violentă aduc nu numai pierderi de vieți omenești și distrugerii materiale, ci și foarte mulți bani;

- lumea a atins un asemenea nivel al conflictualității și al dezvoltării mijloacelor de luptă, încât nu mai poate da înapoi;

- pericolul unui conflict cu folosirea celor mai distrugătoare dintre mijloace este atât de grav, încât, în mod rațional, conflictualitatea nu mai poate fi lăsată la discreția oricui, ci se cere gestionată și controlată;

- gestionarea și controlul conflictualității, crizelor și conflictelor armate nu se pot realiza doar prin tratate, acorduri și convenții, ci și prin coalizarea și presiunea forței.

Omenirea este obligată să accepte o astfel de realitate. Este o realitate crudă, conflictuală, în care se sparg simetrii și se construiesc asimetrii, iar modalitatea principală prin care se realizează această teribilă desfășurare de forțe este, în principiu, disproporționalitatea tehnologică și conceptuală, căreia i se răspunde prin tot felul de mijloace, de la cele generate de supertehnologie la cele primitive, de la gherilă la terorism, de la dezvoltarea unei economii subterane și traficante ilegale, care agresează civilizația, la gherilă și la alte forme și formule ale ceea ce am putea numi *asimetria de reacție*.

1.4. Haosul asimetric

Spargerea bipolarității a spart și simetria strategică. Haosul creat după implozia Tratatului de la Varșovia și a sistemului comunist a deschis larg poarta asimetriei. Nu mai era nevoie de o cursă în doi a înarmărilor. Cursa a dispărut. A apărut însă competiția. De fapt, a reapărut competiția, pentru că

ea nu dispare niciodată. Fiecare a trecut la o înarmare pe cont propriu, în funcție de interesele sale vitale și de responsabilitățile pe care și le asumă sau care, într-o formă sau alta, îi revin. Unii sunt foarte responsabili, chiar îngrijorați de soarta lumii și de realitățile ei încă dramatice produse de imensele decalaje, de polarizarea bogăției și a sărăciei, de împuținarea resurselor, de încălzirea planetei, de proliferarea pericolelor și amenințărilor de tot felul, de amploarea fenomenelor și proceselor anomice, de acțiunile și reacțiile transfrontaliere paradoxale și de atâtea altele, alții așteaptă să vadă ce rezultă.

Este vremea strategiilor directe, dar și a stratagemelor. Unii lovesc, prin toate mijloacele, asumându-și riscuri imense, centrele vitale și nucleele unor cicloane care generează o conflictualitate din ce în ce mai greu de controlat și de gestionat, ce poate degenera în războaie pustiitoare, alții caută fel de fel de subterfugii.

E drept, o parte din forțele lumii se regroupează și se concentrează în alianțe, coaliții, organizații și organisme internaționale și regionale. Altele nu se regroupează, ci doar se întăresc, se reorganizează și se consolidează. Dar toate au în vedere o poziție geostrategică avantajoasă, accesul la resurse și la piețe, accesul la sistemele de securitate regionale, continentale și planetare, reducerea vulnerabilităților și dezvoltarea unor capacități de acțiune și de reacție în caz de criză și conflict.

NATO are, azi, 26 de membri, Uniunea Europeană cuprinde 27 de state europene și, probabil, în viitor, va continua să se extindă, incluzând în acest spațiu ce generează forță economică, stabilitate și securitate și țări de dimensiuni eurasiatice, precum Rusia și Turcia, sau țări de pe falii strategice, cum sunt cele caucaziene, gruparea Asia-Pacific funcționează din plin, forumul Asia de Nord-Est (China, Rusia, Japonia, Coreea de Sud) se ocupă deja de exploatarea petrolului

din Marea Ohoțk, iar mâine, probabil, și de cel din Siberia, Asia de Sud-Est își concentrează forțele pentru a rezolva conflictualitatea de natură economică, etnică și religioasă cu care se confruntă, Asia Centrală dorește să iasă din aura malefică a fostului foaier perturbator...

Fiecare cu drumul său. Dar aceste drumuri se amplifică și se diversifică, pentru că un stat, o alianță, o grupare de state, oamenii și comunitățile lor nu merg pe un singur drum, ci pe mai multe, unele principale, altele de rezervă, unele la vedere, altele ascunse cu foarte multă grijă.

CAPITOLUL 2

TIPOLOGIA RĂZBOIULUI ASIMETRIC

Zbigniew Brzezinski a fost audiat, la 1 februarie 2007, de Comisia pentru Afaceri Externe din Senat. În fața acesteia, fostul consilier pe probleme de securitate națională a citit o declarație ai cărei termeni au fost elaborați cu multă grijă. El a afirmat: *„Un scenariu posibil pentru o confruntare militară cu Iranul presupune ca eșecul irakian să atingă limitele americane; ar urma, apoi, acuzațiile americane prin care fac Iranul responsabil de acest eșec; apoi, câteva provocări în Irak sau un act terorist pe sol american de care Iranul să fie făcut responsabil. Astfel, s-ar putea culmina cu o acțiune militară americană «defensivă» împotriva Iranului, care ar plonja o Americă izolată într-o profundă mlaștină ce înglobează Iranul, Irakul, Afganistanul și Pakistanul”*.

Zbigniew Brzezinski evocă, deci, în Senatul american, posibilitatea organizării de către administrație a unui atentat pe teritoriul american, atentat ce ar fi atribuit, în mod fals desigur, Iranului, pentru a provoca un război.

La Washington, analiștii ezită între două interpretări ale acestei declarații. Unii susțin că Brzezinski a încercat să-i facă responsabili pe neoconservatori de circumstanțele care ar duce la război. Ceilalți afirmă că fostul consilier a dorit să sugereze că, în cazul unei confruntări cu partizanii războiului, ar putea fi redeschis dosarul lui 11 septembrie. Astfel, ipoteza lui Thierry Meyssan¹⁶, potrivit căreia atentatele de la 11 septembrie 2001

¹⁶ Thierry Meyssan, jurnalist și scriitor, președinte al *Rețelei Voltaire*, a scris, referitor la atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, două cărți –

ar fi putut fi comise de o facțiune a complexului militaro-industrial pentru a provoca războaiele din Afganistan și Irak, ar putea ieși din tabu și să fie discutată public de elitele de la Washington¹⁷.

Toate acestea reprezintă, desigur, elemente sau forme și formule ale unui război asimetric ce depășește cu mult teatrele de operații militare. Ele deschid o cutie a Pandorei, iar o astfel de perspectivă nu poate duce decât la intrarea într-un nou labirint (ca și cum nu ar fi și așa destule!), din care cu greu se poate ieși. Deși atentatele teroriste ulterioare – de la Madrid, Istanbul, Londra etc. –, se înscriu în spiritul și în filosofia absurdă a celor de la 11 septembrie, speculațiile, suspiciunile și semnele de întrebare nu pot fi evitate. Or, cum bine se știe, toate acestea fac parte din războiul asimetric. Victimele atentatelor de la 11 septembrie, ca și ale celor de la Madrid, Istanbul, Londra, Moscova, Beslan etc., fac parte și ele din efectele acestui cumplit și nesfârșit război asimetric.

2.1. Război preemptiv sau război preventiv?

La 1 iunie 2002, George W. Bush a prezentat, la West Point, noua strategie americană de securitate. În timpul Războiului Rece, politica americană viza îndeosebi îndiguirea și descurajarea inamicilor Statelor Unite. Președintele american a precizat, cu acel prilej, că o astfel de politică se încheiasă. Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 au făcut ca pagina aceasta a îngrădirii și descurajării să fie întoarsă definitiv,

Formidabila impostură și Pentagate – în care pune la îndoială versiunea oficială în legătură cu aceste dramatice evenimente. Aceste cărți au fost traduse în mai multe limbi, combătute cu fermitate, dar și comentate favorabil de unele media, mai ales în afara zonei anglofone și în Orientul Mijlociu.

¹⁷ <http://www.voltairenet.org/article145137.html>.

întrucât apăruse o nouă amenințare, de natură cu totul diferită, iar aceasta necesita un răspuns adecvat, adică un alt fel de răspuns. A fost declarat, cu acel prilej, *Războiul împotriva Terorismului*, care deja fusese declanșat odată cu bombardarea Afganistanului.

Pentru a se realiza scopurile și obiectivele acestui nou tip de confruntare la scară mondială, George W. Bush introduce un nou concept, cel de *război preemptiv*.

Conceptul de *război preemptiv* se distinge de cel de *război preventiv*, prin iminența atacului advers¹⁸. În limba engleză, termenii *preempt* și *prevent* sunt diferiți. Primul se traduce prin *a devansa*, celălalt prin *a preveni*. Războiul preemptiv întâmpină, preîntâmpină, adică devansează o lovitură inamică ce urmează să fie efectuată imediat, războiul preventiv previne, adică distruge o amenințare potențială, înainte ca ea să apară.

Primul este o *acțiune forțată de împrejurări*, cel de-al doilea este o *acțiune care forțează împrejurările*, care creează un fapt împlinit. Primul poate invoca un concept de supraviețuire, cel de-al doilea nu poate ieși din sfera impunerii unui interes. Primul este *apărare*, cel de-al doilea, neîndoielnic, este *agresiune*.

Războiul preemptiv este, deci, un război legal, potrivit articolului 51 din Carta ONU, întrucât poate fi asimilat cu un *război de apărare*, cu o „legitimă apărare în anumite condiții”. Dar este legal numai în cazul în care agresiunea se conturează cu claritate și devine o amenințare reală și iminentă, din partea unui adversar, ce poate fi constatată.

¹⁸ <http://www.irenees.net/fiches/fiche-notions-175.html>, unde se citează Vaïsse, Hassner, *Washington et le monde : dilemmes d'une superpuissance*, Editions Autrement, Paris, 2003, p. 112.

În procesul de globalizare, noțiunile și litera legii nu mai sunt totuși chiar atât de precise și de actuale. Ele nu mai răspund integral nici realităților dinamice și complexe care caracterizează astfel de evoluții cu desfășurări, adesea, imprevizibile, nici intereselor marilor puteri sau marilor centre de putere și influență, care sunt și ele dinamice și adaptabile la situațiile concrete. De aceea, nici termenul de *război preemptiv* nu mai poate fi forțat să intre în patul procustian al războaielor clasice de apărare de odinioară, care erau, în principiu, războaie frontaliere sau războaie între state.

Termenul de *război preemptiv* începe să fie extins și la o situație în care amenințarea are caracter transnațional, fiind exercitată de unele rețele, organizații și entități transnaționale – rețele teroriste, state periculoase, rețele de traficanți și de crimă organizată, alte entități agresive posibile – sau arme de distrugere în masă.

În acest caz, noțiunea de *război preemptiv* capătă un conținut ceva mai nuanțat și mai complex. Neîndoielnic, și *războiul preemptiv*, ca și alte tipuri de războaie ce ies din sfera confruntărilor directe, față în față, face parte din categoria *războaielor asimetrice*, dar de cealaltă parte a axei. El nu este doar un război al celor „buni” împotriva celor „răi”, ci și un război al puterii pentru impunerea puterii și gestionarea corespunzătoare a mediului strategic. Războiul preemptiv nu poate fi efectuat decât de superputeri, alianțe și coaliții. Evident, războiul preemptiv este un război disproportionat, desigur, în ceea ce privește raportul calitativ de forțe. Împotriva forțelor care duc un astfel de război pot exista sau nu reacții, în funcție de foarte mulți factori, între care cei mai importanți sunt:

- scopul și obiectivele acestui tip de război;
- cine îl duce, cu ce forțe și sub ce mandat;
- împotriva cui este îndreptat;

- concepția politică și doctrinele celor vizați de un astfel de război;
- mijloacele de care dispun cei considerați inamici asimetrici;
- gradul de angajare și de devotament și chiar de fanatism al celor vizați și atacați;
- poziția opiniei internaționale;
- condițiile concrete ale situației.

În acest tip de război, cel care lovește primește, la rândul lui, lovituri, cine se pregătește pentru a lovi poate fi lovit înainte chiar ca el să aibă posibilitatea să lovească.

Iată o nouă filozofie a confruntării. Această filozofie este extrem de periculoasă, întrucât scoate războiul în afara dreptului internațional, în afara legilor și obiceiurilor seculare, în afara oricăror norme și modalități de conduită.

În acest context, deosebirea dintre *preemptiv* și *preventiv* nu mai contează, diferențele se estompează până la dispariție, iar confruntarea de tip militar devine o confruntare de tip civil-militar, cu evoluții și desfășurări haotice și, deci, imprevizibile.

Chiar dacă *războiul preemptiv* vizează în principal rețelele teroriste și statele periculoase, îndeosebi pe cele care sprijină astfel de rețele, el poate fi extins și în multe alte situații, devenind, practic, discreționar. În categoria acestui tip de război preemptiv poate fi situat și războiul declanșat de Israel în 1967, desigur, în mod *preemptiv*. În schimb, războiul din 2003 împotriva Irakului, care se prezintă ca o continuare a celui din 1991, cu greu poate fi încadrat în categoria războaielor de acest tip. Este totuși un război care are ca obiectiv să dezamorseze un nucleu de conflictualitate, așa cum a fost, fără îndoială, Irakul din 1970 încoace. Comisiile trimise în Irak n-au confirmat existența unor arme de distrugere în masă, dar de aici nu rezultă că Irakul n-ar fi un nucleu de conflictualitate, adică o amenințare pentru întreaga zonă.

Războiul declanșat în 2003 împotriva Irakului poate fi privit din mai multe unghiuri și nu neapărat doar pentru a răspunde la întrebarea: Cum a fost acest război declanșat de coaliția condusă de Statele Unite: *preemptiv* sau *preventiv*?

Acțiunea coaliției pentru ocuparea Irakului și înlăturarea regimului lui Saddam Hussein, regim dictatorial, considerat a fi fost extrem de periculos pentru întreaga zonă, îndeosebi pentru Orientul Mijlociu, chiar pentru întregul Orient (Apropiat, Mijlociu și Îndepărtat), și vinovat de destabilizarea periculoasă a situației de aici, este privită și tratată în mod diferit, în funcție nu atât de realități, cât de interese.

Cert este că dictatorul de la Bagdad a jucat, până la un anumit moment, niște roluri. Dar, ca orice dictator, le-a depășit cu mult, devenind nu atât o amenințare directă pentru cineva, cât mai ales o realitate tiranică, atipică și incomodă.

Embargoul pus asupra acestei țări după războiul din 1991, limitele programului „Petrol contra hrană”, instituirea zonelor de exclusivitate aeriană, lovirea sistematică a armatei lui Saddam Hussein și a unor obiective economice vitale de pe teritoriul acestei țări, imposibilitatea înnoirii arsenalului, presiunea mediatică rar întâlnită asupra a tot ceea ce putea să reprezinte o cât de mică rezistență, transformarea și autotransformarea lui Saddam într-o persoană caricaturală și monstruoasă, dar și comportamentul arogant, aproape psihopat al conducătorului de la Bagdad, războiul informațional și psihologic declanșat prin toate mijloacele împotriva Irakului au paralizat complet economia, au secătuit țara, au transformat-o efectiv într-o ruină peste care domina statuia unui dictator, au umilit populația, au stimulat extremismul și au adâncit faliile dintre șiiți și sunniți, dintre kurzi și restul populației, dintre diferitele grupuri de interese care se confruntă și se confruntau de multă vreme aici. Toate acestea au dus la un dezastru. La ora actuală, țara este complet sfâșiată, iar o reconciliere, deși nu

poate fi imposibilă, pare foarte puțin probabilă, cel puțin pe termen scurt.

Războiul din Irak, chiar dacă ar putea fi asemuit și cu alte tipuri de războaie intervenționiste, are unele particularități care îl fac, într-un fel, unic în istorie. Printre acestea ar putea fi situate și următoarele:

- a fost primul Război bazat pe Rețea (RBR) din istoria omenirii;

- se constituie într-un război de la începutul erei informaționale, în care a fost pusă în operă și o strategie complexă de infodominare;

- s-a dorit a fi un *război fapt împlinit* care să declanșeze sau să relanseze procesul de democratizare a Orientului Mijlociu și, într-un fel, de demarare a punerii în operă a unui concept pe care George W. Bush l-a numit Marele Orient Mijlociu, democratic și prosper;

- a fost un război pentru controlul Golfului Persic și al resurselor energetice de aici;

- a fost un război-fulger de lovire și dezamorsare a ceea ce s-a considerat a fi unul dintre centrele vitale generatoare de instabilitate (dar care, în realitate, s-a transformat foarte rapid el însuși într-o zonă instabilă extrem de periculoasă, atât prin efectele sale, cât, mai ales, prin consecințele imprevizibile pe care le induce și le poate induce și în continuare în lumea arabă și în zonele adiacente acesteia);

- a fost un război cu cel puțin două etape distincte: prima – RBR –, a *războiului disproporționat*, câștigată rapid, categoric și indiscutabil de forțele coaliției; a doua – cea a *războiului asimetric* – care se derulează și astăzi și care pune foarte mari probleme nu numai forțelor coaliției, ci și populației, administrației, vecinilor, zonei, Orientului Mijlociu, întregii lumi;

- a adâncit falia strategică dintre lumea musulmană și lumea nemusulmană, îndeosebi Statele Unite;
- se constituie într-un poligon de antrenament, de călire fizică și psihică și de școală pentru organizațiile și rețelele teroriste din întregul Orient și nu numai;
- abate atenția (cel puțin, în prima parte a ostilităților) de la adevăratul focar de conflict din Orient – problema israeliano-palestiniană –, dar adâncește și mai mult ruptura dintre lumea arabă, care susține cauza palestiniană, și Israel;
- accentuează extremismul religios și, din această perspectivă, sensibilitatea și suspiciunea lumii musulmane;
- relansează, pe toate palierele – nuclear, convențional, neconvențional –, cursa înarmărilor;
- se constituie într-un potențial factor de escaladare a conflictualității Orientului;
- se asociază războiului din Afganistan;
- creează mari probleme atât în Statele Unite ale Americii, care plătesc foarte scump¹⁹ această intervenție, cât și Uniunii Europene, care are deja un parteneriat strategic cu Orientul Mijlociu și dorește să pună în operă o laborioasă politică de vecinătate liniștită;
- reprezintă cel de-al doilea front activ al războiului împotriva terorismului (cel puțin, așa afirmă partea americană), primul front fiind cel din Afganistan, iar cel de-al treilea *războiul vărgat* din Orientul Apropiat²⁰);
- relevă punctele de vedere diferențiate, chiar opuse, ale diferitelor țări din Europa, din Asia și de pe continentul

¹⁹ De la 11 septembrie 2001 până la finele anului 2006, americanii au cheltuit, cu aceste intervenții, 437 miliarde dolari.

²⁰ Cel de-al patrulea front al acestui război continuu declanșat împotriva terorismului a fost deja deschis, în dimensiunea lui politică, diplomatică și strategică, împotriva programului nuclear al Iranului, suspectat că ar urmări dotarea acestei țări cu arma nucleară.

american – chiar și din interiorul Statelor Unite – și superputerea americană;

➤ relevă limitele și limitările Consiliului de Securitate, mai ales la nivelul marilor puteri care sunt membri săi permanenți – toate, puteri nucleare – cu privire la sfera și conținutul măsurilor necesare pentru optimizarea procesului de prevenire a războiului în relațiile internaționale și de gestionare a crizelor și conflictelor armate.

Războiul din Irak – chiar dacă are aproape aceeași arie operațională în toate etapele sale – nu este același de la început, adică din 1970, când Irakul a atacat Iranul, până în momentul în care ne aflăm, adică în plină gherilă irakiană și, concomitent, afgană. E drept, avem de-a face cu un lanț îndelungat de războaie, vreme de peste 37 de ani, cu desfășurări din aproape tot spectrul zeului Marte, dar și cu filosofii și fizionomii diferite.

Cu sau fără voia cuiva, Orientul Mijlociu a devenit un fel de poligon cu geometrie variabilă, unde se experimentează arme și sisteme de arme, senzori și rețele de senzori, concepte politice, strategice și tactice, procedee de luptă, forțe clasice și forțe speciale, adică doctrine, luptători și echipamente.

Dar războiul acesta se duce și pe alte meridiane: în Congresul american, la Moscova și la Beijing, la Londra și la Paris, la Tokio și la Roma, la Berlin și la Ankara, la Teheran și la Cairo, adică peste tot.

Unii autori constată cu surprindere că unii kongresmeni americani, printre care și senatorul Obama, susțin că palestinienii reprezintă o amenințare extrem de gravă pentru statul Israel, deși cifrele publicate de T'Tselem arată că forțele de ocupație israeliene, prin acțiunile întreprinse, au ucis, în 2006, un număr de 660 palestinieni, dintre care 141 copii, adică de trei ori mai mult decât în 2005, în timp ce palestinienii, în aceeași perioadă, au ucis doar 23 de israelieni, adică doar

jumătate în raport cu anul 2005 (în comparație cu 500 de israelieni care mor în fiecare an în accidente de circulație²¹). Iată un mod extrem de ciudat de a evalua gradul de amenințare (în funcție de numărul de oameni uciși de fiecare dintre tabere), ceea ce ne întoarce cu cel puțin o jumătate de secol în urmă.

Dar realitățile nu pot fi ignorate. Orientul Apropiat – cu conflictul antinomic îndelungat dintre israelieni și palestinieni, cu arzătoarele probleme ale apei (Israelul nu are controlul asupra nici uneia dintre resursele de apă, întrucât apele care trec prin această țară își au izvoarele în țările vecine, care-i sunt ostile) – este unul dintre focarele cele mai active de conflictualitate disproporționată și asimetrică din această lume. Este foarte posibil ca, până când această problemă extrem de gravă nu va fi rezolvată, să nu existe pace nici în Orientul Apropiat, nici în Orientul Mijlociu, nici în Orientul Îndepărtat și nici în lume. Soluțiile nu sunt însă la îndemână. Toate acordurile de până acum n-au dus, practic, la nicio finalitate. „Foaia de parcurs” care trebuia să se finalizeze în 2006, prin crearea statului palestinian, încetarea terorismului și instaurarea unei păci definitive în zonă nu s-a realizat decât în foarte mică măsură. Întregul Orient este în stare de haos violent, asimetric și imprevizibil.

2.2. Război asimetric de joasă intensitate

Prefațând cartea americanului Daniel Pipes, *„Islamul care militează pentru cucerirea lumii”*, ce urma să apară în Franța la finele anului 2006, Guy Millière subliniază că „printre toate problemele cu care se confruntă țara există una care, efectiv, le surplombează pe toate celelalte și pentru care noi

²¹ http://www.info-palestine.net/article.php3?id_article=1089

avem dificultăți serioase de a o privi în față: aceea pe care o pune erupția bruscă a islamului și islamismului”²².

Musulmanii sunt în Europa de peste trei decenii. Ei au venit aici, inițial, ca emigranți, în căutarea unui loc de muncă. Unii dintre ei s-au întors în țările de origine. Alții au rămas. Europa este un continent al populațiilor creștine. Ea privește cu optimism viitorul. Imperiul sovietic, estul arondat la acesta nu au prezentat amenințări foarte grave pentru Occident. Războiul Rece nu putea degenera într-un război cald, întrucât beligeranții nu erau alții decât aliații din Al Doilea Război Mondial, iar popoarele continentului, ca și conducerile țărilor europene, democratice sau totalitare, oricât de adâncă ar fi fost falia politică dintre Est și Vest, nu puteau accepta sub nici o formă o nouă confruntare militară pe un câmp de bătaie european, întrucât rănilor războiului trecut încă nu se vindecaseră, iar lecția lui fusese deosebit de aspră.

Lucrurile s-au schimbat și mai mult după destrămarea Uniunii Sovietice și implozia sistemului comunist din Europa. Astăzi, are loc un proces de realizare a unității continentului european – dar și aici există mult entuziasm exagerat ca și mult pesimism sau scepticism exagerat –, Uniunea Europeană se extinde, în timp ce, la nivelul întregii planete, s-a declanșat, aproape din senin, un proces de globalizare cu cel puțin două paliere – unul firesc: globalizarea informației, a economiei, a relațiilor internaționale, altul forțat: accelerarea exagerată a acestui proces, adâncirea faliilor strategice și dezvoltarea unor cercuri ilegale și imorale de interes strategic.

Deasemenea, paralel cu acest tip de globalizare, se dezvoltă alte două tipuri, concretizate în crearea și întreținerea unei agresiuni împotriva unora dintre frontierele statelor

²² <http://www.resiliencetv.fr/modules/news/article.php?storyid=1525>, *Guerre asymétrique de basse intensité*, joi, 30 noiembrie 2006.

politice și, respectiv, în dezvoltarea rapidă a unor rețele și entități transfrontaliere.

Deși se pare că, în pofida unei accentuate stări de incertitudine, globalizarea își vede liniștită de treabă, evoluând dinamic pe liniile ei de forță – informații, comunicații, infrastructuri critice, economie, finanțe –, în realitate, dezvoltarea acestor procese – unele, firești, altele, nefirești – se face în mod haotic și, deci, imprezvizibil, și, poate, periculos. Globalizării i se opun cel puțin două filosofii care nu sunt complementare, ci antagonice: filosofia identitară și filosofia fragmentară.

Prima promovează statul suveran, susținând că odată cu ultimul stat va dispărea și ultimul om. Din această perspectivă, o lume fără state sau fără entități suverane este o lume ce tinde spre entropie zero, deci spre autodispariție. Cu alte cuvinte, nu se poate realiza o globalizare eficientă și benefică decât ca o globalizare de entități suverane, absolut necesare pentru dezvoltarea familiei, a individului, a valorilor diferențiate, dar interconectabile și unitare.

Cea de-a doua atacă statul politic suveran, îl fragmentează pe etnii, grupuri de interese, culturi, regiuni, preferințe etc. Destrămarea sângeroasă a Iugoslaviei ilustrează o astfel de realitate. Tendințe de acest fel există aproape în fiecare stat politic din lume. Mai devreme sau mai târziu, ele vor prinde contur sau se vor soluționa prin estompare sau prin absorbție economică și socială.

Unele dintre centrele de putere și de interese folosesc politicile și strategiile indirecte de fragmentare pentru a distruge anumite entități anacronice, inutile, chiar incomode, sau care le-ar putea crea probleme în materializarea politicilor și strategiilor lor.

Sunt foarte multe probleme cu care se confruntă astăzi planeta: încălzirea și topirea ghețarilor, calamitățile naturale de tot felul, amenințarea cosmică, împruținarea resurselor, inclusiv

de hrană și de apă potabilă, adâncirea faliei dintre lumea bogată și lumea săracă, dintre Nordul dezvoltat și Sudul subdezvoltat, migrația etc.

O mare parte dintre emigranții musulmani de pe continentul european nu s-au întors în țările lor de origine și au rămas în Europa, devenind cetățeni ai diferitelor state europene, mai ales în Europa Occidentală, unde au venit cu ani în urmă, să lucreze. Acești oameni au familii, unii se află aici la a doua sau chiar la a treia generație.

Approape fiecare musulman venit în Europa se constituie într-un punct de contact și de sprijin pentru alți musulmani care doresc să ajungă în această parte a lumii, în căutarea unui loc de muncă. Concomitent cu creșterea populației musulmane în Europa Occidentală, crește și numărul moscheilor și altor lăcașuri de cult care sunt pline de credincioși, în timp ce bisericile creștine se golesc din ce în ce mai mult. De aici nu rezultă, desigur, un pericol, ci o realitate care trebuie acceptată și la care toată lumea se va adapta.

Vrem sau nu vrem să acceptăm această realitate, procesul de descreștinizare a Europei este, cel puțin pentru Europa Occidentală, în plină desfășurare. Populațiile creștine din această parte a continentului sunt, în general, îmbătrânite, neliniștite, pesimiste, în timp ce populațiile musulmane care locuiesc în Europa Occidentală și care-și sporesc în fiecare zi numărul sunt tinere, pline de viață, foarte credincioase și mai puțin pesimiste.

Dacă n-ar fi nota de fanatism a politicilor care se cultivă pe suportul acestor populații, s-ar putea spune că ele întineresc continentul, îl revitalizează. Această afirmație este numai în parte adevărată. Unii spun că, dimpotrivă, migrația masivă de musulmani în Europa Occidentală distruge civilizația de aici sau, în orice caz, o înlocuiește, sau o plantează cu alte sisteme de valori, dar și cu alte pachete de interese. Faptul că în

Europa Occidentală au apărut moschei, că musulmanii își respectă și își practică religia lor n-ar fi alarmant. Culturile nu se exclud reciproc, valorile nu sunt conflictuale, ci totdeauna complementare și unitare. Alarmantă este recrudescența islamismului militant, extremist, punitiv și răzbuțător.

După atacurile de la 11 septembrie 2001, s-a conturat o nouă fațetă a acestui extremism punitiv și răspunzător: *terorismul islamist*. Deși pare surprinzător, prin amploare și tragism, acest eveniment nu este, totuși, singular. El nu a apărut pe un loc gol. Atentatele din 1995 din Franța, deturnarea avioanelor, atentatele precedente de la Wold Trade Center, atacarea ambasadelor americane etc. sunt acțiuni care conturează o realitate înspăimântătoare. Ea există și în alte părți – și a existat mereu –, sub forma unor acțiuni duse la extrem sau ieșind pur și simplu din comunul unei civilizații universale la care s-a ajuns pe planetă (Ku-Klux-Klan, în SUA, sectele sinucigașe, fenomenul Misa din România etc.), dar violențele sau ariile de manifestare a acestora erau totuși limitate.

Intoleranța islamismului a fost exprimată de multă vreme și sub diverse forme: amenințarea cu moartea a scriitorului Salman Ruschdie, pentru cartea „*Versete satanice*”, dar și a altor scriitori și oameni de cultură, condamnarea la moarte prin spânzurare a unor musulmani în Iran și prin alte părți ale lumii islamice, dar toate acestea nu prezentau parametrii indiscutabili ai unei amenințări de amploarea unui război terorist, ce pare a fi, dacă acceptăm strategia de securitate națională americană, un adevărat război global, o amenințare de mari proporții și de o cu totul altă natură decât cea a amenințărilor clasice sau nucleare de până acum.

Daniel Pipes folosește un concept foarte interesant în legătură cu ceea ce se petrece în momentul de față în lumea musulmană. Este vorba de ceea ce el numește „bătălia pentru inima islamului”, pe care noi o înțelegem ca pe o confruntare

desfășurată pe toate planurile și cu toată lumea pentru definirea sau redefinirea esenței Islamului. Deși, toată lumea musulmană face apel la Coran sau la unele legi mai vechi chiar decât Coranul, la așa-numitele Sharia, căile prin care diferitele grupări din această lume încearcă să-și impună punctul de vedere sunt evident politice, iar strategiile sunt agresive și chiar teroriste.

„Realitatea este că noi nu suntem în război, iar cei care neagă acest lucru practică efectiv un orb voluntar al găinilor. Este, de asemenea, o realitate că noi nu suntem în război cu Islamul. Islamul este o religie care, în mod indeniabil, este purtătoare de blocaje, dar Islamul nu este islamism”²³.

Or, cum bine se știe, o parte a lumii occidentale, îndeosebi coaliția condusă de Statele Unite, se află în război cu islamismul, mai exact, cu terorismul islamist, de fapt, cu terorismul de orice fel. Islamismul, care, uneori, este numit islam militant sau islam radical, se prezintă ca o politică extremistă, intolerantă, ce își ia drept suport islamul. Islamismul, în calitatea sa de politică extremistă, intolerantă, a declarat război, deopotrivă, Occidentului, dar și musulmanilor care nu sunt islamiști, care sunt moderați sau care nu acceptă extremismul islamist. Islamismul n-are nimic comun cu religia islamică, n-are nimic comun cu nicio altă religie. Islamismul este, pur și simplu, în concepția lui Daniel Pipes, o politică totalitară. Cea mai gravă eroare ar fi să amestecăm Islamul și islamismul. Or, islamiștii tocmai asta doresc. Musulmanii care cultivă moderația sunt considerați, de către islamiști, ca fiind aliații Occidentului. Nu trebuie făcută, în niciun caz, greșeala de a-i pune pe toți musulmanii în aceeași oală rudimentară, așa cum face Oriana Fallaci în romanul său „*Turbare și orgoliu*”.

²³ <http://www.resiliencetv.fr/modules/news/article.php?storyid=1525>,

Ibidem.

Și totuși, acest roman s-a vândut în Italia în peste un milion de exemplare și a fost tradus în mai multe limbi, inclusiv în franceză.

Aceasta este o realitate incontestabilă. Un roman care atacă virulent musulmanismul, care pune toți musulmanii în aceeași tabără primitivă și necivilizată, a fost editat în peste un milion de exemplare și a avut o audiență extrem de mare.

Se pune, în acest sens, o întrebare extrem de sugestivă: știut fiind faptul că romanul atacă în mod virulent o civilizație respectabilă, civilizația musulmană, și, în același timp, civilizația occidentală, care acceptă agresivitatea, violența și primitivismul musulmanismului, cum de a avut o astfel de audiență? Iar răspunsul, în opinia noastră, poate fi situat undeva în zona faliei strategice dintre lumea occidentală și lumea musulmană, care, din păcate, se adâncește din ce în ce mai mult.

Fiecare dintre cele două lumi se simte amenințată grav de cealaltă. Musulmanii nu sunt dispuși să accepte constrângerile și interesele civilizației democratice (care, în treacăt fie zis, se situează mai mult în zona resurselor energetice decât în cea a moscheilor și ritualurilor lumii musulmane), în timp ce occidentalii (îndeosebi europeni) se simt amenințați din cel puțin două direcții:

- civilizația musulmană este o civilizație dinamică, foarte credincioasă, prolifică, entuziastă, tânără, cu un remarcabil potențial de inteligență și creativitate, dar și cu resurse (umane și energetice) inepuizabile;

- la finele zbuciumat al secolului al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea, civilizația musulmană a adoptat *strategia infiltrării liniștite*, concomitent cu *strategia tăvălugului*, creând premise pentru copleșirea și sufocarea lumii europene occidentale, în general o lume obosită, îmbătrânită, cu fel de fel de tabieturi, birocratică și lipsită de entuziasm.

Într-un fel, dintotdeauna a fost așa. În permanență, a avut loc un proces de mișcare mai lentă sau mai accelerată a populațiilor în spațiul eurasiatic (în interiorul acestuia) și din spațiul eurasiatic (înspre alte spații, adică în exteriorul acestuia), Europa Occidentală reprezentând un terminal, un loc de ajungere.

Antichitatea a creat premise pentru o *civilizație de margine de ocean*, Evul Mediu a consolidat-o prin zeci de mii de celule feudale, iar Renașterea (care a fost cea mai mare explozie din istoria modernă) a desferecat continentul european și a deschis poarta eurasiatică occidentală spre alte lumi.

Putem spune că Eurasia a creat Europa Occidentală, adică civilizația europeană occidentală, iar Europa Occidentală a creat America Modernă, America Democratică.

Desigur, prin expansiune, emigrație, tehnologie și putere.

Probabil că, de-a lungul timpurilor, se va întâmpla (sau nu) ca America Democratică să influențeze masiv Orientul, îndeosebi prin tehnologie, așa cum, de altfel, a și început să o facă. Societatea omenească, indiferente de zonele și regiunile în care s-ar afla oamenii, evoluează spre înalta tehnologie și nu spre primitivismul tehnic și tehnologic.

În felul acesta, ciclul s-ar putea încheia, pentru ca să fie luat și reluat de la început sau să se constituie într-un continuum spațio-temporal, benefic pentru unitatea lumii.

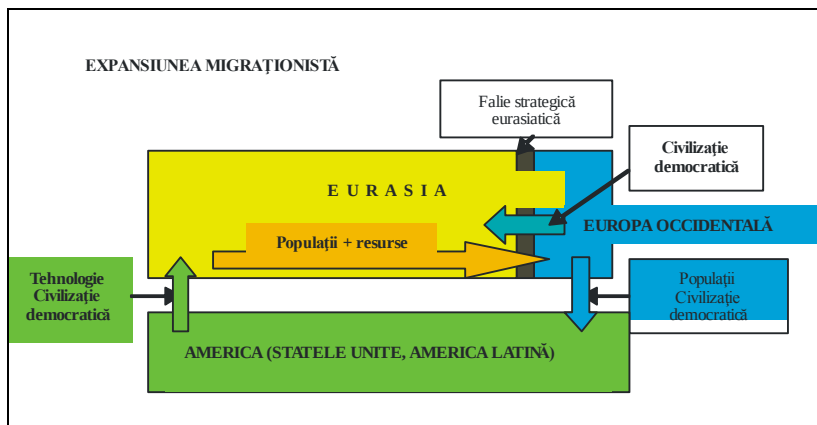
Deocamdată, asistăm cu durere la chinurile facerii. Nu știm dacă, pe plan geopolitic, aceste chinuri vor genera un nou echilibru – evident, un echilibru dinamic –, necesar pentru toată lumea, mai ales pentru vremurile care vor veni.

Știm însă că astfel de chinuri sunt greu de suportat, că se soldează, potrivit *Strategiei Solana*²⁴, cu 45 de milioane de

²⁴ L'Institute d'Etudes de Sécurité de l'Union Européenne, *Un Europe sure dans un monde meilleur. Stratégie Européenne de Sécurité*, 2003, p. 6.

morți de foame și de malnutriție în fiecare an, cu o bătălie cumplită pentru putere, influență, piețe și resurse, cu conflicte, războaie și ample acțiuni de gestionare a crizelor, războaielor și conflictualității.

Schematic, ciclul expansiunii migraționiste și cel al efectelor de feed-back ar putea fi reprezentate astfel:

Daniel Pipes este american. Exemplele pe care el le folosește sunt luate îndeosebi din Statele Unite. Într-o conferință intitulată „Războiul va fi lung”, el arată că, de fapt, ne aflăm abia la începutul războiului. Desigur, la începutul celui mai lung război asimetric.

CAPITOLUL 3

UNELE PERSPECTIVE ALE RĂZBOIULUI ASIMETRIC

Toate războaiele vor fi, de-acum, asimetrice sau vor avea numeroase componente asimetrice. Așa cu, dealtfel, într-o formă sau alte, au fost ele mereu. Lumea nu se îndreaptă, din păcate, spre un echilibru strategic durabil, bazat pe ieșirea din conflictualitate, ci pe un dezechilibru strategic, bazat pe încercarea de a gestiona și chiar de a manageria (a conduce, a domina, a optimiza) conflictualitatea.

Rezultatele nu pot fi prevăzute cu exactitate. O astfel de politică și de strategie de *gestionare cumpătată a conflictualității* ar trebui să fie, în cele din urmă, benefică pentru omenire. Însă, configurația haotică a formei și formelor conflictualității, care determină o configurație deasemenea haotică a conținutului ei, adică a crizelor, conflictelor și războaielor, în contradicție cu intenția generalizatoare și temporizatoare a globalizării, va face foarte dificilă punerea în aplicare a unei politici și, mai ales, a unei strategii de gestionare cumpătată a crizelor, conflictelor și războaielor.

Oricum, o astfel de politică și o astfel de strategie nu au nici o șansă, dacă nu se bazează pe cunoașterea temeinică, îndeosebi științifică, a domeniului pe care vor să-l modeleze și să-l gestioneze. Deși cunoașterea a fost dintotdeauna suportul permanent al oricărei acțiuni – inclusiv al războiului –, noi considerăm că abia acest mileniu va deschide cu adevărat porțile marii cunoașteri, al cunoașterii științifice a măsurii tuturor lucrurilor, a forței lor interioare, a genezei conflictualității.

3.1. Inacceptarea dominanței

Războiul asimetric opune două forțe inegale, atât prin mijloacele militare de care dispun, cât și prin modul de a le folosi²⁵. Această definiție dată de Bruno Modica, profesor la Béziers, referitoare la cartea analistului Jacques Baud, *Războiul asimetric sau înfrângerea învingătorului*, apărută în 2003, corespunde întocmai cu imaginea de pe coperta acestei cărți, în care un copil palestinian înarmat cu pietre se află la câțiva metri în fața unui tanc israelian. Aceasta pare a fi, într-o viziune extrem de simplificată, dar și de sugestivă, esența războiului asimetric: piatra contra tancului, bâta contra înaltei tehnologii, fanatismul contra tehnologiei informației și a rețelei. Pare a fi, dar nu este. Esența războiului asimetric nu poate fi redusă la primitivism contra civilizație, violență contra democrație. În opinia noastră, acesta este un mod de a simplifica prea mult realitățile și chiar de a abate atenția de la adevăratele mari probleme care fac posibil un astfel de război disperat.

Se pare că, după 11 septembrie 2001, s-a modificat în mod substanțial percepția războiului. Viitoarele confruntări se vor derula, în opinia profesorului Bruno Modica, mai degrabă sub semnul emoțiilor, percepțiilor, decât sub cel al elaborării și punerii în operă a unor strategii sofisticate.

Terorismul nu este însă unica formă a războiului asimetric. În aceeași categorie pot fi încadrate și violența latentă, din sfera criminalității sau politica. Autorul lucrării *Războiul asimetric sau înfrângerea învingătorului* analizează și aceste componente ale asimetriei violente, conflictuale ce se

²⁵ www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html, BAUD Jacques, LA GUERRE ASYMETRIQUE OU LA DEFAITE DU VAINQUEUR, Editions du rocher, L'art de la guerre. Mars 2003. Comentariu realizat de Bruno Modica.

întâlnește din ce în ce mai mult în conflictualitatea contemporană.

Mondializarea, noua organizare a lumii în rețea și în rețele, difuzarea informației în mod instantaneu, adică în timp real, modifică, potrivit celor spuse de autor, percepția asupra războaielor, crizelor, conflictelor și violențelor.

Toate aceste adevărate mutații – în fapt, noi paradigme asupra conflictualității – impun o nouă viziune atât asupra conflictelor recente sau viitoare, cât și asupra celor în derulare și chiar asupra celor trecute. Odinioară, exista o mare simetrie Est-Vest, în speță Tratatul de la Varșovia, de o parte, și Tratatul Organizației Atlanticului de Nord, de cealaltă parte. Toate celelalte organizații – SEATO, CENTO etc. – s-au estompat, datorită centrării și concentrării eforturilor spre acești doi poli de putere care, printr-o cursă fără precedent a înarmărilor, căutau asimetria, dar rămâneau, nolens-volens, în spațiul unei relative simetrii strategice. Ceea ce realiza unul se reflecta aproape în mod automat în ceea ce realiza celălalt.

Dar blocul comunist s-a năruit, atât din cauza condițiilor contradictorii și conflictuale interne de sistem și de proces, cât și politiciii și strategiei de îndiguire aplicate de Occident, îndeosebi de Statele Unite. În aceste condiții, are loc o recrudescență a conflictualității nonsimetrice. Desigur, non-simetria nu poate fi perpetuată și acceptată la infinit, întrucât aceasta duce la perpetuarea disproporționalității și la imposibilitatea oricărei reacții a lumii dominate, a lumii care nu are acces la înalta tehnologie, la tehnologia informației, la nanotehnologii, la biotehnologii și la oricare altă formă sofisticată și complexă de a dezvolta și perpetua puterea dominatoare a celor care dispun de astfel de mijloace.

În concepția lui Jacques Baud, proliferarea conflictelor din zonele periferice schimbă natura conflictualității, scoțând războiul din raționalitate și coerență și ducându-l într-un spațiu

al situațiilor fluide, imposibil de gestionat, al tensiunilor, violențelor, crizelor, confruntărilor și a tot felul de alte situații incerte care, la rândul lor, pot duce la războaie, de tipul celui din Cașmir, dintre India și Pakistan.

Are loc, în acest fel, o schimbare semnificativă de paradigme operaționale. Cele clasice se diluează, dispar sau se metamorfozează. Logica constituirii și dezvoltării armatelor și forțelor de ordine, cu rațiuni acceptate de toată lumea, inclusiv de dreptul internațional, cu misiuni definite cu claritate, este înlocuită prin una a paradoxurilor, mai exact, prin lipsa oricăror logici și a oricărei reguli de drept, prin acțiuni și reacții imprevizibile și haotice, unde indivizi, grupuri, organizații de tot felul acționează după cum le taie capul sau după cum le dictează interesul direct. Acesta ar fi un aspect. Cel de-al doilea aspect este cel al extinderii conflictualității în ciberspațiu, în infosferă, unde devine posibil aproape orice.

De aici nu rezultă că spațiul tradițional – terestru, maritim și aerian – este sau va fi ocolit de conflictualitatea asimetrică, ci doar faptul că fiecareia dintre dimensiunile tradiționale, cunoscute și reglementare, i se asociază n -dimensiuni, imposibil de cuprins, de cunoscut, de înțeles și de gestionat.

Autorul dedică un întreg capitol elementelor de strategie, întrucât războiul asimetric, dacă este tratat ca o confruntare violentă, presupune existența unei strategii sau unor strategii. Pentru orice fel de confruntare de acest nivel – simetrică, disproporționată (nonsimetrică) sau asimetrică –, trebuie să existe forțe, mijloace și acțiuni. Toate acestea presupun o anumită coerență (chiar dacă războiul asimetric este incoerent și chiar haotic), un sistem de structurare și de pregătire, anumite mijloace (de regulă, foarte simple, unele chiar primitive), precum și un sistem de acțiuni (de cele mai multe ori, foarte ingenioase). Or, toate acestea înseamnă strategie.

Terorismul, gherila, insurgența sunt forme ale acțiunii și reacției de tip asimetric. Dar nu numai acestea. Rețeaua reduce semnificativ vulnerabilitățile sistemelor și proceselor individuale, dar, la rândul ei, și ea acumulează noi vulnerabilități. Oricum, terorismul nu afectează rețelele foarte bine organizate și protejate, nici sistemele militare și civil-militare, care, se știe, sunt foarte bine integrate și riguros organizate.

Conflictele asimetrice constau, în principal, în aceea că protagoniștii au logici și modalități diferite de a înțelege, trata și folosi războiul sau conflictul. Natura asimetriei se află, de fapt, în logica ei. Gherila și terorismul, ca și alte forme ale războiului asimetric, dăinuie de foarte multă vreme. Asemenea forme și formule au fost folosite inclusiv în antichitate.

Noțiunea de război asimetric nu are același conținut pentru toată lumea. În Enciclopedia militară americană, războiul asimetric este înțeles ca o confruntare în care se folosesc mici unități de tip comando. De asemenea, războiul asimetric este acea confruntare în care se folosește surprinderea și în care, într-un anumit moment, avem de-a face cu o inegalitate a forțelor.

Principalele forme ale asimetriei identificate de Jacques Baud sunt următoarele:

- nonviolența;
- violența politică;
- terorismul;
- războiul informațional (în parte).

Cele patru forme de acțiune asimetrică sunt pe larg explicate și exemplificate de autor.

Tactica organizației informale black block care utilizează Internetul și mai ales camerele chat ca mijloc de coordonare se bazează, deasemenea, pe violența politică. Există o mulțime de organizații și de acțiuni care s-au dezvoltat în procesul luptei împotriva globalizării.

În 2002, George W. Bush vorbea de o „axă a răului” compusă inițial din mai multe state, dar, ulterior, redusă doar la trei: Irak, Iran, Coreea de Nord. Desigur, o astfel de afirmație este greu de susținut, dar ea a generat, în anii care au urmat, politici, strategii și tactici care au mărit conflictualitatea lumii și au adâncit și mai mult faliiile strategice. Aceasta ar putea fi doar o etapă, urmând ca, odată dezamorsate principalele centre de putere malefică, lumea să se îndrepte triumfătoare spre binele universal. O viziune optimistă asupra lumii, evident, nu se poate baza pe o astfel de afirmație. Lumea se confruntă cu mult prea multe probleme pentru a le soluționa doar prin axe, falii strategice și acțiuni în forță de distrugere a nucleelor vitale ale instabilității și terorismului. De altfel, din toate timpurile, dar mai ales din 2001 înapoi, terorismul este din ce în ce mai greu de definit și de identificat. Terorismul este definit, în general, în funcție de anumite coordonate politice și nu neapărat după date foarte obiective, după analize complexe, care să caute cauze profunde ale acestuia, explicații, lanțuri, bifurcații și tot felul de alte lucruri și de relații care ar putea conduce măcar la o parte dintre înstufatele miliarde de izvoare ale acțiunii și atitudinii de tip terorist.

În 1984, Irakul a fost scos de pe lista statelor teroriste, în timp ce, pentru Statele Unite, Iranul era inamicul numărul unu, în 2003, ETA a fost adăugată de către SUA pe lista organizațiilor teroriste, imediat ce Spania a susținut războiul împotriva lui Saddam Hussein.

Deasemenea, dificultatea identificării, definirii și combaterii terorismului ține și de multitudinea formelor sale de

manifestare. Jacques Baud se rezumă la următoarele forme de terorism²⁶:

- terorismul de drept comun, organizat sau individual, uneori de tip mafirot, cu baze de tip clanuri;
- terorismul marginal, precum secta Aum din Japonia;
- terorismul politic, cu diferite nuanțe, de extremă dreaptă sau de extremă stângă, revoluționar marxist, rural sau urban;
- terorismul religios, cu grupări fundamentaliste în diferite mari religii, îndeosebi în Islam și Hinduism;
- terorismul cu cauze unice, de tipul celui ce se găsește în mișcările ecologiste radicale sau în cele de protecție a animalelor.

În capitolul 5, autorul se ocupă de răspunsurile ce pot fi date strategiilor și tacticilor războiului asimetric. Jacques Baud consideră că există următoarele tipuri de răspuns:

- informațiile;
- strategia;
- acțiunea.

Informațiile aduc date despre grupurile teroriste. Dar existența rețelelor, a Internet-ului, precum și dezvoltarea excepțională a mijloacelor de comunicare în masă fac din ce în ce mai dificilă culegerea de informații. Mai mult, în etapa în care ne aflăm, avea de-a face cu un adevărat haos informațional, ceea ce introduce factorul aleatoriu și imprevizibil în domeniul informațiilor.

Declanșarea foarte rapidă a războiului împotriva terorismului, sub imperiul unor puternice emoții produse de atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001, și lovirea puternică a Afganistanului – o țară și așa lovită de soartă și de

²⁶ www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html, BAUD Jacques, *Ibidem*.

peste 300 de ani de războaie – pun în mod serios la îndoială rezultatele (cel puțin pe termen scurt) ale războiului împotriva terorismului. Dar și această afirmație este relativă. În fond, prin atacarea masivă, rapidă și categorică a fiefului lui Ossama ben Laden, acuzat de a fi principalul autor al teribilelor atentate de la 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au reușit să îndepărteze semnificativ atentatele de tip terorist de vastul său teritoriu. Eficiența măsurilor luate, indiferent ce se spune și ce s-ar spune, a fost și este foarte mare. Deși teroriștii de sorginte „rețea Ben Laden” declară sus și tare că Statele Unite se află în vizorul lor, întrucât reprezintă inamicul lor principal și, deci, ținta lor principală, practic, de la 11 septembrie și până în prezent, pe teritoriul continental al SUA nu s-a mai produs niciun atac terorist. De unde rezultă că, totuși, războiul împotriva terorismului își are victoriile sale. La acestea se pot adăuga, desigur, și avantajele care revin complexului militar industrial american, dar și alte numeroase avantaje. Însă, cea mai importantă realizare, în opinia noastră, o reprezintă abordarea frontală, prin strategii directe, a problemei terorismului și altor amenințări de acest tip. Chiar dacă, până la această oră, fiefurile terorismului au fost serios lovite, procedurile distrugerii semnificative a entităților și rețelelor teroriste abia de-acum încep să fie puse în operă.

După aceste prime și indiscutabile succese împotriva terorismului, trebuie găsite, din mișcare, toate metodele și procedeele necesare pentru scoaterea lui din funcțiune. În acest sens, pentru combaterea terorismului, armatele nu sunt nici suficiente, nici foarte utile. Ele au însă un rol deosebit în lovirea centrelor vitale ale terorismului, în crearea și menținerea unui potențial disproporționat care, pe de o parte lovește categoric infrastructurile critice și sistemele de generare și regenerare a potențialului terorist și, pe de altă parte, descurajează alte entități purtătoare sau generatoare de

terorism. Și terorismul este un produs al nechibzuinței oamenilor din toate taberele. Teroriștii nu cad din cer, nu sunt extraterestri, ci fac parte din lumea noastră, sunt un produs al acestei lumi bolnave, mlăștinoase, infectate cu tot felul de boli și de viruși.

De aceea, acțiunea împotriva terorismului este și trebuie să fie, de fapt, o acțiune de asanare a mlaștinilor din societatea umană, de refacere a „ecosistemelor” sociale, politice, economice, etnice și religioase. Este nevoie, pentru a se răspunde de o manieră adecvată amenințării teroriste, de mijloace civile, educaționale, economice, sociale, politice și militare, dar și de răbdare, chibzuință și înțelepciune. Deocamdată, cel puțin în prima fază a războiului împotriva terorismului, nu se poate spune că s-a făcut risipă de chibzuință. Răspunsul civil, polițienesc și militar dat de Franța războiului asimetric dus de FLN între 1958 și 1962, bine conceput din punct de vedere tactic, n-a putut împiedica o nereușită, chiar o înfrângere. Pentru a acționa de o manieră eficientă, trebuie stăpânită informația.

Cu alte cuvinte, trebuie să știi despre ce-i vorba. Jacques Baud consideră că stăpânirea informației face parte dintr-un proces de analiză globală a ceea ce el numește cei patru cavaleri ai infocalipsei. Cei patru sunt: stăpânirea informației și a modului de a ști (*maître du savoir*); camuflajul; influența; cooperarea cu media.

Toți acești „cavaleri” nu pot fi cu adevărat cavaleri, dacă apelează la aceste strategii indirecte, pentru a stăpâni un câmp de luptă haotic, neidentificat cu precizie și nedefinit cu certitudine. De unde rezultă că *războiul asimetric* este, în cele din urmă, el însuși un război-mosaic, un război de războaie, în care fiecare acționează cum poate și cu ce poate, adică un război haotic.

3.2. Schimbarea la față a războiului

Războiul modern este și, după toate probabilitățile, va fi din ce în ce mai puțin o confruntare directă între armatele a două sau mai multe state, așa cum s-au petrecut lucrurile până la cel de-Al Doilea Război Mondial. Dezechilibrele enorme economice și militare, gruparea și regruparea lumii în alianțe, coaliții și parteneriate impun alte forme și modalități de cunoaștere, concepere, declanșare și desfășurare a războiului.

Războiul Rece a schimbat aproape complet maniera de a înțelege, concepe și duce războiul. Statele Unite și Uniunea Sovietică s-au înarmat până în dinți, dar nu pentru a se confrunta în spațiul luptei, ci pentru a se asigura că, în caz de conflict, celălalt adversar va fi complet nimicit. În acest timp, în restul lumii, s-a dezvoltat un areal al conflictelor de joasă intensitate, alimentate de cele două superputeri cu agenți secreți, armament și finanțe. Uniunea Sovietică a ajutat masiv Vietcong-ul în timpul războiului american din Vietnam, iar Statele Unite au susținut masiv eforturile mujahedinilor în timpul intervenției sovietice în Afganistan.

Cea mai mare parte a conflictelor care desfășurat după cel de-Al Doilea Război Mondial au fost războaie civile, unele cu puternice acțiuni tip gherilă, ceea ce a creat mari probleme armatelor naționale din țările respective, forțelor expediționare sau misiunilor ONU.

Începând cu anii 1990, conceptul „conflicte asimetrice” a început să câștige teren mai ales printre analiștii militari, care au afirmat că, atunci când forțele care se confruntă nu se situează la același nivel de putere militară, acestea adoptă tactici diferite. În acest sens, obiectivul militar nu mai poate fi atacarea sistematică și eficientă a liniilor inamicului, ci, în cele mai multe situații, erodarea susținerii populare a războiului în

țara adversarului²⁷. Analistii de la Pentagon, spre exemplu, au remarcat că nu mai există o linie clară de separare între guverne și cetățeni, între armate și civili, între domeniul public și societatea civilă, privată. Estomparea nivelurilor de percepție creează un sistem puternic de presiuni asupra modalităților de ducere a războiului. Societatea civilă, în întregul ei, nu a acceptat niciodată războiul ca pe o soluție și, ca atare, se va opune tot timpul și prin toate mijloacele acestuia, mai ales dacă nu este un război de apărare împotriva unui invadator, iar parlamentele și guvernele nu pot să nu țină seama de o astfel de presiune, întrucât vor fi sancționate prin vot.

Războiul asimetric este esențialmente un conflict care eludează, deopotrivă, atât legile păcii, cât și pe cele ale războiului, precum și legile instituite de Liga Națiunilor și, ulterior, de Organizația Națiunilor Unite. Dar războiul asimetric este la fel de vechi ca însuși războiul, întrucât totdeauna a existat o confruntare între cel puternic și cel slab. În războiul asimetric, sunt incluse, spre exemplu, acțiunile separatiste ale milițiilor din Cecenia împotriva armatei ruse, cele ale palestinienilor împotriva armatei israeliene, dar și terorismul.

Se apreciază că grupurile nonnaționale și transnaționale, motivate ideologic, religios sau cultural, precum și de activități economice ilicite, au împins o parte a lumii în anarhie. Media, mai ales televiziunile, au un rol foarte important în accelerarea și amplificarea acestor presiuni, fiind un fel de arme și de mijloace mai puternice chiar decât diviziile blindate, întrucât prin ele și cu ajutorul lor se poate acționa asupra populației din țara adversă. Televiziunile estompează distincția dintre război și pace, astfel încât liniile frontului devin foarte greu de identificat și de definit.

²⁷ <http://www.henciclopedia.org.uy/autores/Laguiadelmundo/GlobalWar.htm>, *The changing face of war*, published in *The World Guide*.

Potrivit dreptului internațional, actele teroriste sunt percepute drept crime, deși ele, în realitate, după multe opinii, sunt modalități ale războiului asimetric. Unii – între care se situează și profesorul Marwan Bishara*, de la Universitatea americană din Paris – consideră că amenințarea teroristă are drept punct de plecare „diferența calitativă incredibilă în ceea ce privește puterea și bogăția între Nord și Sud”. Când oamenii se simt inferiori din punct de vedere economic și militar, caută mijloace neconvenționale, asimetrice pentru a-și atinge obiectivele. Dar terorismul nu este doar o reacție a acestei lumi. El rezultă dintr-un efect paradoxal de sistem și de proces, din modul în care oamenii înțeleg dreptul, legea, puterea și forța. În acest cadru, pentru a face față unor provocări complexe și asimetrice, armatele se transformă, devin mai flexibile și, pentru a fi și mai eficiente, chiar își externalizează o parte dintre acțiuni.

După modelul binecunoscut, inclusiv armata americană a început să-și externalizeze anumite acțiuni și chiar operații militare. Datorită acestui fapt, balanța intervenției militare a SUA în alte țări este subestimată. Unele dintre acțiunile militare sunt efectuate de unii cetățeni care nu aparțin armatei. Ei călătoresc ca și cum ar fi oameni de afaceri sau turiști. Aceștia duc un fel de „război secret”, care se prezintă tot ca un fel de război asimetric. Există, la ora actuală, în SUA, mai multe societăți private care pun în operă politica americană anti-drog, mai ales în America de Sud. Una dintre acestea se numește *DynCorp*. Aceasta este o companie cu baza la Reston, în Virginia și controlează o mare parte din componenta aeriană a

* Marwan Bishara este cetățean israelian arab, autor a numeroase studii și articole, între care și articolul „De la războaiele asimetrice la haosul constructiv”, publicat în ziarul *Le monde diplomatique* din octombrie 2006, pp. 4-5.

activităților anti-drog în Anzi, inclusiv pulverizarea erbicidelor pe plantațiile de coca și marijuana. Compania are mai bine de 20.000 de angajați și 550 de birouri în întreaga lume. Este finanțată de Pentagon, de FBI, de CIA precum și de Departamentul de Stat și de cel al Justiției, de Agenția pentru droguri, de Comisia Federală de comunicații și de alte instituții. *DynCorp* a sprijinit forțele ONU în Angola, iar în 1999 a câștigat un contract cu Departamentul de stat pentru a supraveghea încetarea focului în Kosovo, formarea forțelor de poliție în Panama, în Somalia, în Salvador, în Bosnia și Herțegovina și în Haiti. Privatizarea unei armate (sau unor activități specifice acesteia) este, în sine, o practică asimetrică prin care se confundă individul cu statul²⁸.

Deasemenea, practica de a califica statele drept „bune” sau „rele”, în funcție de anumite criterii care nu sunt cuprinse în legislația internațională, în Carta ONU – singurul document care reglementează, la nivel global, relațiile dintre state după cel de-Al Doilea Război Mondial – o putem încadra între procedurile confruntării de tip asimetric.

Se poate afirma că atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra unor obiective din Statele Unite (World Trade Center și clădirea Pentagonului), ca și răspunsul prompt al Statelor Unite prin bombardarea intempestivă și categorică a Afganistanului și declanșarea unor acțiuni de mare amploare pentru distrugerea bazelor și rețelelor teroriste, marchează o nouă etapă în confruntarea de tip asimetric. Bombardarea Serbiei, războiul din Irak, acțiunile Thasal-ului asupra formațiunilor Hezbollah din sudul Libanului (deci atacarea aceste țări), ca și acțiunile milițiilor Hezbollah împotriva armatei israeliene reprezintă, fără îndoială, încălcări ale

²⁸ <http://www.henciclopedia.org.uy/autores/Laguiadelmundo/GlobalWar.htm>., *The changing face of war*, published in *The World Guide*.

dreptului internațional, acțiuni de tip asimetric sau disproporționat, care au bulversat grav mediul de securitate, mai ales după ce, în acest turbion al disproporțiilor și asimetriilor conflictuale, a intrat și programul nuclear al Irakului.

Toate acestea conduc la o întrebare tulburătoare: Dacă dreptul internațional, Carta ONU, regulile și principiile războiului sunt încălcate, nesocotite sau considerate caduce, prin faptul că niciuna dintre părțile aflate în fel de fel de conflicte nu le respectă, atunci cum va arăta, în viitor, războiul? Vom avea, oare, de-a face cu un veșnic război de tip terorist?

3.3. Cerințe, exigențe, consecințe

În contextul pericolelor și amenințărilor la adresa securității persoanei, proprietății, instituției și legii, terorismul are un loc aparte. El face parte din acele provocări, pericole și amenințări endogene, create, deci, de om, și este considerat, la ora actuală, de către o mare parte dintre țări, ca pericolul și amenințarea numărul unu la adresa securității. Dacă terorismul este sau nu amenințarea numărul unu, după opinia noastră, rămâne de discutat. Desigur, în comparație cu amenințarea nucleară, care pare mai mult o sabie a lui Damocles decât o amenințare efectivă, terorismul chiar acționează și produce victime și o stare de nesiguranță și de insecuritate, întrucât, oricând și oriunde, poate sări în aer un metrou, poate fi distrus un avion în timpul zborului, pot fi detonate încărcături care să distrugă școli, infrastructuri etc.

Totuși, pericolul numărul unu la adresa securității omenirii nu-l reprezintă nici terorismul, nici armele nucleare, ci foamea și malnutriția. Potrivit Strategiei de Securitate Europene, anual mor de foame și de malnutriție 45 de milioane de oameni, iar împotriva acestui „război” al sărăciei care

distruge milioane de vieți, îndeosebi tinere, cu excepția unor programe ONU, nu se face mare lucru. Pentru că sărăcia și foamea îi amenință exclusiv pe cei săraci, nu au prea multe efecte în afara lumii condamnate la sărăcie, în timp ce teroriștii vizează mai ales puterea. Cele mai multe atacuri teroriste s-au produs în țările dezvoltate, care domină lumea, iar rețelele și organizațiile teroriste funcționează îndeosebi în aceste țări, și nu în lumea săracă. Nu lumea săracă terorizează lumea bogată, ci teroriștii sunt recrutați dintre fundamentalisti și extremiști, dintre cei care nu acceptă ordinea existentă sau impusă, ci doresc să impună „ordinea” lor. Terorismul – dacă-l excludem pe cel palestinian – nu este o reacție în situații-limită, un mod de a lupta pentru drepturile tale, ci un război asimetric împotriva ordinii unei lumi prea complicate, prea fragmentate, deși pare unitară și prosperă.

Terorismul este un război, un altfel de război. El acționează prin forță și perversitate, folosind stratageme brutale și inteligente (este vorba de inteligența perversă), și, de aceea, persoana, proprietatea și instituția trebuie protejate. Cerințele unei astfel de protecții pot fi grupate în două categorii mari:

- cerințe bazate pe cunoaștere;
- cerințe bazate pe acțiune și reacție.

Cerințele bazate pe cunoaștere sunt intrinseci și vizează pregătirea temeinică pentru a cunoaște și înțelege fenomenul terorist și a elabora sistemele conceptuale și procesele necesare creării a cel puțin patru modele (în spațiul cunoașterii):

- model de viață și de conviețuire în context terorist;
- model de protecție, siguranță și securitate într-un astfel de mediu;
- model de acțiune și de reacție pentru eradicarea cauzelor;
- model pentru eradicarea efectelor.

Aceste modele, evident, sunt teoretice. Ele asigură persoanei, entităților sociale, etnice și profesionale, instituțiilor și structurilor de conducere politică posibilitatea de a investiga, analiza, cunoaște și înțelege fenomenul terorist, în toate aspectele sale.

Cerințele bazate pe cunoaștere sunt, în general, *cerințe de protecție prin cunoaștere*, în sensul că un om bine informat, care cunoaște fenomenul sau procesul ce reprezintă sau poate reprezenta un pericol sau o amenințare pentru el, este sau poate fi în măsură să acționeze și în mod practic – evident, în cunoștință de cauză – pentru a se apăra și a-și asigura securitatea de care are nevoie pentru a trăi și a-și desfășura în bune condițiuni activitatea.

Poate că buna cunoaștere a acestui fenomen creează ea însăși o stare de stres și de nesiguranță. Cunoscând, știi la ce te poți aștepta, iar așteptarea, în ceea ce privește fenomenul terorist, nu poate fi niciodată liniștitoare, mai ales că introduce un factor aleatoriu, care va fi totdeauna un amplificator de nesiguranță.

Cerințele bazate pe acțiune și reacție sunt de două feluri:

- cerințe intrinseci;
- cerințe care rezultă din modele.

Cerințele intrinseci sunt cele de sistem și de proces. Ele rezultă din nevoia de a acoperi vulnerabilitățile omului, ale comunității, ale proprietății, ale instituției, statului, lumii întregi la terorism, din caracteristicile și configurarea sistemelor și proceselor și, evident, din natura, frecvența, volumul, intensitatea, sfera de cuprindere și conținutul provocărilor, pericolelor și amenințărilor de tip terorist.

Printre cerințele intrinseci pot fi situate și următoarele:

- cerința de protecție nemijlocită împotriva unei acțiuni teroriste directe;

- cerința de protecție împotriva efectelor unui atac terorist;
- cerința de prevenire a unui atac terorist;
- cerința de imunitate la un atac terorist;
- cerința de securitate implicită.

Cerințele care rezultă din modele sunt, în general, cerințe preventive, dar și cerințe de nuanță sau de natură preemptivă (de contracarare a unei amenințări iminente), reactivă sau de altă natură. Printre aceste cerințe pot fi situate și următoarele:

- cerința de siguranță generală;
- cerința de securitate preventivă și preemptivă individuală și colectivă;
- cerința de creare a unui sistem de protecție, de acțiune și de reacție;
- cerința unui dispozitiv real, după un model teoretic, de acțiune și de reacție prin forță împotriva unui pericol terorist;
- cerința unei politici coerente și a unei strategii pe măsură pentru protecția persoanei, proprietății, instituției și celorlalte structuri ale existenței umane împotriva terorismului de toate felurile și de combatere eficientă a rețelelor și organizațiilor teroriste.

Terorism există peste tot în lume. A existat dintotdeauna și va exista totdeauna. Pentru că omul, prin excelență, este unica ființă teroristă de pe planetă și, probabil, din întregul Univers. El se manifestă și se va manifesta extrem de diferit, în planuri greu de gestionat, iar acțiunea și reacția oamenilor la ceea ce ei înșiși au creat trebuie să fie pe măsură.

Terorismul pe planeta Pământ s-a născut odată cu omenirea. De aceea, experiența omenirii pentru combaterea acestui flagel al ei, creat de ea, ar trebui să fie deosebit de bogată și de valoroasă. Din păcate, nu este așa. În ceea ce

privește protecția împotriva terorismului și combaterea acestui fenomen, oamenii trebuie să o ia mereu de la început. Iar acest lucru, nu neapărat din motivul că fiecare epocă își are terorismul ei, ci dintr-un motiv mult mai simplu și mai realist: terorismul este o acțiune inteligentă, care exploatează imediat și fără complexe vulnerabilitățile societății, își creează breșe și atacă intempestiv, fără nici un fel de complexe.

În terorism nu există milă, sentimente de compasiune, respect față de valori. Singura „valoare” a terorismului este fidelitatea față de cauză. Este o valoare importantă, transparentă la semnificație – pentru ce ea există în toate entitățile și structurile umane –, dar aici are alte dimensiuni.

Toate țările din lume sunt constituite în funcție de valorile lor, de arealul pe care s-au format populațiile care le locuiesc, de numeroși factori economici, sociali, etnici, religioși, politici și militari, dar și în funcție de conjuncturi, interese, realități: fiecare dintre marile puteri privilegiate și-a tras cenușa pe turta ei, iar marile războaie – economice, politice, militare, informaționale și de altă natură – au creat condiții pentru a se ajunge la actuala configurație politică a frontierelor lumii, care este foarte departe de a fi perfectă, mai ales datorită distribuției inegale, arbitrare, nemulțumitoare și ineficiente a piețelor, resurselor și șanselor. În acest haos creat de zeci de mii de ani de confruntare, cu toate reglementările internaționale aprobate și validate de majoritatea țărilor și guvernelor, este aproape imposibil de gestionat diferențele imense. Iar din acest haos, din și prin zonele de falii create de el, tâșnește pur și simplu terorismul. El nu apare doar la marginea Orientului Mijlociu sau la marginea Orientului Apropiat – cu toate că, în această epocă, extremismul islamic pare a se face vinovat de recrudescența fenomenului terorist –, ci și în alte zone de falii, care se deschid chiar pe teritoriile unor țări extrem de puternice, cum ar fi Statele Unite, Marea Britanie, Rusia, Spania, Turcia,

Italia, Germania, Japonia, Israel etc. Aceste țări au acumulat o experiență foarte bogată, din care se pot desprinde câteva concluzii:

➤ terorismul este un fenomen ce apare în zone de falii, sau datorită unor zone de falii, și exploatează la maximum vulnerabilitățile, dezvoltându-se într-un sistem pirat, mai ales în țările democratice sau în arealele patronate de acestea, și creând un fel de *homeland insecurity*, cu consecințe dintre cele mai neașteptate²⁹;

➤ teroriștii acționează tot mai mult în locuri publice, atacă infrastructuri populate, valorificând la maximum vulnerabilitățile acestora, chiar și pe cele insesizabile;

➤ caracterul atacurilor teroriste este punitiv și răzbunător, sfidător și pervers, în sensul că, potrivit unei posibile filosofii teroriste, la sfidare se răspunde prin sfidare și la acțiune prin răzbunare;

➤ teroriștii atacă, pe teritoriul continental al Statelor Unite (atacurile de la 11 septembrie 2001) sau pe teritoriile unde există o prezență americană, obiective importante, de mare valoare (chiar și simbolică) pentru forța, orgoliul și modul de viață american, pe teritoriile țărilor occidentale, infrastructuri și locuri aglomerate, pe teritoriul Turciei, cam tot ceea ce este împotriva kurzilor sau în sprijinirea americanilor, pe teritoriul Rusiei, obiective importante pentru stabilitatea puterii puternic fragilizate în această țară, după destrămarea Uniunii Sovietice și efortul de reconstrucție dinamică, la adăpostul unei imense puternic militare nucleare strategice (teatre, locuri publice, complexe de locuințe, școli etc.);

²⁹ Atacarea ambasadelor, a personalităților, a turiștilor și a tot ce poate fi atacat, oriunde în lume, dar mai ales în zonele în care există structuri, instituții sau interese ale țărilor vizate, chiar dacă acestea se află în afara teritoriului lor sau a spațiilor gestionate de acestea.

➤ teroriștii nu au capacitatea și interesul de a ataca structuri de forță, întrucât acestea sunt foarte bine securizate, iar atacarea lor, înafara de faptul că ar fi lipsit aproape de orice șansă, n-ar fi un „atac public”, în văzul lumii, ci unul care ar provoca reacții cărora terorismul nu le poate face față;

➤ terorismul a trecut de la acțiuni de deturnare a unor avioane, de luare de ostatici, de răpirea și asasinarea unor personalități etc. la acțiuni subtile (dar în forță) de distrugere a unor infrastructuri și de declanșare a unor mijloace distructive perfecționate în locuri publice³⁰;

➤ atacurile teroriste din Orientul Apropiat (terorismul palestinian și cel care sprijină lupta palestinienilor pentru a-și realiza o țară) se prezintă ca terorism disperat, mai exact, ca formă asimetrică de luptă împotriva autorității statului Israel;

➤ terorismul de pretutindeni este întreținut de o conflictualitate crescândă, de presiunile pe care le exercită marile corporații, lumea financiară și marile puteri, de starea de haos care se adâncește din ce în ce mai mult și de forțarea nejustificată a procesului de globalizare, scoțându-l din ritmul lui necesar și firesc.

Există sute de lucrări care privesc și analizează din unghiuri diferite fenomenul terorist, În cartea sa „*Povestiri de la Guantanamo*“, Nicolas Masson prezintă relatările unor deținuți din această închisoare americană unde sunt închiși teroriști. Este vorba de trei mărturisiri diferite, confruntate cu documente oficiale. Acestea încep să creeze o imagine despre

³⁰ Această caracteristică este esențială pentru reconfigurarea fenomenului terorist și definirea lui ca război terorist, și nu doar ca infracțiune sau criminalitate. Se pare însă că nu sunt suficiente argumente pentru ca dreptul internațional să situeze terorismul în rândul războaielor... Ar fi destul de riscant, întrucât s-ar intra într-un război mondial permanent, iar omenirea nu este încă pregătită pentru a accepta un nou război mondial...

această închisoare extrajudiciară despre care se spun atâtea lucruri ciudate.

Într-o lucrare intitulată „*O alternativă la războiul împotriva terorismului. Experiența italiană*”, Giovanni Salvi vorbește, pe de o parte, de un conflict între serviciile secrete și justiție, prilejuit de judecarea, la Roma, a unui proces în legătură cu niște agenți CIA și, pe de altă parte, de experiența italiană în combaterea Mafiei și a Brigăzilor Roșii, unde a realizat o doctrină coerentă și eficace. Este o experiență la care și-au aduc contribuție nu doar forțele destinate pentru astfel de acțiuni, ci și armata.

Stephen J. Toope, în „*Disparații, închisori secrete și restituiri extraordinare: cum se poate pierde războiul împotriva terorismului*”, arată că Statele Unite, optând pentru registrul militar în combaterea terorismului, au întors spatele propriilor tradiții judiciare, normelor internaționale și prestigiului lor deosebit. Bilanțul procedurilor de excepție arată că, dacă principiile fundamentale sunt prost aplicate, eficacitatea nu poate fi cea așteptată.

Toate organizațiile și organismele internaționale cooperează în activitățile și acțiunile de combatere a fenomenului terorist. Cooperarea dintre Consiliul Europei, spre exemplu, și OSCE a dus la acumularea unei experiențe deosebite. În acest sens, au fost organizate numeroase activități, între care și un colocviu la care au participat peste 170 de experți din diferite țări ale lumii, inclusiv din cadrul unor organizații internaționale sau regionale, precum: ONU, CSI, NATO, OTSC (Organizația Tratatului de Securitate Colectivă), ASEAN, Liga Arabă, Europol și Eurojust. Delegația rusă a fost numeroasă, iar experiența prezentată de ea, inclusiv de reprezentanții Ceceniei, s-a dovedit a fi concretă și interesantă.

Experiența națională și internațională în combaterea terorismului se prezintă și se valorifică prin două magistrale foarte importante:

➤ magistrala cunoașterii fenomenului terorist, a cauzelor și configurațiilor acestuia, a argumentelor care vin în sprijinul calificării lui ca război și a argumentelor împotriva acestei afirmații, precum și a numeroaselor alte aspecte care țin de dinamica efectivă a acestui fenomen;

➤ magistrala acțiunilor generale și specifice prin care se urmărește conjugarea eforturilor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale, ale structurilor și serviciilor speciale și, evident, ale structurilor de forță pentru protecția antiteroristă a populațiilor, instituțiilor și valorilor și acțiunea contrateroristă, continuă, consistentă și eficientă.

Din păcate, ne aflăm încă în faza în care această experiență este doar comunicată și destul de dificil conexată.

3.4. Caracteristici ale sistemelor și dispozitivelor

Toate țările, atât cele afectate grav de fenomenul terorist, cât și cele care, deocamdată, nu sunt afectate în mod direct și substanțial de acest fenomen, își iau măsuri pentru protecție împotriva acțiunilor teroriste de orice fel și de reacție în cazul unor atacuri ale rețelelor și organizațiilor teroriste. Aceste măsuri nu sunt izolate, ci fac parte din acele politici și strategii care răspund unor cerințe reale ale situației mediului de securitate, care generează sisteme și procese ce se doresc a fi coerente și eficiente. Există, în general, după opinia noastră, trei tipuri mari de sisteme și procese de protecție împotriva terorismului și de combatere a acestui flagel:

- naționale;
- regionale;
- internaționale.

Toate trei se află în raporturi de conexiune și intercondiționare, dar fiecare își păstrează specificul său. Evident, cele mai puternice și mai eficiente sisteme și procese sunt cele naționale. Aici, la nivelul statelor, se hotărăște, de fapt, conținutul, dinamica și consistența acțiunilor antiteroriste și contrateroriste, aici se elaborează politicile și strategiile de protecție, de intervenție, de acțiune și de reacție și tot aici se constituie acele entități și structuri integrate, bine instruite, care pun în operă politicile și strategiile elaborate. De asemenea, nivelul tactic – nivel al acțiunii directe – este, totdeauna, cu preponderență național și, de aceea, efortul tuturor instituțiilor naționale, internaționale și regionale se concentrează spre întărirea și conexarea sistemelor și dispozitivelor naționale de combatere a terorismului.

Un *sistem de combatere a terorismului*, în opinia noastră, este un ansamblu de elemente și acțiuni complexe, constituit și grupat în fața unui complex de provocări, pericole și amenințări de tip terorist, pe un set de realități și determinări și de resurse existente sau preexistente, care asigură:

- cunoașterea profundă, supravegherea continuă, analiza consistentă a fenomenului terorist și a mediului său de manifestare, cauzele, procesele și efectele, provocările, pericolele, amenințările și procesele care-l generează, îl amplifică sau îl diminuează;

- politicile, strategiile, scopurile și obiectivele urmărite, precum și structurile și rețelele care le pun în operă;

- politicile, strategiile, doctrinele și tacticile de combatere a terorismului și de contracarare a acțiunilor de tip terorist;

- structurile de forță care pun în operă politicile, strategiile și tacticile antiteroriste și contrateroriste;

- relațiile de feed-back sau de autocontrol și autogenerare.

Astfel de sisteme trebuie să fie dinamice și complexe, să se adapteze ușor la cerințe, să asigure acțiunea eficientă și reacția imediată.

În același timp, sistemele de combatere a terorismului sunt masive, foarte largi, variate, greu de integrat, angajează politici, strategii, structuri, forțe și mijloace extrem de diverse, din tot spectrul economic, politic, social, educațional, informațional și militar, sunt, deci, eterogene, nu se pot integra cu ușurință și nu pot realiza, împreună, dispozitive fiabile, coerente și eficiente.

Dispozitivele de protecție (și de combatere) sunt, elemente ale acestor sisteme și trebuie să pună în aplicare politicile și strategiile hotărâte de conducerea politică și de cea strategică. Asemenea conduceri sunt însă încă excesiv birocratizate, au nevoie de timp și de proceduri, ceea ce le fac să acționeze tardiv sau prea complicat. Nici procedurile de urgență nu rezolvă pe deplin problemele generate de bulversarea creată de terorism în toate mediile.

În ultimii ani, s-a trecut la elaborarea unor politici și chiar a unor strategii, cam la toate nivelurile – național, regional și internațional – care, în general, creează un cadru favorabil generării, modelării și realizării unui sistem internațional coerent de combatere a terorismului, dar, în realitate, lucrurile sunt foarte departe de a rezolva această problemă.

Terorismul, pe de o parte, și mecanismele care creează sisteme de combatere a acestui fenomen, pe de altă parte, acționează cu viteze diferite, care se cuplează diferențiat la realități și, mai ales, la interese, și nu răspund în același fel „comenzii” sociale. Și este normal să fie așa, de vreme ce societatea legală a oamenilor nu poate acționa intempestiv și haotic, pe când terorismul interior, ca și cel internațional, este efectiv de natură haotică.

3.5. Experiența românească

Comparativ cu experiența acumulată de Statele Unite, de Italia, de Franța, de Rusia, de Turcia și de alte țări de pe falia strategică care generează acest fenomen, România nu are o experiență cu totul deosebită în combaterea terorismului, pentru că nu s-a confruntat efectiv cu un astfel de fenomen.

Poziția specială a României în cadrul zonei geopolitice a Mării Negre, caracteristicile sedentare și de vecinătate liniștită ale poporului român, lipsa spiritului răzbunător și revanșard din comportamentul națiunii, exprimat prin acea sintagmă „bucuroși le-om duce toate”, firea împăciuitoare și tolerantă, construită prin mii de ani de istorie zbuciumată, alături de alte caracteristici native, fac din locuitorii țării noastre oameni pașnici, fără ambiții revanșarde și răzbunătoare, ceea ce, într-un fel, nu constituie o bază pentru recrudescența asimetrismului de tip terorist. Firea aprigă și virulența se manifestă altfel la români, iar terorismul n-a fost nicicând o armă a românilor, indiferent de vremuri și vremuri.

Iar acolo unde nu există acțiuni violente, umilitoare, teroriste, nu există nici reacții de tip terorist, nici acțiuni de tip terorist. Rețelele și organizațiile teroriste n-au nici un interes să ofenseze zonele care nu le atacă, zonele neutre din punct de vedere al teatrelor teroriste. Iar România, orice s-ar spune, face parte dintr-o asemenea zonă, poate singura din acest spațiu. În timp ce Caucazul, Turcia, Balcanii de Vest, Italia, Spania, Orientul Apropiat, spațiul ex-iugoslav se confruntă cu numeroase mișcări și atacuri de tip terorist, România este stabilă și liniștită.

De aici nu rezultă că România nu poate deveni ținta unor atacuri teroriste, ci doar o realitate care, din punctul nostru de vedere, este paradoxală. Acest paradox constă în faptul că, în țară, cu toate progresele făcute, domnește încă un haos econo-

mic, politic, social, educațional și în ceea ce privește securitatea cetățeanului, proprietății și instituțiilor publice, amplificat de recrudescența traficantilor, a rețelelor crimei organizate transfrontaliere, în timp ce societatea este relativ liniștită, iar cetățeanul acceptă această realitate, singura lui manifestare de revoltă sau de nemulțumire fiind aceea că nu se duce la vot.

Pe un asemenea mediu, extrem de fluid și de vulnerabil, ar fi trebuit să se dezvolte numeroase rețele și acțiuni teroriste, mai ales că România face parte din coaliția antiteroristă și participă efectiv, cu forțe, mijloace și acțiuni, la gestionarea situației din Balcanii de Vest, din Irak, din Afganistan și din alte locuri de pe planetă. Ba, mai mult, are o relație de parteneriat strategic cu Statele Unite ale Americii și face parte din NATO și din Uniunea Europeană.

Există, desigur, o explicație pentru această situație paradoxală, și ea, după părerea noastră și din ceea ce rezultă din foarte puținele analize făcute pe această temă, ar consta în:

- România nu deține un loc important și nu are un rol de decizie în combaterea terorismului, așa cum se prezintă, dealtfel, majoritatea țărilor europene, care fac parte din NATO și din UE;

- România nu este pe lista neagră a organizațiilor și rețelelor teroriste (sau, în orice caz, nu figurează cu prioritate pe această listă), iar teroriștii nu-și pot dispersa forțele și mijloacele pentru a lovi obiective nesemnificative din punctul lor de vedere;

- România a contribuit mult și de multă vreme la stabilizarea situației din Orientul Apropiat și din Orientul Mijlociu, a întreținut relații amiabile cu toate țările din zonă și a avut puncte de vedere conciliatoare și benefice pentru pacea acestor zone chinuite de conflicte și războaie;

➤ România a contribuit substanțial la pregătirea actualei generații de intelectuali care face parte din elita societăților țărilor arabe și islamice;

➤ România ar putea fi considerată, tocmai datorită caracteristicilor populației ei, un fel de zonă de nișă de către marile organizații și rețele teroriste;

➤ datorită distrugerii vechiului sistem de protecție a persoanei, proprietății colective și instituțiilor publice, dificultăților în funcționarea noului sistem, problematicii implementării exigențelor europene, acțiunilor perturbatoare de tot felul (acțiuni criminale, furt masiv din avutul țării, distrugerea unor infrastructuri economice și comerciale, dosare, suspectări, procese de tot felul, cauze nesoluționate sau foarte greu de soluționat în justiție etc.), anumite zone sau domenii din România pot constitui noduri de rețea, puncte de sprijin logistic și financiar pentru teroriști;

➤ inerția vechilor relații și rețele etc.

Este, totuși, repetăm, riscant să declari, pornind de aici, că România va fi ocolită de atacuri teroriste, ci doar că există anumite realități care explică de ce nu a fost atacată până acum.

Experiența românească în combaterea terorismului constă, în general, într-un sistem informațional bine pus la punct, într-o atitudine, în general, atentă față de acest fenomen și într-un anumit simț al măsurii, caracteristic majorității țărilor europene.

România nu se află pe falia marilor confruntări terorism-antiterorism, chiar dacă face parte din coaliția de combatere, și prin forță, a acestui fenomen. Rețelele teroriste nu fac concesii României, așa cum nu fac concesii nici Franței, Italiei, Turciei sau Greciei, dar nici n-o amenință în modul cel mai direct.

Răpirea celor trei jurnaliști români în Irak ține mai degrabă de niște neînțelegeri sau de niște strategii de scoatere a unor bani din țară (probabil în vederea alimentării rețelelor

teroriste sau a unora dintre facțiunile care acționează în Irak), dar acesta nu este un atac terorist direct împotriva României, ci o stratagemă folosită de unele organizații și rețele care alimentează conflictualitatea din zonă.

Ar fi însă posibil ca ziua în care România va fi atacată de teroriști să nu fie prea departe. De aceea, experiența acumulată de structurile care se ocupă de acest fenomen (românești și ale aliaților noștri) trebuie să fie bine însușită și valorificată în mod corespunzător.

CONCLUZII ȘI SUGESTII

1. Războiul asimetric nu este o invenție de dată recentă. Într-un fel, toate războaiele de până acum au avut și laturi asimetrice, atât în ceea ce privește conceptul politic și cel strategic, cât și în ceea ce privește confruntarea tactică. Dar adevăratul război asimetric se datorează apariției armei nucleare și sistemelor de arme de mare precizie, care au accentuat disproporționalitatea, au făcut posibil războiul noncontact și au generat flexibilitatea și fluiditatea ripostei.

2. Războiul asimetric este un tip de război în care se compensează disproporționalitatea. El s-a născut încă din vremea războaielor de eliberare, s-a transformat apoi într-un război cvasisimetric, pe timpul conflictelor violente pentru putere dintre clanuri, devenind un fel de război simetric civil, și a căpătat dimensiuni regionale și chiar mondiale după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 și riposta disproporționată a Statelor Unite asupra Afganistanului, adică a rețelelor și infrastructurilor Al-Qaeda.

3. Actualele conflicte armate din Afganistan, Irak, Cecenia și Orientul Apropiat au caracterul unor războaie disproporționate și, în același timp, al unor războaie asimetrice, la care se participă, în diferite ipostaze, patru mari tipuri de entități: armate moderne, profesioniste, ce aparțin unor mari puteri sau unor țări dezvoltate ce desfășoară acțiuni de luptă sau postconflict, sub mandat ONU, sau în virtutea responsabilităților pe care și le-au asumat; forțe multinaționale de stabilitate (stabilizare), care acționează sub mandat ONU; forțe înarmate guvernamentale (ale țării-gazdă), care sprijină procesul de stabilizare și preiau treptat gestionarea conflictualității locale, protecția cetățenilor, a proprietății și apărarea

ordinii de drept; forțe rebele (gherile, insurgente, teroriste, ale traficantilor și lumii mafiote etc.), care acționează exclusiv prin mijloace asimetrice, de regulă, local sau în rețele transfrontaliere.

4. Dată fiind complexitatea temei și, în general, aria foarte largă a conceptului de război asimetric, este nevoie de studierea aprofundată a realităților, posibilităților și tendințelor în dinamica politicilor și strategiilor confruntărilor de tip asimetric. Tema ar trebui defalcată pe niveluri ale deciziei politico-militare.

PARTEA A III-A RĂZBOI ȘI CUNOAȘTERE

Conceptul de „război cognitiv” are, în accepția noastră, cel puțin două sensuri: *război al cunoașterii* și *cunoaștere a războiului*. Primul sens se referă atât la faptul că orice război se desfășoară și în spațiul cunoașterii, sau cu preponderență în spațiul cunoașterii, iar cel de-al doilea încearcă să răspundă la o întrebare veche de când lumea: Poate fi războiul cunoscut?

Războiul cunoașterii – traducerea aproximativă a uneia dintre semnificațiile termenului de război cognitiv – se duce atât în planul conceptelor și teoriilor, cât și în cel al suportului războiului fizic, adică în cel al confruntării efective dintre două sau mai multe armate, în urma unor decizii politice.

Dintotdeauna a existat un război al conceptelor și teoriilor. Aceasta înseamnă că, înainte de a fi făcut, războiul este gândit, modelat. Armatele pleacă pe câmpul de luptă știind ce au de făcut. E drept, nu totdeauna socoteala de acasă se potrivește cu cea din târg, dar n-ai ce căuta în târg dacă nu ți-ai făcut o socoteală acasă și, mai ales, dacă nu știi să socotești.

Orice război (criză, conflict) presupune o desfășurare de forțe, un sistem de acțiuni, consumuri, pierderi, angajamente dureroase, victorii, înfrângeri, situații indecise și foarte multe altele. Toate acestea sunt puse în planificări strategice, în planuri de operații, în decizii formulate cu claritate, în baza unor legi, unor acte justificative, în ultimă instanță, a unor rațiuni. De asemenea, nu poate exista război fără informație, fără analiză, fără decizii, iar toate acestea înseamnă cunoaștere. De aceea, termenul de *război al cunoașterii* este cât se poate de îndreptățit și, în același timp, cât de poate de firesc.

Acest termen îl presupune, în mod implicit, și pe cel de-al doilea: *cunoașterea războiului*. Aceștia din urmă i s-au dedicat tone întregi de scrieri. Contestatare sau justificatoare, analitice, critice, disprețuitoare sau elogioase. Cele mai multe scrieri din această lume au fost dedicate războiului și sentimentului de dragoste. Și chiar dacă dragostea și războiul nu au, poate, alte trăsături comune, în afară de acelea ale angajamentului total și ale calității de a fi năbădăioase, ele fac parte din viața oamenilor și, oricât am vrea, nu le putem ocoli.

CAPITOLUL 1

CUNOAȘTEREA RĂZBOIULUI

De sute de ani, unii dintre oameni se străduiesc să cunoască războiul. Cei care sunt mai cutezători, mai curioși din fire sau obligați să o facă. Ceilalți, cei mai mulți, iau războiul ca pe un dat, ca pe un fenomen care n-are nicio legătură cu voința muritorului de rând. Războiul este un fenomen complex. Îl hotărăsc mai-marii lumii. Știu ei de ce, pentru ce și cum. Ceilalți nu pot ști asta. Și nu trebuie să știe, întrucât orice lucru știut fie că devine o valoare, fie că devine o banalitate. Războiul nu este nici valoare, nici banalitate, ci o declanșare de forțe, de tensiuni și de energii ce nu pot fi nici pe deplin cunoscute, nici pe deplin stăpânite. Chiar dacă o parte reușește să-și strunească armele și caii-putere, ea va fi obligată să acționeze sau să reacționeze în raport cu cealaltă, iar competițiile în planul distrugerii cu greu pot fi limitate sau oprite, deîndată ce s-au declanșat. Războiul se derulează după legile sistemelor și proceselor mari, cu inerții formidabile, dar și cu schimbări bruște, haotice și comportamente în bifurcații stranii, iar managementul lui trebuie să urce, la fiecare pas, Everestul. Și nu doar pe cel de pe cupola cunoașterii lumii, ci și pe cel din adâncul necunoașterii ei.

1.1. Aquila non capit muscas

În ceea ce privește posibilitatea cunoașterii sale, războiul seamănă cu un rechin care se lasă mângâiat de peștișori. Cunoașterea războiului este ca un sărut aplicat de un astfel de peștișor pe coama unui rechin care se odihnește sau își face

siesta după ce a înghițit un matelot. Războiul nu poate fi cunoscut decât în timp ce acesta își face siesta, iar atunci are dinții strepeziți de lovituri de tun, de traiectorii de rachete și murdari de fumul exploziilor și nu-i mai arde să înghită peștișori, așa cum vulturul nu prinde muște (*Aquila non capit muscas*). E drept, el poate fi văzut și în timp ce scoate flăcări pe nări, dar aceea nu este decât imaginea sau „lucrul în sine”, cum ar fi zis Kant, care nu a trecut nici în cuvânt și cu atât mai puțin în și prin furcile caudine ale categoriilor.

1.1.1. Managementul deosebirlor

Diferențele fac parte din viața oamenilor, din cea a comunităților și din cea a identităților. Nu există identitate fără diferență, nici mișcare fără oprire, nici afirmare fără negare, nici dezvoltare fără stagnare, nici identificare fără diferențiere, nici generalizare fără particularizare, nici cunoaștere fără o nevoie acută de a sesiza și înțelege diferențele, adică ceea ce trebuie, de fapt, cunoscut. Existăm ca indivizi, ca entități și ca personalități, pentru că suntem diferiți. Adesea, înlăturarea diferențelor distruge, în timp ce respectarea diferențelor construiește.

Trăim într-o lume a diferențelor și diferențierilor. Călcăm pe diferențe, ca și cum am călca pe lespezile unor temple, pe străzile unei metropole sau pe aripile unor fluturi. Ceea ce nu vedem nu există, ceea ce cunoaștem nu contează. Dar ceea ce știm că nu cunoaștem este foarte important, întrucât neagă evidența și îndeamnă cel puțin la reflecție. *Sum qui sum* este o afirmație. Dar o afirmație care sugerează respectul diferenței. Cunoașterea lumii este, de fapt, cunoașterea și respectarea diferențelor. Existăm, pentru că suntem diferiți.

Războiul este diferit față de pace, mai mult, este opusul ei, dar este diferit și față de sine, întrucât, în fiecare moment al

existenței sale, intervine un adaos la cel care a fost doar cu o secundă sau cu o etapă în urmă, ceea ce îi dă o nouă configurație, deci, o existență diferită față de cea anterioară.

Astfel, evoluția se prezintă ca o succesiune de diferențe, iar progresul ca un complex de evoluții semnificative în diferențele și diferențierile lor.

„Dacă un om raționează rău, este pentru că nu are date să raționeze mai bine”, scria Diderot în 1771. Atunci, ca și acum, noțiunea de „date” se referea, îndeosebi, la ceea ce nu se știa, la noutăți într-un domeniu sau altul, adică la informații, dar și la cunoștințe³¹. Cu cât un om era mai bine informat, cu atât judecata sa era mai rațională, mai apropiată de realitate. Nu întâmplător, ci pentru că numai prin cunoaștere se pot sesiza diferențele. Exercițiul cunoașterii duce la performanțe incredibile. În epoca triburilor, existau oameni care cunoșteau sute și chiar mii de nume ale strămoșilor și ale obiectelor din jur. În lipsa unui suport exterior de fixare a datelor și informațiilor, creierul trebuia să le facă pe toate. În limbajul natural, omul primitiv sesiza mai ușor diferențele decât omul modern. Dar omul modern dispune de cu totul alte mijloace de comparare, analizare, generalizare, abstractizare și concretizare. Chiar dacă operațiile gândirii sunt aceleași de mii de ani, mijloacele ajutătoare pentru efectuarea lor au evoluat fundamental, în primul rând, prin dezvoltarea unor capacități de foarte mare performanță de sesizare, identificare, cunoaștere și evaluare a diferențelor.

Se spune că Immanuel Kant (1724-1804) a fost unul dintre cei mai informați oameni ai epocii sale, deși autorul „Criticii rațiunii pure” nu s-a îndepărtat niciodată, în deplasările sale, mai mult de 60 km de aria orașului Königsberg, orașul în

³¹ 17/11/2006 05:57 - ©2007 webmanagercenter.com, [Mohamed Moncef Kachouri](#), *Gestion et Management. Quelles différences ?*

care s-a născut³². Dar marele filosof avea calitatea și capacitatea de a sesiza și evalua diferențele, trăia într-o lume în care el, omul secundelor, știa să vadă ceea ce era de văzut, să cunoască ceea ce era de cunoscut și să înțeleagă ceea ce nu era prea ușor de înțeles. Se știe, filosoful rațiunilor pure și practice avea obiceiul să invite în fiecare zi la prânz între trei și nouă oameni foarte bine informați, cu care discuta, în timpul dejunului, preț de o oră și jumătate. Nu oricine putea face asta. Kant însă o făcea, pentru că, dincolo de faptul că era un om extrem de punctual și de ordonat (se spune că locuitorii din Königsberg își potriveau ceasul după cum trecea el spre Universitate), avea și acea calitate, destul de rară chiar și în zilele noastre, de a identifica, remarca, cunoaște, recunoaște și valorifica diferențele.

Lumea era mai săracă atunci, în secolul al XVIII-lea. Dicționarele aveau cam o treime din cuvintele pe care le avem noi azi. Arta dialogului, venită tocmai de la Socrate și de la înțelepții chinezi, exercițiul observației și nevoia de cunoaștere au dezvoltat, la acei oameni, o capacitate excepțională, de sesizare, cunoaștere, înțelegere și acceptare a diferențelor.

Datele și informațiile sunt adunate, azi, în „Baze de date”, „Megabaze de date” sau în „Bănci de date”. Trăim într-o lume a bazelor de date, a rețelelor și a modalităților sofisticate de a accesa aceste baze și, evident, de a le folosi.

Pentru a „raționa mai bine”, nu este de-ajuns să ai cunoștințe sau acces la bazele de date. Trebuie să fii în măsură să păstrezi aceste date, să le actualizezi, să le accesezi rapid, să le compari, să gestionezi adică diferențele. Managementul diferențelor nu se reduce însă la cunoașterea și folosirea

³² Orașul Königsberg (azi, Kaliningrad) este renumit, atât prin marele filosof, Immanuel Kant, cât și prin celebra problemă fără soluție a celor șapte poduri care unesc cele două insule cu continentul și (un singur pod) între ele.

particularităților, a diferențelor. Mai ales în ceea ce privește cunoașterea războiului, a cauzelor și efectelor și consecințelor sale, managementul diferențelor este esențial.

Managementul nu este un cuvânt chiar la îndemână, deși a devenit unul dintre cele mai întrebuințate cuvinte de pe planetă. De-a lungul ultimelor decenii, oamenii și-au format o *cultură a managementului*, care, în esența ei, constă în capacitatea de a folosi una sau mai multe baze de date pentru a compara și valorifica, în sens util, diferențele.

Așadar, orice management este, în primul rând un management al diferențelor. Un mare lingvist american afirmă, în legătură cu acest subiect, că „observatorii nu văd aceeași imagine a universului, dacă antecedentele lor lingvistice nu sunt asemănătoare”. Este normal să fie așa. Nici leul înfometat și omul sensibil la frumos nu văd cu aceiași ochi o căprioară care apare într-un luminiș.

Limbajul și modul de comunicare și de înțelegere sau de percepere a diferențelor, ca și starea sistemelor implicate în proces, au o foarte mare importanță în arhitectura extrem de complicată a cunoașterii războiului, crizelor și conflictelor armate. Limbajele, oricât ar fi de evaluate, chiar și limbajele formalizate, suferă de polisemantism, deci de un anumit grad de transparentă la semnificație, ceea ce le conferă unele roluri confuze în descrierea diferențelor.

În domeniul managementului, aceasta se traduce printr-o foarte mare imprecizie de limbaj. Spre exemplu, japonezii nu au, la această dată, un cuvânt pentru a traduce expresia „luarea unei decizii”. Francezii nu au încă echivalente valabile pentru a traduce din engleză un mare număr de noi concepte, cum ar fi: marketing, management, leadership, Internet, merchandising etc. Nici limba română nu dispune de cuvinte care să echivaleze cu aceste concepte și, de aceea, le însușește ca atare.

Unele dintre concepte, rămase neschimbate în limbile lor de origine și pentru care s-a încercat să se găsească sinonime, și-au schimbat complet semnificația. Unul dintre aceste cuvinte este vocabula „gestiune”. Mai sunt și altele: comunicație, participare, client, calitate, adevăr, justiție, publicitate etc.

Spunem „director de publicitate”, în loc să spunem „director de comunicare”. De asemenea, spunem „director comercial” și „director de marketing” și așa mai departe. Acest talmeș-balmeș de cuvinte, noțiuni și concepte se continuă. Vorbim de „gestiunea personalului” și de „managementul resurselor umane”, de „publicitate” și de „relații publice”, de „studii de piață” și de „studii de marketing” etc.

S-a ieșit demult din „datele” de care vorbea Diderot și s-a intrat în domeniul extrem de complex al informațiilor. Gestionarii secolului al XVIII-lea își cereau scuze că n-au raționat în măsură suficientă, în timp ce managerii de azi au probleme care țin de „a înțelege” și „a se face înțeleși”.

Dificultățile de limbaj par a se situa la originea proastei înțelegeri a problematicii științelor umane, îndeosebi a celor ce se referă la *management*. Cea mai mare parte a întreprinderilor sunt, în același timp, supracomandate și subdirijate³³. Această problemă abia de este înțeleasă, foarte puțin oameni fiind în măsură să sesizeze diferențele. Ea privește toate formele de organizare, inclusiv statele-națiuni.

Peter Drucker afirma, referitor la șefii de state și la maniera lor de a conduce, următoarele: „Nu există țări subdezvoltate, nu există decât țări prost conduse”.

Textul original al acestei declarații este următorul: «There are not underdeveloped countries, there are only undermanaged countries».

³³ Citat de H. Pointillart și D. Xardel, *Megabaza: Le marketing du toucher-juste*, Ed. Village Mondial, Paris, 1996, p.15.

În unele întreprinderi mai puțin performante (ca dealtfel, în oricare altă entitate, inclusiv în cele militare), unde se manifestă excelente aptitudini de gerare a activităților cotidiene și persoane care nu se îndoiesc de necesitatea gestionării rutiniere. Totuși, există o foarte diferență între „a gestiona” și „a manageria”, chiar dacă ambele activități sunt absolut necesare pentru rentabilitatea respectivei întreprinderi sau a oricărei alte entități unde se desfășoară activități umane.

„A gera” constă în a comanda, a controla, a provoca, a îndeplini, a-ți asuma responsabilități. „A manageria” (a conduce) înseamnă a influența, a ghida, a orienta, a mobiliza, a coagula. Distincția este fundamentală:

- gestionarii consideră activitatea lor ca o sursă de energie și se adresează înainte de toate brațelor, forței de muncă;

- managerii consideră activitatea lor ca o sursă de inteligență care se adresează imaginației.

Prima este o activitate de rutină. Cea de-a doua este inovație, arhitectură, proiecție, creație.

Cei care greează se numesc gestionari și trebuie să știe „ce trebuie să facă ei”, adică ce au ei de făcut, și își concentrează efortul asupra modului „cum trebuie să facă ce au de făcut?”.

Cei care conduc, managerii sau liderii, știu „ce trebuie făcut” și își orientează eforturile pentru a răspunde la întrebarea: „Cum să se facă ce este de făcut?”

Diferența poate fi rezumată astfel:

- gestionarii își orientează activitatea spre îndeplinirea sarcinilor, managerii își concentrează activitatea spre rezultate;

- gestionarii se mulțumesc să rezolve probleme, managerii descoperă adevăratele probleme pentru a le asocia, apoi, soluții originale;

- gestionarii se mulțumesc să dea ordine, managerii (liderii) „arată calea”;
- gestionarii își petrec cea mai mare parte a timpului comandându-i pe alții, managerii, în schimb, au ca deviză: „îndrumă-i pe ceilalți, comandă-te pe tine”;
- eforturile gestionarilor sunt centrate pe stăpânirea activităților curente și vizează, înainte de toate, eficiența, în timp ce eforturile managerilor sunt concentrate asupra viziunii și vizează eficacitatea.

Managerii nu se mulțumesc să ducă mai departe ceea ce alții deja au făcut. Ei creează noi idei, noi politici și noi metodologii.

Managerii înțeleg, inovează, creează continuu.

Întreprinderea performantă de azi este, prin excelență, „formatoare” și „inovatoare”.

Această nouă filozofie a întreprinderii (aproape a oricărei instituții) este determinată de schimbarea radicală a orientării și finalității profitului, astfel:

- odinioară, fiecare întreprindere profita de producția ei și, ca atare, trebuia să fie preocupată să-și gestioneze în mod corect și eficient resursele;
- astăzi, profitabilitatea întreprinderii este tributară nu numai productivității, ci mai ales inovației, deci managementului (și nu doar gestionării resurselor).

Astăzi problemele nu sunt rezolvate fără întreprinderi și instituții performante, iar acestea nu pot fi performante fără un leadership eficace. Nicio unitate nu poate supraviețui fără un leadership corespunzător. De unde rezultă că întreprinderile și toate unitățile trebuie conduse de lideri, și nu de gestionari.

Managementul deosebiriilor, adică al diferențelor este, deci, un sistem complex de activități de descoperire, identificare, analizare, evaluare, prognozare și valorificare a deosebiriilor ce există între sisteme, procese și acțiuni, a

diferențelor ce se conturează pe măsură ce aceste sisteme și procese sunt puse în relație, a particularităților fiecăruia dintre sisteme, fenomene și procese, dar și a ceea ce se realizează prin crearea de noi „atribuții”, funcții, abilități și posibile utilități, într-o viziune dinamică și complexă.

Nu încap nicio îndoială că inovația (creația) – funcția de bază a oricărui management – se bazează aproape în exclusivitate pe cunoașterea și înțelegerea diferențelor, pe asocierea de semnificații ce dau dinamica unui sistem sau proces, utilitatea și profitul (câștigul) pe care-l presupune totdeauna creația, găsirea de noi semnificanți.

Aproape toate conceptele noi ce se folosesc azi în activitatea omenească – indiferent care ar fi și, mai ales, cum ar fi aceasta – vin din managementul diferențelor. Inclusiv în domeniul securității și apărării, managementul diferențelor este totdeauna deosebit de productiv. El se manifestă la toate nivelurile – politic, strategic, operativ și tactic – și cuprinde, de fiecare dată, sesizarea diferențelor sau a specificităților și valorificarea acestora.

Procesul de sesizare a diferențelor este complex. El presupune analize riguroase, cunoștințe temeinice, folosirea unor algoritmi performanți de cunoaștere și de reducere la forme normale perfecte și la forme normale minime, iar rezultatele sunt cât se poate de diversificate și de benefice. Printre cele mai importante dintre efectele directe sau indirecte ale managementului diferențelor în arta militară și în practica militară se situează și următoarele:

- dispozițiuni, instrucțiuni, precizări;
- regulamente;
- lecții învățate;
- standarde;
- interoperabilitate;
- modalități de cooperare etc.

Efectele managementului diferențelor se exprimă, în primul rând, în aplicarea ingenioasă a principiilor, în găsirea unor soluții strategice, operative și tactice ingenioase, în arta strategică.

1.1.2. O strategie de negare a realului?

Discursul lui George W. Bush din septembrie 2007, care urma raportului prezentat de generalul Petraeus, anunța o primă retragere a militarilor americani din Irak. O retragere nesemnificativă din punct de vedere strategic, neconvingătoare pentru opinia publică, dar suficientă pentru a întreține mitul „progreselor lente” americane privind acțiunile din Orientul Mijlociu³⁴.

Acest mit, în opinia celor care au și o altă viziune asupra situației din Orientul Mijlociu și asupra războiului, în general, decât cea a liderului de la Casa Albă, s-ar rezuma la un set de afirmații pozitive cu privire la rolul Americii în metamorfozarea Orientului Mijlociu. Potrivit acestor opinii, americanii ar obține progrese în ceea ce privește realizarea democrației în Irak, dar este nevoie de timp, întrucât, așa cum stau lucrurile în acest moment, o retragere grăbită ar reprezenta o catastrofă umanitară pentru țară, o pierdere imensă de credibilitate pentru Statele Unite și o formidabilă încurajare pentru toți teroriștii și profitorii. În acest caz, ar fi favorizate Iranul și Siria, considerate de către Administrația americană, ca inamici ai păcii în regiune, reproducându-se eroarea retragerii din Vietnam.

George Bush declarase, cu câteva săptămâni în urmă, că eroarea cea mai mare a americanilor în Vietnam a fost nu

³⁴ http://www.huyghe.fr/actu_461.htm

angajarea războiului sau proasta lui desfășurare, ci plecarea. A fost o declarație surprinzătoare.

Această afirmație se încadrează, după unele opinii, în logica neoconservatorilor, care consideră că singurele greșeli comise de SUA au fost cele ce țin de teama politicianilor și proasta influență a mediei și intelectualilor liberali. Hiperputere, prin excelență, Marea Americă Tehnologică, Informațională, Economică și Financiară nu se înșeală decât atunci când îi lipsește încrederea în propriile principii și fermitatea în a le aplica. Demonstrația inversă a fost furnizată de Ronald Reagan. Când Statele Unite decid să câștige un război, inclusiv un război rece, îl câștigă.

Se consideră că un astfel de mit al *timpului necesar* (și totdeauna suficient) generează alte mituri care nu au alt scop decât acela de a justifica războiul din Irak. Printre aceste mituri se situează și cele referitoare la legăturile dintre Saddam Hussein și ben Laden, necesitatea combaterii terorismului la el acasă, împiedicarea Irakului să se doteze cu arme de distrugere în masă, mai ales cu arma nucleară, necesitatea de a se crea o „vitrină democratică” în această țară etc. Într-o vreme, s-a vorbit chiar de o „primăvară democratică”, prin care se urmărea instalarea de regimuri moderate prooccidentale în Irak, în Iran, în Siria și în întregul Orient Mijlociu. Această idee făcea parte, desigur, din proiectul Marelui Orient Mijlociu, democratic și prosper.

Ideile acestea sunt, după unele aprecieri, nerealiste. Prin ele se caută să nu se asume responsabilități pentru erorile comise și să se caute noi inamici care, chipurile, ar pune semnificativ în primejdie pacea și stabilitatea Orientului Mijlociu și ale întregii lumi, care destabilizează Irakul democratic, în speță, Iranul și Siria.

Este vorba, în opinia lui Francois-Bernard Huyghe³⁵, de o *strategie de negare a realului*. În sprijinul acestei afirmații, Huyghe aduce un articol publicat în 2003, intitulat „*Când ideologia produce contrariul său*”³⁶, prin care se arată că Statele Unite vor să impună modelul occidental în Irak: drepturile omului, economia de piață, guvernarea corectă, valori etice. În același timp, aici se exportă un model western (prădare, cetățeni înarmați, miliții, insecuritate generalizată etc.). Toate acestea au produs, în mod paradoxal, efecte contrare. Războiul din Irak trebuia să împiedice haosul creat de amenințarea dictaturii lui Saddam, dar, de fapt, a provocat anarhie. De asemenea, trebuia să fi fost o expresie a apărării comune a democrațiilor occidentale, dar, în realitate, a divizat Europa și a separat aliații. Acest război trebuia să pacifice regiunea, dar s-au declanșat conflicte și mai mari, atât în Orientul Mijlociu, cât și în Orientul Apropiat. Coreea de Nord n-a renunțat la programul său nuclear, iar Iranul este suspectat că intenționează să se doteze cu arma nucleară. Trendul conflictual al Orientului Mijlociu se extinde, iar capacitățile distructive ale întregii zone cresc. India, Pakistanul și Israelul dispun deja de arme nucleare și nu este departe vremea când, în pofida a ceea ce se spune și se face, vor opta pentru înarmare nucleară și cu sisteme de arme performante și alte țări din zonă.

³⁵ Doctor în științe politice. Cercetător în științe informaționale și comunicaționale. Predă la Celsa Paris, la HEC și la Școala de Război Economic din Paris. Studiază raportul dintre informație, conflict și tehnologie. A publicat următoarele lucrări: „*Informația înseamnă război*” (Panoramic) și „*Inamicul în era numerică, Haos, Informație, Dominație*” (Presse Universitaire de France), „*Terorismul și Războiul Informației*” (www.00h00.com). A fondat l’*Observatoire d’infostratégie*.

³⁶ http://www.huyghe.fr/actu_461.htm, *Quand l'idéologie produit son contraire*.

În ceea ce privește politica și, în aplicarea acesteia, strategia Administrației de la Casa Albă condusă de George W. Bush, există, în opinia unor cercetători, o contradicție între ideologie și realitate. Ideologia nu este un simplu produs al spiritului. Ideologia este, în opinia acestora, traducerea unor pasiuni și interese de grup în noțiuni, concepte și idei prin care se caută să se explice lumea, să se combată alte ideologii și să se formuleze un sistem de acțiuni. Acest sistem tinde să-și dezvolte propria sa logică, ajungând, sub o formă sau alta, în două situații extreme:

- exclusivismul ideologic de tip totalitar din regimurile totalitare, așa cum au fost cele comuniste;

- exclusivismul ideologic fundamentalist-extremist.

Chiar dacă Statele Unite ale Americii constituie cea mai avansată democrație din lume, uneori, comportamentul unora sau altora dintre administrațiile de la Washington cu restul lumii tinde, după afirmațiile lui Francois-Bernard Huyghe³⁷, să prezinte caractere de la cele două. În acest sens, este citat Alain Besançon, care scrie că „Limbajul ideologic este o fuziune între liturgic și științific.”

Desigur, el se credea în întregime științific. Dar «știința» ideologică nu se cantonează în fenomen. Ea pătrunde în Ființă și emite legi... Acest discurs devine magie, pe măsură ce izbucnește propria-i neputință.

Incapabil de a modifica realul după scopurile sale, de a crea un alt real conform cu ceea ce el promite, rolul său devine acela de a evoca, în sensul magic al noțiunii, adică acela de a sugera o realitate inexistentă”³⁸.

³⁷ http://www.huyghe.fr/actu_461.htm , *Quand l'idéologie produit son contraire.*

³⁸ Alain Besançon, LES ORIGINES INTELLECTUELLES DU LENINISME, Calman Levy, 1994: „Leninismul nu este o filosofie. Nu este nici o religie. El apare ca o gnoză, în tradiția căreia nu se plasează totuși,

În opinia lui Francois-Bernard Huyghe, limbajul ideologic al neoconservatorilor americani trebuie analizat și înțeles pornind de la noțiunea centrală de *excepție*. Și, în continuare, prezintă excepțiile respective:

- *excepția istorică*: unipolarismul, adică perioada în care unica putere dominantă – SUA – nu avea niciun rival, apare neoconservatorilor nu ca o situație provizorie, temporară, ci ca începutul unei noi ere, care, în pofida unor teribile amenințări (terorism, state guvernate prost, crimă organizată, proliferarea ADM, cibaramenințări, posibilitatea extinderii crizelor economice etc.), oferă SUA șansa de a-și exercita vocația de națiune aleasă;

- *excepția americană*: această națiune, apărută nu din evoluția naturală a ființei umane, ci din voința de a constitui o națiune, adică de a stabili un nou contract și de a-și împlini aspirațiile, este unică în felul său și, de aceea, valorile sale, fiind cele mai bune, sunt valabile pentru toți ceilalți, pentru toată lumea, întrucât unicitatea fundamentează universalitatea; a mondializa lumea înseamnă a o americaniza, modelul american fiind, în concepția neoconservatorilor, după cum susține Francois-Bernard Huyghe, universal valabil;

- *excepția de putere*: puterea sa este rezultată din natura lucrurilor, este o putere de excelență, misionară și responsabilă;

- *excepția forței*: capacitatea de a fonda o nouă ordine a lumii, o violență anti-violență, întrucât această luptă împotriva forțelor haosului (statele prost guvernate și terorismul) este

întrucât se pretinde științific. El nu este nicio continuare degheizată a «despotismului rus». Rădăcinile sale sunt occidentale, dar el a reușit să realizeze tipul pur de ideologie în Rusia, în circumstanțe favorabile excepționale. Vizavi de o tradiție religioasă, de o educație filosofică, de criza unui vechi regim, de formația unei intelectualități, vedem cum s-au pus progresiv în operă elementele leninismului“.

legitimă și nu are nevoie de legitimarea ONU și a altor organizații și organisme;

- *excepția intereselor*: politica SUA nu urmărește realizarea unor interese, ci este pusă în serviciul valorilor, moralitatea sa decurgând din intenționalitatea sa;

- *excepția dominanței*: eliberarea popoarelor de propriii lor dictatori, războiul nefiind altceva decât un mod de a face bine;

- *excepția războiului*: nu este vorba de un război în sensul dat de Clausewitz, ci de un război polițist de eradicare a crimei, pentru înlăturare, prin acțiuni preventive, a mijloacelor crimelor și surselor războiului viitorului (regimuri periculoase, rețele teroriste, tulburări viitoare etc.);

- *excepția răului pe care-l combate SUA*: răul constă în anti-americanism, în scopuri, nu în mijloace.

Există, desigur și alte excepții, care ar putea să genereze volume întregi, dar autorul se oprește la cele enumerate mai sus, concluzionând că ideea de excepție aduce trei erori:

- a crede că totul este posibil, adică a nu avea nicio limită;

- a crede că totul este numai așa cum dorești, negând alternativa, considerând că toți oamenii gândesc ca tine și vor să fie ca tine;

- a crede că totul este ostil, adică a vedea peste tot pericole și amenințări.

Chiar dacă un astfel de raționament se sprijină pe faptul că George W. Bush are un fel propriu de a vedea realul, iar acest lucru poate duce la foarte multe erori, lumea actuală este totuși, în mod real, extrem de conflictuală, de fragmentată, de dispartă și supusă unor numeroase pericole și amenințări, ce vin de peste tot, începând cu dezvoltarea fără precedent a criminalității, cu efectele globalizării intempestive și arbitrare și continuând cu imensele vulnerabilități pe care le creează rețeaua și care afectează în mod grav ciberspațiul. Mai devreme

sau mai târziu, războiul își va extinde teatrele de operații și în ciberspațiu, și foarte puțini dintre oameni vor înțelege cu adevărat ce se întâmplă acolo, în acel spațiu invizibil care le va schimba radical viața.

De aceea, cunoașterea realului devine extrem de dificilă, întrucât granița dintre real și virtual se va diferenția din ce în ce mai greu, iar cunoașterea războiului fără înțelegerea realului va fi, practic, imposibilă. De unde se poate desprinde concluzia că, supus mijloacelor moderne, mijloace care lărgesc indefinit sfera și conținutul cunoașterii, războiul va fi din ce în ce mai greu de cunoscut, de înțeles și de gestionat. Și atunci, ieșirea din paradox se va putea oare realiza prin negarea realului?!

1.2. Globalizarea și războiul

Globalizarea ar trebui să fie groparul ultim și definitiv al războiului. Dar, în opinia noastră, acest lucru nu ar fi prea benefic. Credem încă, păstrând, desigur, nuanțele și proporțiile, că războiul face parte din viața oamenilor și a comunităților. Și, de aceea, în opinia noastră – care nu este cea a unui războinic, ci, mai degrabă, cea a unui pacifist moderat –, odată cu ultimul război, va dispărea și ultimul om. Pentru că va dispărea acel mijloc de impunere a voințelor, de deblocare a unei situații strategice, de punere în operă a unei decizii politice, de impunere a intereselor – fără interese omul dispare, iar interesele sunt conflictuale –, ceea ce va însemna un fel de moarte informațională a dinamicii vieții. Poate că va dispărea războiul în formele violente (și inacceptabile) cunoscute până acum. Poate că înseși violențele se vor metamorfoza, vor deveni, spre exemplu, violențe informaționale sau ale ciberspațiului, dar războiul, ca fenomen social complex care degajează, declanșează și consumă energiile, ca instrument al politicii, va trăi, probabil, cât va trăi omenirea. Important este

dacă omenirea va reuși să cunoască și să înțeleagă profund acest fenomen, să-l gestioneze, să-l strunească, să-l îndrepte împotriva răului din ea însăși, să-l transforme adică într-un „câine rău de pază bună” și nu într-un mijloc haotic și imprevizibil de supraviețuire secvențială sau de sinucidere selectivă.

1.2.1. Războiul lumii împotriva statelor

Statele, în legislația trecută și în cea actuală, subiecte de drept în relațiile internaționale, entități pe care se bazează și se configurează arhitectura lumii și civilizația planetei, devin, încet-încet, un fel de „inamici” ai lumii, pentru că se opun globalizării intempestive și tăvălugitoare, pentru că doresc să participe, ca entități de bază, ca „monade” ale viitoarei civilizații – a atomului sau a informației –, cu drepturi, roluri și funcții depline. Dar ele, statele, desigur, nu toate, ci doar o parte semnificativă, adică cele mai multe – mai ales statele sărace și cele care nu au resurse –, sunt considerate niște paria ale lumii, un fel de obstacole (fără prea mare importanță), dar care mai mult încurcă decât construiesc, care consumă fără să producă și care ar trebui fie desființate – ceea ce, în condițiile actuale, este foarte greu de realizat, datorită normelor de drept și reglementărilor ONU –, fie transformate în simple terminale sau în anexe periferice ale noilor structuri mondializate. Oricum, valurile și vremurile trec peste ele, fără să le pese prea mult. Multe dintre aceste state sărace sau supuse unor realități dramatice (guvernări totalitare, structuri conflictuale, sărăcie și malnutriție, probleme frontaliere nerezolvate, diferende etnice și religioase etc.) sunt puse la index sau calificate direct ca inamici ai democrației, ordinii, progresului și civilizației.

De aceea, noțiunea de „lume” sau ceva de genul acesta se află în plin război cu statele care bat pasul pe loc, care frânează

globalizarea, care împiedică, într-o formă sau alta, deși fără prea multe șanse, dominanța marii finanțe și marilor corporații. Poate că „lumea” aceasta are dreptate. În fond, fiecare om este un cetățean al lumii, al civilizației planetei și, ca atare, are dreptul la tot ce a realizat această civilizație, iar statul, ca formă deja arhaică de înfeudare politică a libertăților și orizonturilor de mișcare ale omului, să-i limiteze acest drept și chiar să-i interzică accesul la el.

În aceste condiții, nu puterea statului este importantă, ci puterea acelei metaentități care se numește Lume. În condițiile mondializării economiei, informației, relațiilor internaționale și în cele ale rețelei, acest lucru pare foarte adevărat. Dar, deocamdată, această metaentitate care se numește Lume nu este nici prea clar definită, nici prea sigur constituită, nici foarte precis identificată.

Lumea este tot ce vor marile puteri și structurile create de acestea, în primul rând, pentru a le asigura legitimitate, putere și influență. Și chiar dacă o astfel de afirmație pare prea directă și prea categorică pentru noile orizonturi tehnologice, informaționale și civilizaționale, care se vor democratice și accesibile, nu încape nicio îndoială că tot marile puteri, atât cele care au învins în cel de-Al Doilea Război Mondial, cât și cele învinse, guvernează lumea.

Iar Lumea, cu „L” mare, care se vrea o metaentitate politică, economică, informațională, culturală și de toate celelalte naturi posibile și imposibile, nu este încă mană cerească, nici noroc venit din străfunduri, din mituri sau din schituri, pentru mai bine de jumătate din populația globului care trăiește în sărăcie, nesiguranță, insecuritate, conflicte și războaie, ci doar pentru elita ei prosperă și extrem de bogată, dar tot conflictuală, dar nu în mijloace din Epoca de Piatră, ci în rachete cosmice, în sisteme performante de arme ultrainteligente, în biți, în rețele de tot felul, care împânzesc lumea pe

toate verticalele și pe toate orizontalele ei, și, evident, în noțiuni, categorii, judecăți, concepte, teorii și... modele.

1.2.1.1. Cunoașterea provocărilor, pericolelor și amenințărilor ce duc la crize și războaie

Lumea este, prin excelență, conflictuală. Cunoașterea conflictualității ei echivalează cu cunoașterea cauzelor care determină și întrețin această conflictualitate. Este, desigur, vorba de o conflictualitate intrinsecă, de sistem și de proces, care derivă din conflictualitatea atomului și a Universului, de o conflictualitate care creează și întreține, prin conflict, unitatea dinamică și inseparabilitatea temporară a întregului. Dar este vorba și de o conflictualitate cu cauze exterioare sistemului, dar, totuși, interioare Universului. Pentru că din Universul în care trăim, în care se situează sistemul nostru solar, dar și mentalitatea de fiecare zi și, mai ales, viața, nu putem ieși decât prin imaginație, decât teoretic.

Se conturează tot mereu infinite provocări, pericole și amenințări la adresa a tot ceea ce există pe lumea aceasta. Decuparea unora sau a altora din acest întreg flexibil, chiar volatil, se face, uneori, cu riscul de a le scoate din context, adică din mediul lor, și, prin aceasta, a le înțelege doar parțial și, fără îndoială, chiar deformat.

Dar Universul este constant în Valorile și limitele sale. Chiar dacă instrumentele cunoașterii – mai exact, ale sesizării, identificării, evaluării și prognozării cauzelor și efectelor ce duc la metamorfozarea fenomenelor și proceselor – vor fi din ce în ce mai perfecționate. Provocările, pericolele și amenințările (PPA) la adresa oamenilor, comunităților și securității lor politice, economice, financiare, sociale, informaționale și militare, globale, regionale și naționale au o dinamică ce ține de caracteristicile epocii respective, de nivelul atins de societate,

de sistemul relațiilor, determinărilor și intercon condiționărilor și, așa cum afirmam în fraza anterioară, de cantitatea și calitatea instrumentelor cunoașterii.

Dacă nu avem instrumente de cunoaștere, nu înseamnă că nu există cauze, procese și efecte. Există, desigur, dar noi nu le putem cunoaște. Și, după o afirmație celebră, ceea ce nu este cunoscut nu există. Multe dintre ele se află la tot pasul, pot fi identificate cu ușurință și analizate, cunoscute, contracarate sau ameliorate.

Este ceea ce fac, zilnic, oamenii și instituțiile lor, pentru a putea trăi, munci și progresa. Însă, din păcate, cele mai multe dintre provocările, pericolele și amenințările (PPA) care însoțesc societatea omenească au o configurație ascunsă, nu pot fi sesizate cu ușurință și nici rezolvate în timp util.

Și chiar dacă PPA pot fi sesizate, procesul de analiză, sinteză, identificare și evaluare întâmpină multe dificultăți, întrucât ele nu sunt lineare și nu evoluează după scheme cunoscute sau ușor identificabile. PPA, indiferent de ce natură, forță și intensitate ar fi, au anumite caracteristici, dintre care, considerăm noi, fac parte și următoarele:

- vizează absolut tot ce ține de activitatea omenească și, în general, tot ce există;

- sunt nelineare, dinamice și, cele mai multe dintre ele, complexe;

- sunt imprevizibile sau au un grad mare de imprevizibilitate;

- se condiționează unele pe altele în sistem aleatoriu;

- cele mai multe dintre ele sunt generate sau favorizate chiar de către sistemele și procesele asupra cărora vor acționa, sunt PPA intrinseci, adică de sistem și de proces;

- au configurații, comportamente, acțiuni, reacții și efecte variabile;

- acționează în mod foarte diferit, în funcție de caracteristicile lor, dar și de cele ale sistemelor și proceselor pe care le vizează;

- exploatează vulnerabilitățile sistemelor și proceselor pe care le vizează;

- creează și întrețin noi vulnerabilități;

- sunt transmisibile;

- sunt complexe și complicate.

În general, eforturile sunt concentrate nu atât pentru cunoașterea PPA, cât mai ales pentru protecția sistemelor și proceselor ce pot fi atacate.

Din acest motiv, unele PPA scapă eforturilor făcute pentru cunoașterea lor, iar altele atrag acest efort asupra lor, pentru a crea libertate de mișcare celorlalte. Sunt niște false PPA care joacă același rol pe care îl au, în timp de război, grupările destinate să efectueze manevre de înșelare a inamicului, grupări de manevră înșelătoare.

Acest lucru se realizează în câteva modalități distincte, dar interdependente, din care fac parte și următoarele:

- creșterea gradului de integralitate a sistemelor și proceselor;

- crearea, în cadrul sistemelor, a unor structuri de reacție rapidă și de acțiune adecvată la pericole și amenințări;

- crearea, autocrearea și dezvoltarea unor structuri proprii de protecție nemijlocită și de securitate intrinsecă (anticorpi PPA);

- realizarea, în cadrul sistemelor, a unor structuri de securitate specializate, dar cu competențe și abilități numai în cadrul sistemului respectiv;

- crearea unor structuri specializate de securitate cu competențe directe sau extinse, dar care nu fac parte din sistemele și procesele ce se cer securizate, ci sunt exterioare acestora (securitate extrinsecă).

Toate structurile de securitate, indiferent care ar fi natura lor, sunt, la rândul lor, vizate de numeroase provocări, pericole și amenințări. E drept, vulnerabilitățile lor la PPA sunt minime, dar, totuși, există. De aceea, problematica securității și securizării sistemelor și acțiunilor care au fost create pentru securitatea altor sisteme și procese este o chestiune destul de delicată. De multe ori, problema se pune în mod simplist: dacă respectivele sisteme de securitate au fost create pentru a asigura securitatea altor sisteme și procese, rezultă că ele însele sunt sigure și invulnerabile.

Această aserțiune este doar în parte adevărată. De aceea, este nevoie de politici, strategii și tactici speciale care să pună în operă conceptul de securitate a sistemelor de securitate. Dar, înainte de a elabora asemenea politici, strategii și tactici, trebuie identificate, monitorizate și evaluate provocările, pericolele și amenințările care vizează efectiv astfel de sisteme și de acțiuni. Pentru această cunoaștere specială este nevoie de o metodologie specială.

Provocările, pericolele și amenințările (PPA), ca și vulnerabilitățile asociate lor, specifice perioadei de trecere la o societate care-și globalizează părțile, componentele și acțiunile afectează, în primul rând, realitățile, structurile și funcțiunile acestei societăți. Ele se dezvoltă și se diversifică pe tot timpul transformărilor ce au loc în societate, în raport cu acestea, dar nu numai cu acestea, ci și cu împrejurările și caracteristicile mediului în care se dezvoltă.

Pachetele de provocări, pericole și amenințări, precum și cele ce conțin vulnerabilitățile la acestea ale societății, în ansamblul ei, ale entităților și structurilor economice, politice, sociale, informaționale, militare etc. își au propriile lor condiționări care, într-un fel, devansează transformările din societate și chiar le influențează.

1.2.1.2. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități globale

P05 Provocările, pericolele și amenințările globale (PPAG) sunt, în general, de sinteză, cumulative (cumulate) sau cu generare specială. Spunem „cu generare specială”, întrucât unele dintre ele sunt tipice anumitor procese ale globalizării și își exercită funcțiile și presiunile nu numai atunci și acolo, ci și radial sau chiar în mozaic. Efectele lor sunt expansive și haotice. Asemenea PPAG, deși reduse ca număr, afectează absolut tot ce există pe lume, de la sistemele mari la micro sisteme, într-o procesualitate totdeauna dinamică, haotică și extrem de complexă. Adesea, ea scapă observației directe și mecanismelor de supraveghere, monitorizare și evaluare, care, de regulă, sunt concentrate asupra PPA specifice sau care țin de natura umană.

Pe viitor însă, pe măsura intensificării procesului de globalizare, evaluarea și soluționarea PPAG vor avea, probabil, o pondere mult mai importantă, impusă de noua filozofie și de noua fizionomie de rețea a dimensiunii ontologice, psihologice, sociologice și epistemologice a societății oamenilor. Probabil, va fi mult mai dificil ca astăzi, chiar dacă mijloacele de identificare și de evaluare a PPAG vor fi mai numeroase și mai perfecționate.

P06 Omenirea se complică. Odată cu globalizarea, distanța dintre om și lume, pe de o parte, se micșorează, datorită rețelei și accesului la bazele de date și, pe de altă parte, se mărește datorită presiunilor imense exercitate asupra individului, războiului informațional și mediatic, bătăliei pentru piețe și resurse sau, în situația în care se va trece de la „civilizația petrolului” la „civilizația atomului”, noilor PPAG, specifice începutului de eră.

PPAG-urile de azi sunt însă destul de greu de identificat și de definit și, de aceea, studierea și, în consecință, contracararea lor pune încă probleme. În această categorie, pot fi situate acele provocări, pericole și amenințări care se manifestă în zonele de schimbări și transformări radicale, în zonele de falii politice, ideologice, sociale, economice, informaționale, militare și de altă natură.

De aici nu rezultă că provocările, pericolele și amenințările respective vor apărea și se vor manifesta numai la vârful perioadei de schimbări sau în momentele marilor rupturi. Ele există pe tot parcursul, inclusiv în perioadele de stabilitate, sunt dinamice și complexe, se manifestă sub diferite forme, de cele mai multe ori, imprevizibile și, de aceea, foarte greu de contracarat sau de soluționat. Toate, indiferent de sferă și conținut, au, în principiu, trei surse diferite, dar complementare:

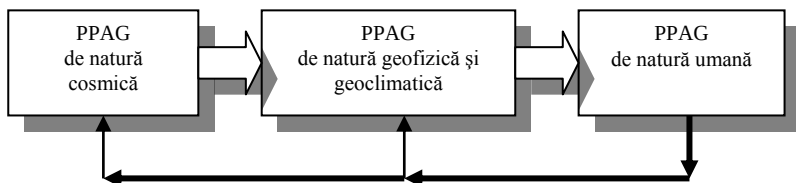
P01

- de natură cosmică;
- de natură geofizică și geoclimatică;
- de natură umană.

Aparent, nu există legături foarte strânse între cele trei categorii. În realitate, ele sunt complementare și chiar condiționate, poate chiar intercondiționate, deși, la ora actuală, acest lucru este greu de dovedit. N-ar trebui însă exclusă *ab initio* o relație de intercondiționare. Relația de condiționare este, pe de o parte, unisens, întrucât vine dinspre Cosmos, dinspre Univers, și, pe de altă parte multisens, întrucât fiecare entitate din Univers este, într-o formă sau alta, în relație cu toate celelalte entități din Univers.

Relația de intercondiționare presupune o conexiune inversă. Nu știm dacă, la ora actuală, omul chiar are capacitatea de a confluența sau condiționa Cosmosul, nici dacă se poate apăra împotriva pericolelor și amenințărilor cosmice, dar nici nu putem elimina o asemenea aserțiune, indiferent cât de mică și de puțin importantă (la nivel cosmic) ar putea fi o astfel de

determinare dinspre om spre Univers. Dar faptul că, încă din Antichitate, se discută o asemenea temă, are o semnificație care, în viitor, va fi, probabil, mai bine evaluată.

Din mulțimea de PPA de nivel global sau cu implicații la nivel global (PPAG), destul de restrânsă la ora actuală, dar în expansiune, în viitor, fac parte și următoarele:

1.2.1.3. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități globale de natură cosmică

P02 Aceste tipuri de provocări, pericole, amenințări, precum și de vulnerabilități corespundente lor cuprind o gamă din care nu lipsesc următoarele:

- posibile schimbări, transformări, metamorfoze în cosmo-fizica planetară;
- schimbări, metamorfoze în magnetismul cosmic;
- intensificarea (sau diminuarea) radiației cosmice și a radiației solare;
- apropierea periculoasă de planeta Pământ a unor obiecte cosmice.

P03 Toate PPAG de natură cosmică (PPAGC) afectează, fără îndoială, toate structurile economice, sociale, informaționale etc., constituindu-se în suporturi ale unui război permanent pentru supraviețuire într-un mediu din ce în ce mai ostil. Aceste PPAGC creează și întrețin un război al oamenilor cu mediul ostil. Acest mediu ostil trebuie cunoscut și înțeles. De altfel, asemenea provocări, pericole și amenințări afectează întreaga

planetă, cu întreaga ei structură, cu toate învelișurile, sistemele și ecosistemele ei. Desigur, în aceste condiții, PPAG de natură cosmică, având configurația unei fatalități, ar părea, din această perspectivă, un nonsens să ne ocupăm de ele.

Războiul Cosmosului împotriva pământenilor nu ține însă de *science fiction*, ci face parte din condiția umană. Spre exemplu, intensificarea intempestivă (sau chiar de durată) a radiației cosmice și a celei solare ar duce automat, imediat sau în timp, la distrugerea temporară, pe termen lung sau chiar permanentă a ionosferei, ceea ce ar echivala cu iradierea scoarței terestre și cu distrugerea vieții pe pământ.

P07 Chiar dacă, în prezent, ca și în viitorul apropiat, omul pare neputincios în fața unor astfel de fenomene (noi aparținem Cosmosului și ne supunem legilor lui), cunoașterea și evaluarea PPAG de natură cosmică sunt foarte importante pentru gestionarea vulnerabilităților societății omenеști. E drept, la ora actuală, omul nu poate face mare lucru împotriva meteoritilor care se vor apropia, la un moment dat, periculos de planeta Pământ, a radiației cosmice și a celei solare (deși omul studiază de multă vreme ionosfera), dar este absolut necesar ca fenomenele respective să fie studiate, cunoscute, supravegheate și monitorizate.

Vulnerabilitățile la PPAG de natură cosmică sunt foarte mari. Unele dintre ele – cum ar fi, spre exemplu, vulnerabilitățile la radiația cosmică și la cea solară – pot fi însă reduse sau diminuate, în funcție de posibilitățile reale ale societății și de nivelul tehnologic. Tehnologiile moderne, îndeosebi nanotehnologiile și biotehnologiile, ca și tehnologia informației (IT), creează condiții optime pentru cunoașterea aprofundată a fenomenelor cosmice și, în același timp, pentru gestionarea vulnerabilităților și, evident, pentru reducerea acestora. Experimentele care se fac, în prezent, cu sistemele de amplificare a undelor, împreună cu noile tehnologii, ar putea

crea unele mijloace pentru protecția (fie și temporară și fragmentară) a populației și valorilor societății omenești împotriva unora dintre PPAG-urile de natură cosmică.

Există două mari tipuri de vulnerabilități la PPAGC care se cer gestionate:

- vulnerabilitățile planetei și ale mediului natural de viață al oamenilor la PPAGC;

- vulnerabilitățile societății omenești, cu tot ce aparține acesteia (locații, infrastructuri, rețele etc.).

În ceea ce privește primele, omul poate interveni în mod destul de limitat, deocamdată, doar pentru reducerea unora dintre vulnerabilitățile care țin de mediul său de viață (diminuarea poluării, protecția mediului și a straturilor superioare ale atmosferei etc.), dar poate crea sisteme și mecanisme de adaptare la noile condiții. În ceea ce privește reducerea vulnerabilităților societății omenești, omul poate face foarte mult. Se speră că procesul de globalizare va reduce în mod substanțial caracterul destul de haotic al vieții și existenței sociale și societale a omului și, în acest fel, și vulnerabilitățile lui chiar și la PPAG de natură cosmică, întrucât unele dintre măsurile care se cer luate în acest „război” permanent cu mediul cosmic sunt de natură globală. Ieșirile omului în Cosmos nu se rezumă numai la explorarea și cunoașterea spațiului cosmic, ci au ca obiectiv și extinderea zonei de securitate în acest spațiu, protecția și apărarea ființei umane, găsirea unor resurse care să amelioreze condiția umană și să reducă aceste PPAG de natură cosmică.

Desigur, va exista totdeauna un prag greu de trecut în sfera reducerii vulnerabilităților societății omenești la PPAG, dar acesta se va situa din ce în ce mai sus, atingând limite superioare în timpul societății globale, care va fi, probabil, o societate a cunoașterii, mai exact, o societate epistemologică

sau de tip epistemologic, dominată de o filozofie și o fizionomie de rețea, în care informația va circula în timp real.

1.2.1.4. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități de natură geofizică și geoclimatică

Cele mai importante dintre acestea sunt următoarele:

- cutremure;
- fenomene generate de magnetismul terestru;
- ploi torențiale;
- inundații;
- revărsări, alunecări de teren, instabilitate a solului;
- descărcări electrice;
- uragane;
- înzăpeziri masive, viscole, avalanșe;
- dislocări masive de teren;
- încălzirea accentuată a atmosferei;
- schimbări climatice bruște;
- accentuarea procesului de topire a ghețarilor și creșterea nivelului oceanelor;
- alte fenomene geofizice și meteorologice (lipsa apei potabile, secetă, incendii etc.).

PPAG de natură geofizică și geoclimatică afectează absolut tot ce există în zonele în care se produc astfel de calamități. Aceste PPAG de natură geofizică și geoclimatică sunt condiționate cosmic, dar își au, totuși, și specificul lor, care ține, pe de o parte, de natura planetei și de stadiul evoluției ei în relația cosmică și, pe de altă parte, de comportamentul omului*.

* Comportamentul omului nu poate fi separat de condiționarea cosmică și geografică a existenței umane, întrucât omul nu-și poate depăși condiția de ființă a Terrei și a Universului, dar poate fi luat și analizat și în specificitatea

Dacă asupra PPAG de natură cosmică influența omului social și a mediului său de viață – luat ca entitate dinamică și complexă – este destul de redusă, chiar neglijabilă, cel puțin la nivelul cunoașterii noastre de azi, asupra PPAG de natură geofizică și mai ales geoclimatică ea este și poate fi semnificativă.

Până acum, omul nu a făcut altceva decât să mărească, până la catastrofic, vulnerabilitățile mediului său de viață la astfel de provocări, pericole și amenințări. El a creat chiar arme climatice și geofizice, a inventat un „război geofizic”, altul decât cel existent între fenomenele climatice și geofizice grave și efortul omului de a le face față și a supraviețui în acest mediu ostil care, probabil, de-a lungul sutelor de milenii, va fi distrus.

Cele mai vulnerabile la PPAG de acest fel sunt infrastructurile, îndeosebi cele critice (rețele electrice, de aprovizionare cu apă, cu gaze naturale, rețele de comunicații, căile ferate, drumurile, sistemul de oleoducte și de gazoducte, infrastructurile portuare și aeroportuare), precum și localitățile, podurile, viaductele, aducțiunile, barajele, sistemele hidrotehnice, dar și rețelele informaționale, nodurile de rețea, locațiile unor servere care operează cu bazele de date, locații ale bazelor de date și ale unor valori de patrimoniu etc. Însă, pe măsură ce tehnologiile avansează, apar noi soluții de protecție a acestora la PPAG de natură geofizică și geoclimatică.

Dar nici PPAG de natură geofizică și geoclimatică nu stau pe loc, ci evoluează sau se diminuează, în funcție de determinările cosmice, geofizice și geoclimatice.

PPAG de natură geofizică și geoclimatică vizează în primul rând omul, dar și toate componentele mediului său de

sa, în cadrul strict al determinării sistemului și proceselor vieții sociale, a unui tip specific de *modus vivendi* și de *modus cognoscendi* și influenței acestor tipologii asupra vulnerabilităților mediului de viață al omului.

viață, începând cu litosfera și biosfera și continuând cu ionosfera. Ele au evoluții și manifestări ce nu pot fi controlate, gestionate sau influențate decât în foarte mică măsură.

1.2.1.5. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități de natură umană

Există cel puțin cinci tipuri majore de provocări, pericole și amenințări de natură umană (PPAU) cu funcții sau cu implicații globale:

- a) generate de societatea globală;
- b) produse de entitățile și structurile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate;
- c) produse de entitățile care nu se globalizează;
- d) produse de entitățile și structurile care profită indirect de pe urma globalizării;
- e) produse de entitățile care sunt împotriva globalizării;
- f) produse de entitățile transfrontaliere.

a) Provocări, pericole și amenințări umane generate de societatea globală (PPAUG)

Nu știm foarte exact cum va arăta societatea globală. Nu știm nici cu ce preț sau cu ce prețuri se va construi și constitui. Evident, nu putem ști precis care sunt, cum sunt și cum vor evolua PPAG-urile generate de această societate. Avem doar câteva la îndemână și, prin raționamente de tip inductiv, încercăm să formulăm și altele, posibile.

Cunoașterea lor este și trebuie să fie anticipativă. Ne gândim ce va fi și cum va fi, din nevoia acută de a ști și a înțelege, fără să avem neapărat repere foarte precise. Din păcate (sau din fericire), societatea omenească evoluează haotic, iar previziunile asupra configurării ei viitoare au un grad foarte

mic de certitudine. Același regim îl au și PPAUG. Aceste tipuri de provocări, pericole și amenințări sunt generate efectiv de procesul de globalizare. Ele îmbracă și, cu siguranță, vor îmbrăca și în viitor toate formele posibile și au un conținut specific, în funcție de perioada pe care o parcurge și de cea pe care o va parcurge acest proces. Frecvența și intensitatea lor cresc direct proporțional cu dezvoltarea procesului de globalizare, urmând ca, în momentul când acest proces va atinge nivelul optim, să avem de-a face, în mod preponderent, cu aceste tipuri de provocări, pericole și amenințări, toate celelalte, anterioare acestui proces, diminuându-se semnificativ, unele dintre ele chiar dispărând.

În epoca de început a procesului globalizării, mulțimea de provocări, pericole și amenințări vizează:

- entitățile și structurile care se opun categoric globalizării (entități antiglobalizare - EAG);

- entitățile și structurile care sunt amenințate cu dispariția sau cu transformarea radicală în procesul de globalizare (entități victime – EV);

- entitățile statale, în situația în care procesul de globalizare este înțeles sau orientat împotriva unor state sau chiar împotriva tuturor statelor de drept și urmărește realizarea unei lumi fără state, deci cu o altă formă (sau cu alte forme) de organizare, guvernare și funcționare, întrucât, probabil, sistemul politic bazat pe state de drept ar putea fi considerat greoi, subiectiv, voluntarist și generator de conflictualitate, specific unei alte epoci istorice deja revolute (ES);

- alte entități și structuri care, într-o formă sau alta, sunt afectate de procesul de globalizare (ET);

- sistemele de securitate care au ca suport și ca argument statul de drept, care funcționează, deci, legitim într-un astfel de stat (sisteme și acțiuni de securitate – SAS).

Toate aceste tipuri de provocări, pericole și amenințări au o serie de caracteristici, dintre care fac parte și următoarele:

- sunt restrictive;
- sunt coercitive;
- sunt imprecise;
- sunt dinamice și complexe;
- sunt greu de identificat, evaluat și gestionat.

Există, desigur, și alte caracteristici care se reliefează pe măsura apariției și dezvoltării acestor tipuri de probleme cu care se confruntă și se va confrunta lumea.

Printre provocările, pericolele și amenințările umane generate de societatea globală (PPAUG), pot fi situate și următoarele:

- presiuni politice, economice, sociale, culturale și militare asupra statelor pentru a accepta realități mai mult sau mai puțin acceptabile ale procesului de globalizare;
- presiuni sau tensiuni politice, sociale și militare asupra statelor de drept pentru a renunța intempestiv la suveranitate și individualitate;
- presiuni asupra frontierelor;
- globalizarea forțată și părtinitoare a anumitor componente ale economiei, finanțelor și relațiilor internaționale;
- efectul negativ de globalizare forțată;
- efectul negativ de rețea.

Principalele provocări, pericole și amenințări produse de entitățile și structurile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate (PPAUG-), ar putea fi următoarele:

- presiuni asupra forțelor și structurilor globalizatoare, fie pentru a accepta extinderea preferențială a procesului, fie pentru a opri sau perturba acest proces;
- acțiuni împotriva procesului de globalizare;

- consecințe și extinderi necontrolate și necontrolabile ale efectului de falie între arhitectura globală și cea neglobalizată;

- acțiuni asupra rețelelor și infrastructurilor specifice globalizării sau care aparțin societății globale;

- crearea unor structuri paralele ale căror evoluții conflictuale nu pot fi nici prevenite, nici gestionate.

Printre provocările, pericolele și amenințările produse de entitățile care nu se globalizează, nonglobalizatoare (PPAUNG) pot fi situate și următoarele:

- efectul de falie între entitățile mari, transfrontaliere, globalizate și cele care nu acceptă filozofia și fizionomia globalizării;

- efectul de izolare;

- efectul de autoizolare;

- implementarea unor politici divergente care, în final, pot deveni conflictuale.

Sistemul provocărilor, pericolelor și amenințărilor generate de entitățile și structurile care profită indirect de pe urma globalizării și se plantează pe suportul acesteia (PPAUG+) ar putea cuprinde și următoarele:

- crearea și amplificarea rețelelor mafioate, ale crimei organizate, spălării banilor, traficantilor etc.;

- dezvoltarea unui terorism specific, pe zonele de conflict dintre entitățile care se creează, se schimbă, se transformă sau se metamorfozează;

- crearea unor centre și structuri de manipulare a rețelelor sau de intervenție în rețele, baze de date, sisteme financiare etc.

Dintre provocările, pericolele și amenințările produse de entitățile care sunt împotriva globalizării (PPACG) fac parte și următoarele:

- atacuri împotriva structurilor globale și a organizațiilor internaționale;
- atacuri împotriva rețelelor create de globalizare;
- formarea unor entități puternice, antiglobalizare, care adâncesc conflictualitatea;
- terorism antiglobalizare.

Pericolele și amenințările de natură globală (PPAG) afectează, într-o formă sau alta, toate structurile, toate rețelele și toate entitățile. Ele se dezvoltă în ritm rapid, în pas cu procesul de globalizare și creează foarte mari probleme tuturor structurilor naționale, internaționale, de alianță și de coaliție ce se folosesc în gestionarea crizelor și conflictelor armate, în declanșarea, ducerea și oprirea războaielor.

1.2.1.6. Provocări, pericole și amenințări specifice

Cele mai numeroase dintre provocări, pericole și amenințări nu sunt însă de natură globală, chiar dacă unele dintre ele – poate chiar cele mai multe – au conotații sau implicații de mare anvergură, ci de natură specifică. Fiecare domeniu de activitate conține în sine sau atrage spre sine numeroase provocări, pericole și amenințări specifice. Acestea sunt extrem de dinamice, adaptabile la situație, flexibile, interschimbabile, chiar fluide și, de aceea, cu greu pot fi gestionate.

Cea mai mare parte dintre amenințările specifice afectează, într-o formă sau alta, viața și sănătatea oamenilor. Cele mai frecvente dintre provocările, pericolele și amenințările la adresa sănătății (PPAS), care generează un adevărat război

de agresiune împotriva sănătății oamenilor, sunt, la ora actuală, următoarele:

- boli de malnutriție sau de subnutriție;
- SRAS³⁹;
- SIDA;
- gripa aviară;
- cancerul;
- bolile cardiovasculare;
- bolile cauzate de radiații și de expunerea îndelungată la radiații nocive;
- bolile cauzate de stres;
- bolile cauzate de schimbările climaterice;
- bolile cauzate de catastrofe și dezastre naturale și umane;
- boli cauzate de poluarea mediului;
- sindromul Internet.

Cauzele acestor tipuri de provocări, pericole și amenințări sunt numeroase. Unele rezultă din decalajele imense – peste 45 de milioane de oameni mor anual de foame sau de malnutriție⁴⁰, altele provin din inegalitățile sociale grave, din lipsa de acces la resurse și din consecințele unor decalaje economice imense.

SIDA face ravagii îndeosebi în rândul populațiilor sărace, iar eșecurile economice, mai ales din țările africane, datorate, în foarte mare măsură, unor politici greșite dar și unor presiuni imense ale unor cercuri dubioase care exploatează fără milă bogățiile Africii – îndeosebi, petrol și diamante –, tind să devină probleme majore generatoare nu doar de sărăcie, ci și de conflictualitate și violență armată.

³⁹ SRAS – sindrom respirator acut sever.

⁴⁰ *Une Europe sure dans un monde meilleur Stratégie européenne de sécurité*, L'Institut d'Etudes des Sécurité de l'Union Européenne, p. 6.

Există o interdependență sporită între sănătate și securitate, de unde și necesitatea imperioasă de a investi în sănătate pentru o mai bună securitate și pentru un viitor mai sigur. Provocările, pericolele și amenințările la adresa sănătății nu cunosc frontiere.

Globalizarea comerțului, a transporturilor, a informației, a turismului și a unui foarte mare număr de activități creează premise și condiții pentru ca un număr însemnat de maladii mai vechi sau mai noi să se extindă în toată lumea și să afecteze în mod grav securitatea colectivă.

Gestionarea acestora implică nu doar cheltuieli foarte mari, investigații științifice, muncă de teren și cooperare internațională, mai ales între țările bogate și țările sărace, ci și un efort comun și permanent de observare, monitorizare, supraveghere și soluționare a cauzelor care le generează, a mediului care le favorizează, a factorilor care le perpetuează și le amplifică și a mecanismelor care le pot eradica și combate.

Războiul împotriva maladiilor trebuie dus de întreaga lume, întrucât este și trebuie efectiv considerat un război mondial împotriva maladiilor deja mondializate.

Toate aceste amenințări nu privesc doar statele și guvernele lor, ci și organizațiile și organisme internaționale, societatea civilă și lumea afacerilor, oamenii de pretutindeni și societățile în care trăiesc, familiile, patrimoniul genetic, perpetuarea vieții.

În acest sens, Organizația Mondială a Sănătății colaborează cu toate statele și cu toate instituțiile interesate⁴¹.

Dar, pentru ca întregul sistem să funcționeze, sunt necesare modalități și sisteme de identificare, evaluare și prognozare a dinamicii PPAS.

⁴¹ http://www.who.int/world-health-day/2007/toolkit/dg_message/fr/index.html, *Message du Directeur général*.

1.2.1.7. Provocări, pericole și amenințări informatice

Din rațiuni politice, ale traficului ilegal, crimei organizate, terorismului și altor acțiuni împotriva legii, ordinii și a statului de drept, în ultimele decenii, infrastructurile nevralgice ale tuturor țărilor și îndeosebi ale celor dezvoltate au devenit ținta unor ciberatacuri din ce în ce mai intense. Ciberatacul constă în utilizarea de sisteme informatice sau de tehnologie a informației (IT) ca armă sau ca țintă. Autorii ciberatacurilor sunt foarte diferiți. Unii acționează de capul lor, cu scopuri precise, pentru a face pur și simplu rău, pentru a se distra, sau pur și simplu fără să urmărească vreun scop anume. Autorii ai ciberatacurilor pot fi însă și organisme de informații ostile, organizații concurente și, bineînțeles, teroriștii. Ciberatacurile sunt extrem de diferite și vizează, de regulă, ciberelementele infrastructurii nevralgice (critice).

Infrastructurile nevralgice cuprind:

- instalații tehnologice;
- rețele de comunicații;
- rețele de distribuire a apei;
- rețele de distribuire a resurselor energetice;
- rețele de distribuire a gazului metan;
- rețele de distribuire a energiei electrice,
- rețele ale medicinei de urgență;
- rețele guvernamentale;
- rețele ale sistemului intervențiilor de urgență;
- rețele informatice ale infrastructurilor critice;
- rețele informatice și bazele de date ale băncilor, unităților economice și altor instituții importante;
- rețelele informatice și bazele de date ale structurilor militare și civil-militare care participă la gestionarea crizelor și conflictelor armate;
- toate rețelele informatice importante.

Atacarea acestor rețele și producerea de perturbații pot avea consecințe extrem de serioase. Spre exemplu, pana de curent din 14 august 2003 a afectat în jur de 50 de milioane de persoane din întreg estul Americii de Nord. Un ciberatac poate avea, de asemenea, consecințe grave asupra spitalelor, băncilor, transporturilor etc.

Aceste atacuri vizează, de regulă, serverele Web, întrerup funcționarea rețelelor de calculatoare și le inundă cu mesaje. Saturarea și intoxicarea cu mesaje de tot felul – inclusiv a adreselor de e-mail – îngreunează accesul la informație și perturbă grav funcționarea rețelelor.

Ciberatacurile politice sunt, în general, acțiuni ale unor grupuri și mișcări radicale care se opun unor evenimente politice sau care își propun să îngreuneze activitatea unor guverne, organizații și organisme internaționale etc. Ele îmbracă forma unui cibermilitantism intens și complex. Vizează toate domeniile de activitate: politic, economic, financiar, informațional, cultural, militar etc. Și ciberterorismul face parte din categoria ciberatacurilor politice.

O mare parte dintre ciberatacurile politice, inclusiv din cele ciberteroriste, au dimensiuni și conotații geopolitice (Asia Centrală, Caucaz, Orientul Apropiat, Irak, Afganistan etc.). Ciberatacuri de sorginte politică sau teroriste se desfășoară și asupra rețelelor informatice, IT, rețelelor informatice ce țin de sistemele de protecție a mediului, a patrimoniului și infrastructurilor critice occidentale.

Ciberatacurile pot fi lansate de oriunde și de către oricine. Desigur, există numeroase măsuri de securitate asigurate atât de sistemele de operare, de programe puternice de protecție a calculatoarelor, rețelelor și serverelor împotriva virușilor, viermilor, troienilor și altor acțiuni – unele, imprevizibile –, care reduc foarte mult riscurile informatice și care asigură buna funcționare a marilor rețele, inclusiv a Internetului. Totdeauna

va exista însă un risc, întrucât între sistemele de securitate informațională și mulțimea deschisă a atacurilor informaționale va exista o competiție extrem de dură și de complicată. Chiar dacă sistemele bancare, sistemele guvernamentale, instituțiile de acțiune și de reacții în situații de urgență își au rețelele lor protejate fizic și informațional, deci, riguros securizate, iar riscul de insecuritate a rețelelor Intranet este foarte redus, el nu poate fi eliminat în întregime.

Ciberatacurile de toate felurile s-au multiplicat. Scopurile și obiectivele sunt multiple. Dar, în general, printre cele mai frecvente și mai directe provocări, pericole și amenințări informaționale (PPAI), pot fi situate și următoarele:

- opoziție la procesul de mondializare;
- perturbarea semnificativă a tuturor acțiunilor organizațiilor, organismelor internaționale și regionale;
- protest împotriva unor summit-uri economice;
- perturbarea sistemelor bancare;
- provocarea de instabilitate economică;
- crearea de tensiuni politice;
- provocarea de conflicte;
- controlul rețelelor;
- acțiuni și operațiuni de spionaj;
- perturbarea comunicațiilor în cadrul acțiunilor de urgență militare și civil-militare etc.

Războiul informațional pare să fie una dintre formulele cele mai dinamice, mai sofisticate și mai greu de înțeles și de acceptat ale războiului viitorului. El nu va întreba însă pe nimeni dacă va fi sau nu va fi de acord cu un astfel de război, ci își va urma, imperturbabil, calea.

Omenirea a atins un prag al confruntării de tip informațional de la care nu mai poate da înapoi. Dar nu știe precis nici ce se va întâmpla cu adevărat în viitor. De aceea, centrarea cunoașterii pe viitorul dinamicii informaționale

devine extrem de importantă. O astfel de centrare se va realiza din cel puțin două perspective. Una ține de determinările intrinseci ale procesului de globalizare și se referă la cunoașterea cât mai exactă a importanței informației, constituirea și funcționarea unor baze de date, accesul oportun la informație etc. Cealaltă ține de voința și conștiința oamenilor, de trebuința de cunoaștere, de nevoia de informație, precum și de faptul că fiecare om este conectat la rețea.

1.2.2. Cunoaștere, testare, evaluare

Procesul de cunoaștere și gestionare a crizelor, conflictelor armate și războaielor se mulează pe fazele acestor crize, conflicte și războaie și trebuie să răspundă provocărilor, pericolelor și amenințărilor respective, să sesizeze vulnerabilitățile, să asigure rezolvarea sau măcar ameliorarea situațiilor care apar și să creeze condiții pentru sesizarea cauzelor, diminuarea sau oprirea violențelor și ameliorarea efectelor.

Evaluarea eficienței procesului de cunoaștere și gestionare a crizelor, conflictelor armate și războaielor este o activitate complexă, care presupune elaborarea și aplicarea unei metodologii coerente și flexibile de stabilire a unor criterii și de selectare a unor indicatori de stare și de dinamică prin care să se realizeze supravegherea, monitorizarea, măsurarea și aprecierea realistă a acțiunilor, costurilor și efectelor acestora în toate fazele unei crize sau conflict armat.

Această evaluare este efectuată de state, guverne, ONG-uri, de organisme ale ONU, îndeosebi de către Consiliul de Securitate, de organizații și organisme regionale, dar și de către fiecare structură implicată în acest proces.

Deși există numeroase definiții generice ale crizelor, conflictelor armate și războaielor și ale sistemelor de

monitorizare și evaluare a acestora, considerăm că, de fiecare dată, când se analizează o criză, un conflict armat, un război sau oricare altă violență, este necesară fie o metodologie de evaluare, prin care să se țină seama de condițiile concrete și de specificul acelei conflictualități violente, fie de adecvarea unor metodologii cunoscute la situația respectivă. De aici nu rezultă că ar fi nevoie de atâtea metode și metodologii câte crize, conflicte și războaie există, ci doar nevoia de flexibilitate, de coerență și de specificitate în analiza conflictualității, îndeosebi a celei armate.

După părerea noastră, confirmată și de realitatea concretă a acestor timpuri de intensificare și de extindere în noi spații – spațiul virtual, spațiul psihologic, spațiul informațional, spațiul mediatic – a conflictualității, una dintre marile erori în evaluarea crizelor și conflictelor armate și a procesului de gestionare a acestora este tocmai lipsa de realism și de metodă. Marile probleme care se ivesc aici – și care nu primesc soluții realiste și eficiente – sunt, în primul rând, lipsa unei filosofii pe măsură, adică a unei cunoașteri profunde a fenomenelor și, în al doilea rând, lipsa unor criterii realiste de evaluare.

Chiar dacă se consideră că nu criteriile lipsesc, ci modalitățile de ieșire din scheme fixe și din prejudecăți – ceea ce, în fond, reprezintă cam același lucru –, nimic nu poate fi dus la bun sfârșit sau la un sfârșit mai puțin dramatic, fără o reflecție profundă, fără o gândire filosofică temeinică și responsabilă, fără un set de judecăți asertorice și apreciative care să asigure un *modus cognoscendi* viabil și eficient.

Fără o cunoaștere profundă, a fenomenului criză, conflict sau război, pe toate palierele sale, nu pot fi elaborate criterii care să ancoreze conceptul de gestionare (mai exact, de rezolvare) a acestora într-o realitate coerentă și dinamică, și nu într-una fixă, rigidă, imuabilă și înțesată de prejudecăți și fantasme.

Crizele și conflictele armate, oricât ar fi de violente și de imprevizibile, au, totuși, o configurație relativ cognoscibilă și urmează un ciclu ce trece, de regulă, prin aceleași etape: normalitate, anormalitate, precriză, criză, conflict, război, postrăzboi, refacere, reconstrucție, revenire la normalitate. Procesul de cunoaștere și gestionare se mulează pe aceste etape, pe coordonatele de configurare și pe etapele de evoluție, rațiunea lui fiind aceea de a soluționa problemele care apar în fiecare dintre aceste etape sau de a ameliora impactul politic, economic, social și militar al deteriorării situației și recrudescenței violenței.

Scopurile și obiectivele procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate s-ar putea încadra, pe etape, într-o configurație ce se poate constitui într-un suport de elaborare a criteriilor de evaluare și de selectare a indicatorilor cei mai semnificativi.

Normalitatea

Configurația de normalitate nu este aceeași peste tot. În societățile democratice, ea are o arhitectură bazată pe valorile democratice, pe drepturile omului, pe sisteme de valori, în societățile dictatoriale, ea este artificială, este, adică, o „normalitate” sub imperiul forței, în timp ce în țările foarte sărace, normalitatea se situează undeva la limita dintre stabilitate și instabilitate, dintre viață și supraviețuire.

Parametrii de normalitate ar trebui să includă și următoarele elemente:

- viață politică activă, coerentă și eficientă, potrivit formei de guvernământ existente sau rezultate din alegeri, tradiție etc.;

- funcționarea la limita de productivitate a economiei naționale;

- promovarea și aplicarea unor programe de dezvoltare economică și socială durabilă;

➤ asigurarea, din resurse proprii, din și prin colaborare internațională, pentru populație, a unui venit minim necesar vieții de fiecare zi;

➤ asigurarea unei locuințe;

➤ asigurarea unui sistem de educație permanentă;

➤ asigurarea securității țării și a potențialului necesar apărării naționale;

➤ protecția frontierelor și a valorilor națiunii;

➤ siguranța persoanei și a instituțiilor;

➤ asigurarea protecției persoanei, proprietății și instituției;

➤ respectarea legii.

Toți acești parametri (și indicatorii respectivi) oscilează în jurul unor cote-etalon, așa cum sunt, spre exemplu, pe malurile râurilor, cotele de inundații.

Anormalitatea

Anormalitatea are patru etape mari:

➤ etapa de ieșire din normalitate, caracterizată prin perturbarea tuturor indicatorilor de stare și de dinamică și creșterea (scăderea) valorilor acestora peste (sub) limita cotei de normalitate;

➤ etapa crizei;

➤ etapa escaladării crizei și debutului conflictului armat violent;

➤ etapa războiului distrugător.

Etapa crizei propriu-zise ar putea fi împărțită în mai multe subetape sau în etape ce țin de criza propriu-zisă. În sensul acestei metodologii, prin anomalitate vom înțelege doar etapa ieșirii din normalitate, urmând ca etapele următoare să fie analizate și evaluate după criterii specifice crizei.

Ieșirea din normalitate se caracterizează, deci, prin depășirea tuturor cotelor de normalitate (sau a majorității lor) și

deteriorarea situației care anunță evenimente ce pot favoriza o recrudescență a provocărilor, pericolelor și amenințărilor specifice.

Sesizarea ieșirii din normalitate este foarte importantă pentru configurarea procesului de cunoaștere, evaluare și gestionare a crizei, ulterior a conflictului armat și războiului. În această etapă, se poate stabili (dar nu cu o precizie foarte mare) dacă scopurile directe și obiectivele imediate ale declanșării procesului de cunoaștere profundă și de gestionare a crizei se vor axa pe gestionarea crizei ce urmează să se declanșeze, pe evoluția ei spre conflict armat și război sau pe revenirea la normalitate.

În situația în care se apreciază că este posibilă prevenirea crizei, sistemele și acțiunile politice, economice, sociale, militare și civil-militare care participă la analiza, cunoașterea, evaluarea și gestionarea crizei (conflictului) desfășoară, cu prioritate, o serie de activități foarte importante pentru revenirea la normalitate, printre care se situează și următoarele:

- intensificarea activității de culegere și prelucrare a datelor și informațiilor;
- analiza indicatorilor și valorilor acestora;
- identificarea focarelor generatoare de tensiuni și conflictualitate;
- dezamorsarea rapidă a acestor focare;
- consolidarea măsurilor de protecție și apărare a obiectivelor de importanță strategică;
- intensificarea măsurilor prevăzute în strategia națională de combatere a terorismului;
- intensificarea măsurilor de cooperare internațională bilaterală;
- informarea NATO și UE și, dacă este cazul, solicitarea sprijinului acestora;
- descurajarea acțiunilor violente;

- protecția persoanei, a instituțiilor publice și a proprietății;
- asigurarea ordinii și securității publice;
- reducerea vulnerabilităților proprii;
- intensificarea măsurilor de autoprotecție și autoapărare.

Toate aceste măsuri sunt complementare celor pe care trebuie să le întreprindă rapid conducerea politică pentru identificarea, monitorizarea și soluționarea de urgență, a problemelor-cheie care au dus la ieșirea din normalitate și, în al doilea rând, a situațiilor create de acestea și a problemelor derivate. Ele au la bază o decizie luată de o persoană abilitată (de regulă, președintele țării sau prim-ministrul) și de instituția⁴² creată pentru a fundamenta în urgență și susține o astfel de decizie.

Deci, în timp ce factorii de decizie strategică și structurile militare și civil-militare efectuează activitățile de mai sus pentru definirea, din punct de vedere al securității, a crizei sau crizelor posibile ce rezultă din indicatorii de stare și de dinamică și, în consecință, pentru prevenirea intrării efective în criză, și acționează imediat asupra centrelor vitale ale anormalității pentru dezamorsarea acestora și revenirea rapidă la normalitate, conducerea politică (parlament, guvern) efectuează aceleași activități, dar la nivel politic și, derivat din acesta, la nivel economic, social și politico-militar.

În acest scop, conducerea politică, prin comisii speciale, care pot include experți din toate domeniile, în strânsă colaborare cu structurile abilitate (institute și centre de studii și cercetări strategice politice, economice, sociale, psihologice,

⁴² Această instituție, în fiecare țară, are diferite denumiri. Consiliul Național de Securitate, Consiliul Suprem de Apărare a Țării etc.

sociologice, de apărare și securitate etc.), efectuează două mari activități:

- fundamentează procesul de validare a deciziei președintelui (prim-ministrului) privind acțiunile urgente militar și civil-militare de dezamorsare a focarelor generatoare de tensiuni și conflicte, de prevenire a escaladării situației și intrării în criză și, pe această bază, de revenire la normalitate în ceea ce privește securitatea, apărarea, siguranța și ordinea publică;

- studierea temeinică a fenomenului și elaborarea unui raport detaliat asupra acestuia, cu scopul de a rezolva de fond, prin toate mijloacele – inclusiv militare și civil-militare –, toate problemele sau măcar problemele-cheie generatoare de crize și conflicte armate.

Metodologia unor astfel de activități este destul de simplă și se stabilește prin documente speciale create în cadrul acestor instituții pentru situații de criză și urgențe civile și militare.

Precriza

Starea de precriză este greu de localizat și de definit. Totuși, în opinia noastră, este foarte important ca o astfel de etapă să fie identificată, analizată și soluționată, deoarece:

- oferă condiții pentru prevenirea crizei și revenirea la normalitate;

- permite actualizarea unor politici și strategii de criză și chiar elaborarea rapidă a unor noi;

- oferă un spațiu concret și de actualitate pentru identificarea direcțiilor de evoluție a situației;

- oferă timp, date și informații de actualitate din care se pot trage concluzii foarte utile cu privire la parametrii reali ai crizei;

➤ oferă un interval de timp pentru realizarea dispozitivului de criză, în situația în care prevenirea crizei este efectiv imposibilă.

Parametrii de precriză pot include:

➤ creșterea (scăderea) peste prag a valorilor tuturor indicatorilor de stare și de dinamică sau numai a unora dintre aceștia;

➤ multiplicarea focarelor generatoare de tensiuni și conflictualitate;

➤ amorsarea rapidă a acestor focare;

➤ multiplicarea și extinderea conflictualității;

➤ recrudescența acțiunilor teroriste;

➤ creșterea gradului de nesiguranță a persoanei, instituției și proprietății;

➤ recrudescența violenței;

➤ apariția unor grupări paramilitare;

➤ intensificarea conflictelor etnice, religioase și de altă natură;

➤ disfuncții grave în economie și finanțe;

➤ evaziune fiscală;

➤ trafic ilegal;

➤ intensificarea infraționalității.

Intervenția în forță a statului, îndeosebi prin structurile militare și civil-militare, în astfel de situații este deja delicată și necesită un mandat special. Pentru statele care fac parte din NATO și din UE, astfel de situații pot fi soluționate prin cooperare, în sensul conceptului strategic NATO, politiciii europene de securitate și apărare (PESA), în speță, al misiunilor de tip Petersberg etc.

Problematica crizelor și a conflictualității nu se pune, în general, pentru țările membre ale UE și ale NATO, întrucât sistemele și mecanismele de acțiune și de reacție în cadrul acestor țări, precum și la nivel european și la nivel euroatlantic

sunt bine puse la punct și nu se pot ivi surprize majore, în afară de cele ce pot fi generate de acțiunile teroriste, de intensificarea migrației, a traficului, a ciberinfrafracțiunilor și cibercriminalității. Această problemă vizează, în general, țările situate pe falii strategice, țările sărace sau pe cele supuse unor guvernări extremiste și dictatoriale.

Criza

Criza presupune creșterea intempestivă și periculoasă a valorilor tuturor indicatorilor sau a valorilor directe ale celor principali, care produc perturbații grave în sistemele politice, economice, sociale și militare. Crizele politice și economice sunt frecvente în lume. Ele izbucnesc ca urmare a competiției politice, economice și financiare și își găsesc soluții în rezolvarea, într-o formă sau alta, a problemelor generate de dinamica intereselor.

Aceste crize duc rareori la o conflictualitate care să afecteze grav securitatea și apărarea. Aceste tipuri de crize nu duc nemijlocit la conflicte armate și războaie, chiar dacă ele presupun o conflictualitate economică și financiară destul de ridicată și de complicată.

Cele mai multe probleme le ridică țările care se află în situații complicate, diferendele de frontieră, conflictele interne, bătăliile dintre diferite clanuri pentru puterea politică, recrudescența traficului ilegal, a crimei organizate și a terorismului.

Parametrii de criză pot include:

- explozia critică și haotică a valorilor tuturor indicatorilor de stare și de dinamică;
- activarea focarelor generatoare de tensiuni și conflictualitate;
- generalizarea rapidă a conflictualității;

- apariția, în mozaic, a unor ciocniri violente armate;
- intensificarea acțiunilor teroriste (atacuri cu bombă, deturnări de mijloace de transport, răpiri de personalități, distrugeri de infrastructuri, atacuri armate directe, cu obiectiv limitat etc.);
- escaladarea conflictualității interetnice, religioase și criminale;
- distrugeri economice și ale sistemelor de finanțe;
- generalizarea infraționalității.

Toate acestea arată că sistemele economice, sociale, politice și de securitate au fost grav avariate, iar remedierea acestor avarii impune măsuri radicale, rapide și pe toate palierele, cum ar fi:

- decretarea stării de urgență și validarea ei de către Parlament (în situația în care această instituție mai funcționează);
- distrugerea, prin acțiune directă, a grupurilor paramilitare care provoacă dezordine, crime, conflicte armate și recrudescența violenței;
- sprijinirea autorităților legale pentru menținerea ordinii;
- acordarea de ajutoare materiale și financiare;
- asistență umanitară;
- asistență în vederea prevenirii războiului sau a unui conflict armat major;
- intervenție militară sub egida CS al ONU.

Desigur, procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate presupune o mulțime de alte acțiuni, în funcție de situația creată, dar criteriile și principiile rămân aceleași. Importantă este, în procesul de gestionare, cunoașterea permanentă a realităților, schimbărilor și transformărilor. Fără o cunoaștere temeinică, nu este posibilă o gestionare eficientă.

Conflictul armat și războiul

Dacă o criză, indiferent de natura ei, de aria de cuprindere, de cauzele care au generat-o, ajunge în stadiul de conflict armat sau de război, comunitatea internațională trebuie să intervină categoric, sub egida ONU, pentru oprirea acesteia. În acest caz, intervenția militară, sub mandat ONU, este legală, legitimă și necesară, chiar dacă nu totdeauna este și suficientă. Rațiunea unei intervenții militare pentru oprirea unui conflict armat sau a unui război este una foarte simplă: *securitatea lumii*. Dar această rațiune poate fi folosită și ca pretext pentru declanșarea unui război de agresiune sau pentru justificarea acestuia.

Orice conflict armat, ca să nu mai vorbim de un război, poate duce la o recrudescență a violențelor în plan regional, la degradarea situației strategice – chiar la blocarea ei – și, în consecință, poate genera un război de mare amploare, pustiitor, chiar nuclear, oricum, asimetric, pe care omenirea nu-l poate nici accepta, nici suporta, nici gestiona.

Războiul a devenit nu doar un pericol greu de acceptat, ci și o amenințare complexă, asimetrică, haotică și perversă, ce cuprinde toate formele posibile – de la cele nucleare la cele teroriste – și nu oferă, practic, nicio șansă de ieșire, de îndată ce ar fi și materializată.

Etapele postcriză sau postrăzboi

Etapele postcriză sau postrăzboi impun cam aceeași metodologie, dar în sens invers, de la dezamorsarea conflictualității spre restabilirea normalității. Metodologia înseamnă, de asemenea, cunoaștere. Nu poate exista metodă fără stăpânirea noțiunilor și conceptelor, fără înțelegerea proceselor și fenomenelor, fără date și informații, fără analize și sinteze și un sistem de judecăți persistente și coerente.

1.2.2.1. Principii, caracteristici, criterii

Principiile evaluării procesului de cunoaștere și gestionare a crizelor, conflictelor armate și războaielor se înscriu în aria de cuprindere cât mai largă și cât mai profundă a tuturor domeniilor, activităților și acțiunilor ce pot fi supuse crizelor, conflictelor armate și războaielor, ca și a evoluțiilor posibile și soluțiilor care se așteaptă de la sistemele și acțiunile de cunoaștere și de gestionare.

Principiile definesc, de fapt, coordonatele acțiunilor, limitele și modalitățile de intervenție și de angajare, suportul de legitimitate, legalitate și eficiență.

Există două tipuri de principii care jalonează metodologia de cunoaștere și gestionare a crizelor, conflictelor armate și războaielor:

- principii generale;
- principii specifice.

Principiile generale sunt *apriori* și exprimă, în mare măsură, experiența acumulată, coordonatele angajării și reperele de bază ale acțiunii. Ele sunt valabile pentru orice proces de cunoaștere și gestionare a crizelor, conflictelor armate și războaielor, oriunde ar fi și orice configurație ar avea. Filosofia acestor principii generale este una de tip peren, ancorată în realitatea istorică, în experiența războaielor și conflictelor armate, în modalitățile în care oamenii au folosit acest instrument – războiul – pentru a soluționa diferendele dintre comunitățile (statele) în care ei trăiesc. Cu timpul, s-a statornicit un fel de respect implicit pentru fenomenul război, fenomen pe care oamenii îl consideră aproape natural.

Principiile generale ale acestui proces complex, de lungă durată, au desfășurări dintre cele mai neașteptate, întrucât criza și războiul nu se lasă ușor cunoscute, nici analizate, nici gestionate.

Printre aceste principii semnificative și necesare pentru evaluarea crizei, conflictului și războiului, pot fi situate, după opinia noastră, și următoarele:

- legalitatea;
- oportunitatea;
- continuitatea;
- unitatea;
- intensitatea;
- rapiditatea;
- flexibilitatea;
- proporționalitatea;
- interoperabilitatea;
- eficiența.

Este foarte important de stabilit și de respectat aceste principii, întrucât ele se constituie în instrumente ale legitimării și legitimității acțiunii și ajută decidenții și executanții să procedeze corect și în timp util. Ele rezultă din Carta ONU, din legislația internațională, din drepturile și cutumele războiului și ale conflictelor armate și, într-o lume civilizată, nu pot fi eludate. Mai mult, cunoscând principiile și regulile de acțiune, conceperea *strategiei de cunoaștere și gestionare* se va efectua în limitele unor obiective foarte clare și de foarte largă cuprindere.

O astfel de strategie are în vedere o anumită configurare a procesului de analiză, cunoaștere și pregătire a acțiunilor, de structurare a forțelor și de selectare a mijloacelor.

Principiile specifice au o filozofie aparte și se stabilesc în funcție de caracteristicile crizei (conflictului, războiului) și procesului de cunoaștere și gestionare a acesteia. ERle țin, de asemenea, de experiența acumulată, de universul de cuprindere și de cunoaștere al structurilor de decizie și al entităților care intervin, precum și de alți factori ce nu pot fi eludați în cazul unor intervenții.

Aceste principii au un grad de generalitate mai redus și rezultă totdeauna din:

- natura crizei, conflictului sau războiului și a intervenției pentru soluționarea acestora;
- specificul situațiilor și al acțiunilor pe care le presupune procesul de cunoaștere și de gestionare;
- natura și limitele intervenției;
- efectele imediate;
- efectele colaterale;
- implicațiile naționale și regionale.

Principiile fac parte din metodologia de cercetare, evaluare și de intervenție și se cer formulate la timp și actualizate în permanență. Efectele și implicațiile principiilor sunt numeroase. Practic, ele configurează filosofia, fizionomia și metodologia procesului de gestionare și a tuturor activităților pe care le presupune acesta, începând cu cercetarea științifică a fenomenelor generatoare de crize și conflicte, continuând cu structurarea și pregătirea forțelor, mijloacelor și acțiunilor și finalizând cu punerea în operă a unei strategii coerente de acțiune și de intervenție.

Procesul de evaluare are cel puțin patru caracteristici esențiale:

- evaluarea dinamicii cunoașterii și gestionării crizei (conflictului, războiului), în funcție de criteriile și parametrii de evoluție a acestora, dar și de caracteristicile strategiei de intervenție, în diferite faze ale conceperii și aplicării ei;
- evaluarea situației de fapt, adică a rezultatelor efective ale procesului de cunoaștere și gestionare;
- evaluarea determinărilor, în dinamica lor;
- prognozarea evoluțiilor.

Aceste caracteristici impun metodologii adecvate pentru fiecare situație în parte, dar și pentru ansamblul procesului de

cunoaștere și de gestionare. Fiecare dintre ele are determinări, restricții, limite și limitări, dar și posibilități de extindere în diferite faze sau în timpul diferitelor acțiuni.

Procesul de evaluare este el însuși dinamic și complex. El are elemente și repere fixe, etalonate și elemente dinamice, care rezultă din variația valorilor de stare și de dinamică. Spre exemplu, evaluarea crizei din Irak, în perioada de după încheierea Războiului bazat pe Rețea, deci, a Războiului de Gherilă, nu se poate face numai după analiza numărului de morți și răniți.

Aici intervin și alte elemente – foarte numeroase – care țin de starea de tensiune și de conflictualitate dintre șiiți și sunniți, de solidaritatea și coagularea forțelor pe principii de rudenie, de interese, de orgolii, de civilizație, de strategia de impact a rețelelor și organizațiilor teroriste, de calitatea și realitatea obiectivelor urmărite de forțele de intervenție, adică de ceea ce dorește, de fapt, coaliția de forțe care acționează în Irak, sub conducerea Statelor Unite. Unele date și informații cu privire la aceste caracteristici și la acești parametri se obțin din surse oficiale, altele rezultă din desfășurarea evenimentelor, iar unele vin din rezultatele analizei riguroase a unor elemente de impact.

De aceea, o evaluare realistă a ceea ce se întâmplă la ora actuală în Irak, în Afganistan, în unele țări din Africa și chiar în Balcanii de Vest este foarte dificilă, iar pe alocuri chiar imposibilă. Desigur, criteriile de evaluare se corelează, de regulă, cu principiile și cu indicatorii de stare și de dinamică. Într-un anume sens, s-ar putea chiar afirma că însăși dinamica de stabilire și selectare a principiilor și indicatorilor ține de anumite criterii.

Criteriile trebuie să exprime totdeauna o interfață dintre principiile de evaluare și acțiunea de evaluare, o arhitectură de investigație și de cercetare, un proces coerent, flexibil și

adaptabil prin care se construiește un sistem de parametri. Parametrii nu sunt, totuși, un dat. Ei sunt pilonii unei realități dinamice care se construiește nu numai potrivit unui proiect, ci și fractal și aleatoriu. În cazul evaluării proceselor de gestionare a crizelor și conflictelor armate, este greu de stabilit cât la sută este sigur sau predictibil și cât aleatoriu și, deci, impredictibil.

De aceea, criteriile rămân foarte importante, întrucât ele jalonează cercetarea, dirijează efortul pe direcții utile și optime, previn sau reduc redundanța și efortul fără finalitate, conduc la rezultate ce se pot constitui într-un suport credibil și destul de solid pentru elaborarea unor judecăți apreciative consistente sau măcar a unor întrebări substanțiale.

Există cinci mari grupe sau categorii de criterii:

- criterii politice;
- criterii economice și financiare;
- criterii juridice;
- criterii sociale;
- criterii de securitate.

Fiecare categorie poate cuprinde un număr de criterii care sunt fixate, în general, de cei care au drept de decizie. Totdeauna criteriile ar trebui să se stabilească în urma unor expertize. Din păcate, în foarte multe cazuri, decidentul consideră că este suficient de competent și de abilitat pentru a nu apela la experți și stabili singur, prin forțe proprii, criteriile de evaluare.

1.2.2.2. Indicatori

Cel mai important element în evaluarea crizelor și conflictelor, a proceselor de gestionare a acestora, precum și a cercetării și investigării acestor procese îl reprezintă indicatorii de stare și de dinamică. Acești indicatori sunt foarte numeroși, întrucât aproape fiecare acțiune și fiecare activitate omenească

poate fi evaluată pe criterii de calitate, durată, arie de cuprindere, efect, efect colateral etc. Evaluarea acestora se face atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. De unde rezultă că indicatorii pot fi grupați pe diferite criterii și pe diferite funcții, pentru a se obține date ce pot fi comparate cu unele etaloane și desprinse concluziile de rigoare.

Indicatorii pot fi grupați pe durată, domenii, etnii, confesiuni, structuri de intervenție, acțiuni etc.

Indicatori în funcție de durată:

- permanenți;
- pe termen lung;
- pe termen mediu;
- pe termen scurt;
- instantanei.

Indicatori pe domenii:

- politici;
- economici;
- financiari;
- sociali;
- sociologici;
- psihologici;
- informaționali;
- militari;
- etnici;
- confesionali.

Indicatori pe structuri de intervenție:

- structuri politice;
- structuri economice;
- structuri financiare;
- structuri confesionale;
- structuri militare;
- structuri civil-militare.

Indicatori de acțiune:

- acțiuni politice;
- acțiuni economice,
- acțiuni financiare;
- acțiuni juridice,
- acțiuni informaționale;
- acțiuni mediatice;
- acțiuni educaționale,
- acțiuni militare;
- acțiuni civil-militare.

Urmează un proces destul de complicat (dar deosebit de concludent) de corelare a indicatorilor selectați și de stabilire a interdeterminărilor dintre aceștia. Nu toți indicatorii pot primi valori, dacă nu există sisteme bine puse la punct de monitorizare a acțiunilor, în funcție de anumite criterii și în limita unor coordonate, unor exigențe.

1.2.2.3. Etalonarea și calibrarea indicatorilor

După ce se identifică și se formulează toți indicatorii care pot oferi date și informații analizabile despre procesul de gestionare a crizelor și conflictelor, aceștia sunt introduși în diferite sisteme de supraveghere și monitorizare a crizelor și conflictelor armate, precum și a procesului de gestionare. Desigur, acești indicatori sunt analizați, corelați, dar nu au nicio semnificație dacă nu sunt raportați la anumite valori-etalon.

De aceea, procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate trebuie să fie tot timpul evaluat și comparat cu alte procese, precum și cu anumite valori-etalon. În situația în care aceste valori nu există sau sunt foarte greu de stabilit, întrucât crizele, conflictele și procesele de gestionare a acestora nu pot fi puse în tipare fixe, evaluatorii stabilesc criterii realiste și, pe cât posibil, obiective de etalonare și calibrare a acestor indicatori, astfel încât ei să fie utili. Evaluarea nu este un proces

în sine. Ea trebuie să ofere soluții pentru optimizarea procesului de gestionare, precum și pentru eficientizarea acțiunilor din teatrele de operații, protecția forțelor angajate, a populației și valorilor, prevenirea situațiilor neplăcute și, în final, pentru soluționarea optimă și oportună a crizei.

Evaluarea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate se concretizează în elaborarea diferitelor documente la toate eşaloanele și structurile care efectuează o astfel de activitate. La nivelul structurilor internaționale – ONU, OSCE, NATO, UE etc. –, precum și la niveluri regionale sau ale diferitelor organizații și organisme care contribuie la gestionarea crizelor și conflictelor, se elaborează rapoarte de către comisii speciale. Aceste rapoarte – foarte numeroase și foarte consistente – sunt supuse analizei parlamentelor și guvernelor naționale, precum și factorilor de decizie internațională, prin consens sau prin alte proceduri, fiecare desprinzând de aici concluzii utile.

Structurile militare și civil-militare care acționează efectiv în teatre – misiuni, comandamente, unități, subunități, detașamente, grupuri sau grupări, forțe speciale etc. – întocmesc, la rândul lor, rapoarte sau alte documente, dar mai ales seturi de lecții învățate, deosebit de utile pentru corectarea și perfecționarea acțiunilor directe din teatre.

Institutele și centrele de studii strategice de securitate și apărare alcătuiesc, pe baza cercetării întreprinse, studii, analize, evaluări și prognoze care sunt puse la dispoziția factorilor de decizie și ale societății civile, în vederea optimizării proceselor de gestionare a crizelor și conflictelor armate. Activitatea deosebit de prodigioasă a acestor structuri de cercetare se concretizează, în afară de studii, analize, evaluări și prognoze, în numeroase expertize care conferă substanță și realism deciziilor politice. Din păcate, decidenții politici nu țin totdeauna seama de aceste expertize.

Pe baza studiilor, evaluărilor și prognozelor efectuate de structuri de cercetare și de studii strategice implicate în procesul de analiză a eficienței proceselor de gestionare a crizelor și conflictelor armate, ONU, Consiliul de Securitate al ONU, alte organizații și organisme, precum și factori de decizie de la nivel NATO, UE, al unor organizații și organisme internaționale sau regionale de securitate, umanitare sau de altă natură – dar și institutele și centrele de studii și cercetări strategice care participă efectiv la evaluarea procesului de gestionare – elaborează documente care rețin atenția asupra unor evoluții periculoase ale situației.

Numeroase crize și conflicte armate au fost soluționate sau prevenite pe baza acestor avertismente, dar nu totdeauna decidenții țin seama de ele.

CAPITOLUL 2

EXPANSIUNEA RĂZBOIULUI

Războiul, ca orice fenomen important de pe lumea aceasta este într-o continuă expansiune. El se extinde spre toate orizonturile și, în același timp, vine dinspre toate orizonturile. A cuprins deja spațiul economic, spațiul informațional, spațiul militar, spațiul social și continuă să se extindă în spațiul cunoașterii și chiar în cel cultural, prin agresivitatea fără limite a ceea ce am putea numi „cultură de piață”. Inteligența economică – se subliniază într-un studiu⁴³ elaborat pe la începutul acestui deceniu – s-a impus foarte rapid, adică în mai puțin de un deceniu, ca o nouă paradigmă a interacțiunii concurențiale. Nu există însă inteligență economică fără informație. Informația implică trei tipuri de atitudini ale întreprinderii (unității economice): indiferentă, defensivă și ofensivă. Atitudinea ofensivă este generată de spațiul concurențial, de nevoia de a cuceri piețe, resurse, rețele, relații. Atitudinea defensivă este strâns legată de cea ofensivă și nu mai poate fi privită și tratată individual. Atitudinea indiferentă, proprie întreprinderilor mici, dependente de altele, mai mari sau de stat, se restrânge din ce în ce mai mult, întrucât cine nu este activ, ofensiv și competitiv dispare de pe piață. Filozofia conflictului armat, a conflictului de tip militar, a conflictului necruțător, pătrunde tot mai mult și în lumea economică. Rețeaua nu alterează concurența, ci, dimpotrivă, o accentuează,

⁴³ Christian Harbulot, Nicolas Moinet, Didier Lucas, *La guerre cognitiv: a la recherche de suprématie stratégique*. Al șaselea Forum de inteligență economică al Asociației Aeronautice și Astronautice Franceze, Menton, 25 septembrie 2002.

o transformă într-un adevărat război, în ceea ce numim război economic. Războiul economic – dacă admitem această denumire pentru competiția economică și financiară feroce care se duce dintotdeauna, dar cu precădere în epoca rețelei, a globalizării – este prin excelență un război al informației, un război al cunoașterii.

Războiul cognitiv (războiul bazat pe cunoaștere) este înțeles ca modalitate de folosire a cunoștinței într-un scop conflictual⁴⁴. Războiul cognitiv este, deci, un război dus în spațiul cunoașterii, care folosește cunoștința drept armă. El are o dimensiune cognitivă comună și una ceva mai complexă, epistemologică.

2.1. Informație, concept, cunoaștere, acțiune

Dintotdeauna, războiul s-a bazat pe informație și, deci, pe cunoaștere. Dar nu a avut totdeauna ca armă informația, cunoștința și ca strategie procesul cunoașterii, inclusiv în dimensiunea sa științifică. Aceasta înseamnă, mai pe înțeles, manipularea cunoștinței, includerea ei într-un sistem conflictual. S-ar părea că nu este nicio noutate. În fond, dintotdeauna cunoștința a fost inclusă într-un sistem dinamic de categorii și de acțiuni. Omul care știe despre ce-i vorba, care cunoaște fenomenul sau procesul respectiv este de infinite ori mai puternic decât cel care nu-l cunoaște. Între cei doi nu se poate stabili niciun fel de relație, întrucât între cunoaștere și necunoaștere nu există compatibilitate, ci doar competiție. Mai exact, cunoașterea este într-o permanentă ofensivă, iar necunoașterea într-o permanentă defensivă. Una câștigă teren, dar și cealaltă câștigă același lucru, întrucât cu cât este mai larg

⁴⁴ Christian Harbulot, Nicolas Moinet, Didier Lucas, *Ibidem*.

universul lucrurilor cunoscute, cu atât se mărește și cel al lucrurilor necunoscute sau care se cer a fi cunoscute.

La ora actuală, economia mondială trece printr-un proces de o anvergură fără precedent, fiind dominată de tot felul de grupări și de regroupări. Desigur, întreprinderea rămâne unitatea-cheie, unitatea de bază, dar sistemele și metasistemele care o acționează și o relaționează evoluează ele însele dinamic și complex, cu o foarte pronunțată componentă imprevizibilă și chiar haotică. De unde rezultă că, și în materie de finanțe și de economie, deși, în acest domeniu, acționează legi stricte, orice este posibil.

În această imensă construcție și reconstrucție economico-financiară a lumii, economia americană joacă rolul de model în globalizarea schimburilor economice. Nu toată lumea acceptă însă această realitate. Și, de aici, conflictualitatea. Una dintre ele. Cu toate că este vremea parteneriatelor strategice, iar principala dimensiune a acestora o reprezintă suportul economic și financiar, conflictualitatea nu dispare, ci se bifurcă, îmbrăcând forme mai puțin evidente, camuflate sau modelate de ecuații complexe, nelineare.

Oricât de puternice ar fi parteneriatele, ele nu pot exclude concurența, bătaia pentru piețe și resurse, dinamismul economico-financiar al lumii. „Frate, frate, dar brânza e pe bani“ grăiește un proverb românesc, dovadă că filosofia pieței nu este chiar atât de nouă. Noutatea constă doar în generalizare, în globalizare, în extinderea confruntării, a conflictualității economice și financiare la nivel planetar. Confruntarea economică și financiară în epoca globalizării are două dimensiuni esențiale: *de la puternic la puternic*; *de la slab la puternic*. Celelalte dimensiuni care ar mai putea fi adăugate – de la puternic la slab, de la slab la slab – nu au sens, întrucât astfel de confruntări, în realitate, nu există.

Într-o confruntare simetrică (de la puternic la puternic), economia americană nu are egal. Așadar, confruntarea de la puternic la puternic devine un nonsens. Desigur, Uniunea Europeană, ca entitate politică, economică și militară, s-ar putea compara, din punct de vedere economic și financiar, mai ales după apariția euro, cu Statele Unite. Și chiar se confruntă.

Dimensiunea complementară și cea constructivă sunt însă mult mai importante decât cea a confruntării. Mai mult, economia europeană, ca entitate continentală, se află încă într-un proces de construcție. Și, oricum, Uniunea Europeană nu este un adversar al Statelor Unite. Mai exact, n-ar trebui să fie, întrucât cele două mari entități politice, economice și militare sunt de aceeași parte a baricadei.

Adversarii Statelor Unite sunt reduși la cea de-a doua dimensiune a acestei confruntări: *de la cel slab la cel puternic*. În acest caz, este nevoie de o nouă reflecție strategică și, deci, de o nouă strategie pentru americani: *de la cel puternic la cel slab*. Ceea ce presupune o a treia dimensiune. O astfel de confruntare, până acum, nu avea sens, întrucât nu putea fi vorba de confruntare, ci de dominare.

Și în continuare, este vorba tot de o strategie de dominare, dar nu prin amenințare economică, culturală și militară, îndeosebi nucleară, ci prin... cunoaștere. De aceea, strategia actuală din spațiul conflictualității economice se deplasează semnificativ spre universul cunoașterii și influențării prin cunoaștere, în toate dimensiunile posibile.

Ca orice strategie, și aceasta are cele trei componente clasice:

➤ *strategia forțelor* (centrele de studii strategice, *think tank*, alte structuri care se ocupă cu cercetarea și cunoașterea proceselor și fenomenelor economice și financiare);

➤ *strategia mijloacelor* (rețele, infrastructuri, întreprinderi etc.);

➤ *strategia acțiunilor și operațiilor economice* (concepte, sisteme acționale, programe, planuri, proiecte, modele, metodologii etc.).

Interesant este că, într-o astfel de strategie a războiului cunoașterii, întreprinderea – care se prezintă ca forța economică principală în confruntarea economică – nu mai are calitatea de forță, ci pe cea de mijloc. Forța este dată de ceea ce produce gândirea strategică economică, socială și militară, de savanți și de structurile de generare a inteligenței politice și strategice. Finalitatea acestei inteligențe politice și strategice se află în calitatea și competitivitatea întreprinderii, în modul în care aceasta produce. Strategia de seducție diplomato-economică (*soft strategy*) face parte din aceste strategii operaționale care folosesc infrastructurile și structurile existente în domeniu. Se pare că amenințarea cea mai serioasă pentru Statele Unite n-o constituie nici războiul nuclear, nici atacurile teroriste, nici statele prost guvernate sau cele care sprijină terorismul, ci *amenințarea economică și monetară*. Această amenințare se consideră că poate veni din partea Europei unificate, precum și din partea Asiei de Est, mai ales a Chinei. America este însă aliatul Europei Occidentale, partenerul ei strategic cel mai important și pare ar fi un nonsens ca partenerii de o asemenea anvergură să se concureze între ei.

Dar dezvoltarea societății informaționale, mondializarea informației și a schimburilor economice, inclusiv a producției economice, schimbă substanțial datele problemei. Chiar și între aliați sau parteneri, există nu doar relații de colaborare, de parteneriat, ci și raporturi concurențiale ce tind spre conflictualitate.

Cea mai importantă parte a războiului economic, ca *război asimetric al cunoașterii*, nu este însă competiția pentru piețe și resurse, ci confruntarea din spațiul conceptelor, teoriilor, metodelor, indicatorilor, parametrilor, adică din

spațiul cunoașterii fenomenelor și proceselor, al informației, asimilării cunoștințelor, noțiunilor, conceptelor, realizărilor și realităților din planul cunoașterii și folosirii acestora pentru devansarea concurenței, crearea faptului împlinit sau realizarea oportună a scopului propus.

2.2. Războiul prin cuvânt

John Arquila și David Rundfeldt, creatorii conceptului Network Centric Warfare, ies din nou la rampă, afirmând că, în viitorul război, nu va fi învingător cel care va avea cea mai puternică bombă, ci acela care va avea cel mai convingător discurs. În acest sens, americanii au inventat, în 1997, conceptul de *dominanță informațională*, pe care l-au definit ca o desfășurare într-un spațiu ce garantează utilizarea eficientă a mijloacelor de metacontrol, de prevenție, de preempțiune și de coerciție.

În acest spectru, se pare că va avea loc, în liniște, o confruntare între Statele Unite și Uniunea Europeană, a cărei putere economică crește din ce în ce mai mult. Totuși, se știe foarte bine că între UE și SUA există ceva mai mult decât un parteneriat strategic, există un concept comun, de civilizație occidentală relativ comună (cel puțin în ceea ce privește originea, filosofia și fizionomia), care, în afara unui sistem de valori comune, mai presupune și o dinamică echilibrată și controlată a intereselor.

Viața economică își are însă legile ei și realitățile ei specifice. Într-o lume în care se produce și se vinde, în care piața, tehnologia și resursele joacă rolul esențial, armonia înseamnă, de fapt, luptă, confruntare, chiar război.

Una dintre formele mărunte de confruntare dintre cele două superputeri economice o constituie, spre exemplu, agresiunea *fast-food*, a normelor pe care vor să le impună

anglo-saxonii în domeniul alimentar și realitățile agro-alimentare pe care le practică și le consolidează Uniunea Europeană. Pare o chestiune mărunță, nesemnificativă în raport cu marele consorțiu tehnologic și informațional occidental, dar să nu uităm că „buturuga mică răstoarnă carul mare”, otrava se păstrează în sticlețe, iar energia Universului este dată de atom. Bătălia europeană-americană în *fast-food* nu este o ceartă, peste gard, între vecine, ci una genetică, la izvorul vieții. Există o ofensivă europeană împotriva celor care încearcă modificarea genetică a organismelor. Dar și o reacție puternică a comercianților de produse fără consistență genetică. Cam târzie această ofensivă europeană, dacă ținem seama de marile distrugerii produse în vremea ofensivei capitalismului primitiv de sorginte europeană, definit de Nicolae Iorga ca *minți cu fumuri*, poluant și distrugător de izvoare, dar mai bine mai târziu decât niciodată.

Cercetătorii americani specializați în conflicte asimetrice sau în războaie cognitive au numeroase dificultăți în analizarea conținutului gherilei informaționale din spațiul economic. Dificultatea pleacă de la axioma potrivit căreia sistemul american este luat ca model. Tot ce se află în afara acestui model este foarte greu de înțeles pentru ei, întrucât nu au mijloacele și instrumentele de evaluare și analiză necesare. Un cercetător de la Societatea Monsanto, spre exemplu, va înțelege cu greu de ce un agricultor va boicota o sămânță concepută pentru a nu putea fi reutilizată. Această inovație (sămânță cu o singură întrebuintare) constituie pentru industria agrochimică americană o sursă de profit și de activități suplimentare, dar pentru anumiți agricultori ea este inacceptabilă. Iar cei europeni nici nu vor să audă de așa ceva. Războiul cognitiv dus de Monsanto constă în a folosi toate mijloacele psihologice posibile pentru a-i convinge pe consumatori să accepte aceste realități artificiale create de ei. Ei folosesc, pentru aceasta,

tehnicele *psyops* (operații psihologice) ale armatei americane ca mod de operare în *marketingul intelligence*. Ripostele sunt pe măsură. Dar sunt, în general, riposte de la cel slab la cel puternic. Ne referim, desigur, la ripostele agricultorilor americani, care nu înțeleg rațiunea *seminței cu o singură întrebuintare*, dar și la conflictul ce se dezvoltă tot mai mult între *civilizația de eprubetă*, a aerului condiționat și a produselor modificate genetic și *civilizația de selvă*, legată de ceea ce mai poate produce natura, de omul-culegător, de omul-agricultor, de omul care respiră aerul pădurii și trăiește la un loc cu animalele, nu prea departe de condiția lor naturală.

Într-o perspectivă geostrategică, UE nu se poate lipsi de o reflecție colectivă pe seama acestui tip de război cognitiv. Pentru că lanțul de bătălii din spațiul adevărilor economice și sociale, extins și în spațiul genetic, adică asupra controlului izvoarelor vieții, nu este o simplă înlănțuire de competiții care, de regulă, sunt benefice pentru civilizație, nu este o simplă competiție între mai marii sau mai micii producători, între mai marii sau mai micii comercianți, ci are atributele unui război, întrucât:

- pune în operă politici și decizii politice esențiale;
- aduce violența în spațiul cognitiv;
- angajează forțe imense;
- produce efecte dezastruoase în spațiul finalității cunoașterii;
- are desfășurări haotice;
- are implicații dramatice și imprevizibile.

Războiul din spațiul cunoașterii afectează, practic, tot ce există, întrucât, în tot ce există, stimulează conflictualitatea, confruntarea, violența. Creșterea violenței verbelor nu se manifestă neapărat prin strigăte și prin certuri. Violența verbelor poate fi deosebit de perversă, întrucât folosește

totdeauna stratageme inimaginabile. Verbele sunt chiar mai abile decât cei care le folosesc.

Experiența dobândită de militari se extinde în spațiul confruntărilor politice, economice, sociale și culturale. Verbul comunică, dar și excomunică, leagă, dar și rupe, construiește, dar și distruge. De la măreție la dezastru nu este decât un spațiu dintre două vocabule, acoperit uneori printr-o liniuță de unire.

În actualele condiții, strategiile ofensive s-au reînnoit și se reînnoiesc mereu. Important este ca entitățile să fie în măsură să gestioneze informația într-un mediu ostil. În viitoarele arhitecturi ale mediului geoeconomic, gestionarea informației în scop de subversiune economică devine una dintre priorități. Războiul se mută tot mai mult în spațiul cunoașterii, mai exact, în spațiul filozofic și economic al cunoașterii.

Statele Unite ale Americii pun mare preț pe acest tip de confruntare, pe acest tip de război. Se știe, spre exemplu, că americanii câștigă mai mult din exportul de cultură și de cunoaștere decât din comerțul cu arme. Întrucât știu mai bine ca oricine să respecte rolul cunoștinței, al cunoașterii, în configurația raporturilor internaționale în acest început de secol, ei acordă o atenție specială *securității informaționale*. Care se prezintă a fi, în esența ei, o *securitate a cunoașterii*. Deși cunoașterea n-ar trebuie securizată, întrucât se pare că nu are nevoie de așa ceva, imensul ei spațiu poate adăposti orice. În fond, arma nucleară s-a născut în spațiul cunoașterii, este un produs al cunoașterii. Și tot în spațiul cunoașterii, renaște și *arma cuvântului*, cea mai teribilă din arsenalul distrugător de civilizații.

Cuvântul este cea mai teribilă armă împotriva civilizației, pentru că el însuși este și arhitectul și constructorul ei. Este unul dintre motivele pentru care întreaga lume științifică americană a lucrat ani în șir pentru securizarea arhitecturii informaționale a țării.

O altă direcție importantă a acestor cercetări a constituit-o *perception management*⁴⁵ cu privire la valorificarea preponderenței diplomatice, economice, științifice și culturale. Acestea sunt *strategii indirecte* care se cer puse efectiv în operă prin mijloace informaționale, prin mijloace ale cunoașterii. Este vorba de *manipularea cunoașterii*, nu doar a informației.

2.3. Libertate... îndiguită

Întrebuințarea ofensivă a informației și, în consecință, a cunoașterii generează câteva întrebări importante: Care este gradul de libertate al competiției economice? Lipsa de moralitate nu pune oare în pericol filozofia instituției economice privind etica în afaceri? Impunerea modelului economic anglo-saxon nu creează instabilitate în spațiul concurențial? Care vor fi reacțiile? Ce rol va juca aici cunoașterea? Dar cuvântul?

Alain-Charles Martinet⁴⁶ vorbește de o „strategie cu scop pozitiv” (poziționare avantajoasă) și de o „strategie cu scop negativ” (poziționare dezavantajoasă pentru concurent). Aceste două tipuri de strategii sunt, într-un fel, răspunsuri la întrebările

⁴⁵ Didier Lucas și Alain Tiffreau, *Guerre économique et information: les stratégies de subversion*, Paris, Elipse, 2001, p. 204. „Acțiune consistentă de furnizare sau camuflare a unei informații selecționate și a unor indicii privind audiențele externe astfel încât să influențeze emoțiile, motivația, și raționamentele obiective. Pentru organisme de informații și decidenți de la toate nivelurile, aceste acțiuni constau în influențarea evaluărilor oficiale pentru a parveni, în final, la a configura, într-o dimensiune favorabilă pentru obiectivelor emitentului, comportamentele și acțiunile oficiale externe. De cele mai multe ori, *perception management* combină aportul informațiilor autentice cu operațiile de securitate, de disimulare, de intoxicare și cu operațiile psihologice.” (Citat reproduș după comunicarea sus-menționată)

⁴⁶ Alain-Charles Martinet, *Epistemologie et Science de Gestion*, Paris, Economica, 1999, p. 221.

de mai sus, dar și o modalitate de a analiza și înțelege războiul cunoașterii din spațiul economic.

Strategiile ofensive din spațiul războiului economic, al războiului cunoașterii, sunt numeroase. Cele mai frecvente sunt:

- acapararea;
- spolierea;
- impunerea;
- boicotul;
- regruparea ofensivă;
- lovitura financiară;
- îngrădirea;
- descurajarea.

Acapararea este veche de când lumea. Nicio civilizație nu a renunțat, sub nicio formă, la a acapara de la alte civilizații teritorii, valori și resurse. *Acapararea* pare un cuvânt ce nu se folosește nici în diplomatie, nici în strategie. Politicile și strategiile de acaparare folosesc, deopotrivă, arma cuvântului, dar și presiunea, influența, alianța și chiar parteneriatul. Acapararea a fost scopul principal al războaielor de cucerire colonială și tot ea reprezintă și esența războiului economic actual, dar nu numai a războiului economic, ci a oricărui alt tip de război. Conținutul acaparării este diversificat. Pot fi acaparate teritorii, dar și resurse, valori, inteligențe, conștiințe, convingeri, noțiuni, judecăți, concepte...

Acapararea are numeroase forme, plecând de la filosofia oceanelor, potrivit căreia *peștele cel mare îl înghite pe cel mic*, dar și de la adevărul că nu există, în niciun fel de ape, doar pești medii, care să se hrănească cu alge. Acapararea poate lua diferite forme, în funcție de situație, de epocă, de necesitatea îndulcirii acestui proces și acceptării unei realități care, în fond, definește lumea. Printre cele mai importante dintre formele

moderne de acaparare, substanțial ameliorate, dar mult mai dense și mai agresive, se situează și următoarele:

- globalizarea;
- extinderea;
- rețeaua;
- corporația;
- parteneriatul.

Aceste forme au, bineînțeles, și efecte benefice pentru toată lumea. Dar, cel puțin în prima fază, ele sunt mijloace de acaparare a unor teritorii, piețe și resurse. Există un război crâncen între marile corporații pentru acapararea spațiilor. Cele mai multe dintre aceste spații – care nu se rezumă la teritorii, ci cuprind inclusiv zone de influență, de cunoaștere și de dominanță informațională – devin din ce în ce mai mult *spații de interes economic vital*. Acestea nu se obțin decât prin complexe strategii de dezvoltare și de extindere.

Spolierea nu mai este un cuvânt la modă. Dar ea se derulează fără nicio restricție, pe seama țărilor sărace și uitate de Dumnezeu. Formele moderne de spoliere nu se rezumă la a acapara resurse naturale sau veniturile populațiilor. Ele, astăzi, vizează îndeosebi:

- capacitățile deosebite;
- inteligențele;
- persoanele capabile de performanțe;
- resursele strategice;
- valorile naționale.

Spolierea nu face parte din arsenalul declarat al ofensivei celor puternici împotriva celor slabi. Este intrinsecă acestei ofensive, face parte din regula jocului. Ea nu se mai face însă ca altădată, prin amenințări și presiuni, prin terorism și război armat, ci prin instituirea unui sistem de polarizare a inteligenței, prin crearea unor condiții deosebite pentru subiecții de performanță și îngrădirea la maxim a libertăților celorlalți, prin

deschiderea pentru toată lumea, desigur, în profitul celor puternici, a pieței materiei cenușii și creierelor de interes strategic.

Astăzi, se practică, deasemenea, un *sistem de impunere brutală*, prin forță, prin influență, și unul de *impunere elegantă*, prin complicate acorduri, tratate, documente elaborate de organizațiile și organisme internaționale etc.

Organizația Națiunilor Unite nu impune, ci construiește. Ea este o arhitectură de soluționare, nu de impunere. Și, totuși, Consiliul de Securitate, format, în principiu, din cele cinci mari puteri care au ieșit învingătoare din cel de Al Doilea Război Mondial, elaborează decizii care impun efectiv un anumit tip de comportament. Astfel de impuneri nu fac, în mod oficial, parte din arsenalul de politici și de strategii ale războiului, mai ales că războiul este clar definit în dreptul internațional, dar, într-un anumit fel – cel implicit – sunt acțiuni și chiar mari *operații de război cognitiv*, de o parte, fiind puterea democratică și de cealaltă parte, restul lumii, adică tot ce se opune acestei democrații.

Războiul împotriva terorismului ar putea fi considerat, din punct de vedere al concepției, rațiunii sale și suportului cognitiv, ca o componentă regularizatoare a unui mare război haotic, în care beligeranții se identifică cu greu, iar efectele îi privesc pe toți deopotrivă.

Blocada, boicotul, izolarea și îndiguirea pot fi considerate, fără îndoială, forme de gestionare a conflictualității generale, mai ales economice, modalități de soluționare, prin impunere, a crizelor și conflictelor, dar și forme de acțiune, de reacție și de răspuns la războiul asimetric, expresii concrete ale materializării războiului conceptelor, adică a războiului cunoașterii.

Regruparea ofensivă este specifică dinamicii războiului. Ea presupune reconsiderarea noțiunilor, conceptelor, teoriilor

și, pe această bază, a politicilor și strategiilor de confruntare și reasezare a lor într-un dispozitiv ofensiv logic, realist și credibil. În războiul de tip cognitiv, adică în bătăliile complicate din spațiul conflictualității cunoașterii, cu trimeri la modelarea războiului din spațiul virtual și din cel real, este foarte greu de realizat regrupări ofensive, dar este singura cale de a câștiga, întrucât orice război se câștigă prin acțiuni ofensive, chiar dacă ele nu sunt decât milioane de riposte ale apărării strategice. Dacă privim cu atenție evoluția conceptelor, teoriilor, doctrinelor, politicilor și strategiilor, vom observa că, de fapt, în spațiul conflictualității cunoașterii războiului, se dau cele mai crâncene bătălii, se obțin cele mai teribile victorii și se înregistrează cele mai amare înfrângeri.

Lovitura mediatică este strâns legată de grupările și regrupările ofensive. Ea este o formă a acțiunilor de luptă în cadrul războiului cognitiv și mai ales a războiului mediatic. Important nu este ce este, ci ce se spune și se demonstrează că este. Iar demonstrațiile mediatice sunt, deopotrivă, cele mai credibile demonstrații și cele mai abjecte manipulări. Uneori, cu greu pot fi deosebite unele de altele. S-ar putea spune chiar că media a adus, prin imagine, războiul în văzul lumii, ascunzându-l cum nu se poate mai bine prin cuvânt.

De câteva zeci de ani, scopul efectiv al războiului, al filosofiei și fizionomiei războiului îl reprezintă *descurajarea complexă* sau *descurajarea totală*. În condițiile de azi, o confruntare directă, între mari grupări de forțe, cu mijloace de distrugere în masă și arme de mare precizie, chiar dacă nu este imposibilă, pare foarte puțin probabilă.

Nimeni nu este nebun să înceapă un război împotriva cuiva care-l poate lovi preemptiv și nimicitor. Riscul este prea mare și nicio politică din lume – fie ea și una de tip totalitar și absurd – nu și-l poate asuma. Abia acum se dovedește viabil acel precept potrivit căruia mijloacele de luptă se vor dezvolta

în așa măsură încât războiul va deveni, practic, imposibil. Practic, nu teoretic. În șpăngi, nu în imagini și nici în cuvinte.

Imaginile și cuvintele pot face orice, pot fabrica orice fel de război, orice fel de informație și orice fel de strategie de descurajare.

Dintre toate strategiile de descurajare posibile – și sunt cu miile –, cea mai utilă, la ora actuală, este *strategia de descurajare prin informație, prin cunoaștere*.

Strategia de descurajare prin informație nu este numai ofensivă, ci și defensivă. Ca strategie defensivă (sau hibridă), ea reprezintă voința și capacitatea unei organizații de a nu fi nici supusă, nici neluată în seamă, nici vulnerabilă. În caz de agresiune asupra ei, ea recurge la tehnici subversive asupra concurentului agresor sau instigator.

Strategia de descurajare prin informație și cunoaștere poate fi concepută, în același timp, ca o strategie de ripostă din așteptare, ca o strategie de ripostă dinamică și ca o strategie de atac permanent, în toate condițiile și din toate pozițiile.

Într-un cadru ofensiv generalizat, întreprinderea nu trebuie să se mulțumească cu înțelegerea și anticiparea strategiilor concurente. Ea trebuie să fie gata de atac pentru a-și apăra patrimoniul informațional și interesele vitale.

Și în competiția economică, cea mai bună și cea mai eficientă formă de protecție și de apărare o reprezintă tot atacul. Iar în avanpostul acestor atacuri sunt trimise deobicei ... batalioanele financiare.

Gestionarea riscurilor strategice nu se reduce însă la aspectele financiare. Ea trebuie să fie extinsă la gestionarea informației, a cunoașterii. Amploarea procesului de gestionare a riscurilor strategice devine din ce în ce mai semnificativă în perioada de început a globalizării. În această perioadă, riscurile impuse se combină semnificativ cu cele aleatoare, asumarea lor devenind, pe de o parte, obligatorie, și, pe de altă parte,

inteligentă. Întreprinderile sunt obligate să admită conceptul de *risc informațional*, care capătă o arie din ce în ce mai largă. El are cel puțin două aspecte:

- accident informațional;
- criză determinată de o destabilizare produsă de un adversar.

Din această perspectivă trebuie văzută și problematica extrem de complexă a securității informaționale și, respectiv, a spațiului cognitiv. Chiar dacă pare paradoxală, întrucât cunoașterea înseamnă deschidere, adică asimilare și acomodare, securitatea spațiului cognitiv reprezintă un concept care se impune din ce în ce mai mult, întrucât asigură stabilitate și protecție unui domeniu care se prezintă a fi, prin excelență, fluid și deosebit de dinamic. De aici și conceptul *Cyber Security Task Force*, asimilat și lansat, ca proiect, în 2002, de către Comisia Europeană și pus în operă treptat, oarecum după model american, pe continentul nostru.

Desigur, măsurile de *protecție cognitivă* care se iau pe continent fac parte din strategiile moderne de siguranță și de protecție. Dar o adevărată securitate economică a continentului nu se poate realiza decât în dimensiune euroatlantică și, deopotrivă, eurasiatică, întrucât prima dimensiune oferă înalta tehnologie și tehnologia informației, iar cea de-a doua resursele energetice absolut necesare. Cel puțin în această etapă de reconstrucție a mediului strategic de securitate. În etapele viitoare, s-ar putea ca lucrurile să se schimbe radical, întrucât niciunul dintre elementele care compun acum acest mediu strategic de securitate nu este nici definitiv, nici complet, nici foarte mulțumit cu propria sa condiție. De aceea, s-ar putea ca fiecare actor implicat în reconstrucție mediului de securitate să adopte, previzibil sau nu, strategii ofensive de evoluție, de schimbare și de transformare.

Dacă războiul cunoașterii se duce îndeosebi în spațiul filosofic, politic, economic, cultural și informațional, ce rost mai au, atunci, armatele? Sunt ele doar un simplu suport pentru astfel de strategii epistemologice?

Greu de răspuns. Dar nu imposibil. Probabil că, în foarte scurt timp, războiul cunoașterii va pătrunde și în domeniul militar, conturând noi teatre de operații, deocamdată în ciberspațiu sau în infospațiu. Dar, în opinia noastră, războiul va rămâne încă pentru foarte multă vreme cu picioarele pe pământul fierbinte al oamenilor, jucând precum ursul pe vatra încinsă: de nevoie.

Noul tip de război – care, de fapt, este vechi de când lumea – va impune și militarilor un nou tip de reflecție strategică. Vom fi nevoiți să scoatem din rafturile prăfuite, deopotrivă, *Organon*-ul lui Aristotel, dar și o mulțime de alte cursuri și tratate, unele dintre ele foarte noi, altele abia în proces de elaborare, începând cu cele de matematică aplicată, de logică matematică și continuând cu cele de teoria informației și de epistemologie. Pentru a fi în măsură să folosim nu numai sistemele de arme de mare precizie, armele bazate pe laseri, pe amplificarea undelor și pe nanotehnologii, ci și cele mai teribile dintre armele lumii: *armele bazate pe cuvânt*.

Este o tragedie atunci când cuvântul, cel care l-a creat pe om, monada cunoașterii și a civilizației, devine o armă. Înseamnă că războiul a ajuns la esență. Adică s-a întors la esență. Iar acest lucru fie va aduce civilizația în sapă de lemn, fie o va reconstrui după alte criterii, mai viabile și mai performante decât cele de până acum. Cam acesta pare a fi mersul lucrurilor. Și nu mai este aproape nimic de făcut.

De aici nu se deduce că lumea ar trebui să stea cu mâinile în sân și să aștepte minuni. Abia din acest moment se va readeveri ceea ce spuneau sofiștii cândva, că omul este măsura tuturor lucrurilor...

2.4. Războiul între realitate, imagine și cuvânt

Epistola non erubescit. Odinioară, în antichitate, pentru a se amuza, oamenii au inventat arenele în care se înfruntau, pe viață și pe moarte, gladiatorii. Aceasta, prin părțile civilizației romane. Prin alte părți, lucrurile stăteau altfel, dar nu prea departe de realitățile europene. În acele vremuri timpurii, în unele triburi africane, spre exemplu, la lăsarea nopții, după ce se potolea dogoarea soarelui, se lăsa frigul și se aprindeau focurile, erau sacrificați oameni pentru plăcerea șefului de trib sau pentru satisfacerea unor simboluri. Iar dacă se întâmpla ca vreo căpetenie să treacă, accidental sau în mod natural, în lumea cea fără de întoarcere, erau trimiși cu acea căpetenie, câțiva dintre oamenii tribului... Moartea a făcut dintotdeauna parte din spectacolul vieții. Într-o formă sau alta. Iar războiul n-a fost decât unul dintre instrumentele ei. Dar nu totdeauna la fel. În Evul Mediu, spre exemplu, pentru a se evita bătăliile sângeroase și devastatoare dintre două armate, se înfruntau, pe viață și pe moarte, doar... reprezentanți ai acestora. Doi bărbați vânjoși, luptători de elită, din fiecare tabără câte unul, ieșeau în față și se luptau până ce unul dintre ei cădea răpus. La spectacol, asistau cele două armate, față în față. Și deveneau, în mod convenabil, învingătoare sau învinse fără să fi lansat măcar o săgeată sau o sulită. Era una dintre forme, cea mai la îndemână, cea mai cavalească. Mai erau și altele. De pildă, luarea de ostatici. Răpirea unui prinț sau a unei personalități și solicitarea unor substanțiale răscumpărări însemna mult mai mult decât distrugerea reciprocă a unor armate pe câmpul de luptă. Și costa mult mai puțin, mai ales în acea epocă în care, după dezastrul căderii Imperiului roman, civilizația europeană se reconstruia, bucătică cu bucătică, celulă cu celulă, pe feude, așa cum se reconstruiesc țesuturile organismului omenesc în urma unei grave arsuri.

2.4.1. Real, ireal și virtual

De-a lungul secolelor, nu s-a schimbat mare lucru în ceea ce privește spectacolul războiului, al morții și filosofia confruntării violente. Doar mijloacele au mai evoluat. Oamenii au rămas, în principiu, cam aceiași. Au mereu nevoie de spectacol. Fac din orice un spectacol. Chiar și din război. Mai nou, războiul, în direct, la televizor. Aceasta pare a fi cea mai recentă realizare a oamenilor în materie de conflictualitate. Evident, dacă excludem războiul din spațiul virtual (care pare a fi o componentă esențială a războiului viitorului), cel mai ciudat război este cel transmis, mai mult sau mai puțin în direct, la televizor.

Războiul nu este însă spectacol. Chiar dacă se spune că mentorii războiului modern propovăduiesc politica și strategia pierderilor zero, iar esența războiului o reprezintă impunerea voinței politice asupra adversarului, trebuie să subliniem totuși această translatare a imaginilor războiului de pe teatrul de operații pe ecranul televizorului și în paginile colorate ale ziarelor și revistelor.

Fum, explozii, morți, răniți, distrugeri, ruine... Prezentat pe ecranul televizorului și în paginile colorate ale revistelor, aceasta este, orice s-ar spune, spectacol. Spectacolul face însă parte doar din fața văzută superficial a războiului, mai ales dacă este vorba de războiul terorist sau de războiul împotriva terorismului. Această față este hidoasă, monstruoasă, criminală. Dar nu vine din spații necunoscute omului, nu este o creație extraterestră, ci este parte intrinsecă a realității oamenilor, este una dintre infinitele fețe și fațete ale ființei umane. Fațeta războinică a lumii nu este o mască. Războiul face parte din viața oamenilor.

De când se nasc până când mor, oamenii intră în competiție unii cu alții, se întrec, se luptă. Și chiar dacă

războiul nu este o simplă competiție, benefică pentru mersul înainte, el nu poate fi scos din sfera competiției umane, este o expresie violentă, sângeroasă și de foarte mare amploare a acestei caracteristici esențiale a societății omenești. Este, așa cum sublinia Raymond Aron, o fațetă ce vrea să creeze un impact psihologic superior celui militar. Iar acest efect nu se poate realiza decât în două modalități: a) văzând și b) aflând.

Prima modalitate – *vizualizarea* – poate fi directă sau indirectă. Directă, înseamnă să te afli acolo, la locul confruntării armate, al atacului sau apărării, al bombardării sau deschiderii focului împotriva mijloacelor aeriene, al exploziei mașinii-capcană, al actului sinucigaș etc. Dar foarte puțini dintre martori sunt chiar pe fază.

Războiul este o înfruntare complexă, cu desfășurări pe sute de planuri, iar camera de luat vederi, aparatul de fotografiat sau reporterul aflat acolo n-au cum să treacă dincolo de zidul imaginii și al cuvintelor spuse de purtătorii de cuvânt, de lucrătorii de la relații publice, de oficiali, de militari și chiar de martori oculari. În război, omul este aproape orb. Nu vede mai nimic dincolo de ceea ce poate el să înțeleagă, sub imperiul fricii și al spiritului de conservare. Atacul armat poate fi foarte scurt, precum cel terorist, de ordinul orelor, minutelor sau chiar al secundelor, și, mai ales, surprinzător.

Oamenii obișnuiți – inclusiv cameramanii și reporterii, pentru că și ei fac parte din rândul acestor oameni – nu pot fi prezenți peste tot, iar acolo unde sunt fie nu-i atenționează nimeni dinainte să privească în zona în care se vor produce confruntări violente sau atacurile teroriste (deși, uneori, se produce, într-o formă sau alta, și o astfel de atenționare, însă în mod implicit), ci pur și simplu asistă la evenimentul post-eveniment sau sunt victime ale acestuia. Ei întorc capul în direcția atacului sau a exploziei, de regulă, după ce acestea s-au produs și nu reușesc să vadă mare lucru. Oricum, ceea ce văd

suportă efectul de panică al celorlalți, iar percepția este deformată, amplificată și complicată prea mult. Cea de-a doua modalitate – *aflarea* – amplifică, de regulă, evenimentul, despică firul în patru, dezvoltă raționamente, emite supoziții etc.

Omul obișnuit poate afla de un război, de o confruntare armată sau de un act violent sau de un atac terorist etc. pe o mulțime de căi, mai mult sau mai puțin directe, mai mult sau mai puțin indirecte. Știrea – sub orice formă ar fi ea: imagine, vorbă ascultată la radio sau cuvânt scris –, se etajează, se complică, se multiplică, intră rapid într-un proces de evoluție în lanț, se dezvoltă haotic în bifurcații, sau doar aparent haotic, suportă efectul de biliard și, deopotrivă, efectul de labirint. Dar, totdeauna, și prima și cea de-a doua modalitate – prezența la fața locului și aflarea – sunt post-factum și ies rapid din cel de al treilea efect, cel remanent, construindu-și o nouă realitate. Cei care fac montajul imaginilor au mult de lucru și pot să-și pună în valoare toate calitățile și vocațiile lor selective, creative, productive și reproductive, iar cei care scriu nu uită că... *epistola non erubescit*.

Cei de la montaj caută unghiurile, detaliile, explorează și exploatează toți pixelii – mai pot adăuga și ei câte ceva, pentru că și pixelii aceștia, ca și hârtia, suportă aproape orice, că doar „tehnica” le permite... Cât despre scris... Doar se știe foarte bine că el, cuvântul l-a creat pe om, iar omul recunoscător nu uită ce miracol pot face cuvintele, atunci când vor oamenii...

Imaginile din 1991, cu soldații irakieni învinși, umiliți, care sărutau mâna învingătorilor lor americani este edificatoare, revoltătoare și cutremurătoare, dar ea se află într-un profund contrast cu rapoartele comandanților americani despre comportamentul în luptă, spre exemplu, al Diviziei Tawalkana, una din diviziile blindate de elită ale armatei irakiene, care a pierit în întregime pe câmpul de luptă, împreună cu

comandantul ei, luptând cu eroism și bravură, în condiții foarte grele de inferioritate tehnologică... Desigur, și acest lucru tot din ceea ce s-a scris s-a aflat... Deasemenea, imaginea cu cele două avioane care au lovit simbolurile Americii și ale lumii civilizației tehnologice, informaționale și financiare au fost transmise și retransmise de mii de ori, revistele au reprodus toate detaliile posibile și imposibile.

Omenirea a fost, pentru câteva clipe, uimită nu doar în fața dezastrului – destul de puțini au realizat proporția acestuia, mai ales cei care nu au fost niciodată acolo, în sau pe cele două turnuri (unul dintre ele, cel fără antenă, se vizita zilnic, avea lunete pe platformă, mici magazine de suveniruri, urcau acolo, pe Everestul civilizației tehnologice și arhitecturale, sute și sute de oameni din toate colțurile lumii) –, ci mai ales în fața... ideii.

Oamenii au exclamat și s-au interogat cu perplexitate: Ce găselniță formidabilă!? Ce minți diabolice?! Ce lume îngrozitoare?! Cum de le-o fi trecut prin cap așa ceva?! Și cum or fi dirijat ei acele uriașe avioane, chiar ale liniilor aeriene americane, cele mai bine păzite și cele mai bine securizate din lume, direct în acele turnuri dintr-un oraș cu sute de zgârie-nori?!?

Imaginația a început să lucreze mai mult sau mai puțin febril. Această acțiune teroristă echivala, într-un fel, cu ceea ce, în știință, s-a numit descoperirea celulei sau a bombei atomice. Era o nouă epocă în conflictualitatea lumii, în războiul ei permanent, în terorism. Dar și un fel de ou al lui Columb. Simplitatea acțiunii, obiectivul limpede, la mintea cocoșului, mijloacele oarecum la îndemână, modalitatea precisă și inteligentă de acțiune – deturneză niște avioane uriașe chiar ale liniilor aeriene americane, pline ochi cu kerosen, le îndreptăm spre simbolurile lor și le faci praf – sunt uimitoare. N-a costat aproape nimic... Pentru că, la urma urmei, ce reprezintă viața

câtorva teroriști în comparație cu „măreția” unei astfel de opere teroriste a cărei finalitate este să umilească umilitorul?

Imaginea celor două turnuri distruse pare un fel de revanșă față de imaginea cu soldații irakieni învinși care sărutau mâna învingătorilor...

Așadar, la 11 septembrie 2001, lumea a ieșit rapid din înspăimântarea unor imagini incredibile și a plonjat în uimirea de dincoace de imagini, în uimirea judecăților și propozițiilor asertorice, problematice și chiar apodictice, dar și a celor din sfera sinistră a învălmășelii de raționamente inductive și deductive. Efectul unor asemenea perfecțiuni nu putea fi decât îndoiala: oare, chiar așa o fi fost?!

Iar efectul cognitiv al războiului, dincolo de îndoială, este acela că labirinturile confruntărilor pe care le conține acest fenomen, care determină conflagrația sau care urmează acesteia, sunt greu de identificat, înțeles și influențat. Totdeauna cel care are inițiativa în spațiul informației și în cel al cunoașterii va fi convins că va avea, aproape fără excepții, câștig de cauză. Această convingere poate fi, uneori, contrazisă serios de realitate.

Toată această imensă vânzoleală de raționamente de tot felul cu privire la evenimentele de la 11 septembrie 2001 s-a revărsat peste lume ca o maree neagră și unsuroasă ce a maculat totul. Media a jubilat. Nici războiul din Golf, nici asasinarea președinților americani, nici criza rachetelor din Marea Caraibilor, nici prăbușirea comunismului, nici revoluția de la București, din 1989, după știința noastră, transmisă în direct, de parcă ar fi fost într-un poligon de tragere, nici filmarea uraganelor și cicloanelor care au măturat de atâtea ori coastele Americii, nici erupția vulcanilor sau alte evenimente tragice de mare anvergură nu puteau avea impactul mediatic pe care l-au avut atacurile teroriste de la 11 septembrie. Se crease un uriaș fapt împlinit. Era data de la care planeta a intrat, potrivit

declarațiilor președintelui George W. Bush, într-o nouă fază, într-un nou tip de război: *războiul terorist* și, respectiv, *războiul împotriva terorismului*.

Nu toată lumea a răspuns însă rapid, favorabil, direct și necondiționat afirmațiilor președintelui american. Dreptul internațional n-a definit încă terorismul ca *război terorist*, iar armatele, deși au trecut la îndeplinirea unor misiuni *antiteroriste*, adică de protecție și de apărare împotriva atacurilor teroriste, și *contrateroriste*, adică de atacare și distrugere a bazelor, structurilor și infrastructurilor de tip terorist, nu și-au schimbat radical structurile și funcțiunile, n-au devenit armate ale războiului împotriva terorismului, ci au rămas așa cum au fost ele de mii de ani, forțe militare, de regulă, bine înarmate, gata în orice moment să răspundă prompt unei decizii politice prin mijloace militare, să ducă adică acel război pe care-l fac și-l desfac, de câteva mii de ani încoace, politicile și politicienii acestei lumi măcinată de fel de fel de realități și interese conflictuale.

2.4.2. Un cerc vicios

Totuși, realitatea este de o mie de ori mai complicată decât imaginile sau spusele despre ea. Universul războiului, mai exact, cel al cunoașterii războiului, sub toate formele sale, și universul media, sub toate înfățișările sale, fac totdeauna casă bună. E drept, nu-și plâng unul pe umărul celuilalt, dar nici nu se urăsc de moarte. Fiecare are nevoie de celălalt, deși fiecare îl neagă și îl acuză, cum poate mai vehement, pe celălalt. Totuși, de când e lumea, o criză, un război, un act terorist, o încăierare între găștile de cartier sau clanurile de țigani, filmate și transmise în direct sau descrise cu talent de un condeier remarcabil, sau comentate inteligent de un maestru al cuvintelor spuse prin microfon, reprezintă o lovitură de presă ce poate

sparge toate audiențele și mări spectaculos tirajele. Chiar dacă reporterii se vor indigna peste măsură (sau cu o anumită măsură, ca să nu devină ridicoli) în comentariile lor și vor condamna vehement crizele, războaiele, terorismul și bătăliile de orice fel care duc la pierderi de vieți omenești și la distrugeri materiale, această interdependență violență-media nu dispare și nici măcar nu devine mai mică. Ea rămâne constantă, semnificativă și reală. Media este legată de spectacolul sau de evenimentul de tip violent, fie el război, criză, dezastru natural, terorism sau scandal de orice fel, așa cum lupul este legat de oaie și pisica de șoarece.

Războinicii (autorii războaielor, nu militarii⁴⁷) și teroriștii consideră media ca armă deosebit de eficientă. Ei folosesc aceste arme atât în mod direct, cât și indirect. Toate structurile armate și cei care creează și dirijează aceste structuri, precum și teroriștii, realizează sit-uri pe Internet, formulează concepte, politici și strategii de securitate, dar și argumente ale unor posibile acțiuni prin forță, proliferează amenințări de tot felul prin mijloacele de comunicare în masă existente sau pe care le realizează ei înșiși. De asemenea, ei profită de interesul mediei pentru fapte de senzație și, într-o formă sau alta, îi pun la dispoziție astfel de fapte.

Războiul, criza, gherila și terorismul sunt creatoare de situații-limită, de situații surprinzătoare, care aduc atât de mult-dorita senzație de care are nevoie presa. Postul de televiziune Al-Jazeera, spre exemplu, a difuzat nu numai imagini din timpul războiului din Irak, ci și avertismente date de Ossama

⁴⁷ Primii care se opun războiului sunt... militarii. Pentru că ei cunosc foarte bine consecințele războiului. Războiul nu este făcut de militari. Ei doar îi suportă în modul cel mai direct efectele. De aceea, nu militarii trebuie făcuți responsabili pentru războaiele lumii, ci politicienii, cei care le concep și le declară, cei care consideră că, prin război, pot realiza obiectivele, deobicei, agresive, în dauna altora, pe care și le propun.

ben Laden, precum și alte informații care veneau pe căi mai mult sau mai puțin întortocheate, dar directe, și de la organizații și rețele teroriste.

O mare parte dintre organizațiile și rețelele islamiste, spre exemplu, își au media lor. Ideile islamismului – ca extremism politic, mai exact, ca fundamentalism politic pe suportul unui extremism religios – sunt propagate nu atât în moschei (aici sunt propagate, poate, cel mai puțin!), cât mai ales în media. Aproape fiecare organizație extremistă își editează publicații, își finanțează posturi de radio și televiziune, intră, cu alte cuvinte, în circuitul universal al informației și în războiul mediatic.

În același timp, războiul, inclusiv cel terorist, mai ales cel terorist, folosește media și în mod indirect. În acest sens, nu există televiziuni și publicații americane care să nu fi relatat despre atacurile teroriste de la 11 septembrie, despre gherila din Irak, despre atacurile teroriste asupra unora dintre ambasadele americane etc. Acestea sunt informații de folos pentru cetățeanul american sau de oriunde ar fi el, dar și pentru terorist, întrucât media îi recunoaște existența și o spune în fața americanilor și a lumii întregi. Media recunoaște și cultivă conflictualitatea, criza, războiul, terorismul, actul terorist și imposibilitatea de a eradica aceste fenomene și de a realiza o protecție eficientă împotriva lor.

În această harababură generată de mozaicul războaielor, conflictelor armate, crizelor, gherilelor și atacurilor teroriste, presa nu poate rămâne însă totdeauna și în totalitatea ei obiectivă. Ea relatează, dar și comentează, avertizează, meditează. Chiar dacă poți sau nu poți fi de acord cu aceasta, presa devine, într-o formă sau alta, o armă în ambele tabere.

Desigur, războiul, conflictul armat și terorismul reprezintă doar un palier de evenimente despre care relatează presa. Ea nu poate fi redusă la dependența de spectacolul războinic sau

terorist, dar nici nu se poate situa în afara informațiilor care vin din acest cadru de confruntare. Reporterii și cameramanii sunt prezenți în zonele de conflict, obțin acreditări pentru a-și risca viața și a transmite în direct războiul, criza, dezastrul natural, actul terorist, conflictul.

Media relatează în fiecare zi despre războiul de gherilă din Irak și despre cel din Afganistan, despre atentate și acte teroriste, dar acestea nu sunt singulare, ci fac parte din mulțimea imensă de fapte și de evenimente. Ele sunt relatate cu prioritate, întrucât sunt de mare interes.

Media relatează tot ce este spectaculos în teatrele de operații, în războaie și conflicte armate, precum și cam tot ce se face pentru combaterea terorismului. Cele 12 puncte ale Rezoluției 1566 din 8 octombrie 2004, spre exemplu, condamnă cu cea mai mare energie orice acte de terorism, cheamă toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adopte, prin consens, proiectul *Convenției generale asupra terorismului internațional* și proiectul *Convenției internaționale pentru combaterea actelor terorismului nuclear*, în virtutea obligațiilor ce le revin prin dreptul internațional, amintind că nu există nicio circumstanță care să justifice adăpostirea sau finanțarea actelor de terorism. Se cere, deasemenea, organizațiilor internaționale, regionale și subregionale să conlucreze pentru combaterea acestui flagel, consolidând cooperarea cu ONU și îndeosebi cu *Comitetul împotriva terorismului*. Rezoluția fixează o mulțime de sarcini pentru acest comitet, îndeosebi în ceea ce privește concertarea eforturilor tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale în aplicarea rezoluției 1373 din 2001 referitoare la tăierea căilor de finanțare a terorismului. Toate acestea, dacă avem în vedere declarația președintelui american George Bush că s-a declanșat un război împotriva terorismului, fac parte din mijloacele adiacente arsenalului acestui război, chiar dacă nu

există încă „oficializat” și legalizat un astfel de război. Combaterea terorismului are o sferă mult mai largă decât cea pe care o presupune un război propriu-zis. Războiul este însă măsura extremă, ultima dintre acțiuni, cea mai gravă, cea mai costisitoare și cea mai riscantă.

Pentru punerea în aplicare a rezoluțiilor ONU cu privire la combaterea terorismului, s-a hotărât crearea unor grupuri de lucru, compuse din membrii Consiliului, care să examineze modul în care se îndeplinesc măsurile luate împotriva rețelei Al-Qaeda și altor organizații și rețele teroriste.

De problematica terorismului se preocupă și țările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. Pe 24 ianuarie 2005, la Moscova, a fost adoptat un plan de acțiune și de luptă împotriva terorismului pentru anul 2005, dar și pentru anii următori. Acest plan a fost publicat. El este o continuare a unei cooperări de câțiva ani în acest domeniu între țările care alcătuiesc CSI.

În cadrul operației preventive „Typon“, spre exemplu, a fost arestat unul dintre liderii organizației extremiste internaționale Hizb-ut-Tahrir, împotriva căruia fusese emis un mandat de arestare de către organele judiciare din Uzbekistan. În 2004, Ministerul de Interne al Rusiei căuta peste o sută de teroriști care acționau în Caucazul de Nord.

Au fost declanșate, în cadrul CSI, operațiile „Nomazii“, „Căutarea“ și „Lanțul“, operații care se desfășoară cu regularitate la frontierele Rusiei, Ucrainei și Republicii Belarus.

Rusia dispune de un *Fond Federal Integrat de Informații*, care conține date privind terorismul și criminalitatea, la care au acces și alte țări din CSI. Numai banca de date a unui singur birou dispune de peste 2.500 de dosare asupra persoanelor, grupurilor și organizațiilor care desfășoară activități teroriste. Acest plan, în virtutea experienței anterioare, are ca prioritate cooperarea dintre statele CSI în distrugerea filierelor de

finanțare a teroriștilor. Operațiile speciale desfășurate de Rusia împreună cu Kazahstanul au dus la distrugerea unui grup criminal din Daghestan care alimenta cu fonduri rețelele teroriste din Caucazul de Nord pentru a-și procura armamentul și munițiile necesare.

Acțiuni de acest fel se desfășoară în toată lumea. Unele dintre acestea fac parte dintr-un complex de acțiuni pentru combaterea terorismului prin toate mijloacele, altele pun în operă măsuri luate pe plan național de fiecare stat în parte, întrucât în majoritatea statelor lumii au fost create sau desemnate instituții speciale care se ocupă de această problemă.

În aceste acțiuni un rol cu totul special revine mediei, chiar dacă problema distrugerii rețelilor și organizațiilor teroriste, a combaterii, prin mijloace violente, a terorismului, nu este compatibilă cu domeniul informării publice, ci reclamă o anumită confidențialitate, întrucât, în astfel de acțiuni, contează foarte mult realizarea surprinderii. E drept și informația – ca dezinformare sau manipulare – poate contribui la realizarea surprinderii, dacă este folosită în acest sens și cu prudență.

Dar, într-un anumit sens, și media poate contribui – și încă într-un mod foarte substanțial – la realizarea surprinderii tactice sau chiar strategice în acțiunile și operațiile de combatere a terorismului.

După aprecierile experților organelor judiciare ruse, o mare parte din resursele financiare destinate finanțării organizațiilor teroriste sunt asigurate de activitatea grupurilor criminale etnice, iar cea mai mare parte a veniturilor criminale provine din traficul de stupefiante.

Rusia este foarte interesată de o bună cooperare cu țările CSI în acest domeniu, întrucât unele dintre grupurile teroriste care acționează în această țară se infiltrează folosindu-se de grupurile de refugiați și de cele de muncitori sezonieri.

Măsurile luate de Serviciul federal rus al migrațiilor au permis arestarea a numeroși criminali împotriva cărora fuseseră emise mandate de arestare.

China a declarat, la rândul ei, că susține, ca și în trecut, lupta împotriva terorismului de orice fel, întrucât ea însăși se consideră a fi victimă a terorismului. Ea acționează, după declarațiile publicate ale oficialităților de la Beijing, împreună cu comunitatea internațională, împotriva rețelelor și organizațiilor teroriste.

China are însă o atitudine specială și în ceea ce privește războiul. Urmând filosofia înțeleaptă a lui Sun Tzî, doctrina chineză consideră că problemele zonale, regionale și internaționale se rezolvă prin dialog politic, prin acțiuni politice și diplomatice, evitându-se războiul și conflictul armat. Războiul rămâne ultima dintre soluții, cea mai costisitoare, cea mai riscantă și cea mai proastă.

La 1 ianuarie 2005, în Germania, a intrat în vigoare o nouă lege asupra imigrării, care are în vedere realitățile concrete privind existența pe teritoriul german a unor posibile puncte sau filiere ale unor rețele teroriste. Pe baza acestei legi, landurile pregătesc, așa cum afirmă săptămânalul „Der Spiegel“, expulzarea a sute de islamiști, considerați periculoși. În Germania, numărul islamiștilor predispuși la acte violente este de câteva sute. De acest lucru se ocupă Curtea Federală Administrativă.

Este, de asemenea, facilitată, prin noua lege, expulzarea conducătorilor organizațiilor interzise, a simpatizanților terorismului și a „predicatorilor de ură“.

Toate aceste măsuri și foarte multe altele, chiar dacă se iau, uneori, cu ușile închise, nu pot scăpa mediei. Media face ca războiul, în general, dar mai ales războiul terorist și războiul împotriva terorismului să se ducă în văzul lumii. Acest lucru nu este totdeauna avantajos nici pentru beligeranți, nici pentru

combaterea terorismului. Dar aceasta-i realitatea zilelor noastre și ea nu poate fi eludată. Acesta-i prețul civilizației în care trăim și el trebuie plătit la termen. Totul, dar absolut totul, trebuie să se desfășoare în văzul lumii.

Or, fără media, acest obiectiv important al viețuirii și supraviețuirii civilizației pe pământul oamenilor nu este și nu poate fi posibil.

2.4.3. Între imagine și realitate

Ben Laden pare, în imaginile care se transmit adesea, un bătrân obosit, frustrat, hărțuit de viața pe care a dus-o și de numeroasele bătălii, hărțuiri și capcane ale războiului pe care el însuși se crede că l-ar fi declanșat. Și totuși, el, eroul terorist, cel mai mare terorist din toate timpurile, nu se mulțumește cu gloria distrugerii celor mai teribile simboluri ale lumii economico-financiare și militare ultramoderne, ale civilizației democratice, ale civilizației electronului, pieței libere, ci continuă să amenințe. Amenință Statele Unite cu acțiuni teroriste de tip kamikadze, cam în genul în care un boxer îl amenință pe altul înainte de a intra în ring. Unii dintre ei, în ring, se privesc cu intensitate, contând pe acel factor psihologic ce se numește intimidare.

Atribuindu-i atentatele teroriste asupra celor două turnuri din New York, asupra Pentagonului și chiar asupra Casei Albe (atentat dejucat), din 11 septembrie 2001, americanii au făcut din Ossama Ben Laden un erou, cel puțin pentru o mare parte din populația lumii arabe care se simte frustrată, amenințată și chiar agresată. Cât realism și câtă construcție fictivă este în această imagine a lui Ben Laden nu vom afla, poate, niciodată. Dar nu încapă nicio îndoială că, pe lângă cumplitul atac terorist de la 11 septembrie 2001, avem de-a face cu un război mediatic de mare amploare.

De o parte, se află Statele Unite și țările care participă la coaliția antiteroristă, dar și alte țări, iar de cealaltă parte, un bătrân pricăjit, ridicat de George Bush la respectabilul rang de inamic numărul 1 al Statelor Unite, adică al celei mai mari puteri politice, economice și militare din istoria lumii.

Probabil că în multe locuri de pe planetă Ben Laden este deja un mit. Pe de o parte, prin „originalitatea” și simplitatea atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, un fel de *ou al lui Columb* în materie de terorism, o găselniță teribilă, demnă de absurdul acestei lumi conflictuale de la un capăt la altul, și, pe de altă parte, prin mobilizarea unor forțe și resurse imense împotriva unui singur om, creator, gestionar și manager al unei rețele fantomatice formidabile, din care nu s-a descoperit mai nimic.

Atacuri teroriste există de când lumea și vor exista, probabil, cât va ține lumea. Nu toată lumea înțelege însă același lucru prin atacuri teroriste, nici prin terorism.

După unele date, în Israel, au avut loc, în ultimii trei ani, peste 19.000 de atentate teroriste, soldate cu aproape o mie de morți și câteva mii de răniți. Israelul este, de fapt, un teatru de război, în care se desfășoară acțiuni asimetrice. Palestinienii și alte forțe care îi sprijină acționează prin forme și procedee considerate teroriste – îndeosebi, atentate cu bombă și atacuri sinucigașe, în plină stradă și în locuri publice, asupra populației (pentru că de forțele armate israeliene nu se pot apropia) –, în timp ce israelienii acționează prin mijloace militare de mare precizie asupra grupărilor palestinienilor și ale Hezbollah, dar și prin servicii secrete și numeroase alte forțe și mijloace. Au loc, desigur și confruntări între armata israeliană – una dintre cele mai bine înzestrate armate din lume – și formațiile militare Hezbollah sau alte formații care se pot opune cât de cât acestei forțe.

Interesant este că, împotriva Tsahal-ului nu se poate acționa asimetric. Nimeni nu se poate apropia de această armată. Unitățile sunt foarte bine securizate, iar mijloacele cu care sunt dotate permit ca armata să nu fie angrenată în mod direct în gherila de hărțuire. Unitățile Tsahal-ului nu sunt supuse atacurilor teroriste.

Teroriștii nu se pot apropia de aceste unități. Și totuși, în Israel se desfășoară, practic, un război de uzură, foarte sofisticat, greu de înțeles și de gestionat.

Conflictul poate fi privit însă și dintr-o altă perspectivă, care depășește problema strict palestiniană. Există un război pe viață și pe moarte între Israel și statele arabe care nu recunosc și nu vor să recunoască sub nicio formă statul evreu. De fapt, nu este vorba doar de anumite state arabe, ci de un spirit antiisraelian creat și alimentat aici, în întregul Orient Apropiat și chiar în întregul Orient Mijlociu. O asemenea atitudine constituie, de fapt, o amenințare pentru statul israelian, iar acesta își ia măsurile în consecință, fiind foarte puternic sprijinit din afară. Pentru a face față unei posibile agresiuni care ar putea deveni de proporții, Israelul s-a înarmat până în dinți, inclusiv cu arma nucleară și cu sisteme de arme de mare precizie, a acționat de câteva ori în forță asupra inamicilor săi, câștigând de fiecare dată războiul, creând mitul invincibilității armatei israeliene și cultivând teamă în rândul vecinilor și altor posibili inamici, dar stimulând, implicit, și spiritul revanșard în lumea arabă ostilă.

Acțiunea disuasivă foarte puternică a Israelului, sprijinită masiv de Statele Unite ale Americii, nu poate rămâne fără replică. De aceea, problema palestiniană poate fi înțeleasă și ca un fel de „cap de pod” arab într-o incintă israeliană puternic fortificată, intangibilă altfel.

S-ar putea foarte bine ca palestinienii și formațiunile Hezbollah să fie înțelese și tratate, de către inamicii Israelului,

și ca un fel de *detașament înaintat* al acelei forțe arabe care nu recunoaște și nu acceptă statul Israel. Iar Israelul încearcă, prin toate mijloacele, să lovească puternic orice element care ar putea deveni nucleu sau centru de generare și regenerare a acestei forțe. Deocamdată, Israelul este în mare avantaj tehnologic, financiar și are sprijinul substanțial al Statelor Unite.

Sprijinul american nu trebuie însă înțeles ca o coalizare a Statelor Unite cu Israelul împotriva lumii arabe și a restului lumii. Statele Unite nu vor sub nicio formă să ofenseze lumea arabă, chiar dacă războiul din Irak, atitudinea față de Iran și sprijinirea efectivă, prin toate mijloacele – tehnologice, informaționale, economice și mai ales financiare – a statului Israel lasă să se înțeleagă contrariul. Sprijinul foarte substanțial acordat de americani statului israelian nu poate fi privit și tratat în mod simplist. El are cauze și explicații numeroase, printre care se află, fără îndoială, și următoarele:

- în SUA se află o foarte puternică și foarte bogată comunitate evreiască, îndeosebi în lumea politică, economică și în cea financiară, întreținută cu multă grijă de evreii de pretutindeni, întrucât reprezintă un nucleu de generare și regenerare a puterii evreiești chiar în miezul celei mai mari puteri politice, economice și financiare din lume;

- Statele Unite sunt interesate să mențină – cel puțin în această etapă extrem de conflictuală – un echilibru, chiar bazat pe forță, în Orientul Apropiat și în întregul spațiu al Orientului Mijlociu și al zonei de confluență eurasiatică, în primul rând, din temeinice rațiuni de securitate;

- Turcia și Israelul au reprezentat, în timpul Războiului Rece, doi piloni strategici importanți în politica americană de îndiguire a spațiului comunist și, în același timp, de securizare a rutelor viitoare ale transportului petrolier, dar și de gestionare a confluenței (sau faliei) geopolitice și geostrategice eurasiatice;

➤ Israelul sprijină indirect Statele Unite în gestionarea zonei, prin controlul strategic al unui perimetru conflictual și împiedicarea extinderii lui sau a amplificării situației existente în zonele de interes strategic pentru americani.

Cu toate acestea, în Israel nu există baze militare americane – nici nu este nevoie de ele, întrucât ale israelienilor sunt foarte performante – iar Israelul nu acționează în coaliție cu SUA în zona Iranului. Totuși, la 7 iunie 1981, 8 avioane israeliene F-16 și 6 F-15, cu 16 bombe de o tonă, au bombardat și au distrus reactorul nuclear irakian, de proveniență franceză, în construcție, de la Osirak. Israelienii fac tot ce este posibil ca niciuna dintre țările vecine să nu obțină, pe nicio cale, arma nucleară. În momentul de față, atenția lor este concentrată asupra Iranului. Probabil că există deja planuri de lovire a reactoarelor iraniene în construcție. Acțiunea israelienilor a fost finalizată în războiul din 1991, prin mai multe raiduri masive efectuate cu avioane F-117 și F-11, care au distrus complet acest complex, unul dintre cele mai fortificate locuri din Irak.

Israelul a atacat, fără mandat ONU, la 5 iunie 1967, prin surprindere, Egiptul. În urma unui război de șase zile, a ocupat peninsula Sinai, înălțimile Golan, Cisiordania, Gaza și Ierusalimul de Est. Dar și Egiptul a atacat, tot fără mandat ONU, în 1973, forțele israeliene din Peninsula Sinai. Deși aviația israeliană a fost, practic, obligată să nu acționeze datorită sistemelor antiaeriene foarte puternice de care dispuneau egiptenii, iar atacul egiptean cu două armate – Armatele 2 și 3 – a înaintat, după forțarea ingenioasă și reușită a Canalului de Suez, copleșitor în Peninsulă, evreii au infiltrat, printre cele două armate egiptene, peste lacul Amar, un batalion, apoi o brigadă și, în final o grupare de forțe care a tăiat căile de aprovizionare ale uneia dintre armate, chiar pe teritoriul egiptean, în dreptul kilometrului 101, astfel încât, la

oprirea războiului (prin intervenția energetică a comunității internaționale), să fie în avantaj.

Evreii au câștigat toate războaiele din zonă. În vara anului 2006, au atacat formațiile Hezbollah din sudul Libanului – practic, au atacat Libanul –, au bombardat sudul Beirutului și alte localități, provocând peste 1400 de morți, din care peste 1200 erau libanezi, iar 150 israelieni, un milion de refugiați libanezi și 500.000 israelieni, dar formațiunile Hezbollah au ripostat cu instalații de proiectile reactive, lovind unele localități de pe teritoriul Israelului. Era o mare realizare, întrucât se considera că teritoriul israelian este invulnerabil la atacuri cu aviația sau cu rachetele și chiar la atacuri terestre. Nu se mai întâmplase acest lucru din timpul războiului din 1991, când Saddam Hussein lovise teritoriul israelian cu două rachete Scud. Dar, după o astfel de experiență, evreii se dotaseră cu suficiente rachete Patriot, modernizându-și, în același timp, și sistemele lor, cât și sistemele proprii, Arrow, considerate ca fiind foarte eficiente. Pierderile financiare directe ale Libanului se ridică, după estimările făcute de autoritățile acestei țări, la 2,8 miliarde dolari, iar cele ce țin de producție, la 2,2 miliarde dolari. Se pare că scopurile și obiectivele războiului de 34 de zile, din iulie-august 2006, au fost însă mult mai complexe decât atacarea milițiilor Hezbollah. După unele date, acesta a fost, deopotrivă, un război al apei, un război menit să provoace o mișcare masivă a populațiilor din sudul Libanului spre nordul țării, pentru a putea fi amplasați aici 500.000 de refugiați palestinieni, un război de dezbinare a populațiilor din susul țării, de distrugere a industriei libaneze și a turismului excepțional din această perlă a Orientului Apropiat, cel puțin pentru acel sezon etc.

Fără îndoială, Tsahal-ul a urmărit și alte obiective politice și strategice decât anihilarea milițiilor Hezbollah. Dar și anihilarea acestor miliții a fost, bineînțeles, unul dintre obiec-

tivele importante ale acestui război ciudat, cu o logică paradoxală. Dincolo de faptul că Israelul nu are niciun interes ca vecinii săi să devină puternici și prosperi, se pare că instabilitatea îi priește, împiedicându-i pe aceștia să-și unească forțele împotriva statului evreu. Problema majoră a Orientului Apropiat este, în speță, problema raporturilor dintre statul Israel, stat suveran și independent, recunoscut de comunitatea internațională, și statele vecine acestuia, în care se înscrie, desigur, și problema palestiniană. Slăbiciunea sau neputința comunității internaționale – înțeleasă ca formă a neputinței Națiunilor Unite, dar și ca lipsă de voință a marilor puteri, a organizațiilor și organismelor internaționale – este compensată printr-o atitudine ofensivă, disuasivă și de ripostă permanentă a statului Israel, atitudine tolerată de ONU și de marile puteri, și printr-o recrudescență a extremismului în zona ostilă Israelului, concretizat, pe de o parte, în acțiuni teroriste, disperate, chiar sinucigașă, și, pe de altă parte, într-o posibilă înarmare a unora dintre țările puternice din Orientul Mijlociu, ce pot constitui, într-adevăr, o problemă pentru Israel. Între acestea se situează, desigur, și Iranul. Numai că, din câte se știe, Iranul nu a atacat niciodată pe nimeni. Deocamdată, aceste țări, ce sunt sau pot fi ostile Israelului, sunt lovite puternic de Statele Unite și de o coaliție de țări care, de fapt, ar trebui să acționeze împotriva terorismului internațional, a bazelor, rețelelor și nucleelor acestuia.

Realitatea este, deci, mult mai complicată decât pare, iar jocurile de interese încâlcesc și mai mult ițele unui război aparent haotic, care se desfășoară prin toate mijloacele – de la cele ale descurajării nucleare la cele ale terorismului sinucigaș sau gherilei urbane –, menținând Orientul Mijlociu și Orientul Apropiat într-o stare de uzură avansată și într-un haos controlat.

Noi apreciem, totuși, că intervenția masivă americană în zonă, dincolo de interesele civilizației petrolului, americanii

fiind cei mai mari consumatori ai acestei resurse strategice, are argumente geopolitice ce se cer luate în seamă. Această politică eurasiatică americană a fost, din perspectiva societății democratice occidentale, perfect justificată și, în opinia noastră, este, și în continuare, realistă, necesară și aproape obligatorie, deși se configurează, sub toate aspectele, ca o politică pe muchie de cuțit, urmată de o strategie asemănătoare.

Zona poate fi asemuită cu un uriaș viespar, stârnit, agitat (poate, peste măsură) și devenit periculos, ce nu poate fi liniștit cu una, cu două. Și atunci, singura soluție viabilă pare a fi aceea de a-l lăsa să viespărească acasă la el, în viespăritul sau în sucui lui propriu, ca să spunem așa, controlat și stimulat puternic din exterior, oprindu-i astfel expansiunea spre alte zări sau spre alte viespare din numeroasele care roiesc pe planetă.

Același lucru, dar într-o altă dimensiune, se petrece și în Irak. Aici, facțiunile și fracțiunile se războiesc între ele, fără întrerupere. Au loc 30-50 de atacuri pe zi, soldate cu sute de morți și cu mari distrugerii materiale. Este adevărat, unele dintre aceste atacuri vizează și forța militară internațională aflată în această țară, îndeosebi contingentul american, dar războiul propriu-zis nu se duce direct împotriva americanilor, ci a instituțiilor și structurilor de inspirație americană, constituite după eliminarea lui Saddam Hussein de la conducerea țării. Un Mare Orient Mijlociu, democratic și prosper, așa cum îl văd americanii, ar putea, în această viziune, să nu fie ostil Statelor Unite, Israelului și civilizației occidentale, ceea ce ar contribui efectiv la menținerea stabilității și controlul conflictualității în această zonă extrem de sensibilă. Totuși, istoria zbuciumată a acestor meleaguri, realitățile dramatice, conflictele de interese, orgoliile și poate chiar incapacitatea de a accepta și respecta diferențele lasă foarte puține speranțe realizării, cel puțin în viitorul apropiat, a unui asemenea proiect.

O cunoaștere temeinică a tuturor dimensiunilor, cauzelor, determinărilor și realităților conflictuale din această parte importantă a lumii ar putea constitui suportul unor soluții viabile. Este adevărat, contingentele care sunt trimise în aceste teatre de operații studiază câteva dintre caracteristicile zonei, chiar și sisteme de valori, particularități ale populațiilor, obiceiuri etc.

Acest lucru se face pentru a evita situațiile neplăcute în relațiile militarilor sau membrilor misiunilor respective cu populația locală sau cu autoritățile locale, dar ele sunt cu totul insuficiente. E drept, și acest minim de cunoștințe despre zona în care urmează să acționeze sunt foarte importante pentru cei trimiși acolo, fac parte din zona cognoscibilă a operațiilor preconflct, postconflict sau de menținere a păcii, dar nu reprezintă esența războiului cunoașterii, nu dezamorsează viesparul, nici nu ameliorează conflictualitatea lumii.

Cunoașterea temeinică a conflictualității necesită investigații serioase, interdisciplinare, cercetări fundamentale și aplicative, conjugarea eforturilor pentru a identifica adevăratele probleme și a le soluționa.

Cele mai multe dintre aceste probleme se află în neconcordanța dintre interesele actuale și realitățile concrete, care sunt o urmare firească a unor arhitecturi și construcții, în toate planurile, de sute sau chiar de mii de ani. Acestea, din păcate, nu sunt sesizabile la prima vedere.

Și totuși, atacurile teroriste nu se rezumă la ceea ce se întâmplă în viespar. Ele se desfășoară chiar în afara acestui viespar și, se pare, că nu toate sunt legate de ceea ce se petrece în Orientul Mijlociu în 2004, în Turcia a avut loc un atac terorist soldat cu 11 morți, iar la 11 martie 2004, la Madrid, a urmat un fel de replică seismică a atacurilor de la 11 septembrie 2001, de la New York și Washington DC. La Madrid, în patru locuri diferite, au fost explodate, în trenurile navetiștilor, nu

mai puțin de 13 bombe. Aceste explozii au produs peste 200 de morți și 1.400 de răniți. Printre decedați au fost 35 de străini, de 13 naționalități, România situându-se pe locul doi, cu 14 morți, după Spania.

În anul 2004, au avut loc 3.213 atacuri teroriste, soldate cu moartea a 7.476 de persoane, se subliniază într-un studiu japonez. În clasamentul regional, Asia și Oceania sunt pe primul loc, cu 1.478 de atentate, urmate de Orientul Mijlociu, cu 801 cazuri și fosta URSS și Europa de Est, cu 295 de cazuri⁴⁸. Desigur, dacă vom face o comparație între cifra morților produse prin atacuri teroriste din 2004, adică 7.476 de morți, și cifra de 45 de milioane de oameni care mor anual de foame și de malnutriție, am putea ajunge la concluzia că amenințarea numărul unu a lumii n-o reprezintă nici armele de distrugere în masă, care, în afara victimelor produse prin explozia celor două bombe atomice la Hiroshima și Nagasaki și a victimelor câtorva atacuri chimice și biologice efectuate de armata lui Saddam Hussein și de alți câțiva descreierați sau a celor produse în timpul efectuării unor experimente cu astfel de arme, nu au produs nici un fel de alte victime, nici terorismul, ci sărăcia, decalajele economice imense, bolile, malnutriția și condițiile precare în care trăiesc mai bine de jumătate dintre locuitorii planetei. Acesta pare a fi, dacă ținem seama de victimele produse, adevăratul război planetar care, de la Al Doilea Război Mondial încoace, a produs aproape trei miliarde victime ce înseamnă jumătate din populația actuală a Terrei.

Terorismul, gherila, războiul de orice fel sunt însă acțiuni conștiente ale omului împotriva omului, iar efectele lor vor fi mereu percepute ca agresiuni, și nu ca situații de fapt, produse de realitățile existente, ca în cazul deceselor din cauza foametei

⁴⁸ http://www.presspro-medic.ro/article--x-Clinic-Implicatii_medicale_in_atacul_terorist--1602.html.

și a malnutriției. Este încă o înțelegere limitată și confuză, influențată masiv de media, a unor realități extrem de crude ale aceleiași existențe. Sublime pentru unii și tragice pentru ceilalți.

2.4.4. Se reduce oare războiul mediatic la prezentarea războiului real de către media?!

Daniel Pipes, într-un articol intitulat „*Ciudata logică a Războiului din Liban*”, publicat la 15 august 2006, prezintă, sugestiv, rolul mediei în configurarea și realizarea scopurilor și obiectivelor războiului. Astăzi, susține el, „...centrul de gravitate clausewitzian s-a deplasat în câmpurile de bătaie ale editorialiștilor și prezentatorilor de la televiziune. Maniera în care războiul este perceput are aceeași importanță ca aceea în care el este dus în mod concret.”⁴⁹

El prezintă câteva exemple de comportament jurnalistic privind războiul din Liban din iulie-august 2006, în sprijinul acestei afirmații. Un fotoreporter independent, Adnan Hajj, care lucra de mai mulți ani pentru *Reuters*, a retușat semnificativ imaginile foto (coloanele de fum, o femeie care plângea etc.), în așa fel încât să accentueze imaginea distrugătoare a atacurilor israeliene. Ca urmare, *Reuters* a ridicat licența fotoreporterului și i-a suprimat arhiva de 920 de fotografii pe care le făcuse în Liban. S-au descoperit, pe blog, patru tipuri de imagini false și frauduloase difuzate de *Reuters*, toate exagerând agresivitatea israeliană. S-a demonstrat, de asemenea, că una dintre aceste imagini a fost chiar pusă în scenă. *BBC* a căutat, deasemenea, martori și mărturii prin care să diabolizeze Israelul, afișând următoarele întrebări în paginile lor de actualitate: „*Trăiți în Gaza? Ați suferit incidente ce s-au produs în regiune? Împăr-*

⁴⁹ <http://www.danielpipes.org/article/3849>, *Strange Logic in the Lebanon War*, by Daniel Pipes, *New York Sun*, August 15, 2006.

tășiți-ne experiența dumneavoastră, completând formularul de mai jos. Dacă doriți să ne vorbiți, vă mulțumim că ne comunicați cum vă putem contacta.” O prezentatoare de la CNN, punând întrebarea: „De ce Israelul nu doboară aceste rachete (proiectilele reactive trase de Hezbollah n.n.) în zbor? Are mijloace să o facă”, a sugerat, de fapt, că forțele israeliene ar putea distruge în zbor rachetele trase de milițiile Hezbollah, dar au decis să n-o facă. Un jurnalist de la *The Washington Post*, specializat în chestiuni militare, a declarat pe canalul televiziunii naționale că unii analiști militari americani, a căror identitate n-a menționat-o, gândesc că guvernul israelian „a cruțat depozitele de rachete din Liban ale Hezbollahului, întrucât, atâta timp cât israelienii sunt ținte ale acestor rachete, pot să-și urmeze operațiile în Liban, beneficiind de un soi de echivalență morală”.

Victimizare, creare a unor imagini deformate, realizare a unor efecte care să justifice un anumit tip de acțiuni, să aducă noi resurse, să susțină războiul... Toate acestea nu se pot realiza decât prin media sau printr-un foarte substanțial suport mediatic.

Media poate face lucrul aceste din două perspective:

- financiare;
- ca mijloc de luptă folosit în mod premeditat de fiecare dintre părțile aflate în conflict.

Ambele perspective pun serios în discuție problema corectitudinii și moralității presei. Dar și această problemă are diferite nuanțe. De fapt, ea nu este aceeași pentru întreaga presă. Media din cadrul țărilor (părților) aflate în război se va alinia, de regulă, la politica și strategia statului respectiv, fiind folosită ca un fel de armă mediatică și psihologică, atât pentru dezinformarea adversarului, cât și pentru influențarea populației și sprijinirea efortului militar al părții respective. Desigur, o astfel de atitudine vine în contradicție cu deontologia media-

tică, dar este puțin probabil că, în caz de război sau de conflict armat, statul respectiv va renunța la folosirea acestui mijloc mai eficient decât oricare altă armă, de dragul corectitudinii. Când vine vorba de corectitudine în probleme mediatice, se deschide un adevărat labirint. Statele, marile corporații, centrele de interes etc. folosesc și în timp de pace media pentru informare-dezinformare, în general, pentru realizarea scopurilor și obiectivelor pe care și le propun.

Media din afara părților aflate în conflict ar trebui să fie, totuși, imparțială și corectă în relatarea evenimentelor. Rămâne, desigur, un obiectiv pe care toată lumea îl aplaudă, îl afirmă, îl confirmă și îl susține. Însă dincolo de dimensiunile neimplicării și imparțialității, care au sferă destul de largi de înțelegere și de acceptare, este foarte greu de definit ce este corect și incorect, parțial și imparțial în materie de imagine, de informație, de comentariu, de editorial.

Media are însă și alte funcții decât cea de a relata războiul dus cu arme de foc sau cu alte mijloace. În primul rând, media nu este un cuvânt abstract și nici o noțiune care include cohorte de publicații și televiziuni care acționează unitar și solidar. Media însăși este un fel de imens teatru de operații unde se desfășoară bătălii cumplite pentru informație, pentru exclusivitate, pentru întâietate, pentru bani, prestigiu, putere și influență. Se spune că presa este cea de a patra putere. De fapt, presa nu este o putere în sine, ci o *putere infiltrată*, o putere de vâsc, lipită de fiecare moment al vieții omului, comunității, instituțiilor, statelor, organizațiilor și organismelor internaționale, comunităților internaționale, întregii lumi.

Media înseamnă mijloace de comunicare. Dar aceste mijloace, fără de care nu se poate realiza comunicarea pe planetă, pot fi foarte ușor transformate în arme, atunci când cei care folosesc aceste mijloace – forțele dinapoia lor, întrucât nu

există mijloace fără forțe care pun în operă, au ajutorul lor, politici, strategii și acțiuni – doresc acest lucru.

Războiul mediatic are foarte multe componente, este un război-mosaic și nu poate fi redus doar la războiul informațional sau la cel psihologic. Este drept, războiul informațional și cel psihologic nu se pot realiza fără media, dar media este implicată în toate tipurile de războaie cunoscute pe planetă. Dincolo de toate aceste războaie, are și media un război al mediei, războiul mediatic.

Dintre multiplele sensuri ale războiului mediatic – care este prin excelență un război în spațiul informației, al cunoașterii și al influenței prin imagine și prin cuvânt – se află și următoarele:

- războaie de toate felurile între media pentru piață, bani, putere, influență și supremație;

- războaie de toate felurile care se duc prin media, mai precis, și prin media.

Nu există astăzi, pe planetă, niciun fel de război care să nu aibă și o componentă mediatică. Fiecare dintre părțile implicate în conflict are toată grija să-și asigure o media favorabilă, să obțină adică o susținere mediatică semnificativă sau, dacă acest lucru nu este posibil, să obțină măcar o atitudine mediatică ponderată și convenabilă.

Modalitățile prin care media se transformă într-o armă și prin care această armă lovește sunt nenumărate, întrucât fac apel la inteligența, puterea de creativitate și de expresie a reporterului, fotoreporterului, cameramanului, operatorului, prezentatorului, editorialistului, dar și la forța redacțiilor, a trusturilor de presă, a canalelor de televiziune și de radio.

Aceste modalități acoperă toată aria media, de la conceperea și realizarea fiecăruia dintre aceste mijloace de comunicare în masă până la modul de redactare și de prezentare a unei informații.

Printre aceste modalități, pot fi situate și următoarele:

- stabilirea profilului publicațiilor (posturilor radio și tv) și a competențelor;
- selectarea domeniului;
- selectarea informației, a imaginii etc.;
- redactarea informației;
- alegerea cadrului de imagine, a unghiurilor, a luminii etc.;
- paginarea;
- stabilirea frecvenței de cuvânt, de informație, de imagine etc.;
- comentariul;
- editorialul;
- folosirea unor tehnici sofisticate de influențare (de manipulare) implementate în media, cei implicați fiind conștientizați sau nu de aceste procedee;
- alte procedee cunoscute sau nu de jurnaliști și prezentatori.

Înapoia trusturilor de presă, a posturilor de televiziune și de radio, se află o imensă forță de creație, mari grupuri de interese care duc, și prin media, un război continuu pentru resurse, bani, putere și influență.

Media s-a dezvoltat foarte mult. Poate pătrunde în orice colțșor de pe planetă și, în curând, va transmite imagini în timp real de oriunde din lume.

De fapt, la ora actuală, milioane de webcam împânzesc toată lumea și transmit imagini în timp real din orașe, din instituții, din zone importante.

Desigur, webcam, mulțimea de publicații, de canale de televiziune și de radio, rețelele Internet și cele de cartier creează o nouă realitate, predominant virtuală, benefică pentru actul comunicării, dar și presiune imensă asupra tuturor forțelor și mijloacelor, obligă la comunicare, la dezvăluire, la adevăr.

Dar media este încă foarte departe de a ieși din manipularea la care este supusă zilnic din fel de fel de perspective, de unghiuri, de interese și de rațiuni și de a face ca, într-adevăr, prin comunicare, prin folosirea imaginii și informației în timp real, fiecare dintre noi să trăiască cu adevărat în văzul și în siguranța lumii.

Ceea ce, în aceste condiții, este foarte greu de presupus și, mai ales, de realizat, dacă nu chiar imposibil.

2.5. Războiul economic

Conceptul de „război economic” este discutabil. Întrucât discutabil sau, mai degrabă, problematic este și răspunsul la întrebarea care se poate pune referitor la caracterul confruntării economice din zilele noastre – și dintotdeauna – la conținutul și la sfera ei de cuprindere, la consonanțe și la efecte.

Războiul este, deopotrivă, o *realitate* și un *instrument*. Realitatea lui este dată de caracterul lui de fenomen specific societății omenești, de faptul că el ține de natura umană care, așa cum se știe, este conflictuală și războinică. Războiul este o realitate a voinței oamenilor, a putinței, dar și a neputinței, lor, o succesiune de evenimente, predominant conflictuale și violente care le amenință viața, dar le exprimă, într-o formă sau alta, interesele. În calitate de *expresie a intereselor*, deci, a voinței politice, războiul este un instrument. Este un instrument al politicii, așa cum scria Karl von Clausewitz. În aceste dimensiuni, războiul s-a desfășurat totdeauna pe unul sau mai multe teatre de război, prin una sau mai multe bătălii, în urma cărora o parte și-a impus voința asupra celeilalte, legitimată de victoria pe câmpul de luptă și consemnată printr-un tratat de pace. Așa a fost mereu, dar nu se știe dacă va fi așa și în viitor. Acțiunile coaliției de forțe împotriva Irakului, într-un război disimetric, adică disproporționat, complet disproporționat, n-a

dus la semnarea unui tratat de pace, ci la... izbucnirea unui război asimetric, deopotrivă disproporționat, dar în care nu acționează eficient și rapid o singură parte, ci și cealaltă. Fiecare cu mijloacele pe care le are...

După aceste spuse, urmează, în mod firesc, o întrebare: Ce legătură au toate aceste explicații și exemplificări cu războiul economic?! Întrebarea este, în acest caz, și o incommensurabilă și ineluctabilă nedumerire. Nu numai pentru cei implicați – care găsesc, totuși, războiului, un miliard de consonanțe, distonanțe, implicații și conotații economice, sociale, religioase, informaționale și de orice alt fel care au legătură cu omul, cu petrolul, cu criza, cu conflictul, cu piața, cu puterea, cu influența și cu cam tot ce ține de ce fac oamenii pe planeta aceasta, dominată de civilizația petrolului... –, ci și pentru cei care privesc de departe, la televizor, în ziar ceea ce se întâmplă acolo și mai și simt, din când în când, efectele la aceea ce se întâmplă acolo, prin fluctuația prețului petrolului, prin salturile și căderile spectaculoase de la burse, prin creșterea haotică sau nedorită a taxelor de tot felul și impozitelor, prin explozia violenței și prin actele teroriste, prin accentuarea conflictualității lumii...

După aceste foarte puține explicații, se conturează o ipoteză (care poate fi și concluzie sau măcar o idee care izvorăște dintr-o concluzie) că războiul de azi ar putea fi chiar cu preponderență economic. Pentru ce altceva se bat acești oameni, aceste state, aceste mari puteri, aceste entități de un tip nou, aceste forțe ale coalițiilor multinaționale conduse de regulă de Statele Unite – marea putere care gestionează și chiar este obligată să gestioneze conflictualitatea lumii, dacă nu pentru petrol, piețe, finanțe, influență și tot felul de alte resurse?

Întrebarea conține și răspunsul. Fiecare dintre noi îl știe și îl formulează în termeni mai mult sau mai puțin savanți, mai mult sau mai puțin convingători. Uneori, copleșit de amploarea

și funcționalitatea excepțională a rețelelor comerciale, de presiunea informațională aproape insuportabilă, dar tentantă și atrăgătoare, chiar dacă seamănă foarte mult a intoxicare, bietul om, robotizat la maximum posibil, se îndepărtează de reflecția filosofică și se refugiază în religie, în meditație sau, invers, în superficialitate, în efemer, făcând să sporească numărul drogaților, al alienaților și al sinucigașilor...

Războiul de astăzi este, în esența lui, un război economic. Războiul a fost dintotdeauna economic sau cu scop economic, dar trecut mai pregnant prin filtre politice și militare, ceea ce i-a conferit o funcție distructivă vizibilă și inacceptabilă –, dar, astăzi, aceste lucruri sunt ascunse cu multă grijă în spatele imaginilor de la televizor care, prezentând totul, ascund esențialul, al reportajelor scrise la fața locului despre secvențe dispartate ale unui război total, care are, deci, valoare numai ca întreg, al imaginilor în timp real, care poartă eticheta „via satelit”.

Este o etapă de mediatizare intensă a unor imagini-fragment, în timp real, tip Al Doilea Război Mondial, dintr-un mare război cognitiv, care se duce însă în altă parte, și nu doar pe teatrele de operații din Irak, Afganistan, Orientul Apropiat, Kosovo sau Caucaz.

Singura problemă importantă care se pune în legătură cu acest război este aceea dacă el va rămâne în mediul „natural” al confruntării, evident, aliniat la exigențele actuale ale determinării civilizaționale, sau va ieși din acest mediu, încercând nu doar o dominanță economică și financiară, ci o dominanță fără toleranță, adică o distrugere a „puietului economic”, acțiune iresponsabilă, ce poate avea efecte cumplite asupra funcționalității, reproducerii și securității mediului strategic economic.

Se pare că actualul tip de globalizare scapă din ce în ce mai mult de sub controlul politic și strategic al lumii și, sub

autoritatea câtorva coloși, devine, cel puțin în prima fază, un război pustiitor, distrugător de entități, ceea ce, în termeni populari, înseamnă, totuși, tăierea crengii de sub picioare. Dar cum așa ceva nu se poate întâmpla într-un domeniu în care sunt concentrate cele mai remarcabile inteligențe și cele mai mari capacități economice și financiare, războiul economic va avea, probabil, și alte dimensiuni decât cele date de sintagma „care pe care”. Se pare că, prin teoria haosului, s-a înțeles că economia se supune unui determinism dinamic complex, în care macropreviziunea (previziunea strategică) și viziunea directă, pe termen scurt, joacă un rol foarte important.

Primul efect al acestei teorii, însușită foarte bine în mediile economice, este trecerea de la întreprinderea de tip „A”, mare consumatoare de energie, supusă unor reguli rigide și unor mecanisme lipsite de flexibilitate (dar, în general, foarte bine organizată, cu funcționalități clare, neschimbate de zeci de ani, însă inadaptabilă la variația bruscă a cerințelor actuale ale pieței), la întreprinderea de tip „B”, mai mică și mai suplă, informatizată, ușor adaptabilă la variația condițiilor și a mediului. Astfel, manevra strategică, altădată concepută la nivelul unor coloși și aplicată în timp (ani sau zeci de ani), devine acum posibilă la nivelul întreprinderii, care, bine informată și manageriată în mod corespunzător, își poate adapta din mișcare structurile, funcțiile și acțiunile la cerințele pieței.

Aceasta nu înseamnă falimentul marilor coloși economici, ci doar o adaptare a metastrategiei acestora la noile cerințe și exigențe. Evident, tot ei vor domina lumea. Dar bătăliile se vor muta la nivelul producției, managementului și desfacerii, al adaptării tehnologiilor și proceselor la cerințele efective ale mediului.

Viteza de adaptare, inovarea, reducerea consumurilor specifice, informarea, comunicarea, prezentarea rapidă a realităților și realizărilor, deschiderea spre performanță,

flexibilitatea, rețeaua și securitatea sunt unele dintre noile „arme” ale războiului economic. Întreprinderea devine un fel de modul dinamic, un nod de rețea și, în același timp, o entitate generatoare de produse, dar și de strategii de marketing. Marile corporații își mută centrul de greutate spre strategiile flexibile, spre finanțările cu efect complex, spre mari operații de marketing, spre piețe și resurse.

Această bătălie este, în linii mari, benefică pentru omenire. Finalul ei (care nu va fi decât un moment al unei evoluții fără final) va fi, probabil, creșterea nivelului de trai, de confort informațional și tehnologic, ce poate avea două direcții, în bifurcație:

- încercarea accelerarea și adâncirea civilizației „de eprubetă”;
- de reconstrucție modernă a mediului natural sau a unui nou mediu natural.

Probabil că ambele direcții vor rămâne încă foarte multă vreme valabile. Economia își are însă legile ei, drumul ei, chiar dacă nu este un drum linear și ușor previzibil.

Probabil că, într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, se va trece de la o economie bazată pe petrol și resurse minerale, la o civilizație bazată pe atom, iar acest salt va schimba complet sfera și conținutul determinărilor economice, financiare, politice, informaționale și militare. Pașii care s-au făcut până acum în această direcție sunt uriași, dar, la scara unor determinări sau configurări civilizaționale, neînsemnați. Ceea ce este important va urma. Energia atomică este energia Universului, iar valorificarea ei de către oameni va însemna, în linii generale, întoarcerea la Univers.

Încercările de până acum au dus la niște centrale atomo-electrice extrem de productive, dar nesigure și periculoase, și la arma nucleară, care se constituie, la ora actuală, în cea mai teribilă amenințare la adresa civilizației omenești. Este stadiul

atins acum. Multă lume încearcă să se îndepărteze de tehnologiile nucleare de obținere a energiei, întrucât sunt nesigure și periculoase. Dar omul trăiește încă de la începuturi într-un mediu periculos și ostil! Ce mai contează un pericol în plus!?

Încet, încet, știința și tehnologia vor progresa și, pe măsură ce vor apărea noi modalități de obținere a energiei fără intervenția brutală a omului în structura nucleelor grele, gradul de risc, probabil, se va micșora mult. Fără îndoială, energia nucleară este energia viitorului, iar tehnologia de obținere a acesteia va fi perfecționată sau chiar ar putea fi una complet diferită de cea folosită azi. Știința nu și-a spus încă ultimul cuvânt în acest domeniu, iar teoria haosului, care studiază comportamentul nelinear, cu variații și schimbări bruște, al sistemelor și proceselor, ar putea oferi, probabil, și alte modele decât cele care produc, azi, atâta îngrijorare.

2.6. Războiul social

Războiul social este un termen care, cel puțin după informațiile noastre, nu a fost folosit decât în sens metaforic sau, într-un sens mult mai profund, ca război între clasele sociale sau între puternice entități sociale, capabile să emită politici și strategii. Războiul social ar trebui să fie configurat, deci, de politici sociale, iar acestea, de regulă, n-ar trebui să producă războaie, ci doar confruntări benefice pentru progresul social. Un astfel de raționament este, totuși, prea simplu și nu prea are acoperire în realitatea socială. Există politici sociale care se confruntă într-un areal politic național sau internațional, iar rezultatul lor este, de mai multe ori, pozitiv. Există însă și politici ale diferitelor entități sociale – clase sociale – care exprimă interese conflictuale de la un capăt la altul, în mare măsură, ireconciliabile, iar efectele acestora se concretizează în

puternice mișcări greviste, în crize, conflicte armate și chiar războaie. Războiul social este, deci, un război între clase sociale antagoniste, între categorii sociale puternice, cu interese conflictuale, care pune în operă decizii politice importante.

În ultimul timp, se vorbește foarte puțin despre războiul social, întrucât expansiunea economică, prăbușirea sistemului comunist, exclusivist și totalitar și preocuparea lumii întregi pentru rezolvarea unor grave probleme privind decalajele economice, crizele, conflictele de tot felul, pericolele geofizice și terorismul au îndepărtat, temporar, atenția de la problemele sociale cele mai grave, cele care fragmentează lumea, cele care creează puternice falii între categorii de oameni, între clase sociale. Unele dintre aceste falii sunt vechi de mii de ani, cum ar fi, spre exemplu, castele din India⁵⁰, sau cele dintre lumea extrem de bogată și lumea extrem de săracă, adică dintre sărăcie și bogăție, altele se construiesc sau se reconstruiesc în fiecare zi cam în tot ce fac și ce sunt oamenii.

Primul dintre războaiele sociale consemnat de istorie este cel care s-a derulat între anii 91 îH și 88 îH, între Roma și aliații italieni revoltați, în cursul căruia marșii și samniții joacă un rol preponderent⁵¹. Acest război, deși a cunoscut violențe rar întâlnite chiar și pentru acele vremuri, nu a fost foarte popular și, de aceea, nu este foarte cunoscut. Istoricii latini s-au mulțumit doar cu unele consemnări generale. Cei care au provocat această revoltă, prin egoismul lor politic și economic, au fost locuitorii Romei. Orgoliul lor a fost pus la grea încercare în acest conflict care, oficial, durează trei ani, dar care

⁵⁰ Cele patru caste faimoase sunt: Brahmani (preoți), Kshatriya (războinici), Vaishya (comercianți) și Shudra sau paria (servitori). Oficial, ele sunt contestate, iar în unele părți ale țării (în sud) nici măcar nu se cunosc. Pe de altă parte, India este țara miilor de caste de tot felul.

⁵¹ http://www.universalis.fr/corpus-encyclopedia/17/T231352/encyclopedia/GUERRE_SOCIALE.htm

a generat tulburări sociale pentru încă un deceniu. A fost un război atroce, care a devastat regiuni întregi, a produs foarte multe victime și, practic, a depopulat Italia. În urma acestui război, socii au primit rang de „cetățean”, au primit locuri în Adunarea Poporului de la Roma, dar Roma a fost suficient de abilă și i-a plasat în opt din cele 35 de tribune deja existente.

Acest război este considerat ca o primă etapă în unificarea peninsulei italiice.

Prosper Mérimée publică, în 1841, după o inspecție în Bretania și în Normandia, o lucrare intitulată „*Eseu asupra războiului social*”. Acest eseu s-a dorit a fi un fel de preambul sau de introducere la o istorie despre Iulius Cezar, care tratează același subiect al revoltei și războiului sângeros dus de aliații latini și italieni împotriva Romei.

Războiul social nu este același lucru cu *războiul civil*. Războiul social are ca beligeranți clasele sociale sau structurile (entitățile) sociale. Formele cele mai cunoscute ale războiului social ar putea fi: răskoala, răzmerița și revoluția sângeroasă. Formele de protest de azi – greva, revolta populară, demonstrația, protestul social etc. – pot fi considerate, de asemenea, forme ale unui război social care se derulează în haosul creat de expansiunea economică, de bătălia pentru piețe și resurse și de efectele negative ale acesteia.

Noi considerăm că, într-o anumită măsură, însuși terorismul, ca război, mai exact, dacă putem accepta că are caracteristicile unui război, atunci ele nu poate fi decât un război social, în care niște elemente dispersate pe întreaga suprafață a globului pământesc, legate sau nu în rețea, au declanșat, întrețin și susțin o serie de acțiuni extrem de violente, în mozaic, cu desfășurări haotice, deci imprevizibile, asupra restului lumii sau a anumitor componente ale ei. De unde rezultă că, dacă se acceptă o astfel de aserțiune, pentru dezamorsarea, gestionarea sau oprirea unui astfel de război terorist, vor trebui căutate

soluții în primul rând sociale. Deși, în principal, războiul social este considerat ca un efect al luptei de clasă de care vorbea Marx, trebuie să recunoaștem că un astfel de război are determinări, desfășurări și consecințe mult mai extinse, mult mai complexe și mult mai grave decât cele care se vehiculează prin atitudini extreme, extremiste sau conciliatoare. Războiul social este un produs al imposibilității soluționării diferendelor sociale prin alte mijloace.

Așa cum se știe, în foarte multe cazuri, diferendele sociale grave duc la adevărate blocaje strategice, din care nu se poate ieși decât prin atitudini radicale sau violente. Pentru a se rezolva, spre exemplu, situația extrem de gravă din Kosovo, războiul dintre armata de eliberare albaneză – AEK –, armată ilegală, constituită cu sprijin financiar masiv din afară, și forțele de ordine și autoritățile sârbe, a fost nevoie să fie bombardată Serbia, iar regiunea Kosovo să fie scoasă, practic, de sub autoritatea statului de drept – Serbia – și pusă sub autoritate internațională. Războiul din Kosovo nu este, propriu-zis, un război social, ci unui etnic, dar expansiunea sa socială este deosebit de puternică și de categorică.

Analiza atentă, nepărtinitoare, atunci când vor fi deținute toate datele, a războiului din Kosovo și a celor din spațiul ex-Iugoslaviei și Balcanilor de Vest ar putea oferi foarte multe elemente cu privire la posibilele războaie ale viitorului, dintre care, după părerea noastră, nu vor lipsi cele sociale.

2.7. Războiul cultural

Noțiunea de „război cultural” pare un nonsens. Și este un nonsens. Un război cultural ar însemna un război al valorilor, or așa ceva nu poate exista. Valorile sunt acumulări deosebite, în timp și prin efort, sunt tot ce are mai bun lumea în planul creației, al vieții materiale și spirituale, sunt temple ale

sufletului și ale trudei omenești, sunt acumulări de perle ale activității oamenilor. Valorile nu sunt conflictuale. Ele sunt doar monade ale civilizației și civilizațiilor. Sunt piloni într-o îndelungată structură de rezistență. Unitatea lumii se realizează prin sistemele ei de valori, adică prin ceea ce are bun, frumos și peren această lume. Valorile sunt imuabile. Sunt constante ale unor ecuații în care variabile sunt doar interesele.

Nu valorile, ci interesele îndeamnă la acțiune. Interesele sunt cele care motivează acțiunea. Ele sunt mobilul acțiunii, ele împing lumea înainte. Valorile doar o ridică. Războaiele sunt fenomene de mișcare, nu de ascensiune. Războaiele nu sunt lifturi, nu urcă, nu coboară, ci doar distrug, dar nu neapărat de dragul de a distruge, deși, uneori, se creează și această componentă, acest efect, ci pentru a lăsa loc unor noi acțiuni care vor schimba, vor transforma, vor crea. De aceea, chiar dacă războaiele au contribuit, indirect, desigur, la edificarea unor valori, precum cele ce țin de demnitate, onoare, verticalitate, respect, ele rămân fenomene complexe și complicate de mișcare, fenomene de salt sau de falie, modalități de ieșire din haos sau de intrare în haos, în acel haos înțeles nu doar ca dezordine, ci ca dezorganizare în vederea unei noi organizări.

S-ar putea chiar spune că războaiele sunt „organizări în haos”, mai exact, „organizări haotice”, iar acest oximoron nu face altceva decât să centreze și mai mult atenția asupra caracterului complex și contradictoriu al războiului.

Dacă ar exista un „război cultural”, el ar trebui să fie instrumentul unei „politici culturale”, iar aici intră în scenă noțiuni extrem de înșelătoare care, atunci când au fost promovate, au creat multă confuzie în lume. E drept, cu toată frumusețea ei, durată și limpezită mereu de sistemele ei de valori, de candoarea sufletului și de unicitatea vieții, vatra oamenilor a fost tulburată mereu de furtuni cauzate de turnarea

apei pe foc, de amestecul politicii în cultură, adică în sistemele de valori.

O „politică culturală” există în sistemele totalitare și în conceptele agresive de cucerire, dominare, influențare. O astfel de politică vizează crearea unor instrumente care să impună valorile culturale proprii transpuse în *produse* culturale, adică în „cultură de piață”. Și aici avem de-a face cu un paradox, întrucât valorile nu au nevoie să fie impuse, ci, cel mult, să fie cunoscute. Ele au o existență în sine și prin sine, sunt confirmate și consfințite de timp, iar răspândirea lor nu are nevoie de o politică culturală distinctă, deci de un sistem de interese care se slujește de un sistem de valori pentru a fi promovate.

Samuel P. Huntington, în cunoscuta sa carte „Ciocnirea civilizațiilor...”⁵², vorbește de un posibil viitor „război al civilizațiilor” (este vorba de cele șapte sau opt entități civilizaționale: sinică, hindusă, japoneză, islamică, africană, ortodoxă și occidentală, eventual și latino-americană), dar nu precizează dacă el va rezulta din *ciocnirea intereselor* acestor mari entități civilizaționale sau a valorilor acestora. Cum valorile nu se ciocnesc, ci doar se armonizează, se grupează și se asamblează în mari edificii, în temple ale lumii, rezultă clar că doar interesele pot genera acele tipuri de politici conflictuale care să ducă la războaie.

Într-adevăr, cultura de piață, adică bătălia pentru piețele culturale, poate genera un astfel de război. Am putea spune chiar că un astfel de război se află în plină desfășurare, iar efectele lui se văd în locul pe care-l ocupă produsele culturale de piață pe ecranele televizoarelor, în cinematografe, în librării etc. Se știe, spre exemplu, că Statele Unite ale Americii câștigă

⁵² Samuel P. Huntington, CIOCNIREA CIVILIZAȚIILOR..., Editura Antet, Oradea, 1994.

mai mult din exportul de produse culturale decât din cel de armament. Uneori însă produsele culturale au efecte mult mai performante decât armele...

Războiul cultural are efecte nocive, în primul rând, împotriva culturii. Poate că, în timp, aceste efecte se vor diminua, întrucât tot ce nu are valoare nu are nici durată. Globalizarea forțată, agresiunea produselor culturale de piață, la care se adaugă cele ale pieței negre – pornografia, filmele clandestine de proastă calitate, muzica violentă și lipsită de valoare etc. – afectează sistemele valorilor autentice acumulate în timp și păstrate cu sfințenie în patrimoniul cultural unic în lume.

2.8. Războiul diplomatic

Aspectele mediatice și cele diplomatice ale crizelor, conflictelor și războaielor sunt ceva mai greu de abordat și, de aceea, ele sunt fie omise, fie ocolite. După ce pacea s-a instalat în Coasta de Fildeș, în urma Rezoluției 1765 a ONU, pe site-ul „*couper, copier, coller. Dans des coulisses de la guerre médiatique*” este publicat un amplu interviu cu John Bolton, fost ambasador al Statelor Unite pe lângă Consiliul de Securitate al ONU, intitulat „*John Bolton vorbește: Eșecul ONU, al Franței și al lui Kofi Annan în Coasta de Fildeș*”⁵³. Este vorba de culisele ONU în legătură cu criza din Coasta de Fildeș, mai ales în jurul evenimentelor din ianuarie 2006 și de bătălia diplomatică din jurul Rezoluției 1721.

⁵³ <http://coupercoller.wordpress.com/2007/07/23/john-bolton-parle-echec-de-lonu-de-la-france-et-de-kofi-annan-en-cote-divoire/> „John Bolton parle: Echec de l'ONU, de la France et de Kofi Annan en Cote d'Ivoire”.

În ianuarie 2006, după instalarea trupelor franceze și ale altor țări, sub mandat ONU, au avut loc noi incidente, în urma cărora Franța a cerut să se mărească numărul acestora.

Acest lucru, în opinia lui John Bolton, ocolea problema de fond care era, de fapt, rezolvarea diferendelor și unificarea țării, găsirea unui consens asupra dreptului de vot și organizării alegerilor, lăsând Coasta de Fildeș să se guverneze singură.

Bolton consideră că prezența trupelor sub mandat ONU în Coasta de Fildeș nu asigură reconcilierea părților aflate în conflict, nici reunificarea țării, ci perpetuează divizarea și nu contribuie la rezolvarea problemei politice de fond, care ar trebui să fie obiectivul urmărit de Consiliul de Securitate.

Bolton spune că Franța și europenii se comportă ca și cum Coasta de Fildeș ar fi o colonie. Ei administrează afacerile, decid cine trebuie să conducă țara, decid aproape totul în politica internă. CS ar trebui să rezolve disputa dintre părțile aflate în conflict și nu să favorizeze o parte sau alta.

Disputa la care se referea Bolton era, de fapt, o neînțelegere între părțile care participă la soluționarea acestui conflict. Franța, Ghana și RDC doreau o rezoluție diferită de cea propusă de Uniunea Africană în problema prelungirii mandatului președintelui țării și autorității care să fie acordate premierului.

Kofi Annan a susținut textul francez, iar ceilalți au susținut propunerea Uniunii Africane. La cei care susțineau propunerea țărilor UA s-au adăugat Rusia și China, membre permanente ale CS al ONU.

John Bolton susține că ONU are nevoie de o reformă de fond. Eșecul numeroaselor misiuni de menținere a păcii din Africa reprezintă, în opinia diplomatului american, proba că ONU are nevoie de schimbări de fond – organizaționale, în modul de a lua decizii, în modul de finanțare – pentru a răspunde efectiv cerințelor prezentului și viitorului. ONU nu

face ce ar putea să facă efectiv pentru rezolvarea diferendelor. În cea mai mare parte a situațiilor, ONU se mulțumește să prelungească misiunile. Deasemenea, de-a lungul anilor, CS a delegat prea multă autoritate Secretarului General și nu și-a asumat un rol activ. Cei cinci membri permanenți ar trebui să-și asume mai multă responsabilitate în soluționarea conflictelor, nu numai în Africa, ci în lumea întreagă. CS trebuie să se implice mai mult.

Faptul că președintele Gbagbo a semnat un acord cu conducerea Forțelor Noi este apreciat ca pozitiv pentru rezolvarea conflictului, dar ca un eșec al ONU, în sensul că organizația nu s-a implicat în realizarea acestui acord. În opinia lui Bolton, de fiecare dată când părțile n-au dorit să semneze un acord între ele, ONU nu a reușit să se implice, n-a jucat un rol pozitiv, sau a eșuat pur și simplu în demersurile sale.

Rolul mediei în cazul unor crize internaționale este foarte important. Chiar dacă, uneori, media par să joace un rol negativ, pe ansamblu, rolul mediei este foarte important. În criza din Coasta de Fildeș, unde mijloacele de informare în masă au fost extrem de diversificate, media a jucat un rol pozitiv.

Media aduce conflictul în văzul lumii. Este foarte important ca, în legătură cu o criză sau un conflict, să fie exprimate toate punctele de vedere, toate situațiile, din toate unghiurile posibile.

2.9. Războiul antirăzboi

Astăzi, orizonturile conflictualității se diversifică, se complică și se multiplică. Odinioară, o armată se pregătea pentru un singur tip de război (războiul armată contra armată, adică țară contra țară, alianță contra alianță, alianță contra țară, țară contra alianță etc.), care, în esența lui, era un război-soluție

de deblocare a unei situații strategice internaționale tensionate, incerte, grave, fără altă ieșire. Epoca războiului-război s-a sfârșit. Începe o nouă epocă, cea a războiului-antirăzboi, a războiului împotriva războiului și îndeosebi împotriva războiului sfârșitului lumii.

Nimeni nu știe dacă un astfel de război se va încheia cu o victorie sau cu o înfrângere. Toată lumea speră însă că un astfel de război va duce la sfârșitul epocii războaielor, și nu la sfârșitul lumii, că va fi ultimul război al planetei oamenilor.

Cât este realism și cât este utopie în astfel de viziuni și previziuni complicate, pe muchie de cuțit sau, dimpotrivă, prea mult simplificatoare, e greu de spus.

Și, poate, nici nu trebuie spus.

2.9.1. Un nou paradox: război pentru pace, războaie pentru stabilitate

Războiul a fost multă vreme, o soluție-limită, o soluție dramatică, impusă de împrejurări dramatice, la care decidentul politic recurgea, într-o vreme, cu multă ușurință, apoi, pe măsură ce armele și armatele s-au dezvoltat semnificativ, din ce în ce mai atent, adică abia în ultimă instanță, asumându-și riscuri imense. Așa a fost, spre exemplu, în antichitatea târzie. Armatele aveau – cel puțin către sfârșitul antichității – efective mari, iar confruntările din teatrele de operații erau atât de dure, încât armatele aproape că se nimiceau reciproc. De regulă, printr-o singură bătălie (sau prin câteva campanii), se decidea atât soarta războiului, cât și realizarea, în mare măsură, a scopului politic pentru care au fost declanșate confruntările armate. Cum puterea armelor și a armatelor era oarecum limitată, și războaiele erau limitate. Pericolul lor se extindea cel mult la vecinătatea imediată a teatrului de război. Populația neangajată în conflict nu era în mod direct afectată, decât atunci

când armatele întrebuițau, ca tactică de supunere a acesteia, precum o făceau legiunile romane odinioară, teroarea. Este drept, războiul se ducea între țări, mai exact, între entități politice, adică între state, imperii, alianțe etc. Dar confruntarea armată propriu-zisă se derula între armate.

Între timp, lucrurile s-au schimbat în mod substanțial. Spre sfârșitul antichității, războiul devenise atât de sângeros încât, practic, a trebuit să fie... schimbat, transformat. Imperiul roman a căzut, măcinat de crize și conflicte interne și de loviturile migratorilor războinici, iar Evul Mediu, departe de a fi doar o „epocă neagră“, confuză și neeficientă, așa cum se apreciază uneori, s-a constituit într-un interval de timp de un mileniu în care omenirea (îndeosebi Europa) și-a reconstituit și reconstruit, pe principiile unei arhitecturi fractale, filosofii, entitățile și mijloacele de confruntare. Pentru că omenirea nu poate exista fără război, fără confruntare. Războiul face parte intrinsecă din viața societăților, a oamenilor. El distruge, dar și construiește, întreține. Acesta este unul dintre teribilele paradoxuri ale omenirii. *Deși războiul o distruge și o va distruge, fără război omenirea nu va putea exista.*

Evul Mediu a schimbat nu doar datele problemei, ci și soluțiile, mai exact, algoritmul sau modalitatea de a se ajunge la soluții acceptabile. Fiecare feudă își avea, practic, armata ei. Fiecare entitate importantă își avea oastea ei. De regulă, armatele nu se mai nimiceau între ele, ci „dialogau“, se băteau prin reprezentanți, se descurajau reciproc și, pe cât posibil, evitau, amânau sau trăgăneau confruntarea propriu-zisă, bătălia decisivă. Astfel, prin diversificarea, particularizarea și chiar „privatizarea“ armatelor, Evul Mediu își asigura o stabilitate în mozaic, o stabilitate pe feude, pe un fel de fractali, frumos colorată și, cumva, poetică. Nu întâmplător, Evul Mediu a dezvoltat poezia, literatura elegantă sau descriptivă, arta migăloasă, manufactura, dar și cavalerismul, noblețea,

caracterul, nonșalanța, sinceritatea, demnitatea și onoarea, baze foarte solide pentru următoarea epocă, cea a Renașterii.

Dacă Evul Mediu a fost o perioadă de gestație a culturii și artei, inclusiv a culturii și artei războiului, Renașterea a fost o explozie, o revoluție, o ieșire peste margini. Acest lucru a accelerat cumplit filosofia și fizionomia războiului. Dacă antichității i-au trebuit mii de ani, chiar zeci de mii de ani pentru a ajunge de la confruntarea violentă la confruntarea nimicitoare inadmisibilă, în epoca de după Renaștere, s-a ajuns la războiul extins, la războiul de mare amploare, distrugător și nimicitor, cu implicații imense în toate planurile – politic, economic, social și chiar cultural –, doar în două-trei secole.

Războaiele napoleoniene reprezintă începutul epocii războaielor distructive, nimicitoare. Este și motivul pentru care Clausewitz dezvoltă teoria războiului nimicitor, dar nu ca război în sine, ci ca mijloc al politicii. Summum-ul acestui concept îl reprezintă cel de al doilea război mondial. Acesta nu s-a încheiat doar printr-o pace, ci și printr-o escaladare fără precedent, printr-un blestem: *arma nucleară, armele de distrugere în masă*. Aceste arme au debutat în primul război mondial, cu arma chimică, dar adevărata armă de distrugere în masă este cea nucleară. Nici arma biologică nu este mai prejos. Există modalități de producere a unor viruși care pot, pur și simplu, transforma lumea, doar în câteva săptămâni, într-un morman de cadavre. Este și motivul pentru care au fost interzise cercetările și experimentele în acest domeniu al armelor biologice, iar laboratoarele respective au fost închise. Lumea este, deci, capabilă, să creeze arme care pot pulveriza lumea într-un interval de timp de ordinul săptămânilor.

Dotarea unora dintre țări cu arma nucleară a fost, fără îndoială, una dintre cele mai mari greșeli comise de societățile omenești. Este, bineînțeles, o greșală inevitabilă, ce stă în natura lucrurilor. Niciodată entitățile omenești nu-și vor refuza

instrumentele de putere și vor face tot ce le stă în putință pentru a avea acces la ele. Fiecare dintre țările care optează pentru așa ceva ar trebui să știe – și fără îndoială că știe – că, în mod automat și inevitabil, mai devreme sau mai târziu, adversarii ei se vor dota, deasemenea, cu o astfel de armă, dacă se poate chiar cu una mult mai perfecționată.

Escaladarea nucleară s-a declanșat atunci, în acele luni și săptămâni, către sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, când Germania hitleristă a început și a dezvoltat cu repeziciune, cu precipitare chiar, în secret, procesul de cercetare pentru realizarea armei atomice și utilizarea ei în război, iar Statele Unite au realizat-o și au folosit-o. Dar supremația nucleară a Statelor Unite a durat foarte puțin. După SUA și Rusia, mulțimea limitată a țărilor dotate cu arma nucleară s-a extins destul de rapid. După Statele Unite, Rusia, China, Franța și Marea Britanie – clubul țărilor nucleare de „drept” –, s-au aliniat puterilor nucleare încă trei țări – India, Pakistanul și Israelul –, fără să realizeze că reacția în lanț – chiar dacă desfășurarea ei va dura zeci de ani – s-a declanșat. Probabil că toate aceste țări care s-au dotat cu arma nucleară au înțeles de la început acest lucru, însă fie că nu le-a păsat de consecințe, fie că au fost nevoite să nu țină seama de ce avea să urmeze. Dar, în condițiile unor înarmări de-a dreptul nebunești, dacă ești mare putere, nu poți evita dramatismul înarmării.

Din momentul lansării bombelor atomice asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki, Statele Unite și-au creat adversari (și parteneri, desigur) de temut, transmutând războiul în epoca atomului. Ce a urmat se știe. Ce va urma este foarte greu de prevăzut.

Trecând acest prag critic, omenirea nu merge liniștită înainte, ci, după cum se vede, se întoarce la un nou „Ev Mediu“, dar pe o altă scară, de o altă factură și într-o altă dimensiune. Tot ca în Evul Mediu, are loc o recrudescență a

sentimentului religios, dublată de o adâncire a faliiilor religioase dintre credință și fundamentalismul credinței, adică dintre religii și fundamentalismele religioase.

Deși globalizarea informației, a economiei și a relațiilor internaționale devine din ce în ce mai mult o realitate acceptată de toată lumea, paralel cu ea, se dezvoltă un proces contradictoriu, chiar opus și, pe alocuri, conflictual, de separare agresivă, violentă a unora dintre entitățile planetei, îndeosebi etnice și religioase, dar nu numai. La baza separatismului politic, etnic, economic, social, religios etc., nu se află originea, ci interesul.

E drept, stabilitatea se asigură, ca și în Evul Mediu clasic, tot prin descurajare reciprocă, prin acțiuni de prevenire a războiului, prin gestionare a crizelor și conflictelor armate. Numai că, de data aceasta, astfel de concepte au o conotație mult mai largă, mai periculoasă, fiind deja de dimensiuni globale și chiar cosmice.

Totuși, un război mondial a devenit, practic, foarte puțin probabil. Nu însă și imposibil. Armele au ajuns atât de puternice, de numeroase și de diversificate, încât, într-un astfel de război global, omenirea s-ar autodistrage, s-ar sinucide. Or, astăzi – și cu atât mai mult mâine –, gestionarea crizelor și conflictelor armate are drept scop tocmai prevenirea sau măcar amânarea unui astfel de război sinucigaș, a războiului distrugător de civilizație, a războiului sfârșitului lumii.

Și din acest motiv, țările, alianțele și coalițiile își propun să ducă, împreună, un soi de război împotriva războiului, un război antirăzboi, un război pentru stabilitate, pentru menținerea și chiar pentru impunerea păcii. Un astfel de război antirăzboi ar putea fi considerat ca un mijloc de punere în operă a unei decizii politice de combatere a războiului prin război, adică prin mijloace violente.

2.9.2. Metamorfoza războiului

Nolens-volens, are loc o mutație radicală în ceea ce privește filosofia și fizionomia războiului, a noului război. Această mutație constă în *transformarea radicală a războiului dintr-un instrument de dominare și dictat și, respectiv, de apărare împotriva dominanței și dictatului, într-un instrument de prevenire a unui conflict mondial generalizat, a unui război mondial*. Se poate chiar afirma că, la ora actuală, s-a declanșat deja un *război mondial preemptiv, un război împotriva războiului*, ceea ce va duce la un nou tip de confruntare și la un nou tip de parteneriat. Fără îndoială, marile entități politice, economice și militare se coalizează din ce în ce mai mult, având ca obiectiv politic și strategic gestionarea conflictualității și, pe această bază, realizarea unor mecanisme, sisteme și procese complexe de protecție a civilizației. Desigur, din această ecuație, nu pot și nu trebuie să fie excluse nici variabilele aleatoare și imprevizibile ale interesului, ale bătăliei pentru resurse și pentru piețe, nici dimensiunea de dominare (dar și de responsabilitate) a parteneriatelor strategice, a alianțelor și coalițiilor, nici alte realități, unele dintre ele foarte greu de prevăzut și chiar de intuit.

După cum bine se știe, NATO este una dintre acele foarte mari entități care se transformă pe aceste noi coordonate și exigențe impuse de noul mediu strategic, de noua epocă a relațiilor interumane, interstatale și intercomunitare. Deși este o organizație de foarte mari dimensiuni – cea mai mare, cea mai puternică și cea mai complexă din câte au existat vreodată –, Alianța, în pofida birocratismului inerent unui astfel de nivel de cooperare, de interoperabilitate și de integrare, se dovedește a fi deosebit de flexibilă (pentru uriașa ei dimensiune) și de receptivă la schimbările politice și militare. În acest sens, NATO, începând din 1991, de la summit-ul de la Roma, și-a

adaptat în permanență conceptul la noul mediu strategic, menținându-se, în planul arhitecturii politico-militare și strategice a începutului de secol, nu doar ca o putere militară imensă, care coalescează, practic, cele mai multe dintre marile puteri militare ale planetei, cu excepția Rusiei și a Chinei, ci și ca o structură modernă, politico-militară, cu responsabilități asumate extinse, care urmează să joace și în continuare un rol esențial în configurația puterii și stabilității.

De aici rezultă un alt paradox al acestei lumi: *noua putere sau puterea eternă – pentru că tot timpul va exista pe această planetă o putere (discreționară sau de alianță, de coalțiție, dar totdeauna de natură complexă) care va domina, va influența și, prin mecanismele perpetue și categorice ale puterii, va cere, va impune, va stabili.* Indiferent ce se spune și ce se va spune, NATO este o astfel de putere. Dar o putere rațională, de construcție riguroasă și temeinică, bazată nu doar pe intersecția intereselor, ci și pe un sistem de valori reunite care dau consistență și durabilitate temeliei.

Prima intervenție semnificativă a Alianței a fost cea din Iugoslavia din 1995 și, ulterior, din 1999. NATO a bombardat, sub mandat ONU, obiective militare și civile de pe teritoriul a ceea ce autodenumea atunci Republica Srpska, din ceea ce mai rămăsese din fosta Republică Socialistă Federativă Iugoslavia, adică o Iugoslavie redusă la Serbia și Muntenegru⁵⁴.

La vremea respectivă, s-a discutat mult despre această intervenție, despre modul în care NATO intervine și poate interveni pentru gestionarea crizelor și conflictelor. Pentru că, odată cu bombardarea Iugoslaviei, NATO a trecut de la componenta disuasivă a acțiunii sale la cea ofensivă. Peste o

⁵⁴ În momentul de față, Iugoslavia nu mai există. Ultimele două țări ale Federației – Serbia și Muntenegru – s-au separat, devenind țări de sine stătătoare, suverane și independente.

mie de avioane au bombardat, timp de trei luni, o țară suverană și independentă, supusă secesiunii și măcinată de o conflictualitate extrem de sângeroasă.

Chiar dacă o astfel de intervenție s-a soldat cu morți, răniți, cu distrugerea unor obiective importante ale economiei Serbiei (și așa afectată grav în urma embargoului), ea a dus la încetarea violențelor, la punerea sub control a ostilităților și la stabilizarea, desigur, relativă, dar destul de promptă, a situației.

Războiul din spațiul slavilor de sud a fost oprit, și acest lucru este foarte important, este esențial pentru construcția europeană de mâine.

De aici nu rezultă însă că a fost rezolvată și problema extrem de delicată a conflictualității seculare a acestui spațiu. A fost doar estompată și amânată.

Prima misiune de acest fel a Alianței a demonstrat o capacitate impresionantă de acțiune coordonată, chiar integrată, într-un teatru de război, în urma unui mandat ONU și potrivit unui concept bine fundamentat.

În fond, NATO este o alianță predominant militară, chiar dacă ea pune în operă o politică de alianță, printr-un concept strategic elaborat în acest sens. Deci NATO nu este și nu poate fi un „club de negocieri”. NATO este o forță de temut, care trebuie să intervină potrivit unei decizii politice, elaborată pe baza unui mandat ONU.

În urma războiului din Iugoslavia, rezultă câteva întrebări tranșante în legătură cu filosofia și fizionomia actuală și viitoare a Alianței, cu rolul și locul ei în lume, cu conceptul ei, cu misiunile ei. Între acestea, s-ar putea situa și următoarele:

Acțiunea NATO din spațiul slavilor de sud se poate constitui într-un model acceptabil și eficient de participare a Alianței la gestionarea crizelor și conflictelor prezentului și ale viitorului?

Cu alte cuvinte, acesta este rolul NATO? De a bombarda și distruge obiectivele acelor state pe teritoriul cărora se derulează, în forme violente, crize și conflicte armate?

Se va transforma NATO într-o forță militară imensă, cu forțe expediționare întrunite (integrate), în măsură să intervină oriunde și oricând pentru a pune capăt, prin forță, oricărui conflict?

Se va transforma NATO într-o uriașă forță de intervenție la nivel planetar, care-și propune să înăbușe din fașă, prin acțiuni militare ferme, orice conflict, de teamă că un conflict armat, oricât ar fi de mărunț, ar putea să inflameze, să incendieze planeta?

Va fi NATO un jandarm planetar? Sau Alianța va deveni din ce în ce mai mult o putere politico-militară de tip onusian, o forță menită să pună în operă o politică aliată de stabilizare și de stabilitate, de descurajare a războiului, de combatere a terorismului, de intervenție rapidă și eficientă în urgențe civile și militare, în folosul țărilor lumii, al guvernelor și comunităților omenești, și nu împotriva lor?

2.9.3. Quo vadis?

Acum nu mai suntem chiar la răscruce de vânturi. Acum se știe precis ce trebuie și cum trebuie să fie NATO. Incertitudinile se risipesc, strategia Alianței se profilează din ce în ce mai clar, iar procesul de transformare, filosofia și fizionomia de rețea, noile tehnologii, extinderea parteneriatelor limpezesc oarecum drumul Alianței, chiar dacă provocările se multiplică și se amplifică, iar pragurile și faliile dintre bogați și săraci, dintre oamenii necăjiți și oamenii îmbuibăți se adâncesc iremediabil.

În acest sens, după Summit-ul de la Washington din 1999, NATO și-a extins aria de intervenție și în afara arealului său,

dar este greu de presupus că Alianța ar putea deveni un factotum, o forță bună la toate, un bodyguard universal sau o forță a ONU care să le rezolve pe toate. Pentru ca NATO să se transforme într-o astfel de forță – deci într-o forță a ONU care să pună în operă deciziile acestei organizații de mare anvergură – ar fi necesar ca din Alianță să facă parte cel puțin toate marile puteri ale planetei, dacă nu chiar toate țările. Or, această perspectivă, pe moment, nu este prea clară. Rusia și China nu și-au exprimat dorința sau intenția de a face parte din NATO. Iar fără ele, NATO nu poate fi un jandarm al lumii.

Deocamdată, Alianța își propune să-și transforme forțele, structurile și conceptele pentru a fi în măsură să răspundă prompt provocărilor începutului de secol, contribuind decisiv la menținerea păcii și stabilității.

Cu alte cuvinte, NATO se transformă din ce în ce mai mult dintr-o forță militară capabilă să înfrunte oricare altă forță militară de pe planetă, într-o structură cu funcții și roluri complexe – politico-militare – în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor. Desigur, conceptul de apărare colectivă, pe baza căruia s-a format Alianța, nu dispăre, nu se diminuează, ci capătă valențe multiple, pe măsura provocărilor, pericolelor, amenințărilor și vulnerabilităților epocii în care trăim.

Astăzi și cu atât mai mult mâine, apărarea, chiar și sub forma ei colectivă, nu se mai reduce la realizarea unui dispozitiv strategic de apărare imens la frontierele unei țări aliate sau la frontierele NATO, ci vizează, în primul rând, un sistem complex de acțiuni preventive, de gestionare a crizelor și conflictelor, de soluționare a diferendelor, de optimizare a relațiilor internaționale, inclusiv a celor militare.

De aceea, NATO își restructurează comandamentele și forțele în acest sens, urmărind, pe de o parte, creșterea capacității de răspuns la crize și, pe cât posibil, de prevenire a crizelor și, pe de altă parte, dezvoltarea unei capacități de

desfășurare rapidă, pentru a fi în măsură să intervină oportun acolo unde este necesar.

NATO, odată cu crearea NRF, mai exact, prin crearea NATO Response Force, se înscrie în acel parcurs care va duce, în scurt timp, la flexibilizarea optimă a forțelor și la dezvoltarea unei capacități expediționare adaptate evoluției mediului strategic. Desigur, NATO nu-și va fărâmița forțele și structurile, nu va deveni o entitate compusă din fractali, cu fel de fel de structuri pentru fel de fel de oportunități, dar nici nu va neglija aceste noi exigențe ale secolului în care tocmai am intrat. Alianța își propune să continue transformarea forțelor și comandamentelor, urmărind dezvoltarea capacității de desfășurare rapidă acolo unde este necesar, adică unde vor decide Aliții.

Mai mult, NATO urmărește chiar o specializare în acest sens. Adică nu forțe bune mereu și peste tot, la toate și pentru toate – întrucât așa ceva este destul de greu și de riscant de realizat în zilele noastre –, ci forțe cu un grad de profesionalizare foarte ridicat, unele dintre ele specializate, potrivit unor roluri bine definite, astfel încât să-și îndeplinească riguros, inteligent și flexibil întreaga gamă de misiuni pentru care au fost pregătite. Mai ales în ceea ce privește oportunitatea desfășurării NRF, în cadrul unor operații de stabilizare sau de stabilitate, responsabilitățile sunt foarte mari, iar efectele scontate foarte numeroase. NRF este și trebuie să fie un model și un nucleu a ceea ce urmează să devină componenta de forță, de reacție și de acțiune a Alianței.

Odinioară NATO era centrată pe un război de mare intensitate cu focarul în Europa centrală. Zeci de ani, cele două mari alianțe – NATO și Tratatul de la Varșovia – se aflau față în față, pe o linie de contact stabilită la finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, într-o confruntare disuasivă și amenințătoare. Pericolul acestei înfruntări devenise atât de mare, încât

probabilitatea materializării ei era aproape nulă. Rațiunea unei astfel de stări conflictuale lipsea cu desăvârșire. O astfel de situație devenise absurdă și lipsită de orice logică. Și totuși, cele două mari Alianțe au continuat să concureze pe toate planurile, începând cu cele ale unei politici iraționale (dar controlate și ponderate) de confruntare și continuând cu înarmarea și cu războiul mediatic. Ambele Alianțe deveniseră, în acest cadru internațional din ce în ce mai interdependent și mai complex, anacronice și aproape stupide, întrucât armamentul nuclear din înzestrarea celor două mari entități mondiale asigura, aproape dintr-o singură lovitură, distrugerea reciprocă.

Din această uriașă tensiune, una dintre entități s-a dezmembrat. Tratatul de la Varșovia s-a desființat, iar țările membre, mai puțin Federația Rusă, care, într-un fel, este moștenitoarea arsenalului sovietic, au trecut în cealaltă Alianță, în NATO.

Războiul Rece s-a încheiat în acest fel. Se poate spune că, într-o anumită măsură, NATO a învins. A învins sau, mai exact, a supraviețuit. A învins pentru că la baza acestei Alianțe s-au aflat nu numai niște interese de supraviețuire și de dominare, ci și un sistem de valori democratice comune care au dat forță și consistență unei entități cu totul deosebite, singura de acest gen din istoria modernă a omenirii.

S-a spus, adesea, că, în urma desființării Tratatului de la Varșovia, Alianța Nord-Atlantică și-a pierdut rațiunea de a exista. Într-adevăr, și-a pierdut rațiunea de a exista ca forță militară uriașă care se opune unei alte forțe militare uriașe. Evident, NATO, după dispariția Tratatului de la Varșovia, nu mai putea să rămână doar o astfel de forță. De aici nu rezultă că puterea militară a NATO ar trebui diminuată, ci doar faptul că NATO mai este și altceva în afară de o uriașă putere militară care trebuie să fie în măsură să se opună altor uriașe puteri

militare. Deocamdată, astfel de uriașe puteri militare opuse Alianței Nord-Atlantice nu există. Rusia nu este o forță opusă NATO, ci, dimpotrivă, există un consiliu NATO-Rusia, iar Statele Unite ale Americii, ca și Uniunea Europeană se află în relații de parteneriat strategic cu această mare țară, deținătoare a unui armament strategic nuclear de ultimă generație, rachetele Topol M, dar și a celor mai bogate resurse de pe planetă. India are, de asemenea, un parteneriat strategic cu Statele Unite și unul cu Uniunea Europeană, precum și unul cu Rusia, iar China nu s-a constituit niciodată într-o putere care să pretindă dominația prin forță militară a lumii, întrucât ea însăși este o uriașă lume și o mare civilizație. Totuși, cu toate transformările care se derulează și se vor derula continuu, Alianța rămâne și va rămâne mereu o teribilă putere militară – mai precis, politico-militară –, în măsură să descurajeze orice fel de amenințare și să acționeze în orice condiții. Aceasta este o afirmație extrem de generală, cu acoperire strategică de mare amploare, metastrategică, dar cu impact direct asupra reconfigurării, în termeni de putere, a ordinii lumii.

NATO mai este însă și altceva în afară de o foarte mare putere politico-militară. *NATO este și devine din ce în ce mai mult un sistem procesual complex de gestionare a conflictualității, de prevenire a războiului, de asigurare și chiar de garantare a păcii și stabilității.* Aceasta este, de altfel, și rațiunea pentru care competențele Alianței, în urma lucrărilor Summit-ului de la Washington, din 1999, sunt extinse și în afara arealului său. Într-un singur deceniu, NATO a trecut, deci, de la o alianță focalizată pe circumstanțele unui război de mare intensitate, la stadiul de organizație înalt operaționalizată, care se confruntă cu o serie de misiuni (ce-i drept, încă eclectice⁵⁵), încă neclare, dar absolut necesare.

⁵⁵ <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/french/art1.html>

Astăzi, forțe ale NATO și ale partenerilor Alianței sunt desfășurate în diferite teatre de operații – evident, în cadrul unor operații de menținere a păcii, de stabilitate și de stabilizare, adică de gestionare a crizelor și conflictelor – situate pe trei continente (Europa, Asia și Africa). Este o multiplicare a angajamentelor, o trecere de la dimensiunea monolitică și exclusivă a unui front constituit de la Baltica la Marea Neagră, la una fractală, chiar în mozaic, prin care Alianța se implică semnificativ în procese complexe de menținere a păcii, de prevenire și gestionare a crizelor și conflictelor, de refacere și reconstrucție, de stabilizare a situației politico-militare și strategice, în numeroase acțiuni de ajutor umanitar, de lichidare a urmărilor calamităților și dezastrelor naturale, situate, practic, pe aproape întregul glob pământesc.

Această prezență atentă și bine elaborată a Alianței, pretutindeni, inclusiv în misiunea de reconstrucție ISAF din Afganistan (nu și în Irak, unde acționează o coaliție de forțe, dar nu NATO), exprimă noua vocație a NATO și a membrilor săi de a-și asuma responsabilități globale, de a se transforma într-o forță care să asigure stabilitatea și securitatea spațiului euroatlantic și a altor regiuni de care depinde realizarea acestui obiectiv de securizare permanentă a arealului statelor Alianței. Bineînțeles, securitatea spațiului euro-atlantic este strâns legată de securitatea spațiului planetar, de securitatea tuturor țărilor, tuturor regiunilor, tuturor continentelor.

Apărarea colectivă rămâne un concept esențial pentru Alianță. Contextul strategic impune însă nu numai strângerea legăturilor în cadrul NATO, ci și adaptarea permanentă a întregii filosofii de alianță la noile condiții, întrucât:

- aliații împărtășesc aceleași valori politice, economice și culturale, au aceleași interese pentru a apăra, proteja, afirma și promova aceste valori;

- apărarea colectivă constituie, deopotrivă, un liant și un spațiu de siguranță atât pentru țările membre, pentru parteneri, cât și pentru alte țări și entități politice și geopolitice;

- apărarea colectivă constituie un suport credibil și foarte consistent pentru securitatea colectivă europeană, euroatlantică și globală;

- apărarea colectivă exercită o puternică funcție disuasivă pentru actualii și viitorii potențiali promotori ai violenței în relațiile internaționale;

- conceptul de apărare colectivă, prin capacitățile efective ale Alianței, are o puternică funcție preventivă în optimizarea mediului de securitate european, euroatlantic și global;

- apărarea colectivă, prin conținutul său actualizat și lărgit, oferă flexibilitate, capacitate de răspuns adecvat și imediat la crize și conflicte și o arie extinsă de siguranță strategică și de securitate.

Mutațiile și transformările strategice postrăzboi rece s-au derulat și se derulează în ritm foarte rapid. Practic, NATO nici n-a avut și nici nu are răgazul necesar pentru a-și căuta, fundamenta și susține o nouă identitate.

Degradarea rapidă a situației strategice, experiența dramatică a Balcanilor, recrudescența violențelor din Asia, din Africa și de pretutindeni n-au lăsat și nu lasă răgaz Alianței pentru meditație strategică, pentru reflecție liniștită și îndelungată asupra conceptelor, așa cum ar trebui să se întâmple în arta militară și îndeosebi în strategie.

Conceptele strategice ale NATO s-au modificat și modernizat din mișcare, în confruntarea directă cu o realitate extrem de dură.

Odată cu NATO, se transformă și celelalte mari entități militare și politico-militare de pe planetă, îndeosebi China, Rusia, India și numeroase țări puternice din America latină, unde crizele și conflictele de tot felul se țin lanț. Lumea se

metamorfozează. Pe măsură ce interdependențele economice, politice și informaționale cresc, reacțiile la acestea se multiplică.

Se multiplică și terorismul, un fenomen extrem de ascuțit, de virulent și de violent, care devine un adevărat război cu implicații teribile asupra ordinii de drept și stabilității lumii. S-a declanșat un război împotriva terorismului, dar termenii lui nu sunt încă acceptați de toată lumea, întrucât nu sunt suficient de clari și de concludenți.

Terorismul nu se combate numai prin forme ale războiului cunoscut – lovirea bazelor, rețelelor și organizațiilor teroriste cunoscute –, ci și prin foarte multe alte forme ale unui război în mare parte necunoscut, ascuns, complex, care abia începe să fie investigat, analizat, înțeles și acceptat.

Mare încurcătură și cu războaiele astea locale, planetare, cosmice, economice, informaționale, cunoscute, necunoscute și cine știe câte or mai fi! Zeul Marte ar rămâne uimit dacă ar ști ce a reușit să facă omenirea din creația lui. Dar, din fericire, după cum stau lucrurile, încă n-a aflat.

CAPITOLUL 3

CUNOAȘTEREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE

Cunoașterea și, pe această bază, gestionarea crizelor și conflictelor armate este cel mai dificil și cel mai complex proces. Crizele și conflictele armate nu sunt nici pace, nici război și, de aceea, cunoașterea lor este mult mai complexă și mai dificilă decât cea a războiului. Chiar dacă intensitatea acțiunilor nu atinge gradul de risc specific războiului tradițional, caracterizat de angajament violent, pierderi umane și materiale ridicate și consumuri enorme, crizele și conflictele armate se constituie în pericole foarte grave pentru mediul de securitate național, regional și global. Ele reprezintă un fel de război-mozaic al omenirii, care se intensifică îndeosebi în epocile lungi de tradiție și de haos economic, politic și social. Cu toate progresele imense realizate în plan științific, tehnologic, social și informațional, conflictualitatea lumii n-a scăzut, ci, dimpotrivă, a crescut și s-a diversificat. Oricând este posibil ca o criză să se extindă rapid, să evolueze spre conflict deschis și chiar spre război.

La ora actuală, crizele și conflictele armate sunt ca niște incendii în mozaic într-un spațiu inflamabil. Orice scânteie ar putea provoca un dezastru. Există cel puțin trei cauze fundamentale ale acestei conflictualități inflamabile care amenință efectiv întreaga lume:

➤ decalajele imense în plan economic, tehnologic și financiar și, pe această bază, adâncirea faliei strategice dintre lumea bogată și lumea săracă și amplificarea reacției de revoltă și chiar de răzbunare a spațiului sărac și care se simte umilit (în măsura în care se simte umilit);

➤ recrudescența violenței, îndeosebi a terorismului, crimei organizate și conflictelor asimetrice, cu cauze nu doar în revolta spațiului sărac, ci și în sistemele reprezentărilor și configurațiilor etnice și religioase;

➤ dezvoltarea fără precedent a armamentelor de distrugere în masă, a sistemelor de arme de mare precizie, precum și a unor sisteme de arme neconvenționale, bazate pe principii noi, necunoscute până acum, cum ar fi cele ale influențării psihologice, stimulării unor fenomene și cataclisme meteorologice și geofizice, pe nanotehnologii, biotehnologii, amplificare a undelor și altele asemenea, ce fac din conflictualitatea armată o amenințare extrem de gravă la adresa întregii lumi, a fiecărei țări și a fiecărui om.

În aceste condiții, crește imens nu doar responsabilitatea organizațiilor și organismelor internaționale de securitate, ci și cea a fiecărui stat și chiar a fiecărui om în parte. Responsabilitatea este a tuturor, dar nu în aceeași măsură și nu cu același impact. A face lumea întreagă responsabilă pentru răul planetei sau pentru bulgărele de sare este un act grav de necunoaștere a realității sau de camuflare a coordonatelor, proceselor și secvențelor ei.

Crizele și conflictele armate pot fi privite, tratate, investigate și cunoscute din cel puțin două perspective:

➤ ca rezultate ale unor acumulări de tensiuni sau ale trecerii la limită a unor sisteme și acțiuni și, din acest motiv, ca modalități de schimbare radicală, de transformare sau de înlăturare a ceea ce nu mai funcționează, este inutil sau chiar dăunător societății și oamenilor;

➤ ca pericole de diferite intensități, cu o distribuție aleatoare, în mozaic, greu de supravegheat, de monitorizat, de evaluat și de gestionat, care pot declanșa, în orice moment, prin surprindere, o reacție explozivă, în lanț, inclusiv cu întrebuințarea ADM, ce poate duce la o catastrofă.

Privite din perspectiva capacității și funcției lor de schimbare și transformare, crizele par evoluții firești ale sistemelor și proceselor spre limita lor de existență și funcționare, ceea ce determină, în mod automat, schimbarea sau distrugerea acestora și înlocuirea lor cu altele noi, transformarea sau optimizarea, astfel încât, pe ansamblu, să se asigure progresul normal al societății omenеști. Din perspectiva funcției lor distructive, crizele și conflictele armate reprezintă momente de vârf ale conflictualității ce pot degenera în războaie pustiitoare și în complicate conflicte armate.

Din orice perspectivă ar fi privite, crizele, pe tot parcursul evoluției lor și în toată aria lor de cuprindere și de manifestare, trebuie să fie supravegheate, monitorizate, analizate și soluționate. Există mecanisme numeroase și foarte complexe create de societate și de fiecare sistem în parte de supraveghere, monitorizare și gestionare a crizelor și conflictelor de tot felul. Dintre acestea, cele mai rapide și mai eficiente sunt sistemele și acțiunile militare, civile și civil-militare. În orice criză și conflict care generează violență și mai ales în cele care tind să scape de sub control, intervin rapid structurile de securitate, create în mod special pentru situații grave, pentru crize, conflicte armate și războaie. Ele au trei funcții și, în același timp, trei categorii de misiuni importante:

- protecția persoanei, a populației, proprietății, instituțiilor, infrastructurilor, valorilor și a vieții;
- oprirea sau punerea sub control a conflictualității specifice situațiilor de criză și conflict, asigurarea ordinii și distrugerea sau dezamorsarea focarelor de conflict deschis;
- crearea condițiilor pentru refacere și participarea efectivă la dezamorsarea violențelor remanente.

Structurile militare, civile și civil-militare care participă la gestionarea crizelor și conflictelor armate sunt numeroase. Analiza lor se impune cu necesitate, întrucât perioada actuală –

o perioadă foarte complexă, post-post-bipolaritate –, nu și-a definit încă în mod precis nici tipologia crizelor cu care se confruntă, nici pe cea a structurilor necesare pentru rezolvarea rapidă și corectă a tuturor problemelor pe care le generează astfel de situații. Structurile militare sunt, de regulă, cele existente și în perioada bipolarității – desigur, transformate –, dar nimeni nu poate fi foarte sigur dacă batalioanele, regimentele, brigăzile și diviziile, flotele și flotilele sunt sau nu sunt apte să se „lupte” cu mulțimi de oameni care se revoltă, întrucât se închid întreprinderile, cu grupuri extremiste care vor să distrugă orice ordine, cu rețele și grupări teroriste, cu populații înfometate, cu uragane, cutremure și tsunami, cu maladiile care amenință planeta sau cu amenințările din sistemul solar, ori cu cele care ar putea veni din întregul Cosmos. Pentru aceasta sunt destinate structurile de poliție, jandarmeriile și cele create – militare, civile sau civil-militare – pentru a acționa în urgențe, la calamități și dezaastre și în alte situații-limită. Dacă aceste forțe, cu preponderență, non-militare, iar PPA-urile secolului al XXI-lea vin, cu predilecție și în flux continuu, din zone non-războinice, sau din zone ale unui război de alt tip decât cel cunoscut până acum, la ce mai sunt necesare structurile pur militare?! Este o întrebare pe care unii dintre pacifiști și unii dintre acești oameni care mai cred încă în minuni, în schimbări peste noapte și în tot felul de stele căzătoare și-o pun destul de frecvent, indignați de creșterea și diversificarea arsenalelor, de brutalitatea armelor, de cele peste 12.000 de capete nucleare active, care ar putea să distrugă lumea de vreo două ori, ca și cum n-ar fi de-ajuns o singură dată, de vântul care bate prea intens, de soarele care strălucește prea tare, de vecinul care ascultă muzică de operă în loc de manele, de... globul de sare...

În pofida nemulțumirilor și stării de inconfort a acestor foarte numeroși indignați, din păcate, niciun stat din lume nu-și

poate permite să renunțe la structurile militare tradiționale, în favoarea unor forțe speciale antigherilă și antiteroriste, a unor grupări mobile, formate din câțiva oameni cu câteva utilaje care pot interveni, într-o situație sau alta, pentru protecția bunurilor, a populațiilor, a infrastructurilor etc. sau a altor structuri care, spre exemplu, să acționeze în cazul declanșării unui război geofizic. Întreaga politică a începutului de secol și de mileniu trebuie să răspundă la numeroase întrebări privind dinamica crizelor și conflictelor armate – care devin tot mai numeroase și mai greu de controlat – și structurile de forțe și de acțiuni necesare pentru gestionarea acestora.

Dar un adevăr este cert: mecanismele de autoreglare, de odinioară, nu mai funcționează în sistemul haotic al crizelor și conflictelor armate. Chiar dacă toate crizele și conflictele au cauze complexe, situate, de regulă, în afara unor sisteme de acțiune și de reacție militare și civil-militare, aceste sisteme au un rol foarte important în gestionarea crizelor și conflictelor armate, oricât de complexe și de extinse ar fi sferile și conținutul unor astfel de crize și de conflicte.

3.1. Cunoașterea gestionării

Termenul de „gestionare”⁵⁶, folosit în relație cu crizele și conflictele armate, este, adesea, considerat nepotrivit. Gestionarea se prezintă, în general, ca un complex de acțiuni și operațiuni administrative și se referă la diferite bunuri,

⁵⁶ Dicționarul explicativ al limbii române definește termenul de gestiune astfel: 1) administrare a bunurilor materiale ale unei întreprinderi sau ale unei instituții; 2) ansamblu de operații privind primirea, păstrarea și eliberarea bunurilor materiale dintr-o întreprindere sau dintr-o instituție; 3) totalitate a bunurilor materiale (dintr-o întreprindere, instituție) încredințate unei persoane pentru a fi păstrate. (fr. gestion, lat. gestio, gestiunonis).

materiale etc. Trecerea de la substantivul *gestiune* la cel de *gestionare* pare firească, în sensul că *gestiunea* reprezintă doar rezultatul unui proces complex și poate fi echivalată cu cea de *responsabilitate*, pe când *gestionarea* constituie procesul însuși. Transferul acestei noțiuni într-un spațiu mult mai larg, cum este cel la care ne referim aici – zona crizelor, conflictelor armate și chiar cea a războaielor de intensitate joasă, medie sau mare –, pare benefic, întrucât apropie problematica crizelor și pe cea a conflictualității, ba chiar și pe cea a războaielor de pretutindeni, de fireshul activităților și proceselor, într-o lume dinamică și extrem de complicată.

Gestionarea crizelor și cea a conflictelor armate nu reprezintă unul și același lucru. Gestionarea crizelor se referă, în principal, la investigarea, analizarea, studierea, cunoașterea și înțelegerea mecanismului unor crize⁵⁷, a sistemelor și proceselor de declanșare și de evoluție, precum și la modalitățile concrete de pregătire a unor instituții, comunități, organizații, întreprinderi, entități pentru a face față atât acțiunii cauzelor, cât și urmărilor acestora, adică efectelor.

Gestionarea crizelor este un paradox, sau o contradicție în termeni, întrucât nu poți gestiona (inventaria, depozita,

⁵⁷ Criza este definită ca o serie crescândă de disfuncții acute (de sistem sau de proces), dificil de sesizat, analizat, studiat, înțeles și controlat, cu consecințe importante, pe termen scurt, pe termen mediu și, de cele mai multe ori, pe termen lung. Crizele sunt disfuncții care duc fie la schimbări radicale și la transformări substanțiale, fie la distrugerea sistemului sau procesului. Cauzele crizelor sunt complexe și nu pot fi reduse la simple accidente. Există, desigur, și cauze accidentale, momente favorabile, momente de declanșare a unor reacții în lanț, dar crizele rezultă din acumulări îndelungate de disfuncții sau de evenimente generatoare de disfuncții. Sistemele și procesele capătă comportamente dificile, uneori aberante și nu mai pot fi controlate. Ieșirea din această stare se face prin măsuri radicale sau, pur și simplu, prin distrugerea sistemului sau procesului.

conserva, planifica și „consuma“, reînnoi, reîmprospăta etc. ...) tulburările și disfuncțiile de sistem și de proces. Dar nici nu poți lăsa în voia sorții asemenea procese, chiar dacă ele, în principiu, sunt nelineare și, deci, greu de înțeles și de controlat. În primul rând, pentru că, așa cum se știe, interacțiunea dintre cauzele care le produc este aleatoare și conflictuală, greu, ba chiar imposibil, de prevăzut și de „inventariat“. În al doilea rând, nu toate crizele sunt distrugătoare.

Unele dintre ele distrug doar pentru a corecta și numai atât cât este necesar, altele distrug pentru a recrea, pentru a asana locul și a asigura condiții pentru a schimba, pentru a transforma, pentru a reîmprospăta. Faptul că oamenii mor și sistemele dispar este în ordinea lucrurilor. Mereu se nasc alți oameni și se constituie alte sisteme.

Totul are o durată. Nimic nu este veșnic. Orașele păstrează foarte puține clădiri din epoci apuse. Orașele sunt în mișcare⁵⁸, trăiesc și mor, ca și oamenii care le-au durat. Majoritatea edificiilor vremurilor de atunci au apus odată cu acele vremuri. În fiecare zi, orașele lumii se primenesc cu construcții noi, care de care mai sofisticate și mai funcționale. Iar cele vechi dispar, una câte una, oricât de importante și de impozante ar fi fost cândva...

Gestionarea conflictelor presupune modelarea unui comportament într-un spațiu conflictual, adică investigarea, monitorizarea, supravegherea permanentă și stăpânirea conflictualității, intervenția pentru a controla sistemul și procesul, precum și adaptarea la noile cerințe.

Lucrul acesta îl dorește toată lumea, însă, până la ora actuală, el nu a putut fi realizat decât parțial și cu costuri imense. Se pare că, deși dorește cu prisosință o capacitate reală și eficientă de a-și gestiona și controla conflictualitatea, lumea

⁵⁸ Arnold Toynbee, ORAȘELE ÎN MIȘCARE, București, 1979.

nu este dispusă s-o și accepte cu ușurință și fără probleme, din cel puțin trei motive:

- o astfel de capacitate presupune o anume ierarhie, adică posibilitatea creării de privilegiați ai puterii;

- controlul general al conflictualității este imposibil, pentru că esența lumii este conflictualitatea, iar esența nu ai cum s-o controlezi;

- lumea nu este încă pregătită pentru a genera o relație corespunzătoare de feed-back care să facă benefică sau, în orice caz, suportabilă conflictualitatea.

Aceste motive sunt întemeiate. De aici nu rezultă că trebuie să se renunțe la controlul crizelor și conflictelor armate. Rezultă doar că un astfel de control este dinamic, dificil și trebuie realizat cu o anumită măsură. De aceea, în loc de *control* se preferă termenul *gestionare*. Acest termen nu este foarte precis. El lasă o anumită libertate de interpretare și de acțiune, are o anumită transparență la semnificație, acceptă, ca să spunem așa, pe lângă termenii de observare, supraveghere, monitorizare, cunoaștere etc., și alți termeni, cum ar fi cel de responsabilitate sau de drept la intervenție, ca să nu mai vorbim de cei pe care îi sugerează posibila rezolvare a unora dintre multiplele ecuații nelineare care modelează acest proces.

Fără îndoială, crizele pot fi cunoscute. Cele mai multe dintre instituțiile specializate în analiza crizelor și conflictelor, în managementul științific al crizelor și conflictelor le pot descrie cu precizie și chiar cu lux de amănunte. Aproape toate crizele care s-au produs de-a lungul deceniilor au fost studiate, analizate, pentru a se desprinde maximum de concluzii, astfel încât, pe cât posibil, crizele viitoare să fie prevenite. Sau, dacă o astfel de prevenție nu este posibilă, întrucât crizele își au legile lor, ce nu pot fi controlate în întregime de oameni, măcar oamenii să fie preveniți și protejați de efectele posibile.

Crizele se aseamănă cu fenomenele meteorologice, cosmice și geofizice, se desfășoară nelinear și haotic, precum uraganele, perioadele de secetă sau de ploi abundente, erupțiile vulcanice, avalanșele, cutremurele de pământ, iar omul nu poate face mare lucru în influențarea acestora. Poate lua însă numeroase măsuri pentru a le cunoaște cauzele și a le ameliora efectele.

Chiar dacă cele mai multe dintre crize, precum și majoritatea conflictelor armate sunt produse ale ciocnirilor de interese, ale unor competiții pentru poziții, putere, resurse, piețe și influență, mecanismele acestora se prezintă a fi foarte complexe și nu se lasă investigate în totalitatea lor și, mai ales, în dinamica lor. De aceea, o criză nu poate fi studiată și înțeleasă doar prin metode analitice, nici doar prin studii de caz sau doar prin lecții învățate. Descompunerea unei crize în etape, componente, procese, acțiuni, cauze și efecte, chiar dacă facilitează studiul, nu duce totdeauna la concluzii viabile. Ba, mai mult, analiza pe componente ar putea conduce la concluzii total greșite. Criza se comportă ca un întreg, are fluentă și consistență, dar, în același timp, se caracterizează prin evoluții haotice, cu schimbări bruște, imprevizibile și periculoase.

Există cel puțin trei modalități de studiere a crizelor și conflictelor armate:

- prin investigație directă;
- prin analiza crizelor trecute;
- prin analiză comparativă.

Toate aceste trei modalități, la care se pot adăuga și altele, fac apel la cel puțin trei sisteme de referință:

- interiorul proceselor și fenomenelor care se află în situație de criză;
- interiorul proceselor și fenomenelor care se află în criză, dar centrate pe anumite componente ale acestora;
- exteriorul fenomenelor și proceselor aflate în criză.

Fiecare dintre aceste sisteme de referință își are importanța lui și locul lui în dinamica situației. Fiecare dă un anumit pachet de informații, dintr-o anumită perspectivă, și, toate la un loc, formează o imagine de ansamblu asupra respectivei crize. În funcție de aceste informații, evaluări și concluzii, se proiectează și se realizează comportamentul structurilor, sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare care participă la gestionarea respectivelor crize.

Informațiile, evaluările și concluziile trebuie să acopere, pe cât posibil, întregul proces sau fenomen aflat în criză.

3.1.1. Supravegherea și monitorizarea crizelor și conflictelor armate

Cunoașterea unei crize este un rezultat al unor eforturi îndelungate și persistente de culegere a datelor și informațiilor despre anumite activități, îndeosebi despre cele considerate sau suspectate a fi generatoare de tensiuni și conflicte, de analiză a acestor date, precum și al unui proces de evaluare și modelare a a comportamentului entităților și structurilor care desfășoară acțiuni în spațiul ce poate fi generator de criză sau care poate fi afectat de criză.

Cunoașterea este, deci, un rezultat al supravegherii și monitorizării fenomenelor, proceselor, acțiunilor, entităților și structurilor ce pot fi implicate în generarea crizelor și conflictelor, pe de o parte, și, pe de altă parte, al supravegherii și monitorizării propriu-zise a crizelor și conflictelor.

Acest lucru se face, practic, permanent și în toată lumea. Aproape în fiecare domeniu de activitate unde sunt posibile crize și conflicte există structuri și sisteme de supraveghere și monitorizare a proceselor și activităților ce pot duce la crize sau intra în crize, precum și a crizelor propriu-zise.

În fiecare întreprindere există celule de criză. Astfel de celule există și în cadrul guvernelor, la diferite ministere și, în general, oriunde este nevoie să se intervină rapid pentru protecția oamenilor, a bunurilor, a proprietății, valorilor și a patrimoniului.

În Franța, spre exemplu, responsabil cu menținerea ordinii și securității în raza teritoriului comune este primarul. În caz de criză, el devine “Director al operațiunilor de salvare”. El alcătuiește, în acest sens, un plan – Planul comunal de salvare – prin care se asigură protecția și sprijinul populației în caz de criză, îndeosebi în situația unor inundații, dar nu numai.

În același sens, prefectul departamentului are ca misiune să vegheze la menținerea ordinii și securității persoanelor și bunurilor în cadrul departamentului respectiv. Îndeosebi, el este însărcinat să prevină și să gestioneze riscurile și crizele. Pentru o astfel de misiune, el este asistat de Serviciul Interministerial de Apărare și Protecție Civilă (SIAPC)⁵⁹ El alcătuiește Planul Departamental de Organizare a Sprijinului (Ajutoarelor), așa-numitul plan ORSEC (Organisation des Secours).

Acest plan cuprinde riscurile cunoscute la nivel departamental și organizează gestionarea crizelor și ajutoarelor în caz de criză. Organizarea acestui ajutor se compune din:

- dispoziții generale și modulare de gestionare a crizelor, aplicabile în orice situație;
- dispoziții specifice care se referă la anumite riscuri identificate în prealabil (plan de ajutor în caz de inundații etc., planuri speciale de intervenție, planul roșu etc.).

Dacă inundația depășește teritoriul unei comune, efectuarea, în continuare, a operației de salvare și de ajutor revine prefectului. Acesta poate declanșa, total, sau parțial, Planul ORSEC departamental.

⁵⁹ Decret n°2005-1157 din 13 septembrie 2005 referitor la Planul ORSEC.

Totuși, responsabilitatea salvării populației de pe raza comunelor afectate revine primarilor respectivi. În cazul unei crize de mare amploare intră în acțiune nivelurile superioare ale sistemului securității civile: Centrul Operațional de Zonă, din fiecare zonă de apărare, și Centrul Operațional Interministerial de Criză, la nivel național⁶⁰.

Există numeroase lucrări care se ocupă de sistemele de gestionare a crizelor și conflictelor, îndeosebi la nivelul întreprinderilor. Scopul principal al acestor lucrări, ca și cel al reglementărilor în vigoare, este acela de a asigura securitatea personalului și bunurilor în cazul unor situații cu totul deosebite (catastrofe naturale, inundații, accidente nucleare, industriale sau ecologice, crize economice, conflicte armate, războaie etc.). Desigur, majoritatea lucrărilor se referă la crizele de proces, adică la acele crize sociale, economice și de altă natură care țin de disfuncții grave ce pot duce la conflicte, sau la crizele de sistem, ce generează incompatibilități grave între structuri și funcțiuni.

Mediul de securitate economică, politică, socială și militară este instabil și, odată cu recrudescența crimei organizate, a fenomenului terorist și cu declanșarea unor conflicte grave în Orientul Mijlociu, în Orientul Apropiat (atacul Israelului asupra formațiilor Hezbollah în sudul Libanului) și în alte zone ale lumii, conflictualitatea se agravează și se diversifică.

Numeroasele faze ale crizei petrolului, cauzată de războiul din Irak, dar și de situația din Iran, din Afganistan și din Asia Centrală, adâncesc și complică fenomenul de criză, astfel încât aproape nicio întreprindere și nici o comunitate omenească – politică, economică, administrativă, profesională,

⁶⁰ Există, de asemenea, în Franța, un Centru European de Prevenire a Riscurilor de Inundații.

etnică, religioasă, culturală etc. – nu mai poate fi pe deplin în siguranță, ocolită sau ferită de crize și conflicte de tot felul. Fenomenele de criză par să se amplifice și să se accelereze, într-un context economic puternic, decalat și concurențial și unei mediatizări permanente și haotice.

Crizele reprezintă un mare pericol, întrucât, de multe ori, duc la dispariția organizațiilor sau întreprinderilor afectate. Din acest motiv, comunicarea, în cazul crizelor, este foarte importantă, întrucât aduce în atenția tuturor oamenilor, interesați sau neinteresați, aspectele concrete, pragmatice ale crizelor.

Este un prim aspect al procesului de cunoaștere a crizei. Oamenii trebuie să fie informați atât cu situația concretă a sistemului sau sistemelor intrate în criză, cât și cu rezultatele analizelor, investigațiilor și evoluțiilor mecanismelor și proceselor de gestionare a crizelor. Media și mai ales Internetul au un rol deosebit pentru consumator și pentru cetățean⁶¹.

Supravegherea și monitorizarea crizelor și conflictelor armate este un atribut al tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale și altor structuri create în fiecare domeniu de activitate, în mod special, pentru supravegherea, monitorizarea și analizarea crizelor și conflictelor.

Din cadrul entităților și structurilor care se ocupă cu supravegherea, monitorizarea, analizarea, prognozarea și expertizarea deciziilor politice și cu acțiunile necesare în cazul crizelor și conflictelor fac parte și următoarele:

- structuri de informații;
- celule de criză;
- diferite structuri generale și departamentale de supraveghere, monitorizare, analiză și evaluare a situațiilor de criză;

⁶¹ Thierry Libaert, *LA COMMUNICATION DE CRISE*, Dunod, 2005.

- structuri de acțiune nemijlocită și de reacție imediată;
- structuri de prevenție;
- structuri de remediere a urmărilor și de asigurare a intrării în normalitate.

Toate aceste structuri sunt constituite, într-o formă sau alta, în toate sistemele și procesele unei societăți. Peste tot există astfel de structuri specializate în crize și conflicte sau care, pe lângă atribuțiile de bază, au și îndatoriri exprese în acest sens.

Măsurile respective fac parte nemijlocită din politicile și strategiile de securitate și de securizare a sistemelor și proceselor și ele țin pasul cu dezvoltarea structurilor ce se cer securizate, cu dinamica specială a provocărilor, pericolelor și amenințărilor generatoare de crize și conflicte.

Supravegherea și monitorizarea se realizează de către toți cei interesați de sistemele și procesele de generare a crizelor și conflictelor, începând cu întreprinderea și continuând cu statul, alianța, coaliția, organizația regională și internațională și cu alte structuri intrinseci sau speciale create.

Supravegherea și monitorizarea presupun:

- observarea permanentă a modului de structurare și evoluție a diferitelor entități, a proceselor și fenomenelor ce pot genera disfuncționalități, crize și conflicte și înregistrarea principalelor date și informații;

- analiza documentelor și informațiilor, atât a celor din surse publice, cât și a celor care pot fi obținute prin alte surse, și desprinderea concluziilor de rigoare cu privire la starea și dinamica sistemelor și proceselor, compararea, corelarea și monitorizarea acestora;

- analiza atentă a tuturor datelor și informațiilor culese, sesizarea principalelor caracteristici ale dinamicii

situației, depistarea și monitorizarea celor care pot duce la identificarea unor germeni de criză și conflict;

- elaborarea, pe baza acestor date și caracteristici, a unor evaluări și chiar prognoze privind posibilele crize și conflicte;

- monitorizarea posibilelor evoluții.

Sistemele cunoscute, dar și cele posibile, de culegere și prelucrare a datelor și informațiilor, precum și modalitățile de monitorizare pot fi foarte diferite de la o situație la alta, de la o țară la alta, de la o entitate la alta. În general, datele și informațiile sunt numeroase, în flux continuu, cu configurații diferite, foarte greu de diferențiat, de clasificat și de valorificat. Numai sistemele și structurile specializate și cu deosebită experiență în domeniu, pe baza unor indicatori de stare și de dinamică foarte bine calibrați, experimentați și testați, pot găsi consonanțe între anumite date și informații și evoluția sistemelor, proceselor și fenomenelor spre anormalitate, adică spre crize, conflicte și războaie.

3.1.2. Decizia în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate

Decizia, în procesul de soluționare a unei crize, este condiționată complex, atât de cantitatea și calitatea informațiilor acumulate, de caracteristicile situației, cât și de scopurile și obiectivele fixate și urmărite. Decizia, în cazul crizelor și conflictelor de tot felul, inclusiv al celor armate, se ia în situații incerte și presupune o mare responsabilitate.

Sesizarea situațiilor care pot evolua spre crize și conflicte constituie punctul cel mai important, dar și cel mai dificil al unei decizii. În general, această sesizare este difuză, aleatoare și se bazează pe foarte puține date și informații care confirmă evoluția sistemelor și proceselor spre crize. De regulă, dinamica

culegerii și analizei datelor și informațiilor pe baza unor indicatori calibrați este mai lentă decât evoluția proceselor ce duc la crize și conflicte și, de aceea, de foarte multe ori, factorii de decizie sunt puși în fața faptului împlinit.

Factorii de decizie, în cazul crizelor și conflictelor, sunt, în primul rând, cei fixați prin structurile și competențele de decizie-control, în a căror responsabilitate stă crearea și menținerea unor condiții optime pentru ca sistemele și procesele să funcționeze în parametri normali. Din acest motiv, toate structurile de conducere, de la nivelul echipei la cel al alianței sau coaliției, își fixează mecanisme care să permită intervenția oportună în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor.

Toată lumea știe că există și vor exista mereu crize și conflicte ce nu pot fi nici cunoscute integral, nici gestionate, nici prevenite. Sunt crize ale căror cauze țin de dimensiunea aleatoare a evoluției sistemelor și proceselor, modelată, în general, de teoria haosului. Iar această teorie, așa cum s-a arătat și în studiile anterioare, confirmă doar incertitudinea evoluției sistemelor departe de echilibru, imposibilitatea prevederii cu exactitate a dinamicii mișcării lor.

De aici nu rezultă că nu mai este nimic de făcut, că totdeauna crizele și conflictele ne vor surprinde, iar deciziile vor fi tardive, post-factum sau doar asupra... consecințelor. Rezultă doar că deciziile se iau în situații de incertitudine, iar pentru a fi cât mai apropiate de o soluție optimă trebuie să parcurgă o mare cantitate de date și informații contradictorii, incerte și, paradoxal, fie insuficiente, fie intoxicate.

Lanțul decizional este, adeseori, fie fracturat, fie neancorat suficient în realitățile mult prea flexibile și, deci, greu de constituit și reconstituit în suporturi solide pentru hotărâri de mare importanță.

Există următoarele categorii de factori de decizie în cazul crizelor și conflictelor:

- factori de decizie politică;
- factori de decizie economică;
- factorii de decizie socială;
- factori de decizie militară;
- factori de decizie conjuncturală.

Factorii de decizie politică aparțin statelor sau organizațiilor internaționale (pentru statele care fac parte din acestea) și, în general, corespund structurilor politice caracteristice: parlamente și guverne. Acestea își creează, la rândul lor, structuri de informare, supraveghere, monitorizare, analiză și expertiză. Nicio decizie politică, la orice nivel ar fi luată, dacă nu este expertizată în mod corespunzător, mai ales când este vorba de situații de criză, devine arbitrară sau hazardată, iar consecințele pot fi dintre cele mai neașteptate.

Așadar, dintre condițiile unei decizii politice apropiate de cerințele efective ale gestionării unei crize sau conflict, trebuie să facă parte și următoarele:

- informații suficiente;
- competență decizională;
- deschidere politică și strategică spre toate orizonturile;
- flexibilitate;
- expertiză strategică și tactică temeinică și oportună.

Factorii de decizie strategică sunt, în general, cei care creează condițiile necesare pentru punerea în aplicare a deciziei politice. Ei asigură nu doar condițiile și un mediu optim pentru îndeplinirea planului strategic, potrivit deciziei politice, ci și expertizarea deciziei politice, întrucât, în principiu, dispun de instrumentele necesare (structuri de cercetare științifică, de analiză și evaluare strategică).

Factorii de decizie economică sunt de două categorii:

- factori de putere, factori guvernamentali (decizia politică economică);

- factori privați (de întreprinderi, corporații etc.).

Decizia economică în situația unor crize are o foarte pronunțată dimensiune politică, dar cu sisteme tenace de ancorare economică și socială.

Decizia militară este strict dependentă de decizia politică, și sensul ei este acela de a pune în aplicare, prin mijloace militare, o decizie politică. Decizia politică stabilește scopul general al procesului sau acțiunilor de gestionare a crizelor și conflictelor, resursele, angajarea, precum și coordonatele acestei angajări.

Decizia militară fixează modul de angajare, eșalonarea ei, fixarea obiectivului strategic și a obiectivelor tactice, forțele, mijloacele și acțiunile, precum și etapele, manevrele și operațiile necesare, indiferent că este vorba de o situație de război sau de una în care se folosesc și alte mijloace în afară de cele militare.

Decizia ierarhică, indiferent ce s-ar spune, rămâne necesară și obligatorie, întrucât este vorba de asumarea responsabilității și de partajarea acțiunilor. Intervine însă în sistemul ierarhic cerința de rețea, de simultaneitate, și, respectiv, efectul de rețea. Acestea influențează direct și în mod substanțial configurația și funcționalitatea factorilor decizionali, ei înșiși fiind legați în rețea.

Contrastul dintre decizia ierarhică și cea în sistem de rețea creează foarte multe probleme, dar, în același timp, deschide și o porțiță spre elaborarea unor decizii în timp real, ceea ce, în cazul gestionării crizelor și conflictelor, ar duce la o schimbare substanțială și la optimizarea semnificativă a acestui proces.

Probabil, că nu se va renunța niciodată la decizia de tip ierarhic, întrucât, dacă dispăre ierarhia, dispăre și lumea (cel

puțin în forma și formula ei actuală), dar ierarhia se va folosi mai mult, mai inteligent și, probabil, ceva mai benefic de posibilitățile excepționale pe care le oferă rețeaua. Oricum, ca întotdeauna în marile revoluții din istoria omenirii, progresul îi va ajuta totdeauna pe cei puternici, așa cum și norocul îi ajută doar pe cei curajoși.

3.2. Tipologia gestionării

Gestionarea crizelor și conflictelor este, în general, un proces complicat, adaptat la fiecare situație în parte, astfel încât putem afirma că există atâtea tipuri de gestionare câte tipuri de crize se produc.

Există crize și conflicte politice, economice, sociale, informaționale, etnice, religioase și, evident, militare. Cele militare nu au și nu au avut niciodată o existență în sine și de sine stătătoare, ci totdeauna au exprimat o trecere la limită a unor crize politice.

Așadar, nu există crize militare *stricto sensu*, ci crize politico-militare, indiferent că ele au și conotații sau suporturi economice, sociale, etnice, religioase sau de altă natură.

Tipurile de gestionare corespund tipurilor de crize. Această tipologie ar putea fi prezentată, pe scurt, astfel:

TIPUL DE CRIZĂ	TIPUL DE GESTIONARE
Crize politice	Gestionare politică
Crize economice	Gestionare politico-economică
Crize energetice	Gestionare politico-economică, chiar politico-militară
Crize financiare	Gestionare politico-financiară
Crize în transporturi	Gestionare politico-economică, chiar politico-militară

RĂZBOI ȘI HAOS

Crize în telecomunicații	Gestionare politico-economică, chiar politico-militară
Crize sociale	Gestionare politică, gestionare prin strategii de ordine publică
Crize de sistem* și de proces	Gestionare de sistem și de proces (gestionare internă)
Crize (conflicte) etnice ⁶²	Gestionare complexă, flexibilă și realistă (antiescaladare)
Crize (conflicte) religioase	Gestionare confesională, bazată pe sisteme de valori
Crize (conflicte) frontaliere	Gestionare politică, eventual prin participare internațională
Crize politico-militare	Gestionare politico-militară
Crize naturale	Gestionare de urgență

Gestionarea crizelor și conflictelor nu este totuși simplă. Fiecare tip de criză și, respectiv, fiecare tip de gestionare se interconectează cu alte tipuri, astfel încât gestionarea devine un proces în care structurile interacționează.

Gestionarea interacțiunilor completează procesul de gestionare a crizelor, asigurând un sistem coerent de principii și acțiuni menite să optimizeze interacțiunile. Gestionarea interacțiunilor este strâns legată de gestionarea crizelor și conflictelor, dar nu se confundă cu ea. Acest tip de gestionare își are caracteristicile sale și, ca atare, trebuie considerată ca un sistem de acțiuni ce necesită un management special.

* Crize specifice diferitelor sisteme, care țin de evoluția sistemului respectiv în raport cu sine, cu parametri de eficiență și stabilitate, sau în raport cu alte sisteme și procese.

⁶² Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, DIFERENDE ETNICE, Fond propriu, pp. 20-40.

3.3. Derularea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate

Gestionarea, indiferent de ce natură ar fi și în ce termeni s-ar efectua, presupune:

- sisteme coerente, fluente, flexibile și ușor adaptabile la împrejurări de culegere a datelor și informațiilor;
- sisteme, specializate și interconectabile, de analiză, evaluare și valorificare a rezultatelor analizei datelor și informațiilor;
- sisteme de evaluare a intercon condiționărilor;
- sisteme coerente și interconectabile de elaborare a deciziilor;
- sisteme de corelare a deciziilor;
- sisteme de punere în aplicare a deciziilor și a modalităților de interconectare a acestora;
- sisteme de evaluare a desfășurării crizelor;
- sisteme de corectare a erorilor și de asamblare a rețelelor specifice;
- sisteme de acțiune la vârful crizei, eventual în cazul conflictelor armate și războaielor;
- sisteme de acțiune militară și civil-militară postconflict sau postcriză;
- sisteme de stingere a focarelor remanente de crize;
- sisteme de prevenire a eventualelor reizbucniri;
- sisteme de refacere și reconstrucție.

Toate aceste sisteme presupun, pe de o parte, o conducere unitară și adaptabilă la cerințele efective ale oricărei situații de criză și conflict și, pe de altă parte, o rețea fiabilă, care să permită fluxurile mari și, adesea, aleatorii de conexiuni.

În gestionarea crizelor și conflictelor, responsabilitățile sunt strâns legate de configurația și dinamica sistemelor și proceselor folosite ca instrumente sau ca modalități de control,

supraveghere, monitorizare, analiză, pentru luarea deciziilor și pentru aplicarea efectivă a acestora. Există responsabilități totale sau integrale, care angajează statele, organizațiile și organismele internaționale și responsabilități specifice. Acestea din urmă revin structurilor destinate să pună în aplicare procesul de gestionare a crizelor și conflictelor.

Aceste responsabilități pot fi:

- politice;
- juridice;
- economice;
- financiare;
- sociale;
- informaționale;
- politico-militare;
- militare.

Aceste tipuri de responsabilități revin sistemelor și structurilor angajate în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor și sunt fixate de decidentul politic, în limitele profilului, competențelor, abilităților și atribuțiilor organizațiilor și structurilor angajate.

Problematica responsabilităților este, totdeauna, cea mai complexă, cea mai sensibilă și cea mai importantă în oricare acțiune de gestionare a crizelor și conflictelor.

În situația în care nu sunt fixate cu precizie aceste responsabilități sau sunt depășite abilitățile, attributele și competențele forțelor, mijloacelor și structurilor angajate, procesul de gestionare a crizelor este grav afectat, iar consecințele se vor resimți pe termen lung, întrucât lipsa de măsură, acțiunile și reacțiile disproporționate sau nepotrivite se pot constitui în surse ale escaladării conflictualității, și nu în mijloace de gestionare a acesteia. Aproape toate situațiile în care conflictualitatea s-a continuat, s-a accentuat sau s-a complicat au la origine, pe lângă complexitatea și gravitatea cauzelor care

au generat respectiva criză, și acțiuni și reacții inadecvate, lipsa de măsură și dificultatea repartiției oportune, a diseminării și exercitării întocmai a responsabilităților fixate, în cazul în care ele au fost fixate în mod corect, legitim și în deplină legalitate.

Crizele nu sunt, pur și simplu, desfășurări în văzul lumii, schimbări sau evoluții pe care le poate sesiza oricine și oricând, ci procese complexe, haotice, cu efecte extrem de complicate.

Gestionarea crizelor și conflictelor de orice fel, în funcție de modalitățile de abordare a fenomenului respectiv și de intervenție (angajare) pentru soluționarea acestuia, poate fi:

- directă;
- indirectă;
- imediată (urgentă);
- rapidă;
- pe termen scurt;
- pe termen mediu;
- pe termen lung.

De asemenea, din punct de vedere al nivelului de intervenție, procesul de gestionare poate avea următoarele configurații:

- intervenție locală;
- intervenție națională;
- intervenție (sprijinire, participare) regională;
- intervenție (sprijinire, participare) internațională.

Din perspectiva modalităților predominante de soluționare, gestionarea poate face apel la o mare diversitate de forme de acțiune, dintre care cele mai importante ar putea fi:

- prin forță;
- prin descurajare;
- prin impunere;
- prin modalități amiabile;
- prin cooperare;
- prin parteneriat.

Din punct de vedere al situației, structurilor și posibilităților forțelor și mijloacelor angajate, procesul de gestionare a crizelor și conflictelor poate face apel la:

- forțe și mijloace destinate de ONU;
- forțe și mijloace destinate de OSCE;
- forțe și mijloace destinate de organizații regionale de securitate și cooperare (economică, politică, militară etc.);
- forțe și mijloace NATO;
- forțe și mijloace ale Uniunii Europene;
- forțe și mijloace de coaliție;
- forțe și mijloace ale unui singur stat.

Forțele și mijloacele destinate să participe la gestionarea crizelor și conflictelor au structuri, competențe și abilități diferite, dar, în principiu, ele pot fi:

- politice;
- diplomatice;
- economice;
- financiare;
- informaționale;
- militare;
- combinate.

Nicio criză nu poate fi soluționată printr-un singur tip de acțiuni sau prin intervenția unui singur tip de forțe. Crizele – indiferent de natura și structura lor – au, în societatea modernă, un caracter complex, sunt crize de sistem și de proces și, ca atare, necesită soluții de sistem și de proces.

3.4. Cunoașterea structurilor care acționează

Structurile folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate sunt extrem de diversificate. Ele se bazează, totuși, pe un sistem de forțe și mijloace existente la nivel național, respectiv, forțe armate, structuri de poliție, jandarmerie și alte

genuri de structuri teritoriale, de intervenții în situații de urgență, de Cruce Roșie etc. Lor li se adaugă numeroase structuri de decizie la nivel național și internațional.

Toate acestea au creat un fel de rețea complicată, dificil de urmărit, care, deși funcționează destul de bine, cu greu poate face față situației actuale, când crizele de tot felul se înmulțesc și se complică, căpătând ele însele structuri, fizionomii și configurații de rețea.

Există, de asemenea, structuri care se alcătuiesc în funcție de natura crizei sau conflictului armat, sub egida NATO sau UE, ce intervin, de regulă, sub mandat ONU, pentru oprirea crizei sau conflictului, protecția populației și infrastructurilor, menținerea sau impunerea păcii, crearea condițiilor pentru oprirea ostilităților și normalizarea situației.

Reglementările internaționale în acest sens sunt numeroase, chiar înstufate – pentru fiecare criză există una sau mai multe rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU –, precum și acorduri, convenții, „foi de parcurs” etc., dar aplicarea lor pune încă numeroase probleme. Mai mult, se consideră că unele dintre organismele ONU sau dintre mecanismele de gestionare onusiană a crizelor și conflictelor armate sunt greoaie, neadaptate la condițiile concrete, mai ales în cazul acțiunii și reacției împotriva rețelelor și grupărilor teroriste, ceea ce creează multe probleme în planul eficienței și operativității.

Structurile militare care pot fi folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate sunt cele existente în fiecare țară, adică forțele armate și structurile de acțiune și de reacție în caz de urgențe. Ele pot fi transformate și structurate potrivit cerințelor efective ale situației, dar continuă să fie organizate și pregătite pe principiul reacției și acțiunii la pericolul cel mai mare, care nu poate fi altul decât războiul. Numai că însuși războiul a devenit la fel de complex și de sofisticat ca orice

fenomen ce se petrece, astăzi, în societatea modernă. De aceea, va fi din ce în ce mai greu de decelat războiul propriu-zis de crizele și conflictele epocii moderne. Războiul poate fi punctul culminant al unei crize, așa cum și criza poate fi, la rândul ei, o succesiune de conflicte de tot felul, inclusiv armate, și chiar de războaie. De aceea, structurile militare și civil-militare trebuie să facă față acestui dinamism, fără să-și piardă esența și vocația. Structurile militare și civil-militare se adaptează la aceste noi împrejurări, dar vor continua să-și păstreze, în linii mari, aceeași configurație, care constă în:

- structuri de culegere și prelucrare a informațiilor;
- structuri intelligence;
- structuri de avertizare timpurie;
- structuri de decizie politico-militară;
- structuri de expertizare a deciziei politico-militare;
- structuri de comandă-control;
- structuri de stat major;
- structuri de acțiune și de reacție;
- structuri de generare și regenerare a forțelor și mijloacelor;
- structuri logistice;
- alte structuri.

Toate aceste structuri se împart în trei mari categorii interconectate și integrate prin intermediul rețelei:

- structuri de informații, intelligence, supraveghere și recunoaștere (I2SR) deservite de grila (rețeaua) senzorilor și structurilor informaționale;
- structuri de comandă, control, comunicații, computere (C4), deservite de rețeaua centrală de conducere, cu funcții complexe, de interconectare a tuturor sistemelor și proceselor;
- structuri de acțiune și de reacție, deservite de grila (rețeaua) executanților.

Rețeaua schimbă aproape complet filosofia și fizionomia structurilor și acțiunilor în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor, în sensul că le pune în relație și în corelație directă sau mediată, în timp real, și le oferă toate datele și informațiile necesare pentru a-și modula și modela politicile, strategiile, funcțiile și acțiunile.

Rețeaua nu rezolvă nimic, ci doar creează suporturi pentru soluționarea rapidă a tuturor problemelor, dar și pentru introducerea a numeroși factori perturbatori.

3.4.1. Structuri de culegere și prelucrare a informațiilor

Structurile de culegere și prelucrare a informațiilor au un rol foarte important în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor. Ele sunt distribuite în întregul areal al structurilor și acțiunilor politice, economice, sociale și militare, iar funcția lor principală este aceea de a culege date și informații, de a le analiza, corela, interpreta și de a le aduce la cunoștință, sub o formă sau alta, în funcție de algoritmi stabiliți și de necesități, factorilor de decizie și celor de execuție.

Structurile de informații sunt numeroase și diversificate. Ele nu se reduc la serviciile secrete și la cele care culeg date și informații din surse publice sau din alte surse. Practic, fiecare sistem își are o componentă care culege și analizează date și informații pe cel puțin două paliere:

- din sistem, referitoare la parametrii de funcționare, la raporturile dintre diferite elemente ale sistemului, la vulnerabilități, la variațiile care se produc, la starea și dinamica sistemului;

- din afara sistemului, referitoare la raporturile sistemului cu alte sisteme, la schimbul de substanță, de energie și de informație cu mediul, la presiunile exterioare, provocări, sfidări, pericole și amenințări etc.

Aceste structuri, indiferent pe ce palier ar funcționa, trebuie să culeagă și să ofere date (și informații), în sistem și pentru sistem, atât pentru buna funcționare a sistemului, cât și pentru optimizarea raporturilor sale cu exteriorul.

Unele dintre aceste structuri fac parte integrantă din sistem, altele sunt atașate sistemului sau funcționează și în favoarea acestuia.

Sunt, desigur, și structuri de informații care deservește sisteme potrivnice, dar acest lucru nu schimbă esența structurilor informaționale.

Culegerea de informații prin agenți (spionajul) se pare că este una dintre cele mai vechi meserii din lume. Ea a fost utilizată de om imediat ce s-a organizat cât de cât. Suveranii foloseau spionajul pentru a se proteja de adversarii lor. Acest domeniu este atât de important, încât, de foarte multe ori, a determinat schimbări radicale de legislație și de mentalitate în favoarea sa. Nimeni nu poate exista și acționa fără informații. Culmea acestei aserțiuni a fost atinsă în cel de-Al Doilea Război Mondial.

După criza anilor 1950-1960, spionajul s-a dezvoltat și sofisticat de o manieră nemaicunoscută până atunci. Simpla culegere de informații a cedat locul unor forme de confruntare extrem de violente și de periculoase: război psihologic, conspirații, asasinate⁶³.

În sprijinul acestui adevărat război informațional – singurul război permanent de pe planetă – au fost aduse avantajele *high-tech* și *IT*: sateliți, laseri, rețele de calculatoare, produse ale nanotehnologiei etc. Fiecare stat, fiecare structură de forțe beneficiază de servicii de informații din ce în ce mai puternice și mai bine organizate.

⁶³ <http://jamesbond007.net/html/services-secrets.html> , *Les Services Secretes*.

Putem spune că, la ora actuală, lumea este împânzită de rețele de informații, peste care se suprapun numeroase și complicate rețele de spionaj, dotate cu cele mai sofisticate mijloace care există la această oră și deservite de unii dintre cei mai inteligenți oameni de pe planetă.

Printre cele mai cunoscute structuri de informații se află și următoarele:

Agenția Centrală de Informații (Central Intelligence Agency – CIA)

A fost creată în 1947, după un proiect din 1944. Este un celebru serviciu de informații al Statelor Unite. Este una dintre cele mai puternice agenții de informații din lume. Dispune de peste 200.000 de angajați și de o rețea care cuprinde, după unele date, peste 1.500.000 de persoane. Are următoarea structură:

- Biroul Operații – se ocupă de misiunile de contraspionaj din afara Statelor Unite;
- Biroul de Informații – se ocupă cu analiza și sinteza datelor și informațiilor;
- Biroul Administrativ – se ocupă cu gestionarea personalului și cu securitatea sa;
- Biroul Științific și Tehnologic, care are mai multe diviziuni:
 - Signals Intelligence – SIGINT colaborează cu NSA pentru recunoaștere aeriană și spionaj prin sateliți;
 - Un serviciu specializat care analizează informațiile culese prin satelit;
 - Foreign Broadcast Information Service (FBIS) ascultă radio și TV din lumea întreagă.

Serviciul de Informații Militare, Secțiunea 5 (Military Intelligence – MI5)

Este un serviciu de informații al Marii Britanii. Nu este controlat de armată, ci de Comisia de Securitate și Informații. A fost creat în 1916. Se ocupă de contraspionaj și de activități teroriste în interiorul Marii Britanii. Mai există un serviciu, cel de-al treilea, Serviciul Guvernamental de Ascultare și de Transmisiuni (GCHO), care se ocupă de cifru și de înregistrarea convorbirilor, inclusiv de pe Internet.

Serviciul de Informații Militare, Secțiunea 6 (Military Intelligence – MI6)

Acest serviciu britanic a fost creat în 1919. Oficial se numește Secret Intelligence Service (SIS). Este un serviciu de informații externe. Culege informații din surse sau prin surse acoperite. În 1994, un decret a redefinit prerogativele serviciilor secrete, inclusiv pe cele ale lui MI6.

Protejează interesele economice ale Marii Britanii, detectează și previne activitățile criminale de anvergură. Are sediul la Londra. Are în jur de 2000 de oameni. În timpul războiului, a existat și MI6, specializat în acțiuni în spatele frontului inamic, inclusiv pentru ajutarea prizonierilor britanici să evadeze.

Agencia Națională de Securitate (National Security Agency – NSA)

A fost creată în 1952. Are trei funcții foarte bine definite:

- protecția informațiilor secrete;
- ascultarea comunicațiilor din lumea întreagă (prin SIGINT);
- cifrare și decriptare.

Biroul Federal de Investigații (Federal Bureau of Investigation – FBI)

A fost creat, în SUA, în 1909. Inițial, a făcut parte din Justiție. În 1934, a devenit independent. Se ocupă de contraspionaj pe teritoriul american, având ca principală misiune descoperirea și neutralizarea spionilor, sabotorilor și a oricărei persoane care desfășoară activități clandestine pe teritoriul Statelor Unite, inclusiv pe cei din interiorul CIA.

KGB

Ceka, creată imediat după venirea bolșevicilor la putere, a fost înlocuită, în 1923, prin GRU, din care a luat naștere NKVD, apoi, în 1954, KGB (Comitetul de Securitate a Statului). În 1991, biroul însărcinat cu informații externe a primit numele de SVR. Cel care se ocupă de securitatea internă, în Federația Rusă se numește FSB.

KGB a fost împărțit în mai multe compartimente, cel mai important fiind FCD. Acest compartiment era responsabil de spionajul în străinătate și dispunea de mai multe subdiviziuni: Biroul tehnic, prescurtat T, se ocupa de informația tehnică și științifică, biroul K, de infiltrarea rețelelor de spioni și de securitatea ambasadelor sovietice, iar biroul S se ocupa de ilegalii sovietici din toată lumea.

Institutul de Informații și de Operații Externe – MOSSAD

A fost creat în 1951 de către Israel. Dispune de aproximativ 30-35 „generali”, denumiți Katsas, care supraveghează operațiile din străinătate, și de 35.000 de agenți.

Poate folosi și voluntari, denumiți Sayanim. MOSSAD acționează, cu predilecție, împotriva țărilor arabe și a organizațiilor palestiniene.

Serviciul Român de Informații (SRI)

Este specializat în informații interne și are rolul de a culege informațiile necesare pentru protecția economiei, a societății, a cetățenilor, patrimoniului și valorilor românești. De asemenea, SRI reprezintă Autoritatea Națională de Combatere a Terorismului, a elaborat și pune în aplicare Strategia națională împotriva terorismului.

Serviciul de Informații Externe (SIE)

Are aceleași competențe ca oricare alt serviciu de informații externe. El se constituie într-o sursă de culegere și prelucrare a informațiilor ce vin din surse externe, deosebit de importante pentru diplomația românească, pentru relațiilor țării cu diferiți parteneri, pentru un comportament internațional adecvat.

Există, deasemenea, servicii de informații și de prelucrare a informațiilor (intelligence) în aproape toate domeniile de activitate, îndeosebi în cele care au atribuții și competențe în domeniul securității naționale.

În general, serviciile de informații sunt, prin natura atribuțiilor, secrete și acționează acoperit. Ele sunt controlate de conducerea politică a fiecărui stat și îndeplinesc planul de căutare stabilit de către aceasta.

De aceea, pe seama serviciilor de informații și a celor de protecție a informației, totdeauna, vor fi puse o mulțime de lucruri dintre cele mai neașteptate. Dar nici un stat și nicio altă entitate nu va renunța vreodată și sub nicio formă la serviciile de informații.

La baza parteneriatelor, Alianțelor, coalițiilor și altor entități internaționale se află, cum bine se știe, interesele fiecărui stat care participă la astfel de organizații și organisme.

Dar opțiunile fiecăruia sunt construite, formulate, modelate și exprimate, în primul rând, pe baza informațiilor primite.

Desigur, fiecare structură de informații acționează în folosul celui care a creat-o. Există însă o nouă realitate și o nouă reconfigurare a provocărilor, pericolelor și amenințărilor în această epocă de început al procesului de globalizare, care determină o sporire a colaborării serviciilor de informații, o centrare a eforturilor și pe acele informații care sunt necesare tuturor pentru luarea unor decizii care să protejeze lumea și mediul de viață al oamenilor, să asigure o bună gestionare, prin cooperare internațională, a crizelor și conflictelor armate. În acest sens, printre caracteristicile cele mai importante ale noului mediu informațional, se situează și următoarele:

- apariția unor provocări, pericole și amenințări transfrontaliere, strâns legate de dezvoltarea structurilor și funcțiilor internaționale ale sistemelor și proceselor, de fizionomia de rețea și de noile vulnerabilități;

- apariția unor noi vulnerabilități ale sistemelor și proceselor, determinate de extinderea internațională a economiei, relațiilor dintre state și dintre alte entități, precum și de creșterea cooperării;

- internaționalizarea crizelor și conflictelor și apariția și dezvoltarea unor conflicte aleatoare, în mozaic;

- dezvoltarea terorismului și nevoia de informații cu privire la acest fenomen cu desfășurare haotică și extrem de violentă;

- nevoia de informații în timp real.

Toate aceste cerințe, ca și altele care se vor contura pe parcurs, necesită extinderea preocupărilor de căutare și găsim rapidă a datelor și informațiilor necesare luării unor decizii prin cooperare și de transformarea lor oportună, ingenioasă și eficientă în Intelligence.

Structuri intelligence

Termenul «intelligence» (inteligență) este legat de procesul cunoașterii, iar cunoașterea presupune o relație constructivă, interactivă între subiectul cunoscător și obiectul ce se cere cunoscut.

Cu alte cuvinte, inteligența este capacitatea subiectului de a sesiza realul, adică adevăratele conexiuni și determinări care există în lumea reală și care se cer observate, analizate și înțelese, depășindu-se imaginile sau conexiunile înșelătoare.

Inteligența este, deci, o construcție, mai exact, o reconstrucție a realului în spațiul cunoașterii, este aptitudinea de a cunoaște și a se adapta la noile situații.

Inventatorul testului QI, A. Binet, a arătat că inteligența este capacitatea de:

- a reacționa cu suplețe la situațiile care se prezintă;
- a scoate profit din situații fortuite;
- a discerne sensul mesajelor ambigue sau contradictorii;
- a judeca importanța relativă a diferitelor elemente ale unei situații;
- a găsi similitudini între situații, în pofida diferențelor care pot să le separe;
- a distinge între situații, în pofida similitudinilor care le apropie;
- a sintetiza noi concepte, pornind de la vechile concepte asamblate în mod diferit;
- a găsi idei noi.

Serviciile specializate în culegerea, analiza, interpretarea și, în general, în filosofia informației sunt de tip intelligence. Realizează, adică, Intelligence-ul necesar acțiunii și managementului acesteia.

Ele stabilesc o arhitectură a procesului informațional, o construcție coerentă și inteligentă în acest spațiu, o logică a

sistemelor informaționale, astfel încât atât cerința de informație, cât și procesul elaborării acesteia să fie în deplină consonanță.

O astfel de consonanță nu este însă rigidă, previzibilă, ci se construiește în mod dinamic și complex, lăsând loc pentru confruntare în vederea obținerii și păstrării inițiativei și supremației informaționale, prin dialectica inteligențelor, forțelor și mijloacelor puse în acțiune.

3.4.2. Structuri de decizie

Datele și informațiile culese de serviciile speciale și de toate celelalte structuri abilitate servesc, în primul rând, structurilor de decizie politică, economică, socială și militară. Fără un minim de informații nu este posibilă luarea unei decizii. Datele și informațiile ajung la structurile de decizie în două modalități, care pot fi complementare, concentrice, divergente sau total separate:

- în mod direct, neanalizate și nesintetizate;
- în sinteze.

Din prima categorie fac parte datele și informațiile care vin direct de la surse, fără intermedierea serviciilor care le analizează, le prelucrează, le sintetizează și le transformă în informații utile și necesare.

Ele sunt directe, dar, datorită volumului foarte mare de date (sute de pagini), adeseori duc la intoxicarea factorilor de decizie. De aceea, este preferabil ca, la factorii de decizie, să ajungă informația sintetizată.

Numai că o astfel de sinteză poartă amprenta serviciului care a prelucrat-o și a sintetizat-o, ceea ce poate duce la manipularea deciziei sau, în orice caz, la influențarea ei într-un sens sau altul.

Pentru a preveni asemenea situații – care pot duce la decizii cu implicații foarte grave –, factorii responsabili preferă

să aibă, în afara serviciilor de informații care le pun la dispoziție sintezele respective, compartimente proprii de analiză.

Acestea pot fi structuri separate, diferite de cele de informații, sau comunități de informații, care să coreleze cumva datele și informațiile care vin de la toate serviciile angajate în acest proces.

3.5. Unele concluzii

1. Crizele și conflictele armate violente sunt numeroase, surprinzătoare și au urmări foarte grave. De regulă, ele se produc fie în interiorul unui stat, între diferitele grupări politice, etnice și sociale, fie la granița dintre două state. În ultimii ani, au proliferat însă și alte tipuri de crize și de conflicte armate, greu de gestionat, de controlat și de combătut, cum sunt cele produse de terorism. Situația este foarte complexă, practic, fiecare continent cunoscând numeroase și diversificate tipuri de crize și conflicte armate extrem de violente. Recrudescența violenței face dificilă rezolvarea crizelor și conflictelor armate și mai ales lichidarea urmărilor acestora.

2. Crizele și conflictele armate nu rezolvă problemele pentru care s-au declanșat, ci dimpotrivă, accentuează și mai mult tensiunile, vulnerabilitățile sociale, economice și psihologice, produc pierderi de vieți omenești și distrugeri materiale imense, greu de recuperat în decurs de o generație. De aceea, paralel cu politicile și strategiile preventive, este necesar să se continue dezvoltarea și punerea în operă a unor strategii postcriză și postconflict, care să aibă în vedere atât pregătirea forțelor și mijloacelor necesare pentru soluționarea problemelor extrem de complexe care se creează după o criză și îndeosebi confruntare armată, cât și modalitățile concrete de acțiune.

3. Nu toate regiunile de pe planetă au aceeași predispoziție către crize și conflicte. Unele sunt tradițional conflictuale, ceea ce impune un tratament atent al acestora din partea comunității internaționale, un sprijin activ-preventiv, pentru a opri aceste crize și conflicte în faza incipientă sau a le dirija spre forme nonviolente. Este necesară o nouă abordare, de pe poziții internaționale, a conflictualității generale și regionale și o adaptare a strategiilor de soluționare la noile amenințări, îndeosebi teroriste și asimetrice.

4. Țara noastră participă activ, în cadrul Alianței Nord-Atlantice sau ca parte a unor coaliții, la operațiile de gestionare a crizelor și conflictelor armate și a situațiilor postconflict. În ultimul timp, s-a acumulat o experiență bogată, exprimată în noile doctrine operaționale, care cuprind moduri de acțiune în caz de crize, conflicte și postcriză sau postconflict. Este necesară aprofundarea științifică a domeniului, continuarea monitorizării și evaluării zonelor tensionate și conflictuale, îndeosebi a celor din proximitatea României (Balcani, Transnistria, Caucaz, Orientul Apropiat, Asia Centrală), pentru a se desprinde la timp noile tendințe, pericolele și amenințările care se profilează la orizontul anilor care vor veni.

5. Strategia Marelui Orient Mijlociu, elaborată de americani, stagnează. Fiecare dintre cele patru puncte fierbinți s-a activat la maximum în 2006 și 2007. Acțiunile din Afganistan sunt deosebit de periculoase, fapt pentru care, la summit-ul NATO de la Riga, s-a subliniat că misiunea din Afganistan constituie o prioritate (principală) pentru NATO. Începând cu finele anului 2006, misiunea ISAF a desfășurat și acțiuni contrateroriste. Se aprecia că o astfel de atitudine ar putea duce fie la diminuarea acțiunilor talibanilor și ale extremiștilor din zonă și la stabilizarea relativă a mediului strategic din această parte a Orientului Mijlociu și a sudului

Asiei, fie la escaladarea situației. A dus la escaladarea conflictualității.

6. Situația confuză și primejdioasă din Irak, activarea arcului šiit, problemele numeroase pe care le va genera aprobarea, în Parlamentul irakian, a legii federalizării, situația extrem de gravă din Orientul Apropiat, ca și schimbarea raportului de forțe din Congresul american, în urma alegerilor din noiembrie 2006, n-au permis, cel puțin până la jumătatea anului 2007, escaladarea tensiunilor în zona iraniană a Golfului.

7. Probabil că, în Orientul Mijlociu, nu se va produce, cel puțin pe termen mediu, un conflict major, ci un reviriment major de reconciliere și de soluționare convenabilă și de durată a acestor conflicte care trenează de prea mult timp. Dar, cum Orientul Mijlociu este una dintre zonele cu cel mai înalt grad de instabilitate și cu cea mai redusă probabilitate ca evenimentele prevăzute să se și realizeze, orice este posibil.

8. Multe dintre soluțiile concrete ale acestor probleme depind nu doar de modul în care se conjugă atitudinea președintelui ANP, Abbas (Abu Mazen), în fața Hamasului, cea a conducerii Libanului față de Hezbollah și cea a Israelului față de punerea în aplicare a foii de parcurs (de fapt, a unei noi foi de parcurs, dacă va fi elaborată, pentru că cea veche a căzut), cu evoluția situației din Irak, din Afganistan și din Iran, ci și de modul în care realitățile și voința țărilor din zonă se armonizează cu atitudinea Uniunii Europene, a Statelor Unite, a G 8 și a Ligii Arabe față de cheștiunea generală și specifică a Orientului Mijlociu și, în context, a Orientului Apropiat. Soluțiile pentru astfel de probleme, deși trebuie să poarte amprenta voinței locale, regionale, au, totuși, o amploare și o conotație globală, privesc întreaga lume.

CAPITOLUL 4

CUNOAȘTEREA GEOPOLITICĂ A RĂZBOIULUI

Situația geostrategică pe plan mondial și în spațiul european are câteva caracteristici care o mențin tensionată și riscantă. Lumea nu este doar unitară⁶⁴, ci și bulversată, fragmentată, divizată, adesea înspăimântată, iar eforturile care s-au făcut și se fac pentru prevenirea și, respectiv, dezamorsarea crizelor și tensiunilor, generoase în intenția și obiectivele lor, au numeroase efecte secundare care, pe termen lung, pot deveni ele însele generatoare de tensiuni extrem de periculoase.

1. La ora actuală, lumea nu mai este bipolară, nu se mai grupează în jurul a două nuclee ale unor sisteme politice incompatibile și contradictorii, în jurul a două filosofii ireconciliabile. Au reapărut, în lume și, bineînțeles, în Europa, mai multe centre de putere, iar tendința este ca numărul lor să sporească. În acest sens, asistăm la o primă categorie de tensiuni între centre de putere recunoscute, cu tradiții și

⁶⁴ Dacă există, totuși, o unitate a lumii – și bineînțeles că o astfel de unitate există –, aceasta se realizează, în primul rând, prin sistemele ei de valori. Unii vorbesc, pe nedrept, intenționat sau fără să aprofundeze chestiunea, de „războiul valorilor“ sau de valori care generează războaie, justificând, în felul acesta, agresivitatea lumii sau, în orice caz, „războiul civilizațiilor“. Realitatea este că valorile nu sunt conflictuale. Ele reprezintă tot ce au acumulat mai bun oamenii și comunitățile umane și se constituie în fundamente ale civilizațiilor, în adevărate cărămizi cu care se construiesc edificiile durabile ale umanității. Valorile sunt confirmate de timp și se constituie în patrimoniul ale fiecărei comunități și ale omenirii. E drept, ele pot fi agresate, dar, în nici un caz, ele nu generează agresiune. A spune că valorile produc războaie echivalează cu a afirma că Dumnezeu produce necredință.

pretenții, și țările, grupările de țări sau zonele care tind să devină, la rândul-le, astfel de centre (spre exemplu, India, Pakistanul, Iranul etc.).

2. Există tendința ca unele dintre centrele de putere cu mare importanță asupra configurației politice și economice a lumii (Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, mai exact, Europa Occidentală, dar și Rusia și China) să influențeze organismele internaționale, impunându-le o anumită filosofie, un anumit spirit. În acest spațiu al elaborării condiționate a deciziilor organismelor internaționale, se desfășoară, deasemenea, o competiție chiar în cadrul Lumii Occidentale, dar și între aceasta și Rusia și China în ceea ce privește influențarea reconfigurării Orientului Mijlociu, și pe această bază, dezamorsarea unor importante focare de criză și conflicte armate. Din acest motiv, uneori, se eludează necesitatea unui mandat ONU pentru unele acțiuni în forță, cum au fost cele din Irak, din anul 2003.

3. Etapa postrăzboi rece, postbipolaritate, în linii generale, s-a încheiat, sau este pe cale de a se încheia. Competiția pentru reconfigurarea centrelor de putere este însă în plină desfășurare. Dar, paradoxal, ea nu mai generează, cel puțin în aparență, ca de atâtea ori în istorie, o nouă poziționare a forțelor, de o parte și de alta a unor axe sau falii strategice tradiționale, în vederea confruntării viitoare. Cu alte cuvinte, epoca postrăzboi rece nu se mai caracterizează doar prin regrouparea forțelor și mijloacelor, în jurul unor mari nuclee, pentru un viitor nou război, ci și în jurul unor centre de putere care, în locul unei strategii de confruntare, adoptă, din ce în ce mai mult, strategii de parteneriat. Rețeaua, dezvoltarea fără precedent a armamentelor strategice nucleare și clasice, pericolul indiscutabil al inflamării planetei și distrugerii

civilizației umane, în cazul unui război de mare amploare, înlocuiesc o veche filozofie a confruntării cu una a cooperării, parteneriatelor și... stratagemelor.

Desigur, parteneriatele nu exclud nici competiția, nici bătaia pentru resurse și nici chiar războiul, mai ales războiul preventiv. Reprezintă însă, cel puțin pe termen scurt, o alternativă la holocaustul nuclear sau la oricare altă formă de confruntare de mari proporții și cu folosirea arsenalelor existente. Actualele centre de putere – în principiu, țările învingătoare în Al Doilea Război Mondial: Statele Unite, Franța, Marea Britanie, Rusia și China –, la care se adaugă Germania și Japonia, apoi marea entitate multiculturală, India, dar mai ales Uniunea Europeană, ca entitate de entități, care tinde să devină cea mai puternică și cea mai stabilă forță economică a planetei, cultivă parteneriatele strategice, fac front comun împotriva pericolelor și amenințărilor asimetrice, inclusiv împotriva terorismului, și își asumă responsabilități, uneori foarte complicate, privind gestionarea fenomenului crizelor și conflictelor armate și optimizarea sau, în orice caz, modelarea, în limita posibilului, a mediului internațional de securitate.

Aceasta, în linii generale. Se pun însă unele întrebări și se pot formula unele îngrijorări care, cel puțin deocamdată, nu pot primi soluții tranșante: Nu cumva se diminuează rolul organismelor internaționale și crește cel al grupării centrelor de putere, ceea ce până la urmă, cu toate parteneriatele care se dezvoltă, va conduce tot la confruntare? Nu cumva sunt excluse de la elaborarea deciziilor importante ce privesc raporturile internaționale, principiile dreptului internațional, țările mici și mijlocii, care nu sunt cuprinse în puternice alianțe militare, economice, politice și a căror contribuție la finanțarea acestor organisme este mai modestă? Nu cumva Carta Națiunilor începe să fie înlocuită prin voința națiunilor privilegiate, a

alianțelor și grupărilor internaționale puternice? Nu cumva gruparea și regrouparea țărilor puternice în parteneriate strategice și strategii de securitate comune sau apropiate ca obiective strategice duc la accentuarea decalajelor și, deci, la adâncirea faliei strategice dintre lumea bogată și lumea foarte săracă, dintre lumea care prosperă și lumea care disperă? Nu cumva poziționarea amplă, pe mari module strategice, a țărilor foarte puternice, cu interese globale, determină accentuarea și chiar proliferarea sutelor de alte falii zonale generate de numeroasele probleme mai vechi (economice, teritoriale, de frontieră, etnice, religioase, de acces la resurse etc.), rămase nerezolvate, sau mai noi, care nu pot primi soluții tranșante?

4. Există unele probleme și în ceea ce privește raporturile dintre Statele Unite ale Americii – cea mai importantă forță a NATO, superputerea mondială numărul unu – și Europa Occidentală, reprezentată în special de Germania și Franța. Poziția de odinioară a Germaniei privind revizuirea strategiei disuasive nucleare a NATO, în sensul renunțării la concepția executării primei lovituri, a reprezentat, la vremea respectivă, unul din elemente. Opoziția Germaniei și Franței față de atacarea Irakului – lucru normal într-o lume democratică, în care opțiunile se exprimă liber și tranșant – a creat, totuși, unele semne de întrebare cu privire la indestructibilitatea și integralitatea entității euroatlantice. De asemenea, tendința realizării unor structuri militare comunitare (în cadrul UE), cum ar fi Forța de Reacție Rapidă Europeană, cu cele 13 grupuri tactice, complementare NATO, care să gestioneze și să rezolve situațiile tensionate sau conflictuale în Europa, are, uneori, și o altă explicație decât cea oficială – respectiv, necesitatea realizării unei identități europene de apărare. Este vorba de creșterea rolului și importanței puterilor europene în rezolvarea problemelor europene (și, probabil, nu numai europene) și,

deci, o limitare nu numai a contribuției, ci și a rolului Statelor Unite. Este adevărat, Europa trebuie să-și rezolve problemele cu propriile-i forțe și mijloace și să-și aducă o contribuție mai substanțială, pe măsura potențialului său, la efortul euro-atlantic. O Europă care, în sfârșit, renaște. Pentru că, fără îndoială, viitorul omenirii depinde, în mare măsură, și de configurația entității euroatlantice. Dar, într-o lume în care bipolaritatea puterii a dispărut, se pare că începe să se bipolarizeze din ce în ce mai mult conflictualitatea, de o parte, situându-se puterea „lumii bune, democratice“, cea care dorește prosperitate, democrație, economie de piață etc. și impune acest lucru și celorlalți, și, de cealaltă parte, puterea „lumii rele“, caracterizată prin economie subterană, crimă organizată, trafic de droguri, de arme și de persoane, terorism. Această „lume rea“ nu are granițe, instituții și legi, ci se dezvoltă disimetric, adică disproporționat, dar și asimetric, cu lumea democratică. Prin dezvoltare asimetrică înțelegem o evoluție pe principiul „filosofiei de vâsc“, adică fiecare folosind la maximum vulnerabilitățile și resursele celuilalt. Cu alte cuvinte, lumea asimetrică, considerată a fi responsabilă de pericolele și amenințările care planează asupra țărilor democratice, se dezvoltă chiar pe trupul acestei lumi democratice și se hrănește cu resursele acesteia. Dar și lumea democratică își trage avantajele ei dintr-un astfel de raport. Ceea ce este logic și foarte adevărat. Dar acest adevăr nu este nici singurul real și posibil și nici nu exclude alte realități. La adăpostul lui și în numele lui se produc însă numeroase nedreptăți, se „taie capul“ multor oameni, se agresează memoria colectivă, se disprețuiesc civilizații, se eludează sute și mii de alte entități mărunte, se eludează valori.

5. Niciuna dintre zonele conflictuale de până acum nu a fost nici pacificată vreodată pe deplin, nici transformată în

regiune prosperă sau într-un spațiu în care oamenii și comunitățile să accepte, de bună voie, realități pe care unele dintre marile puteri sau dintre organismele internaționale le apreciază că ar fi bune, dar pe care cei ce le suportă le cred străine de valorile și interesele lor, întrucât consideră că nu concordă cu vocațiile, cu aspirațiile și cu obiceiurile lor. Aproape că nu există spațiu pe pământ în care să nu fi rămas urme ale unor nedreptăți sau seminte ale discordiei ce pot încolți ori de câte ori vremurile se înrăutățesc.

Focul care nu este stins bine se reaprinde, spun pompierii. Iar memoria colectivă este totdeauna un foc mocnit, ce nu poate fi niciodată stins. Acesta este blestemul sau, dimpotrivă, binecuvântarea omenirii. Această caracteristică esențială a comunităților umane, memoria colectivă, greu de explicat și de analizat, îi ajută totuși pe oameni să-și regenereze spiritul, să continue să existe pe pământ. Globalizarea va fi o globalizare de comunități, asigurând astfel continuitatea vieții și perpetuarea spiritului uman în cadrul entităților generatoare, ori, în caz contrar, va duce la dispariția cadrului comunitar, deci la dispariția oamenilor. Așadar, memoria colectivă leagă oamenii cu rădăcinile și le conferă adevăratul și unicul suport al sentimentului duratei. Uneori, cu sau fără bună știință, se uită sau se eludează acest lucru. Oamenii iartă. Și chiar uită. Dar entitățile umane, comunitățile umane nu uită și nu iartă niciodată nimic și pe nimeni.

6. Există un spațiu extrem de fluid (economic, politic, social, cultural și militar) al zonelor de criză, care se menține, și în actuala configurație geopolitică, la cote ce pot deveni periculoase. Acest spațiu cuprinde aproape întreaga planetă, inclusiv o parte dintre țările cele mai prospere, are o configurație în mozaic, cu zone conflictuale active, zone cu conflicte înghețate, zone aparent liniștite, zone pacificate, zone

ocupate, zone îngrădite sau îndiguite, zone ascunse, zone camuflate, zone ameliorate etc.

Irakul și Afganistanul fac parte din ceea ce am numit, mai sus, zone fierbinți. Nu sunt nici singurele, nici primele și nici ultimele. Zonele fierbinți alcătuiesc un fel de mozaic incandescent, aleatoriu, de „vulcani sociali în erupție“, prin care se degajă energia ascunsă sau răul comunității oamenilor. Cel puțin, așa se spune. În realitate, acești „vulcani“ ard tensiunile dintre oameni, topesc ranchiuna și răul, dar distrug și ceea ce creează viața. Este prețul pe care-l plătesc oamenii pentru faptul că au interese, că se află într-o permanentă competiție pentru supraviețuire, pentru resurse, pentru piețe.

Orientul Apropiat este o altă zonă fierbinte creată de oameni. Este un fel de anomie geopolitică sau de antinomie geopolitică aproape fără ieșire. Israelul are dreptul la existență, ca oricare alt stat de pe lumea aceasta, dar și palestinienii au dreptul la un stat al lor, așa cum și alte comunități au astfel de drepturi, mai mult sau mai puțin recunoscute, mai mult sau mai puțin respectate. Oricât de mare ar fi acest pământ și oricât de mult loc ar fi sub soare pentru toți și pentru fiecare, totdeauna oamenii se vor bate, într-o formă sau alta, pentru teritorii și pentru un loc cât mai bun sub soare și sub stele. Pentru a rezista presiunii statelor din jur, presiunii unei părți a lumii arabe care, în general, contestă vehement dreptul evreilor de a avea un stat în acel spațiu, Israelul s-a dotat cu arme nucleare, și-a alcătuit o armată puternică, a obținut sprijin financiar și de altă natură și a dus o serie de războaie pe care, în mare măsură, le-a și câștigat. Palestiniienii, susținuți de o parte a lumii arabe, au ripostat asimetric, prin acțiuni violente, de sorginte teroristă. Recentă acțiune a statului Israel din luna august 2006 a vizat nimicirea sau dezarmarea milițiilor Hezbollah, aflate în sudul Libanului, dar s-a declanșat un adevărat război și o catastrofă umană, ecologică și economică foarte greu de contracarat și de reparat.

Tensiunile nu s-au descărcat, zona nu s-a liniștit, iar soluțiile nu par decât paleative. Ele sunt acceptate, așa cum sunt și cât sunt, pentru că războiul trebuie oprit. Dar el nu se oprește aici. O rezolvare de fond, pe termen lung, este, în condițiile actuale, practic imposibilă.

Iranul nu renunță la programul său nuclear, iar comunitatea internațională nu găsește o soluție potrivită în acest caz, fie datorită faptului că, în zonă, există niște precedente (Israelul, India și Pakistanul dispun nu doar de programe nucleare, ci și de arme nucleare, iar comunitatea internațională nu pare deloc ofensată de o astfel de realitate!), fie pentru a evita o catastrofă și mai mare decât aceea pe care o prezintă programul nuclear iranian, deocamdată doar bănuiră că ar viza realizarea armei nucleare.

Coreea de Nord își urmează și ea, mai mult sau mai puțin liniștită, programul său nuclear, contribuind astfel la menținerea unor tensiuni nu doar în Orientul Îndepărtat și în Asia de Nord-Est, unde se pare că lucrurile încep, totuși, să se reazeze, iar Forumul Asia de Nord-Est (Rusia, China, Japonia, Coreea de Sud), care vizează realizarea unei rezerve strategice de petrol, în spațiul resurselor energetice siberiene și din Marea Ohoțk, deja funcționează, ci chiar la nivelul planetei.

Nu este o mare mândrie nici pentru Coreea de Nord, nici pentru alt stat de pe planetă, nici chiar pentru Iran, țară inclusă de George Bush, alături de Coreea de Nord, în „axa răului“, axă din care a fost „extras“, dar nu încă pe deplin, Irakul.

În aceste condiții, *Balcanii de Vest*, chiar dacă nu au fost uitați, parcă nu mai prezintă un interes atât de mare, mai ales după operațiile Althea și Artemis ale Uniunii Europene, care au preluat, cum era și firesc, responsabilitatea gestionării conflictului și detensionării zonei.

Interpunerea, dezarmarea foștilor beligeranți, căutarea și arestarea celor acuzați de crime de război, asigurarea ordinii și

liniștii publice, reconstrucția și revenirea la viața obișnuită sunt elemente extrem de importante pentru normalizarea situației în acest vulcan când în erupție, când în așteptare, dar mereu în clocotire, al Balcanilor și al Europei, dar ele nu rezolvă dintr-o dată și pe termen lung problemele Balcanilor. Cândva, Balcanii de Vest au fost o zonă de falie strategică între Imperiul Roman și popoarele barbare, apoi limesul s-a extins până la Dunăre, iar la scurt timp după ce a depășit Dunărea și Carpații, imperiul a căzut sub loviturile necruțătoare ale năvălitorilor de tot felul, întrucât, trecând Dunărea, Imperiul își distrusese, deopotrivă, limesul, poarta și zona de siguranță strategică.

După Primul Război Mondial, s-a încercat dezamorsarea zonei, prin alcătuirea statului iugoslav, dar soluția nu s-a dovedit a fi de durată. Probabil că nici cele care se aplică acum, dacă nu se va ține seama de sensibilitățile și caracteristicile zonei, de păsurile și durerile oamenilor de aici, unde aproape în fiecare casă și în fiecare familie mustește curajul, frica, disperarea, umilința, dorința de răzbunare, dar și nevoia de liniște, de pace și de iubire, nu vor da rezultate. Totuși, zona aceasta l-a produs pe Alexandru Macedon și pe Aristotel, s-a constituit într-un suport pentru civilizația greacă, pentru civilizația Europei de azi. Și tot de aici provin numeroși împărați al Romei și ai Bizanțiului... Mai târziu, pe aici a trecut falia strategică între Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic, iar astfel de falii nu pot fi măturate de câteva secole de istorie mai veche sau mai recentă. Ele mențin tot timpul tensiuni și conflictualitate. Aici nu s-a putut realiza o zonă-tampon și, ca atare, Balcanii de Vest au fost mereu un câmp de luptă, un spațiu al bătăliilor și dezastrelor. Din nefericire, oamenii de aici au trăit sub tensiuni și războaie și n-au avut răgazul să se așeze și să-și facă, pentru generații, un rost pe pământ. Mereu a trebuit ca ei să-și ia catrafusele și să se refugieze sau, dimpotrivă, să pună mâna pe arme și, exact ca în Afganistan, să

se lupte cu „dușmanul“ lor de secole, care, la urma urmei, nu este altul decât vecinul lor de secole. Poate că tocmai de aceea, oamenii Balcanilor – sârbi, croați, macedoneni, bulgari, albanezi, muntenegreni, musulmani bosniaci, dar și români vlahi etc. – iubesc enorm casele și grădinile. Poate că tocmai de aceea, în cumplita vreme de furie din ultimul deceniu al secolului al XX-lea (care trebuie să constituie un avertisment pentru toată lumea), ei au distrus, la adversar, adică și-au distrus reciproc, în primul rând, ceea ce știau că fiecare iubește și prețuiește cel mai mult: casele.

Cartiere întregi din Sarajevo, un superb oraș de la îngemănarea munților Bosniei, au fost ciuruite până la ultima casă, somptuoasele case și vile de pe valea Drinei și Drinjacei, de la Zvornic, de la Vlașenița și din numeroase alte localități au fost lovite în plin cu focul mitralierelor, ale tunurilor și aruncătoarelor. În timpul războiului, acest minunat peisaj, unul dintre cele mai frumoase și mai curate din Europa (la Han Pijesak, spre exemplu, o localitate situată nu departe de Sarajevo, cu 13 pârtii de schi, este cea mai mare concentrare de ozon de pe continent), a fost marcat, până în cele mai îndepărtate locuri, de tragedia caselor distruse și de lacrimile oamenilor uluiți, nedumeriți, înspăimântați, revoltați, care-și plângeau deopotrivă morții și casele.

Asemenea lucruri nu se uită niciodată. Istoria, poate, le va ierta, după ce le va judeca în liniștea deceniilor și secolelor, dacă va avea o astfel de liniște, dar ele nu vor putea fi șterse din memoria colectivă. Cine-i vinovat de toate acestea? Cine va trebui să plătească în fața istoriei și a lui Dumnezeu tragedia Balcanilor de Vest? Cine a avut interesul să se întâmple o asemenea catastrofă? Răspunsurile nu vor întârzia să apară. Iar ele nu sunt și, probabil, nu vor fi așa cum le doresc comunitatea internațională, Europa sau cei care participă nemijlocit la gestionarea acestui conflict, considerat înghețat. Fiecare om din

această zonă își are răspunsul lui fierbinte. Poate, subiectiv, dar fierbinte ca lava unui vulcan. Un răspuns simplu sau foarte complicat pe care nu-l va duce cu el în mormânt, ci îl va lăsa, într-o formă sau alta, fiului său sau fiului fiului său și așa mai departe.

Faliile strategice ale Balcanilor s-au mutat în sufletele oamenilor, chiar dacă noile granițe și sprijinul Europei ar putea constitui un cadru în care cel puțin rănilile să fie pansate și cicatrizate.

Vremea frontierelor de sârmă ghimpată, a frontierelor care îngrădesc, delimitează și opun se pare că a cam trecut. Deși nu putem fi foarte siguri. Globalizarea nu distruge entitățile, întrucât, dacă va distruge entitățile, se va distruge automat și pe sine, își va tăia creanga de sub picioare.

De aceea, se pune o întrebare-sinteză, o întrebare tulburătoare, dar plină de speranță, o întrebare a tuturor întrebărilor, o întrebare directă și tranșantă: Va ști Europa să iubească, să respecte și să ajute Balcanii? Cu alte cuvinte, va avea Europa puterea, disponibilitatea, răbdarea, responsabilitatea și înțelepciunea să se întoarcă la unele dintre cele mai dramatice și mai năpăstuite dintre propriile sale izvoare încă nesecate?

Rămâne de văzut. Până acum nu a avut niciodată o astfel de înțelepciune. A privit doar Balcanii ca pe un loc rău famat, ca pe un butoi cu pulbere, ca pe un generator de conflicte și războaie.

Soluțiile oferite prin Pactul de stabilitate și prin numeroase alte documente se referă, într-un fel, la zonă. Dar la zonă, nu la sufletul și durerile oamenilor, la memoria colectivă, la izvoarele vieții de aici, din acest spațiu al unor oameni care nu au fost niciodată lăsați și nici ajutați să iasă din faliile strategice săpate aici de vremuri și de vremuri. În pământul

sfânt al Balcanilor și în sufletul lor răstignit pe crucea războiului.

4.1. China dinapoia unui zid cu geometrie fluidă

China este unul dintre acele mari locuri de pe pământ unde cerul se unește cu marea, înaltul cu adâncul, iar dragonii nu sunt ființe înspăimântătoare, ci simboluri ale puterii, protecției și bunăstării. China nu este o construcție fluidă, cu evoluții întâmplătoare și riscante, supusă vânturilor și vântuirilor lumii, ci o arhitectură solidă, durabilă, cu existență îndelungată, sinergică și puternic personalizată. Nu întâmplător spațiul și timpul arealului chinez generează o filozofie specială, unică în felul ei, o filozofie, deopotrivă, a lumii, ca valoare universală, și a sinelui, ca valoare specială, ancestrală, generatoare de energii inepuizabile, dar cu mare impact în continuitatea și stabilitatea întregii lumi.

4.1.1. Repere inconfundabile

Geopolitica Chinei nu se bazează pe orizonturi mișcătoare, nici pe pivoți ce pot fi mutați și strămutați de colo, colo, în funcție de interese și de lideri, nici pe atitudini conjuncturale ce pot oferi câștiguri sau avantaje efemere. Această țară este și se dorește a fi mereu și a rămâne mereu unică și unitară, puternică și stabilă, dar nu ca un *imperiu al centrului lumii* sau din centrul lumii, cum este numită adesea, ci ca o arhitectură originală și durabilă, generatoare și consumatoare de stabilitate. Chiar dacă chinezii cred că se află în centrul lumii – și, într-o anumită măsură, așa și este –, filozofia lor de viață și de acțiune nu este una cuceritoare, ci una care generează și radiază. De aici nu rezultă că chinezii sunt extrem de generoși și lucrează dezinteresat în favoarea

întregii lumi, ci doar faptul că pe ei nu-i interesează cucerirea lumii, ci doar unitatea și stabilitatea teritoriului lor, hrănirea celor 1,3 miliarde de guri, cum spun ei, și buna vecinătate.

Marea geopolitică a Chinei se sprijină pe cel puțin trei pivoți ce nu au putut fi clintiți niciodată:

- Cultul propriului teritoriu;
- Marea cultură;
- Marea stabilitate.

Teritoriul Chinei este un fel de teritoriu-tabu, chiar dacă nimeni nu face caz de o astfel de filosofie. Marele Zid Chinezesc, lung de 12.000 de kilometri, una dintre marile minuni ale lumii, este unul dintre argumentele acestei filosofii a spațiului-tabu, a spațiului-teritoriu, a spațiului vital. Chinezii au spus sus și tare că strâmtoarea Formoza, cea care desparte teritoriul continental al Chinei de insula Taiwan, este spațiu de interes vital pentru China. De altfel, în concepția oamenilor acestei țări, fiecare metru de pământ sau de apă este de interes vital pentru China celor peste 1,3 miliarde locuitori. În acest spirit, în 1997, chinezii au recuperat Hong Kong, iar în 1999 Macao. Deși China are o desfășurare teritorială imensă de 9.596.960 km², din care 9.326.410 km² uscat și 270.550 km² apă, niciodată, în istoria multimilenară de ani a acestei mari țări, niciun guvern nu a semnat vreun act prin care să renunțe la vreun metru pătrat de pământ sau de apă din propriul teritoriu, așa cum se mai întâmplă prin unele părți unde guvernele cedează cu ușurință teritorii, inclusiv în România, supusă, în istoria ei, rapturilor teritoriale de toate felurile și din toate timpurile. China este foarte grijulie cu ceea ce ea consideră ca fiind teritoriul său și nimeni nu îndrăznește s-o contracizeze sau s-o contracareze. Nici măcar Statele Unite ale Americii, o superputere economică și militară colosală, ce nu va putea fi ajunsă de nimeni în următoarea sută de ani. Chiar și americanii au recunoscut că există o singură Chină, chiar dacă

administrația americană sprijină regimul de la Taipei. O singură Chină, cu două regimuri politice. China nu este un fenomen, cum, poate, am fi tentați să afirmăm, având în vedere capacitatea excepțională de continuitate și de resurrecție a acestei țări. China este doar o țară cu picioarele pe pământ, extrem de realistă și de prolifică. Pe parcursul unei vizite pe care unul din autorii acestei cărți a făcut-o, în 1994, în această țară, acesta a ajuns și la Shanghai, una dintre marile aglomerări ale lumii, unde a fost cazat la unul dintre cele mai renumite hoteluri, o clădire de 40 de etaje, ultramodernă. În timpul nopții, întrucât era o vreme foarte frumoasă, a privit pe fereastră, de la etajul 24, nu peisajul, ci un muncitor care săpa un șanț. Preț de câteva ore nu s-a oprit nici măcar o clipă din săpat, pentru a-și trage sufletul, a scuipa în palme sau a-și aprinde o țigară. Era singur, în miez de noapte, și nu-l supraveghea nimeni. Cam acesta este spiritul oamenilor de acolo.

La 2 iunie 2005, la Vladivostok a fost semnat un acord cu Rusia cu privire la frontiera comună, care măsoară 4300 km. După semnarea acestui acord, Vladimir Putin, președintele Rusiei, declara că este pentru prima dată, în relațiile ruso-chineze, când frontierele sunt clar definite. După cum se știe, pe fluviile Amur, Ussuri și Argun, la granița comună ruso-chineză, erau în dispută de mii de insule. A rezolva, deci, o astfel de problemă, în condițiile în care, prin anii 1980, au existat chiar și ciocniri militare la aceste frontiere, reprezintă, într-adevăr, o mare realizare. S-ar putea deduce, totuși, că mitul nesemnării unor documente prin care să se cedeze porțiuni din teritoriul chinez s-a cam terminat, odată cu încheierea acestui acord. După părerea noastră, o astfel de aserțiune n-ar fi corectă. Semnarea unui acord pentru definirea și delimitarea frontierei cu un stat vecin nu înseamnă cedare de teritorii, ci reglementare a regimului frontierei. Nu știm dacă semnarea acestui acord va

rezolva și problema migrației chineze în Extremul Orient rus, dar, oricum, o astfel de reglementare nu poate fi decât benefică atât pentru parteneriatul strategic ruso-chinez, cât și pentru întreaga regiune.

Acțiunile sale recente pentru delimitarea frontierelor cu Coreea de Nord (cu care mai are unele litigii cu privire la niște insule pe fluviile Yalu și Tumen) și stoparea migrației ilegale a coreenilor în această țară sunt remarcabile. China se preocupă și de delimitarea și stabilirea unui regim clar de frontieră cu Vietnamul, mai ales în zonele de pescuit, potrivit unor acorduri ratificate în 2004, dar acest proces este ceva mai lent.

Deasemenea, sub presiunea organizațiilor ecologiste internaționale, a Birmaniei și a Thailandei, dar și în spiritul rezolvării amiabile a tuturor problemelor în relațiile cu vecinii, China a stopat construirea celor 13 baraje pe fluviul Salween.

Și cu India a fost semnat, la 11 aprilie 2005, un acord pentru discuții privind contenciosul frontalier ce datează din 1962. China revendică un teritoriu de 20.000 km² din nord-estul Indiei, denumit Arunachal Pradesh, în timp ce India revendică zona Aksai Chin din Kașmir, de 38.000 km².

Kașmirul este o zonă în dispută, distribuită între China, India și Pakistan. Este unul dintre focarele fierbinți ale lumii, mai tot timpul conflictual, concretizat îndeosebi în rivalitatea indo-pakistaneză, foarte periculoasă, dacă avem în vedere că toate cele trei țări care-și dispută, într-o formă sau alta, părți din acest teritoriu sunt puteri nucleare. Aceste trei mari țări, împreună, totalizează 2.616.459.966 locuitori, adică mai mult de o treime din populația globului și 13.688.490 km². Niciodată cele trei țări nu au fost în relații excelente, chiar dacă China, într-o vreme, a susținut Pakistanul în disputa cu India. Cele două mari culturi – cea chineză și ce indiană – aproape că nu comunică între ele, ceea ce reprezintă unul dintre paradoxurile acelei zone de foarte mare importanță pentru viitorul planetei.

Oricum, în viitorul apropiat, se pare că zona începe să se stabilizeze, iar marile probleme de aici sunt, totuși, controlate sau compensate de înțelepciunea și forța culturală extraordinară a acestor țări-nucleu ale unora dintre cele mai mari și mai statornice civilizații ale lumii.

Teritoriile Chinei și Indiei au fost cucerite, stăpânite de alții, iar această umilință a marcat semnificativ (e drept, de maniere oarecum diferite) populațiile acestor țări. China, la ora actuală, cunoaște patru forme de proprietate: de stat, de grup, privată și concesionarea. N-a uitat însă niciodată umilința suportată din vremea ocupației. Un singur exemplu în acest sens, poate fi, considerăm noi, edificator pentru a exprima și mai exact mentalitatea acestor oameni. Undeva, la Shanghai, în apropierea celui mai mare pod suspendat din lume, pe malul fluviului Yan Tzî, se afla o incintă închisă cu un gard de fier forjat. Era o construcție veche, foarte elegantă, în mijlocul unui parc imens. Ghidul nostru a ținut să precizeze că, la intrarea în această incintă, cândva, se afla un panou pe care scria: „Interzis accesul câinilor și chinezilor”.

4.1.2. Între înzăvorâre și izvorâre

China are 20 % din populația planetei, dar nu și 20 % din resurse. Mai mult de jumătate din consumul său de petrol este importat din Orientul Mijlociu, de unde se deduce importanța imensă pe care o acordă această țară, ca mai toate țările mari consumatoare de petrol, acestei regiuni. Atitudinea Chinei față de Orientul Mijlociu este însă una de un tip deosebit, specific chinezească. Adică, atentă, prudentă, adaptabilă împrejurărilor și perseverentă.

China face parte din Forumul Asia de Nord-Est, împreună cu Rusia, Japonia și Coreea de Sud. Iar scopul declarat al acestei organizații este realizarea unor rezerve strategice de

petrol, îndeosebi prin exploatarea resurselor de hidrocarburi din Siberia și din Extremul Orient. Deja, după cum bine se știe, Rusia cooperează cu Japonia în exploatarea petrolului din Marea Ohotsk.

China pune mare bază pe parteneriatele sale strategice, realizate în primul rând cu Rusia și cu Uniunea Europeană. Japonia și Uniunea Europeană sunt investitori strategici în economia chineză, iar parteneriatul cu Rusia soluționează o mulțime de probleme care nu au putut fi niciodată rezolvate până la capăt. Cele două mari țări sunt preocupate pentru a-și dezvolta economia și a-și ameliora în mod substanțial relațiile. În plan ceva mai îndepărtat, se vizează realizarea unei entități sau măcar a unei unități eurasiatice, foarte importantă atât pentru Orientul, Sud-Estul, Centrul și Vestul uriașei, diversificatei și divizatei platforme eurasiatice, cât și pentru fiecare țară în parte de pe cele două continente. Vestul acestei uriașe platforme, adică Europa, este lipsit de resurse energetice.

În vederea acestui proiect al unității eurasiatice și, evident, al unității est și sud-est asiatice, cu câțiva ani în urmă, China a construit o cale ferată de 4000 de kilometri, de la Kuming, localitate situată într-o regiune din sudul acestei țări, până la Singapore, la care se adaugă linia de feribot dintre Coreea de Sud și China, precum și modernizarea căilor ferate din Coreea de Nord de către Rusia. Se vorbește chiar și de construirea unui tunel suboceanic, de tipul celui de sub Canalul Mânecii, între Japonia și orașul sud-coreean Pusan.

Toate aceste considerații și multe altele, normale în procesul dezvoltării unor relații corecte și durabile între marile entități ale lumii, arată că estul, sud-estul și sudul marelui continent asiatic ies încet, încet dintr-o conflictualitate milenară și își construiesc, împreună, un nou statut, după o arhitectură ce merită toată atenția. Este adevărat, platforma asiatică, la fel ca și cea europeană sau ca America de Nord, este una puternic

nuclearizată, dar o astfel de realitate nu poate fi evitată. Rusia, China, India și Pakistanul sunt țări care posedă, în mod „legal”, arme nucleare, iar Coreea de Nord este bănuită că ar poseda, în mod „illegal” astfel de arme. Se pare că Iranul dorește să se alinieze și el (desigur, „illegal”) la această comunitate, iar Israelul face notă aparte în spațiul realităților nucleare, datorită, după unii, condițiilor speciale pe care le are această țară și amenințărilor cărora trebuie să le facă față, iar după alții, altor interese. Oricum, lumea, împreună cu mai marile sau mai micile ei puteri, trebuia să-și dea seama că, odată cu exploziile nucleare de la Hiroșima și Nagasaki, arma nucleară va intra treptat în arsenalele celor mai puternice țări de pe planetă și, mai devreme sau mai târziu, lanțul acestor tipuri de înarmări nu va mai putea fi oprit sau, în orice caz, cu greu va mai putea fi pus sub control.

China nu este un *rimland*, cum definea Nikolas Spykman această zonă (sau o parte din ea), concept și pe baza căruia s-au constituit politica și strategia americane de îndiguire a comunismului. Pe vremea aceea, între China și Statele Unite existau relații bune, chiar un fel de parteneriat strategic. Probabil că, într-un viitor nu prea îndepărtat, relațiile sino-americane se vor accentua și îmbunătăți substanțial, întrucât, într-o lume a interdependențelor și intercondiționărilor, nu se poate altfel. China nu este, deci, și n-a fost niciodată un *rimland*, adică o margine, chiar dacă, aparent, ar fi cumva marginală sau marginalizată față de conflictele și preocupările geopolitice de azi. Ea se află mereu în centrul lumii, atât prin marea sa cultură, prin istoria sa multimilenară, cât și prin faptul că ea grupează 20 la sută din populația lumii, are un ritm de dezvoltare economică foarte mare, vizează buna vecinătate, parteneriatele și soluționarea tuturor problemelor care există în zonă. Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS) este un exemplu cât se poate de concludent în acest sens. Această

organizație a fost creată în iunie 2001 și a ținut la Moscova, în 2002, cel de al treilea summit, în prezența șefilor statelor membre: China, Rusia, Kazahstan, Kirghizistan, Tadjikistan și Uzbekistan. Cu acest prilej s-a întocmit un document „Declarația de la Shanghai” care definește principiile de funcționare a acesteia: încredere mutuală, avantaje reciproce, egalitate, consultări, respectul diversității de civilizații, dezvoltare comună. Această organizație, deși pare una dintre cele regionale obișnuite, are totuși un rol foarte mare în geopolitica regiunii. Ea se află chiar în centrul foaierului perturbator de odinioară, reunește țările din Asia Centrală, producătoare de petrol și de gaze naturale, și cele două mari puteri – China și Rusia –, iar obiectivele pe care și le propun și care par cumva că fac o mulțime vidă cu ceea ce se întâmplă la ora actuală în Afganistan sunt de foarte mare importanță pentru viitorul regiunii. Desigur, această organizație avantajează, în primul rând, Rusia și China, dar și țările din Asia Centrală. Această regiune, extrem de bulversată și de tensionată, are nevoie nu numai de stabilitate, ci și de o „ieșire în lume”. Este, de fapt, vorba de mai multe „ieșiri”. Una dintre ele se produce prin Bazinul Caspic, o altă, probabilă, prin Afganistan, către Oceanul Indian, iar cea mai sigură dintre ele ar putea fi prin China. De fapt, însăși China, fiind cea de-a doua mare consumatoare de resurse energetice, reprezintă efectiv această „ieșire”.

Calitatea acestei „ieșiri” depinde și de zona uigură, adică de provincia autonomă Xinjiang, cea mai mare din China, ea însăși producătoare de petrol. În 2003, chinezii au publicat o Carte Albă asupra acestei provincii, intitulată „Istoria și dezvoltarea Xinjiang-ului”.

Atenția pe care China o acordă acestei provincii, în general, rebele, este semnificativă. Războaiele și confruntările s-au terminat, este vremea de pace. Numai o țară puternică din

punct de vedere economic are sau poate avea un cuvânt de spus. Chinezii și-au însușit foarte bine o vorbă luată de la Hong Kong: „Dacă nu poți mușca, nu-ți arăta dinții”. Ei aplică și au aplicat cu succes doctrina celor patru „Nu”:

- Nu hegemonismului;
- Nu politiciii de forță;
- Nu politiciii de bloc;
- Nu cursei înarmărilor!

Cârcotașii ar putea afirma, invocând și proverbul hong-konghez citat mai sus, că „Cine poate oase roade, cine nu, nici carne crudă”, cum spune un alt proverb de pe la noi. Chinezii pot. Și pot încă foarte mult. Dar *a putea*, în doctrina lor milenară, înseamnă *a fi înțelept*. Dacă n-ar fi fost înțelepți și cumpătați, chinezii n-ar fi rezistat până azi valurilor de presiuni și suprapresiuni care s-au exercitat asupra lor.

De aceea, celor patru „Nu”, ei le opun patru afirmații concludente:

- Da constituirii încrederii;
- Da atenuării dificultăților;
- Da dezvoltării și cooperării;
- Da evitării confruntărilor.

Pentru realizarea acestor obiective, precum și a infinitelor posibilități care se găsesc între „Nu” și „Da”, chinezii practică o politică asimetrică, foarte mobilă, bazată pe câteva accente extrem de importante:

- Relații bilaterale corecte și amiabile;
- Dezvoltare economică durabilă;
- Reducerea tensiunilor de orice fel.

Ei se află aici, așa cum spuneam, în același areal cu indienii și cu indochinezii, într-un fel de spațiu-izvor. Acest spațiu generează, deopotrivă, energie, forță, optimism și stabilitate, chiar dacă vechile arii conflictuale însă nu s-au restrâns în măsură suficientă.

Coreea de Nord, în anumite condiții, ar putea deveni un fel de „santinelă a Chinei”, în timp ce Japonia, deși este una dintre țările cu cele mai substanțiale investiții în China, mai are încă statutul de spin în laba tigrlui chinez. Chinezii n-au uitat și nu pot uita niciodată ce s-a întâmplat în Al Doilea Război Mondial – nimeni, nicăieri, nu va uita acest război și niciun alt război din istoria omenirii –, iar muzeul de la Shenyang (unde sunt expuse crimele, torturile și experimentările făcute de armata japoneză, începând cu 1931, pe populația chineză) este o mărturie în acest sens. Au avut loc chiar și câteva dispute pe această temă, întrucât, în pofida politicii sale de bună vecinătate, China nu mai acceptă niciun fel de umilință, nici măcar pe cea a trecutului.

De aici, din acest spațiu, radiază, îndeosebi spre soare-apune, un spirit, o cultură și o mișcare a populațiilor cu reverberații semnificative în configurația civilizației europene și occidentale. Într-un fel, dintotdeauna a fost așa. În permanență, a avut loc un proces de mișcare mai lentă sau mai accelerată a populațiilor în spațiul eurasiatic și din spațiul eurasiatic, Europa Occidentală reprezentând un terminal, un loc de ajungere. Antichitatea a creat premise pentru o *civilizație de margine de ocean*, Evul Mediu a consolidat-o prin zeci de mii de celule feudale, iar Renașterea (care a fost cea mai mare explozie din istoria modernă) a desferecat continentul european și a deschis poarta eurasiatică occidentală spre alte lumi.

Putem spune că Eurasia a creat Europa Occidentală, adică civilizația europeană occidentală, iar Europa Occidentală a creat America Modernă, America Democratică. Desigur, prin expansiune, emigrație, tehnologie și putere. Probabil că, de-a lungul timpurilor, America Democratică va influența masiv Orientul, îndeosebi prin tehnologie, așa cum, de altfel, a și început să o facă. În felul acesta, ciclul s-ar putea încheia, pentru ca să fie luat și reluat de la început sau să se constituie

într-un continuum spațio-temporal, benefic pentru unitatea lumii. Deocamdată, asistăm cu durere la chinurile facerii. Nu știm dacă, pe plan geopolitic, aceste chinuri vor genera un nou echilibru – evident, un echilibru dinamic –, necesar pentru toată lumea, mai ales pentru vremurile care vor veni. Știm însă că astfel de chinuri sunt greu de suportat, că se soldează, cu zeci de milioane de morți de foame și de malnutriție în fiecare an, cu o bătălie cumplită pentru putere, influență, piețe și resurse, cu conflicte, războaie și ample acțiuni de gestionare a crizelor, războaielor și conflictualității.

Nu știm dacă va fi sau nu va mai fi un război pustiitor și absurd de tipul celei de-a doua conflagrații mondiale. Războaie însă vor mai fi. China nu crede în război, nu cultivă și nu practică războiul. Dar ea nu se înzăvorăște în ea însăși și în propriul ei teritoriu, cum se afirmă prin unele lucrări, avându-se în vedere, probabil, filosofia milenară și continuă a Marelui Zid, nici nu-și ascunde invențiile și descoperirile, precum o făcea odinioară, ci trăiește cu măsură în văzul lumii. Ea este preocupată, cu prioritate, ca oricare altă țară de pe planetă, să-și consolideze economia și civilizația, să-și transforme frontierele, din linii care îngrădesc, separă și opun în linii care identifică, consolidează și unesc, într-o lume bazată pe cooperare și interdependență. China este unul dintre marii piloni de stabilitate ai lumii și, pentru aceasta, pentru marea ei cultură, precum și pentru înțelepciunea pe care o dovedește totdeauna în relațiile internaționale, ea trebuie respectată și admirată.

4.1.3. Xianjiang – falie sau confluență strategică?

1. Una dintre zonele cu probleme în ceea ce privește stabilitatea și securitatea o reprezintă regiunea Xianjiang din China. Este cea mai mare provincie autonomă a Chinei, cu o suprafață de 1,6 milioane km², adică a șasea parte din teritoriul

acestei țări, și are o valoare strategică cu totul deosebită, întrucât se află în zona de contact și de falie cu Rusia și cu Asia Centrală, sub lanțul munților Himalaya, și dispune de numeroase bogății. Ea este situată în partea de nord-vest a țării și se învecinează, la nord, nord-vest și vest, cu Mongolia, Rusia, Kazahstan, Tadjikistan, Kirghistan și India. De asemenea, regiunea Xianjiang are ca vecini, spre est, regiunea Gansu, spre sud-est, regiunea Qinghai și spre sud Regiunea Xizang, care fac parte din China Centrală, Vestică și Tibetană. Această regiune este locuită, alături de chinezii han, și de o populație musulmană foarte rebelă, uigurii, care, de foarte multă vreme, reclamă independența. China nu poate renunța sub nicio formă la această regiune atât de importantă, iar uigurii nu par nici impresionați, nici intimidați de interesul Beijingului pentru această provincie care, de fapt și de drept, îi aparține.

După toate datele, situația de aici este mult mai complexă și mai gravă decât cea din Tibet, dar conflictele din regiune sunt mai puțin mediatizate și, deci, mai puțin cunoscute.

Regiunea are o populație de 17 milioane de locuitori, dintre care 8 milioane sunt uiguri⁶⁵, deci aproape jumătate din totalul locuitorilor. Uigurii sunt de origine turcică. Ei numesc provincia Xianjiang cu apelativul *Turkestanul Oriental*, care, în opinia lor, înseamnă, din punct de vedere istoric și cultural, altceva decât China, de unde și înverșunarea cu care revendică independența provinciei.

Uigurii consideră că, împreună cu Turcia, Asia Centrală și Afganistan, provincia lor formează o mare comunitate culturală. În această viziune, Marele Orient Mijlociu ar trebui să cuprindă și provincia Xianjiang. Limba uigurilor are rădăcini

⁶⁵ <http://www.monde-diplomatique.fr/2002/02/SALA/16173>, Ilaria Maria Sala, *Assimilation forcée dans le Xinjiang chinois* Le monde diplomatique, februarie 2002, pp. 8-9.

turcice și mongolice și este complet diferită de cea chineză. Celelalte grupuri turcice din Xianjiang sunt cazahii, kirkizii, uzbekii și tadjiicii. Aceștia din urmă sunt legați de Iran prin limba indo-persană.

Uigurii, această populație de origine turcică și indo-europeană, consideră că nu au nici un fel de afinitate cu ceea ce ei numesc ocupantul chinez. În același timp, uigurii sunt convinși că au foarte multe lucruri în comun cu țările din Asia Centrală, precum Kazahstanul, Kirghistanul, Tadjikistanul, Turkmenistanul și Uzbekistanul. Aceste țări și-au obținut independența. Uigurii speră să o obțină și ei, întrucât, spun ei, Regiunea Xianjiang nu a aparținut dintotdeauna chinezilor. Această zonă – pe care ei o numesc *Turkestanul de Est* – a fost independentă încă din antichitate, cu 200 de ani înaintea erei noastre.

China a încercat mereu să cucerească această regiune, dar n-a reușit decât în 1759, în timpul dinastiei Mandchu. În 1862, s-a produs o mare insurecție, care i-a alungat pe chinezi. Perioada de independență a fost destul de scurtă (până în 1876), dar uigurii îi acordă o foarte mare atenție. În 1876, chinezii reușesc din nou să ocupe acest teritoriu, sprijiniți de englezi, care urmăreau să împiedice expansiunea rusă.

De la această dată, teritoriul s-a numit Xianjiang (care înseamnă, în mandarină, „Noua Frontieră”⁶⁶). El a fost anexat oficial în 1884.

O vreme, provincia a fost cvasiindependentă. Din 1949 însă, i s-a acordat din nou o atenție specială, datorită situației ei speciale. De aceea, după unele opinii, în această zonă a început un proces intens de sinizare. Dacă populația chineză reprezenta,

⁶⁶ www.csis-scrs.gc.ca/fra/comment/com73_f.html - 53k , Paul George, *L'agitation islamique dans la Région Autonome Chinoise du Xianjiang-ouïgour*, 1998.

în 1949, doar 6 % din total, iar în 1955, 10 %, în momentul de față, procentajul se ridică la peste 40 % din totalul locuitorilor. În momentul de față, un uigur care nu știe foarte bine limba chineză găsește cu greu de lucru.

2. Conflictul se intensifică începând cu anii 1980, dar nu este atât de bine cunoscut precum cel din Tibet. În 1990, are loc o acțiune a forțelor guvernamentale chineze împotriva extremiștilor religioși în districtul Baren, la sud de Kashgar, care s-a soldat cu victime.

Ostilitățile n-au încetat, ci dimpotrivă, au luat forme dintre cele mai neașteptate, independențiștii făcând apel la acțiuni asimetrice și atipice, de sorginte teroristă, cum ar fi atacurile cu bombă și asasinatele, îndeosebi în centre urbane. Aceste atentate au vizat autorități chineze, militari și simpatizanți ai musulmanilor considerați partizani ai Beijingului. În 1977, au avut loc confruntări de stradă și numeroase arestări.

Uigurii continuă să spere la o republică independentă, pe care uneori o numesc *Republica Uiguristan*. Represiunile împotriva rebelilor uiguri au continuat. În aprilie-mai 1996, au fost făcute arestări, iar în februarie 1997, în orașul Yning, de la frontiera cu Kazahstanul, oraș de 300.000 de locuitori, acțiunile represive au făcut 9 victime și mai multe sute de răniți. Manifestanții au cerut formarea unui stat islamic independent. Frontul Unit Național Revoluționar din Turkestanul Oriental (FUNR) a anunțat că, în cursul anului 1997, au fost arestați peste 57.000 de uiguri.

Din acel moment, orașul Yning nu și-a mai regăsit calmul. După Amnesty International, provincia Xianjiang este unicul loc din China unde prizonierii politici continuă să fie

condamnați la moarte, peste 200 de persoane fiind executate în perioada 1997-1999⁶⁷.

Acțiunile separatiștilor și extremiștilor musulmani uiguri nu au însă nici coerența necesară și nici acea forță care să le transforme în amenințări serioase pentru Beijing. Cel puțin până la începutul ultimului deceniu al secolului al XX-lea. Se pare că nici în acest moment lucrurile nu stau altfel.

Este totuși posibil ca, în timp, acțiunile să crească în continuare în intensitate, să capete forme mai accentuate, datorită următorilor factori:

- dezvoltarea terorismului în regiune și îndeosebi în Asia Centrală;

- recrudescența fundamentalismului islamic;

- intensificarea instabilității în regiunile periferice ale Chinei;

- apariția și evoluția unor pericole și amenințări asimetrice, în toată lumea și îndeosebi în Asia Centrală și în Marele Orient Mijlociu.

Mișcarea separatistă a uigurilor din provincia Xianjiang se află în concordanță cu cea a tibetanilor și influențează agitația etnică din apropierea Beijingului, îndeosebi din Mongolia Interioară.

3. Provincia Xianjiang dispune de importante rezerve de petrol, ceea ce contează foarte mult pentru economia chineză, care are nevoie de mari resurse energetice, China fiind una dintre cele mai mari consumatoare de astfel de resurse. Importurile de petrol chineze vor fi, în 2010, de peste 21 de milioane de tone de petrol. De aceea, autoritățile chineze fac tot posibilul să țină sub control această regiune. Și aceasta nu numai pentru că este foarte importantă din punct de vedere

⁶⁷ Ilaria Maria Sala, *art.cit.*

economic, ci și pentru motivul că ea se prezintă ca o zonă extrem de delicată, întrucât aici se sfârșește Marele Orient Mijlociu, de care vorbesc americanii, sau Orientul Mijlociu Extins, cum îl denumesc europenii, și tot aici, la aceste frontiere, se întâlnesc și se confruntă numeroase interese strategice ale marilor actori.

Situația geopolitică din zonă are deci câteva particularități care fac ca zona să fie deosebit de sensibilă. Între acestea, cele mai importante sunt următoarele:

- zona se situează pe coridorul islamic cel mai activ;
- în vecinătatea strategică imediată, se află regiuni de crize și conflicte (Asia Centrală, Afganistan, Cashmir, Tibet);
- Este o zonă de confluență (dar și de falie) între China Hanică, Marele Orient Mijlociu, Rusia și India;
- Se află la intersecția marilor culturi: sinică, hindusă și islamică.

Totuși, trebuie să spunem că nu culturile sunt cele care produc starea tensionată din zonă, ci interesele, mentalitățile și numeroasele determinări, îndeosebi de natură geopolitică.

Regiunea Xianjiang este, în mare parte, deșertică. Ea conține însă zăcămintele de petrol, plumb, zinc, aur și alte metale prețioase, unele de importanță strategică.

După cum subliniază Paul George⁶⁸ în studiul său despre această regiune, este posibil ca bazinul central Tarim să conțină cantități uriașe de petrol.

Ar fi o adevărată mană cerească pentru China, a cărei economie se situează pe locul doi în lume în ceea ce privește consumul de hidrocarburi.

Bazinul Tarim se află pe aceeași zonă de hidrocarburi cu Asia Centrală și îndeosebi cu Kazahstanul. Se preconizează ca,

⁶⁸ *Ibidem.*

prin regiune, să fie construite conducte petroliere care să transporte în spațiul chinez atât resurse energetice din Asia Centrală, cât și din bazinul Tarim.

4. Dar, așa cum spuneam, importanța strategică a provinciei Xianjiang rezultă și din poziția ei geopolitică deosebită. În anul 751, armatele chineze au fost înfrânte de arabi, iar frontiera chineză s-a oprit pe acel aliniament, care nu a mai fost niciodată depășit. Lumea sinizată se oprește la porțile Indiei, ce rămâne ermetică gândirii chineze. Interesant este că, spre exemplu, hinduismul a pătruns în China nu în mod direct, ci prin Indochina.

În China există 56 de naționalități. Cei 4 milioane de tibetani care au dorit separarea de China au primit, în 1951, un vot nefavorabil din partea ONU. S-a votat în unanimitate (mai puțin un vot) pentru integrarea Tibetului în China. Este puțin probabil să-și mai permită cineva, astăzi, să-i încurajeze pe tibetani împotriva chinezilor.

China are o atitudine atentă, dar fermă, față de minorități. Ea protejează cultura minorităților, dar nu cedează sub nicio formă în fața presiunilor rasismului și extremismului subtil. Oricât de generoasă ar fi China față de minorități, ea este foarte atentă la păstrarea unui echilibru între libertățile minorităților (care, scăpate de sub control, pot pune probleme de identitate foarte grave pentru autoritatea chineză) și necesitatea gestionării situației strategice din zonă. Cu alte cuvinte, China operează, deopotrivă, cu măsuri care țin de respectarea valorilor minorităților, dar și cu limitări extrem de severe, îndeosebi, din rațiuni geopolitice.

În Xianjiang, chinezii sunt cei care controlează economia, îndeosebi industria, comunicațiile și telecomunicațiile, resursele energetice. Uigurii sunt, în general, cultivatori, crescători de vite, comercianți mărunți. Pot fi întâlniți zilnic în

capitala Urumqi, în Kashi, în Korla și în multe alte orașe, vânzându-și, pe tarabe, produsele. Chinezii au apelat inclusiv la firme americane pentru a efectua explorări petrolifere în zonă, urmând ca zăcămintele găsite să fie împărțite echitabil. Uigurii consideră aceasta o mare jignire.

China dorește să aibă o influență sporită în întregul spațiu-pivot din Asia Centrală, care poate fi apreciat ca deosebit de fragil și de imprevizibil. El se prezintă ca un spațiu de colaborare, dar și de confruntare între marii actori ai lumii: Statele Unite, Rusia, Uniunea Europeană, Japonia, India și, bineînțeles, cel mai interesat dintre toți, China.

Xianjiang este, deopotrivă, un spațiu-pivot, dar și o bază extrem de importantă, de valoare strategică, pentru China. De aici, ea poate supraveghea, din punct de vedere strategic, Asia Centrală și întregul areal de confluență și de falie din zonă. China menține aici forțe terestre, forțe aeriene și o mare parte dintre mijloacele sale nucleare. De altfel, în provincia Xianjiang, se află și un poligon de încercări nucleare, lângă lacul Lob Nor, în deșertul Taklaman. Între 1964 și 1996, au fost efectuate aici 45 de esuri nucleare.

În pofida valorii ei strategice incomensurabile, provincia Xianjiang are numeroase vulnerabilități, care provin tocmai din importanța (poate, prea mare) pe care i-o acordă islamul, îndeosebi ramura sunnită a acestuia. Sunnismul constituie, încă din secolul al X-lea, forța culturală și religioasă dominantă în această zonă.

5. Perioada lui Mao Tze Dong a fost extrem de restrictivă, mai ales în ceea ce privește cultura și religia, inclusiv pentru provincia Xijiang. Revoluția culturală a interzis, practic, orice fel de identificare a valorilor numeroaselor minorități din China, a distrus moscheile și a interzis religia. Odată cu venirea la conducere a lui Deng Xiaoping, lucrurile s-au schimbat

radical. S-a permis acestei populații din zona cea mai sensibilă și, poate, cea mai importantă a Chinei să-și practice cultul, să construiască moschei și chiar să se ducă în pelerinaj la Mecca. Această atitudine nu a condus însă la creșterea respectului populației uigure și al altor minorități din zonele conflictuale față de conducerea de la Beijing, ci, dimpotrivă, a accentuat tendințele separatiste. De aici nu rezultă că nu trebuiau operate aceste deschideri ale conducerii chineze, ci doar complexitatea realității și a problemelor care există în zonă.

Contradicția dintre valoarea strategică a provinciei Xianjiang pentru China și tendințele separatiste ale populației uigure (care urmărește, probabil, nu doar ruperea de China și independența, ci și unificarea cu alte populații musulmane din zonă și crearea unui stat islamist, Republica Uiguristan) generează o antinomie strategică. Situația pare fără ieșire. China nu va renunța niciodată la o astfel de provincie (niciun guvern chinez nu a semnat vreodată un acord cu cineva prin care să renunțe măcar la un metru pătrat din teritoriul său), iar uigurii nu vor renunța niciodată la idealul lor de a-și întemeia un stat independent.

Astfel de situații sunt generatoare de crize și conflicte și ele se cer gestionate cu foarte multă grijă, întrucât incumbă o mare responsabilitate.

China consideră pretențiile uigure drept amenințări la adresa securității naționale și ia măsuri în consecință. Probabil, în zonă, vor continua să staționeze forțe chineze numeroase, iar măsurile preventive vor viza, între altele, fie disiparea sau asimilarea populației uigure, fie copleșirea ei printr-un sistem de sinizare forțată. Oricum, China nu va accepta sub nicio formă atentatele teroriste din zonă (pe care le consideră teroriste) și va întreprinde măsuri ferme pentru oprirea lor.

Este puțin probabil ca vreunul dintre marii actori interesați de spațiul Asiei Centrale și de Marele Orient Mijlociu

să întreprindă ceva în favoarea uigurilor. Dimpotrivă, s-ar putea ca uigurii să fie tratați precum cecenii, dacă vor continua actele teroriste asupra autorităților chineze. China este mult prea mare și mult prea puternică pentru a ceda în fața presiunilor și amenințărilor (care degenerază din ce în ce mai mult în acțiuni ce pot fi considerate de tip terorist) ale populației uigure. După intervenția promptă a americanilor și comunității internaționale în Afganistan, după constituirea, cu acord rusec, a unei prezențe americane în Asia Centrală, după acțiunile de control și supraveghere a acestei zone importante din vechiul foaier perturbator (care se întindea între Marea Caspică și Manciuria), întreprinse de toți marii actori strategici, după prezența Uniunii Europene în Asia Centrală și în Asia de Sud-Est, după parteneriatele strategice încheiate între Rusia și China, între Rusia și Statele Unite, între Statele Unite și India, între India și Uniunea Europeană (în viitor), după presiunile care se exercită asupra Iranului pentru a renunța la ideea de a-și constitui o componentă nucleară, e greu de presupus că vor fi încurajate acțiunile separatiste ale uigurilor, ale tibetanilor și ale altor populații din zonă.

În același timp însă, nu este imposibil ca, în eventualitatea în care s-ar apela la o strategie de îndiguire a Chinei, să se încerce destabilizarea, în continuare, a acestor regiuni periferice rebele. Chinezii cunosc foarte bine acest lucru și, probabil, își vor consolida poziția în zonă prin toate mijloacele.

Unul dintre aceste mijloace îl constituie diplomația. În acest sens, Jiang Zemin a semnat, în aprilie 1996, cu omologii săi din Kazahstan, Kirghistan și Tadjikistan, înțelegeri privind opoziția față de fundamentalismul islamic.

Desigur, conducerile statelor din zonă se vor coaliza împotriva acestui tip de fundamentalism, dar fundamentalismul islamic nu se manifestă prin conducerile de stat, ci prin cu totul alte mijloace, îndeosebi asimetrice.

Dacă tibetanii sunt întrucâtva sprijiniți de budism și de o parte a comunității internaționale, uigurii sunt foarte puțin cunoscuți și recunoscuți pe plan internațional.

4.2. Iranul între război și pace

Când vorbim de Iran, considerăm că trebuie să avem în vedere cel puțin trei orizonturi oarecum distincte și, în același timp, destul de bulversate: orizontul istoric, orizontul geopolitic și orizontul energetic. Toate trei creează, aproape în orice condiții, zone de liniști șprenguite de furtuni de peste tot și zone paradoxale, cu furtuni... liniștitoare, dar cu efecte greu de prevăzut și de contracarat. Iranul nu este o țară oarecare. Ea vine din timpuri străvechi, amintind de civilizațiile de odinioară, și, în același timp, este situată într-o zonă cu impact asupra securității și stabilității întregii lumi. Iranul mai înseamnă și **țara arienilor**⁶⁹, fiind, deopotrivă, un pivot geostrategic al Orientului Mijlociu și o zonă-cheie în stabilizarea și stabilitatea regiunii și chiar a întregului spațiu eurasiatic și afroasiatic.

În acest timp, asupra Iranului se centrează un uriaș evantai de forțe care doresc să-i influențeze deciziile și statutul. Acest lucru creează o situație internațională extrem de tensionată și de periculoasă, care poate avea efecte imprevizibile și incomensurabile. Totul se joacă, acum, între forță și rațiune, și nu se știe dacă, în acest război-mozaic al declarațiilor și al nervilor, va câștiga rațiunea forței sau forța rațiunii. Dar, oricum, indiferent de deciziile care vor fi luate, omenirea nu va câștiga nimic. Sau, în orice caz, nu va reuși să recupereze ceea ce a pierdut prin războiul de dinainte de război.

⁶⁹ Termenul arian a fost atribuit atât unor populații indo-europene care trăiau în Podișul Iranului, cât și podișului ca atare.

4.2.1. O istorie clocotitoare

Numele oficial al Iranului, era, până în 1935, *Persia* (se trage de la numele provinciei Fars sau Pars, care deținea o poziție dominantă în vremea în care grecii, care au numit-o Persis, au încercat să cucerească ținutul. Astăzi, această denumire este folosită doar de englezi. Persia există însă în Iran sub forma unei provincii, Fars sau Pars. Ea este, pentru Iran, ceea ce este Anglia pentru Regatul Unit. Calendarul oficial este cel persan, iar limba oficială este persana (farsi), scrisă cu litere arabe. Spunem aceasta, întrucât Iranul nu este o țară oarecare, ci una dintre cele mai vechi civilizații din lume, care are o istorie continuă de peste 3000 de ani (peste 2500 de ani de istorie scrisă). S-au descoperit vestigii care urcă până în paleoliticul inferior, iar în Baluchistan s-au găsit vestigii de peste 800.000 de ani etc.

Nimeni nu știe însă foarte exact unde se află începutul începuturilor. Cert este doar că una din cele mai strălucite personalități ale antichității, Cyrus II cel Mare (559-529 î.Hr.), transformă Persia, în numai trei decenii, dintr-o putere locală în cel mai vast și puternic imperiu al Orientului.

Imperiul Persan (condus de dinastia Ahemenizilor) se întindea de la Indus până în Egipt, Asia Mică și Tracia. Acest vast imperiu este oprit însă la porțile Greciei și, ulterior, cucerit de Alexandru Macedon (334-330 î.Hr.). El generează lumea elenistică și devine, în acest timp, nucleul principal al regatelor Part (250 î.Hr.-226 d.Hr.) și Sasanid (226-651). Imperiul Roman a avut mult de furcă cu aceste două regate, iar cele două războaie împotriva Daciei (101-102 și 105-106) erau, de fapt, un fel de pregătire a războiului cu Parții.

Musulmanii încep cucerirea Persiei în anul 635, prin Abu Bakr. Până în secolul al IX-lea se realizează conversiunea la islam. *Specific, pentru Iran, este că el a fost islamizat, dar*

niciodată arabizat. Persanii au reușit să-și păstreze o puternică personalitate în cadrul islamului, aportul lor cultural, politic și chiar religios fiind substanțial. Iranul cunoaște războaie, succesiuni de dinastii, dar și evoluții remarcabile în planul științei și culturii. Renașterea culturală și științifică din secolul al XI-lea se concretizează, între altele, prin crearea observatorului de la Estefan și a calendarului persan, ce se folosește încă și azi.

De-a lungul secolelor al IX-lea și al X-lea, Iranul se desprinde din Califatul Arab. Dinastia Sefavizilor, începând cu Ismail I (1499-1524), pune bazele unui nou stat iranian centralizat. Acesta atinge apogeul de strălucire și deplinătate sub Abbas I cel Mare (1588-1629). Urmează declinul de sub dinastia Kajarilor (1779-1925), pierderea războaielor cu Rusia, de la începutul secolului al XIX-lea, apoi influența britanică și rusă din a doua jumătate a aceluiași secol, cele două state – Marea Britanie și Rusia – împărțindu-și Persia, prin tratatul din 1907, în două zone de influență.

Dinastia Pahlavi (1925-1979), îndeosebi după Al Doilea Război Mondial, modernizează structurile economice, sociale și politice, europenizează instituțiile și chiar viața socială. Sub aceste auspicii, Iranul devine unul dintre marii producători de petrol și gaze naturale din zonă și din întreaga lume.

Dar stabilitatea este relativă. Din cauze foarte complexe – unele interne, altele de altă natură –, Iranul începe să fiarbă. Se declanșează, în mozaic, o serie de mișcări antiguvernamentale laice, concomitent cu mișcări religioase foarte ample. În 1978, majoritatea provinciilor erau cuprinse de febra schimbărilor. Șahul Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, aliat fidel al SUA, părăsește țara la 16 ianuarie 1979. Puterea este luată de către Consiliul Revoluționar Islamic, în frunte cu ayatollahul Ruhollah Khomeiny.

La 1 aprilie 1979, țara este proclamată republică islamică, iar această realitate este confirmată și de Constituția aprobată prin referendum la 2-3 decembrie 1979. Efectele acestor schimbări rapide și intempestive sunt deosebite. Relațiile în zonă devin încordate cu aproape toată lumea, dar îndeosebi cu SUA și cu Irakul. Irakul chiar găsește potrivit acest moment de bulversare pentru a rezolva, prin război, vechea dispută de frontieră pentru câteva insulițe din zona de confluență a fluviilor Tigru și Eufrat, denumită Shatt-al Arab.

În septembrie 1980, Irakul atacă Iranul. Urmează un război de uzură de opt ani (1980-1988), care se soldează cu pierderi grele din rândul ambelor părți. Iranul are peste un milion de morți și mari distrugerii materiale. La fel și Irakul. Acest război, absolut inutil pentru cele două țări (dar foarte util pentru... acea formulă veche de mii de ani *divide et impera*), se încheie în august 1988, prin acceptarea de către Iran a Rezoluției nr. 598 a Consiliului de Securitate al O.N.U., care prevedea încetarea imediată a tuturor ostilităților.

Dar drama nu avea să se oprească aici. Criza ostaticilor ambasadei S.U.A. din Teheran (1979-1981) va duce la ruperea relațiilor diplomatice americano-iraniene, ceea ce va deschide o adevărată cutie a Pandorei a conflictualității în întreaga zonă.

De-a lungul milenarei sale istorii, Iranul a cunoscut mai ales furtuni. Dar, lucru semnificativ pentru această zonă nu doar de confluență, ci și de mari sinteze, Iranul a continuat să păstreze ceva din dramele, dar și din lumina, din umbrele și urmele tuturor vremurilor prin care a trecut.

Dincolo de problemele extrem de grave cu care se confruntă zona, de încercările grele prin care a trecut, trece și va mai trece încă această țară, rolul Iranului în geopolitica Orientului Mijlociu nu scade, ci crește. Această țară a avut, are și va avea mereu un cuvânt greu de spus în configurarea geopolitică și geostrategică a Orientului Mijlociu, pentru că

este unul dintre pivoții cei mai importanți ai regiunii. Un pivot care poate fi consolidat sau dărâmat. Consolidarea lui ar avea unele efecte benefice (după unii, discutabile) în ceea ce privește locul și rolul acestei țări în geopolitica regiunii, în timp ce distrugerea lui (în măsura în care, după 3000 de ani de existență, un asemenea pivot poate fi distrus) ar avea, deasemenea, numeroase efecte (cele mai multe, imprevizibile) în stabilitatea și securitatea regiunii și chiar a întregii lumi.

4.2.2. Un orizont geopolitic special

O simplă privire asupra unei hărți a Orientului Mijlociu poate genera o mulțime de întrebări care nu pot primi răspunsuri simple. Miile de ani de zbuciumată, glorioasă sau dramatică istorie a țărilor de aici nu permit simplismul în geopolitica acestei zone în care, fără îndoială, Iranul joacă un rol de pivot special, de areal-forță, și nu doar de simplu pivot. Noțiunea de pivot înseamnă a fi un fel de loc foarte important, asupra căruia se centrează și se concentrează atenția și acțiunea unor forțe extrem de puternice pentru influențarea zonei respective. Pivotul permite acțiunea radială, în deplină siguranță strategică. Această siguranță este dată atât de calitatea și cantitatea forțelor care participă la acțiune, de resursele de care acestea dispun, cât mai ales de calitatea spațiului-pivot, adică de mărimea, resursele, siguranța și valoarea acestuia, ca bază de susținere și de plecare. Iranul are toate aceste calități, dar nu numai astfel de calități. El nu este nici pe departe doar așa ceva. Nu este, de fapt, deloc așa ceva. Chiar dacă, într-o vreme, Marea Britanie și Rusia, în alta, Statele Unite aveau influență asupra Iranului, aceasta nu se exercita asupra unui pivot, ci asupra unei țări care avea numeroase resurse, asupra unui areal-forță. Iranul nu a constituit niciodată o bază de plecare la ofensivă pentru alții, ci a fost totdeauna un spațiu plin

de istorie, de dinamică socială, religioasă și civilizațională, dar și de controverse și de nedumeriri. Iranul a fost și a rămas un spațiu de sinteză, un spațiu cu totul special, care nu radiază nimic, ci doar atrage și impresionează. De aceea, Iranul a fost, de-a lungul timpurilor, fie spațiu-țintă, fie spațiu cu resurse, fie spațiu de siguranță strategică între două zone conflictuale. Peste toate acestea, el a rămas, până azi, un areal-forță.

La ora actuală, Iranul are o poziționare activă, un rol deosebit și un orizont destul de ferm în geopolitica Orientului Mijlociu. Această geopolitică trece prin Iran și depinde în mare măsură și de Iran. Funcția cu totul specială a Iranului în zonă este dată de condiția sa deosebită, definită, între altele, și de următoarele caracteristici:

- spațiu imens, relativ stabil, situat între două conflicte deschise, cel din Irak și cel din Afganistan;
- civilizație cu o istorie multimilenară;
- zonă din vecinătatea foaierei perturbator, care se întindea, odinioară, între nordul Mării Caspice și Manciuria și care mai funcționează (desigur, într-un mod cu totul specific) și azi;
- zonă de tranzit și de confluență între Asia Centrală, lumea islamică și lumea arabă;
- țară islamică, dar nu arabă;
- țară care adăpostește o parte din populația kurdă (8 % din totalul populației), populație ce militează, în consens cu populația kurdă din Irak, din Turcia și din zona caucaziană (în total, peste 20 de milioane de oameni), pentru desprinderea de țările din care fac parte și reînființarea statului Kurdistan, stat vechi de peste o mie de ani, atitudine care creează o foarte mare problemă în întreaga zonă;
- țară-nucleu pentru civilizația de tip islamic, dar care, deocamdată, nu radiază, ci doar focalizează în spațiul destul de mare dintre frontierele sale;

➤ țară ce tinde să devină, în timp, nu doar pivot, ci și o zonă-resursă, un posibil model civilizațional tradițional și, în același timp, modern, adică o civilizație-contrast, o civilizație de sinteză, așa cum a fost ea de mii de ani.

În situația în care Iranul va fi atacat sau determinat să se transforme, prin implozie, într-un spațiu conflictual ce va trebui gestionat, se va repune pe rol, dar de dimensiuni mult mai periculoase, situația din 1980-1988, când Irakul și Iranul se aflau în război, Orientul Apropiat fierbea, iar în Afganistan situația conflictuală era în creștere. O astfel de situație ar fi dezastruoasă, acum, în condițiile foarte grele ale celor două războaie – cel din Irak și cel din Afganistan –, conflictualitatea putând scăpa, cu ușurință, de sub orice control. Pe atunci, adică în anii 1980-1988, prioritatea politică și strategică planetară n-o reprezenta Orientul Mijlociu, ci confruntarea între cele două mari blocuri militare, în care SUA puneau pe rol politica de îndiguire elaborată de Nicolas Spykman, și strategia de îndiguire corespunzătoare, iar Uniunea Sovietică, sub Gorbaciov, își reorienta tacit politica și strategia spre o nouă redimensionare, de data aceasta, radicală, pentru reconstrucția pivotului eurasiatic, dar în cu totul alte dimensiuni decât cele rezultate din previziunile britanicului Mackinder și germanului Haushofer, și, desigur, în alți termeni decât cei ai bipolarității.

Rusia își lua mâna de pe o bună parte a lumii, îndeosebi a lumii islamice, pentru a-și rezolva propriile-i probleme, urmând să revină, la momentul potrivit, foarte sigură și în parteneriate strategice cu lumea puternică și influentă. O asemenea perspectivă nu trebuie privită neapărat în termeni de confruntare, ci mai ales în termeni de securitate prin parteneriat, adică de colaborare activă, în vederea prevenirii unor conflicte devastatoare, valorificării avantajelor a resurselor și folosirii adecvate a piețelor.

Situația din zona Orientului Mijlociu și a Orientului Apropiat nu este în niciun fel liniștitoare. Criza israeliano-palestiniană este departe de a fi soluționată, „foaia de parcurs” n-a fost nici parcursă în întregime, nici realizată altfel decât parțial, iar o alta va fi foarte greu de alcătuit, înarmarea în continuare a Israelului, a Arabiei Saudite și a altor țări din zonă nu acoperă falia strategică extrem de periculoasă, ci doar adâncește și mai mult diviziunea din lumea arabă și poate duce la o nouă escaladare a conflictualității, iar presiunile asupra Iranului nu rezolvă problema decât într-un singur sens, poate, cel mai puțin important: formarea unei coaliții antiiraniene.

Ridicarea unei părți dintre țările Orientului Mijlociu împotriva Iranului nu poate fi nici realistă, nici benefică, întrucât și așa această lume este destul de divizată, iar o nouă divizare n-ar folosi la nimic. Tipul conducerii politice de aici constituie o problemă internă a acestei țări, iar programul nuclear nu poate fi acceptat, din păcate – și nu știm foarte exact de ce – doar ca o opțiune energetică legitimă. Ceea ce se întâmplă în interiorul țării poate îngrijora comunitatea regională și internațională, în măsura în care ea reprezintă o amenințare pentru aceasta sau încalcă grav drepturile omului. Desigur, multe dintre aceste lucruri sunt și trebuie discutate și lămurite. Dar escaladarea acuzațiilor și a conflictualității nu poate duce decât la crearea unei rupturi politice și a unui blocaj strategic din care nu se va mai putea ieși decât prin război. Iranul este o țară mare care, cu siguranță, va riposta în cazul în care va fi atacată. Riposta poate fi normală sau asimetrică, pe termen lung, ceea ce va duce la crearea unui focar continuu de război asimetric din Afganistan până în Irak, cu posibile extensii în spațiul pakistanez și chiar în Caucaz, în Asia Centrală, în zona uigură și în Kașmir.

Poate că, de dragul unei stabilități relative, chiar pe muchie de cuțit, Iranul ar putea să renunțe la programul său

nuclear sau măcar la cel de îmbogățire a uraniului. Ar fi, poate, o soluție. O soluție pe care o sugerează Statele Unite, Uniunea Europeană, comunitatea internațională și multă altă lume. Desigur, o soluție relativă, limitată și limitativă, cu unele efecte benefice pentru menținerea actualului *statu quo* al regiunii. În opinia noastră, aceasta poate echivala, la nivel planetar, cu un fel de frecție la un picior de lemn. În lume sunt deja vreo 18.000 de capete nucleare active, care ar putea distruge, dacă ar fi explodate, de câteva ori suprafața pământului! Ce mai contează unul sau două capete nucleare în plus sau în minus?! Din aceasta nu trebuie să rezulte că țările nucleare din zonă – Rusia, China, India, Pakistanul și Israelul – vor face un pas înapoi în domeniul înarmărilor nucleare, ci doar că nu va mai apărea pe harta țărilor capabile să producă și să folosească energia nucleară încă una, ce poate deveni, efectiv, în 10-20 de ani, o mare putere, datorită suprafeței foarte mari, 1.645.258 km², resurselor numeroase, populației, filosofiei și fizionomiei civilizaționale, dar mai ales unei politici identitare severe și ostile Occidentului.

Iranul este, deasemenea, suspectat și chiar acuzat că sprijină terorismul, că susține milițiile Hezbollah, că susține rezistența din Irak etc. Toate acestea pot duce la situații extrem de complicate și de neplăcute în spațiu. SUA acuză Iranul šiit că sprijină violențele šiite din Irak, în timp ce Iranul susține că accentuarea violențelor dintre šiii și sunniții din Irak se datorează invaziei americano-britanice din 2003, și nu vreunei susțineri de prin alte părți. Cauzele acestei conflictualități sunt mult mai complexe și ele nu pot fi nici decelate și nici rezolvate decât dacă se au în vedere toate determinările și întreaga realitate. Or, deocamdată, nimeni nu este dispus să facă un astfel de demers. De aceea, Statele Unite – o mare putere responsabilă de starea de securitate a întregii lumi – și-au ameliorat poziția față de Iran. Pe 28 mai 2007, ambasadorul

iranian și cel american de la Bagdad s-au întâlnit pentru pregătirea unor discuții pe această temă. Era prima întâlnire diplomatică după revoluția islamică din 1979.

Dialogul este preferabil oricărei alte soluții. Acest adevăr este cunoscut de toată lumea, încă din antichitatea timpurie. Este cazul ca analiza riguroasă, pe toate planurile, a dimensiunii geopolitice a Iranului, ca stat-pivot, ca stat-civilizație, ca areal-forță civilizațional, de sinteză și de confluență, să înceapă să dea primele ei roade.

4.2.3. Orizont energetic nesigur

Iranul se află pe cel mai ieftin și mai disputat areal energetic, între Golful Persic și Marea Caspică, fiind țară litorală la cele două mări. Acesta dispune de resurse energetice uriașe și, probabil, explorările viitoare vor descoperi noi zăcămintele. Rezervele de petrol ale Iranului, erau, în 2006, de 138,4 miliarde barili, potrivit datelor publicate în buletinul anual al Organizației Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC), înregistrându-se o creștere cu 2,1 miliarde barili în raport cu 2005.

Pe ansamblu, țările OPEC au atins cifra de 922,48 miliarde barili la finele anului 2006, având o creștere de 9,2 miliarde barili. Creșterea rezervelor iraniene reprezintă 22,8 % din creșterile totale ale țărilor OPEC, iar producția Iranului reprezintă 15 % din producția totală a acestor țări, ceea ce arată rolul deosebit al *Țării arienilor* în dinamica resurselor energetice din zonă.

În perioada 1986-2006, rezervele totale de petrol ale țărilor OPEC au crescut în fiecare an, ceea ce reprezintă o concluzie extrem de importantă pentru dinamica resurselor și piețelor energetice. Dar creșterea rapidă a consumului, îndeosebi în China și în India, menținerea unui consum uriaș în

SUA, crearea unei situații conflictuale în Golf, escaladarea conflictualității în Orientul Apropiat, intensificarea atacurilor de tip terorist în Europa Occidentală, în Turcia și chiar în unele țări arabe, precum și punerea pe tapet a unei noi și dificile probleme – cea a programului nuclear al Iranului – au dus la creșterea formidabilă și imprevizibilă a prețului barilului de petrol, depășindu-se de câteva ori pragurile considerate critice, ceea ce a creat și va crea și în continuare serioase probleme civilizației tehnologice a începutului de secol, care se bazează încă pe petrol, care continuă să fie o *civilizație a petrolului*.

Iranul, în ceea ce privește petrolul și gazele naturale, are o situație specială. Este prima țară din Golf care a trecut la exploatarea petrolului, încă din 1913. Iranul deține 10 % din rezervele de petrol ale planetei, situându-se pe locul trei în lume și pe locul doi în ceea ce privește gazele naturale. Această realitate – al doilea mare producător de petrol din zona Golfului, după Arabia Saudită, și al doilea producător de gaze naturale din lume, după Rusia – îi conferă Iranului o situație specială. De unde rezultă o întrebare tulburătoare: *Dacă Iranul deține o asemenea poziție în ceea ce privește resursele energetice naturale, într-o civilizație tehnologică ce se bazează pe petrol, deci, într-o civilizație a petrolului, de ce mai are nevoie de energie nucleară, mai ales în condițiile în care, după evenimentele dramatice de la Cernobâl, exploatarea ei nu prezintă încă garanții suficiente?*

La o astfel de întrebare se pot da răspunsuri dintre cele mai felurite. Energia nucleară va fi, fără îndoială, o energie a viitorului, a civilizației tehnologice nucleare, iar Iranul, țară importantă în această parte de lume, nu poate rămâne în urmă. SUA, o parte dintre țările Europei Occidentale și chiar o parte dintre țările din Golf suspectează însă Iranul că ar urmări realizarea armei nucleare, în condițiile în care a semnat un tratat de neproliferare.

În aceste condiții, se pune o nouă întrebare: *Atâta vreme cât Israelul, India, Pakistanul și, probabil, și alte țări s-au dotat cu arma nucleară și nu suportă nici un fel de presiuni, din partea nimănui, cum pot fi justificate presiunile asupra Iranului, mai ales că, oficial, această țară susține că programul său nuclear nu urmărește scopuri militare?*

Desigur, orice armă nucleară apărută pe panoplia armelor lumii reprezintă un nou pericol, dar n-ar fi oare mai potrivit ca țările deținătoare de asemenea arme să facă ele, mai întâi, un pas înapoi și să dea un semn că vor să se debaraseze de astfel de arme? Or, din câte se știe, înafară de Marea Britanie, toate țările deținătoare de arme nucleare au continuat să-și modernizeze, să-și diversifice, să-și miniaturizeze acest armament și, mai ales, să-și perfecționeze continuu vectorii de transport la țintă.

După părerea noastră, toate aceste țări, inclusiv Israelul, ar fi trebuit să știe că, dotându-se cu arme nucleare, vor contribui, indiferent ce măsuri vor lua, într-o formă sau alta, la declanșarea și continuarea cursei nucleare, întrucât încrederea, în relațiile internaționale, se bazează încă pe descurajare, pe forță, pe când, din păcate, neîncrederea și suspiciunea sunt realități în vogă ale configurării și reconfigurării relațiilor dintre state. Parteneriatele strategice par să spargă puțin această realitate, dar și ele se bazează pe armonizarea unor interese și nu pe vreun impuls de armonie universală.

4.2.4. Perspective incerte

Misiunea Rice-Gates (secretarul de stat american, Condoleezza Rice, și ministrul apărării, Robert Gates) din 31 iulie 2007 a reliefat tocmai falia ce există între vechile politici arabe și noile realități. Statele arabe sunnite – monarhiile din Golf, Egiptul și Iordania – par să fie îngrijorate de ascensiunea

forței Iranului și cred că Statele Unite nu trebuie să părăsească Irakul. În opinia unor lideri ai acestor țări, în cazul retragerii americane, Iranul se va năpusti imediat asupra Irakului.

Situația din zonă nu este privită și analizată neapărat prin prisma realităților complexe și implicațiilor posibile pentru pacea și securitatea lumii, ci mai ales prin prisma intereselor. Interesele preced adesea realitățile, iar acestea din urmă, devenind foarte complexe și deosebit de complicate, nu mai pot servi integral unora sau altora dintre interese.

Iranul este privit de către unele dintre țările din zonă, în consens cu SUA și cu Marea Britanie, dar și cu unele dintre țările europene, ca un pericol potențial, întrucât, în opinia lor, susține mișcările Hezbollah și Hamas, are legături cu Siria și cu rețeaua Al-Qaeda, dar și cu acțiunile violente šiite din Irak. Mai mult, acțiunea ofensivă israeliană din vara anului 2006 ar fi servit îndeosebi... Iranului care, sprijinind Hezbollah-ul, și-ar fi sporit popularitatea și susținerea lumii islamice. Această realitate ar putea constitui o adevărată amenințare pentru țările arabe sunnite. De aceea, după unele opinii, aceste țări ar sprijini Statele Unite în confruntarea cu Iranul sau, în orice caz, ar dori ca, din această confruntare, să iasă învingători americanii.

Dar americanii sunt pur și simplu blocați în Irak și în Afganistan și, în mod normal, nu și-ar mai putea permite și un al treilea război, cu toate că un al treilea front ar face, practic, joncțiunea între cele două zone de război – cea din Irak și cea din Afganistan – și ar permite o strategie unitară ofensivă pentru întregul Orient Mijlociu, divizat în două tabere, de o parte fiind țările atacate, iar de cealaltă, restul lumii islamice și arabe. La o astfel de ofensivă s-ar putea alia și Israelul, pentru rezolvarea, în favoarea sa, a situației din Orientul Apropiat. Numai că este foarte greu de presupus că un astfel de scenariu ar avea și sorți de izbândă. Există un prag de ofensare a Orientului Mijlociu care nu poate fi depășit, iar problema

palestiniană nu poate fi soluționată prin distrugerea palestinienilor, fără a se produce aici un haos greu de controlat sau o catastrofă de mari proporții.

Nu suntem foarte siguri dacă o politică de forță este cea mai potrivită pentru situația dramatică din Orientul Mijlociu. Dar o astfel de soluție, din păcate, nu poate fi exclusă.

Chiar dacă Washingtonul oferă armament în valoare de 14 miliarde de euro pentru șase țări membre ale Consiliului de Cooperare din Golf: Emiratele Arabe, Arabia Saudită (10 miliarde de euro), Bahrein, Qatar, Oman și Kuweit, precum și Israelului, situația nu se va rezolva doar prin simpla presiune a armelor și înarmărilor.

Aceste arme pot constitui, desigur, o măsură de întărire a aliaților SUA din zonă, în cazul escaladării conflictului, și, evident, un mod de descurajare a Iranului în acțiunile sale viitoare. Toată această desfășurare de forțe s-ar putea să nu aibă însă un efect foarte mare, întrucât, se știe, Iranul nu a atacat niciodată pe nimeni și este puțin probabil să-și propună, în actualele condiții, scopuri ofensive, fie chiar și dintr-o perspectivă disuasivă.

Țările arabe din Golf consideră că inamicii veritabili ce se cer combătuți sunt Al-Qaeda și organizațiile sale. Chiar dacă există unele suspiciuni și divergențe care opun aceste țări Iranului, Siriei și Hezbollah-ului, țările membre ale Consiliului de Cooperare din Golf caută să găsească *soluții politice*. Obiectivul urmărit de acestea este să prevină deschiderea unor noi focare de conflict într-o regiune deja perturbată de situația din Irak, din Palestina și din Liban.⁷⁰

⁷⁰ <http://www.lemonde.fr/web/article/0,1-0@2-3218,36-940627@51-823016,0.html>, Mouna Naïm, *Les Etats-Unis tentent de former un front anti-Iran*, 01.08.2007.

Ostilitatea lor față de Iran și de Siria nu este de natură să încurajeze și să susțină o intervenție militară împotriva Iranului, care ar fi potrivnică obiectivului urmărit de ele – acela de a preveni extinderea războiului și a conflictelor armate.

De aceea, oferta americană pare cât se poate de dificilă și de problematică. Pe de o parte, ea este generoasă – oricare țară din lume preferă să-și întărească forțele militare, pentru securitatea proprie –, iar refuzul ei ar contraria SUA, o țară aliată. Pe de altă parte, acceptarea ei ar mări și mai mult ostilitatea din zonă.

Se știe, țările Consiliului din Golf, mai ales Arabia Saudită, consideră că Iranul și Siria sunt principalele vinovate, dacă nu chiar singurele vinovate de destabilizarea Irakului, iar programul nuclear al Iranului, suspectat și de aceste țări că ar urmări obiective militare, deci dotarea cu arma nucleară, adâncește și mai mult ruptura.

Iranul s-a angajat să se țină la distanță de grupurile šiite de pe celălalt țărm al Golfului.

Care va fi însă atitudinea Iranului, în condițiile în care țările Consiliului acceptă oferta americană, este însă foarte greu de spus.

4.2.5. În loc de concluzii

Nimeni nu are, de-a gata, o soluție viabilă pentru Orientul Mijlociu, pentru Orientul Apropiat, pentru întreaga conflictualitate din zonă și nici măcar pentru o părțică din aceasta. Marile interdependențe din această controversată epocă de început a globalizării, numeroasele vulnerabilități generate de jocul intereselor, de bătălia continuă pentru piețe și resurse, precum și efortul excepțional al comunității internaționale pentru gestionarea crizelor și conflictelor și prevenirea războiului, în condițiile extrem de grave ale unor realități create

de-a lungul unor milenii de conflicte armate și războaie, de dominare, inegalitate, totalitarism de toate felurile și politici de forță pe toate planurile, au generat și mențin mecanisme greu de înțeles, de schimbat, de transformat și de folosit. Unele dintre marile obiective ale acestei epoci de stăpânire a conflictualității și de reșezare a lumii pe temeiurile științei, încrederii, parteneriatelor și securității sunt foarte greu de realizat. Și, oricum, o astfel de realizare nu poate călca peste trei mii de ani de civilizație, peste memoria colectivă, peste oameni și obiceiuri.

Dar poate și trebuie să ajute omenirea să iasă din haos și să intre în adevărata ei înțelepciune. Care nu este neapărat înțelepciunea bătei, chiar dacă, potrivit unor vechi experiențe omenești, totdeauna, cui pe cui se scoate.

Iranul este o țară mare, cu o civilizație milenară și, în pofida unor realități greu de acceptat sau de trecut cu vederea, ea poate contribui în mod substanțial la stabilitatea și stabilizarea regiunii, dacă se schimbă complet, adică la 180 de grade, filosofia, fizionomia și atitudinile din zonă, angajându-se cu această țară un dialog realist, firesc, constructiv.

Un nou război ar fi, mai ales în actuala situație dramatică a zonei, un nou dezastru.

Iranul este o țară de sinteză civilizațională, de contact între lumi și civilizații, între realități complexe și dinamice.

Datorită acestor calități, considerăm că, într-o perspectivă ceva mai bine conturată, cu o configurație elaborată sub raportul încrederii și cooperării, Iranul ar putea fi un areal-forță civilizațională, adică una dintre cheile diminuării și chiar încetării conflictualității din Orientul Mijlociu și crearea acelei stabilității a arealului energetic de care lumea are, totuși, o foarte mare nevoie. O astfel de țară, care deține o parte însemnată din resursele energetice ale planetei și continuă o civilizație care a strălucit cândva, nu poate fi tratată oricum.

4.3. Remanențe ale unor efecte de falie

Spațiul de remanență a unor efecte de falie, în zona cea mai sensibilă a continentului european, cuprinde, în principal, litoralul Mării Negre, de la gura Nistrului până la sud de Burgas, spațiul dintre Nistru și Prut, Câmpia Dunării și Podișul Moldovei, cu Poarta Focșanilor, Carpații cu Podișul Ardealului, Poarta Someșului și Poarta Mureșului, Câmpia Tisei și Câmpia Panoniei, Munții Balcani, Rodopi și Masivul Rila, Munții Bosniei, coridoarele Drinei, Moravei, Savei și Dravei, precum și cel al Vardarului. Acest spațiu este mărginit, la est de Marea Neagră, la sud și sud-vest, de Munții Greciei, de Munții Bosniei, la vest de Alpii Austrieci, la nord-vest și la nord de Munții Slovaciei, Carpații Albi și de Podișul Galiției Orientale. Este caracterizat de o puternică compartimentare a terenului, precum și de o mare diversitate de forme de relief. Geografic, se află în partea centrală a Europei și se prezintă ca un imens golf care are în centru Carpații cu gâtuiturile de la Porțile de Fier și de la Prislop, Huta, Certeze, în zona Maramureșului Românesc. Aceste două direcții operative debușează în Câmpia Tisei și în cea a Belgradului, Savei, Dravei și Panoniei, de unde se deschid alte direcții spre și dinspre Europa Occidentală. Câmpia Panoniei și cea a Tisei se prezintă ca un spațiu favorabil oricărei desfășurări strategice. Acest spațiu se poate constitui atât într-o bază de plecare la ofensivă strategică spre est sau spre vest, cât și într-un obiectiv important al ofensivei strategice dinspre vest spre est sau invers. Dinspre Câmpia Panoniei, spre exemplu, se deschid direcțiile: Budapesta, Viena, Petersberg (pe culoarul strategic al Dunării); Belgrad, Zagreb, Liubliana, Udine, Milano (pe coridorul operativ al Savei și Dravei și, dincolo de Udine, în Italia, pe cel al Câmpiei Padului); Vardar, Salonic; Budapesta, Bratislava, Brno;

Belgrad, Sarajevo (pe valea Drinei); Belgrad, Skopje, Salonic (pe Valea Moravei și pe cea a Vardarului) etc.

Se adaugă la aceste direcții operative extrem de importante și cele care pătrund în Transilvania, prin Poarta Someșului și prin Poarta Mureșului. Nu este de neglijat nici direcția pe care o deschide Tisa, atât prin afluentul ei din spațiul Maramureșului românesc – Vișeu –, cât și varianta nordică, transcarpatică, prin Galiția Orientală, spre Nistru (Tisa și Prutul izvorăsc, ca și Nistrul, din același masiv muntos). Ar mai fi de adăugat că, așa cum Tisa face legătura cu bretela moldovenească și, deci, cu culoarul strategic care se deschide din Galiția Orientală, pe la nord de Carpați și Alpi și ajunge până în Normandia, și cele două direcții, care pătrund în Transilvania prin Poarta Someșului și prin cea a Mureșului, deschid, prin Bazinul Intracarpatic, Depresiunea Bârsei și trecătorile (pașii) Ghimeș-Palanca, Bicz, Întorsura Buzăului, Bratocea, Predeal și Giuvala, Poarta Focșanilor și bretela podișului Moldovei.

Se deschide, de asemenea, o direcție de la Șviștov, prin Pasul Șipka, Iambol, Edirne, prin Tracia Orientală, spre Marea Marmara, precum și cea deschisă de fluviul Marița, spre Sofia și, de acolo, pe valea Iskărului, spre Dunăre.

De fapt, întreaga valoare a culoarului strategic al Dunării se rezumă la posibilitatea desfășurării unor acțiuni de mare amploare, cu toate categoriile de forțe armate (dar nu numai) în acest spațiu al Dunării Inferioare (între Viena și Sulina), Carpaților și Balcanilor.

Aceste considerații rezultă din investigarea trecutului, din analiza marilor confruntări care s-au desfășurat în acest spațiu. Pentru că nu numai spațiul în sine este important. Oamenii sunt, de fapt, cei care îi conferă valoare strategică. Oamenii și evenimentele. Când ne gândim la acest spațiu, avem în vedere marile linii de forță pe care s-au mișcat populațiile, zonele de

confruntare, obiectivele urmărite, modul cum s-au stabilit frontierele, percepția spațiului-izvor de către populațiile de aici, relațiile dintre ele, confruntările și rezultatul lor, constituirea statelor naționale, aspirațiile, speranțele, împlinirile și dezamăgirile lor, confruntările de interese, factorii de stabilitate și cei de instabilitate și, mai ales, faliile care s-au tot deschis și rareori s-au închis în acest spațiu și pe aceste culoare. Linii nefaste, niciodată șterse pe deplin, deseori invocate și rareori uitate. Deci, istoria, cu tot răul și cu tot binele ei, prezentul și orizonturile.

Noua politică ce are ca obiectiv realizarea unității europene, conceptul de securitate și apărare europeană și cel de securitate regională, cel de descurajare a tensiunilor, crizelor și conflictelor par a-și impune forța și în această zonă extrem de diversificată, de chinuită, de tensionată. Aceasta, după ce o parte din tensiunile acumulate s-au declanșat, după ce Iugoslavia de după Primul Război Mondial s-a destrămat, Ungaria, România și Bulgaria fac deja parte din NATO, iar spațiul ex-sovietic își caută, cu febrilitate și dramatism, noua lui identitate. Deși toată lumea este convinsă că, și în spațiul la care ne referim, este nevoie de stabilitate, de bună vecinătate, de armonie, de încredere reciprocă, este foarte greu să se treacă peste rănilor trecutului, să se uite ce a fost, să se ia totul de la început ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Există însă această voință. Și acest lucru este foarte important. Evenimentele din fosta Iugoslavie, intervenția NATO, bombardarea Serbiei... au trecut. Și-au îndeplinit rolul lor, cât a fost și cum a fost și au dispărut. Forța nu rezolvă, ci doar impune... Or, adevărata construcție se face prin puterea și voința de a construi, nu de a impune. Este, de altfel, unica posibilitate de a exista și coexista în acest spațiu. Migrațiile și mai ales cele trei imperii – habsburgic, otoman și țarist – au amestecat populațiile, au creat privilegii pentru unele și

dezavantaje pentru altele. Se afirmă adesea că obstacolul cel mai greu de escaladat în reconcilierea zonei îl reprezintă cel psihologic. Există, după cum susțin unii, puternice complexe de natură psihologică create prin secole, care nu pot fi depășite cu ușurință, puternice falii care nu pot fi cu ușurință umplute. Ele fragmentează încă Balcanii de Vest, cu toată prezența unor misiuni europene acolo, mențin un diferend mai mult de orgoliu decât teritorial și, poate, psihologic greco-turc pe seama unor insulițe, de fapt, pe seama unui efect de falie rămas din vremuri care ar trebui să fie uitate. Dar oamenii nu uită niciodată nimic. Iar memoria colectivă este, de cele mai multe ori, mult mai tare ca viața.

Probabil că există și astfel de complexe, deși ne îndoim. Există însă idealuri care își au izvoarele și rădăcinile în istorie. Ele nu sunt congruente, și datorită faptului că populațiile din acest spațiu n-au fost niciodată lăsate să conviețuiască în pace și bună înțelegere. Ele sunt concurente și, în multe privințe, divergente. Și chiar dacă interesele de moment le mai estompează într-o oarecare măsură – destrămarea sângeroasă a fostei Iugoslavii reprezintă un exemplu care n-ar trebui tratat cu ușurință –, optimismul și încrederea în viitor ar trebui să domine. Din păcate, în această zonă, se mai privește încă peste frontiere, iar încrederea reciprocă se construiește foarte greu. Știm că unele dintre cercurile revanșarde privesc cu nostalgie creștele munților care înconjoară bazinul Dunării Mijlocii și își spun că pe aici a trecut cândva o frontieră. Sârbii nu pot uita niciodată Câmpia Mierlei (Kosovo Polje), din 1389, unde, deși au fost învinși, au dovedit că știu să se bată pentru țara lor, pentru dreptul lor, pentru valorile lor. Atunci și acolo, în acea bătălie, românii i-au ajutat. Ce s-a ales din Kosovo, care, odinioară, era inima Serbiei? Vremurile și vremurile au plouat în această inimă nori grei de furtună, au transformat-o într-un câmp de bătaie, apoi într-o băltoacă liniștită, murdărită și

înșelătoare. Pentru că o nouă Câmpie a Mierlei s-a deschis și s-a închis aici, la sfârșitul unui zbuciumat mileniu, când s-au năpustit asupra acestui spațiu tunurile, ura și intoleranța și tot ce au avut mai distructiv niște tabere aflate pe o falie ce se credea că ar fi dispărut. Pentru a intra așa cum se cuvine în mileniul trei. Și s-a intrat cu atacurile teroriste de la World Trade Center, unice și tragice în istoria atât de dramatică a omenirii, cu înghețarea unor conflicte și cu izbucnirea altora, precum și cu apariția unui nou stat pe harta lumii: Kosovo.

Românii privesc și ei spre Nistru și spre Tisa, două ape care izvorăsc din același masiv muntos cu Prutul și care delimitează un areal al strămoșilor lor. Ce s-a ales de malurile acestor ape locuite odinioară de români? Și dacă între Nistru și Prut, cu toată stăpânirea rusească de la 1812 încoace, au mai rămas vreo 4 milioane de români, pe malul stâng al Tisei numărul lor s-a redus, în opt decenii, la vreo 25.000 (după statisticile ungare).

Croații, slovenii, macedonenii, bosniacii și, acum, și muntenegrenii s-au separat de sârbi și au devenit independenți în țările lor. Într-o epocă a globalizării, entitățile și etniile se vor independente. Iată unul dintre marile paradoxuri ale acestui timp și ale celor care vor veni.

Există însă și o teorie potrivit căreia marile democrații trebuie să fie federale. Federalitatea dă șanse entităților să-și manifeste nu doar prezența, ci și identitatea. Dar și această teorie pare a fi tot un compromis. Sau o convenție. Pentru că, adesea, statul politic include, în arealul său, areale încă separate prin adevărate falii, unele chiar de valoare strategică. Una dintre acestea a fost trasată, în 1812, pe Prut, prin inima Moldovei, și așa a rămas până în ziua de azi. Probabil, în mod reflex. Sau doar ca o remanență. Sau, cine mai știe...

Aici, în acest spațiu, s-au jucat câteva dintre marile stratageme sau dintre marile configurări și reconfigurări

geostrategice ale lumii. Odinioară, în vremea imperiilor, întregul spațiu românesc era fie zonă de falie între aceste uriașe entități politice, fie zone tampon, dar totdeauna zone de siguranță strategică. Cele trei mari coridoare strategice încep din această zonă, iar Carpații se află în centrul lor.

Culoarul strategic central european începe din Galiția Orientală, trece pe la nord de lanțul muntos european și ajunge până în Normandia. Marile capitale europene se află pe acest culoar, care reprezintă un fel de bulevard strategic al Europei, de-a lungul și de-a latul căruia s-au dus toate marile războaie, din antichitate până în prezent și, probabil, nici viitorul nu va ocoli acest spațiu.

Culoarul strategic al Dunării își are și el importanța lui politică, economică și din foarte multe alte perspective. De remarcat, totuși, că Dunărea, chiar și în vremea limesului roman, n-a fost considerată de falie, ci, dimpotrivă, de-a lungul ei, s-au realizat totdeauna confluente strategice. De aceea, culoarul strategic al Dunării, departe de a fi zonă de falie, a fost totdeauna cale de comunicare, coridor logistic, cale de navigație și liant. Dunărea a fost doar un drum de-a lungul căruia s-au mișcat și s-au statornicit populațiile, dar, în vremuri conflictuale, s-au efectuat pe aici și manevre strategice cu mari grupări de forțe. Asemenea manevre sunt numeroase. Una dintre ele, este cea efectuată de legiunile lui Traian în războiul din 101-102 și în cel din 105-106 împotriva regelui Decebal. Tot pe aici s-au derulat o parte din cruciade, iar cele două războaie mondiale n-au ocolit defel bătrânul fluviu european.

Nici *culoarul strategic maritim* n-a fost zonă conflictuală permanentă. Bătăliile pentru strâmtori și pentru supremația în Mediterana nu au fost chiar atât de spectaculoase. Totuși, în spațiul maritim sau în imediata lui vecinătate, s-au trasat unele falii ale căror efecte le suportăm și azi. Este vorba de falia dintre creștinism și islamism, dintre civilizația occidentală și

cea musulmană, dintre ortodoxism și catolicism, după schisma de la 1054, dar și de alte numeroase falii care au rezultat dintr-o construcție geopolitică arbitrară și dramatică.

Prima rocadă de importanță strategică dintre aceste trei mari culoare strategice o reprezintă teritoriul dintre Prut și Nistru. Această rocadă nu se întinde până la Carpați, pentru că zona dintre Prut și lanțul Munților Carpați a reprezentat, în acele vremuri, o zonă de siguranță strategică pentru Imperiul țarist, în timp ce teritoriul dintre Dunăre și lanțul Munților Carpați reprezenta o zonă de siguranță strategică pentru Imperiul otoman. În antichitate, aceeași regiune fusese zonă de siguranță strategică pentru Imperiul roman. De îndată ce acesta a trecut Dunărea și și-a cucerit propria zonă de siguranță strategică, s-a declanșat procesul de erodare și de prăbușire. Probabil că Imperiul otoman a învățat câte ceva din această lecție a istoriei și nu s-a grăbit să treacă prea des și prea hotărât la nord de Dunăre, în zona spațiului românesc, chiar dacă, pe coridorul strategic al Dunării, a ajuns până la porțile Vienei.

Zonele de siguranță strategică trebuie să fie suficient de mari, pentru a permite efectuarea manevrei strategice pe direcții exterioare, dar nu prea mari pentru a pune probleme de suveranitate, independență sau pentru a se transforma într-un posibil inamic. Or, țările românești de la sud și est de Carpați erau ideale pentru așa ceva. Unite, ar fi putut pune însă probleme. De aceea, aceste mari imperii au avut, într-un fel, „grijă” de ele, acordându-le mici „atenții” protecționiste, pedepsindu-le din când în când pentru vreun început de necumintenie, dar nelăsându-le, practic, nici o șansă să se transforme, împreună – eventual, împreună și cu spațiul transilvan –, într-o entitate cu pretenții la suveranitate, independență și putere. Oamenii din aceste spații binecuvântate de Dumnezeu și, în același timp, blestemate de soartă, la fel ca

și unii dintre conducătorii lor cinstiți și curajoși, au fost nevoiți să se gândească doar la supraviețuire.

Imperiul habsburgic nu a avut unde să-și mai rezerve o zonă de siguranță strategică (zonă tampon) și atunci a realizat una interioară, la adăpostul Carpaților de Curbură, aproximativ în spațiul de azi al județelor Covasna, Harghita și o parte din Mureș. Acest spațiu a fost colonizat la început cu teutoni, apoi, în secolele XII-XIII, cu secui. Misiunea lor era să păzească frontierele estice ale Imperiului, dar mai ales să creeze aici un spațiu cu totul special. Acest spațiu avea o importanță foarte mare pentru Imperiul habsburgic, din cel puțin trei motive:

- reprezenta un spațiu flexibil de siguranță strategică interioară, înapoia unui obstacol puternic – lanțul muntos – și sprijinit pe forme puternice de teren din podișul Transilvaniei, îndeosebi pe Munții Perșani;

- reprezenta o zonă din care se putea efectua, în caz de război, manevra strategică pe direcții interioare către cele două mari culoare strategice – cel care începea din Galiția și cel al Dunării;

- permitea debușarea rapidă, prin Poarta Focșanilor, la Gurile Dunării și, într-o perspectivă mai îndepărtată, după cum spune Iuliu Maniu în una dintre lucrările sale, cucerirea acestora în vederea realizării unei ieșiri la Marea Neagră.

Chiar dacă acest spațiu din interiorul curburii Carpaților nu a fost folosit niciodată pentru așa ceva, nu încape nici o îndoială că el avea aceste valențe de care nu se poate ca Imperiul austro-ungar să nu fi ținut seama. Oricum, efectul de falie produs atunci se menține și azi.

Așa cum am afirmat mai sus, marile imperii ale acelor vremuri, ca și marile entități dinaintea lor, chiar și cele din antichitate, marcate semnificativ de expansiunea Imperiului roman și de activarea foaierei perturbator, situat, după cum se

știe, între nordul Mării Caspice și Manciuria, nu puteau permite unitatea sau unificarea spațiului românesc.

Efectele de zone de siguranță strategică sau de zone-tampon, care sunt, la urma urmei, și efecte de falie, se simt încă și azi, în general, prin modul cum este privit și tratat spațiul românesc. N-a trecut, totuși, nici un secol de la realizarea unității spațiului românesc într-un stat politic, într-un stat național. Timpul istoric este prea scurt pentru ca astfel de efecte să fi fost resorbite. Și chiar dacă nouă ne place să credem că nu se poate pune la îndoială unitatea spațiului românesc, pe care noi îl considerăm un spațiu-izvor, un spațiu generator de stabilitate și de siguranță, nu toată lumea este de acord cu ceea ce credem noi. Samuel P. Huntington, spre exemplu, delimitează clar, printr-o linie categorică, de tipul celei pe care a trasat-o Stalin cu creionul roșu peste Moldova, civilizația occidentală de cea ortodoxă. Această linie trece pe la est de țările baltice, pe care Huntington le consideră ca făcând parte din civilizația occidentală, pe la est de Ucraina subcarpatică, pe lanțul Munților Carpați, despărțind România în două – una ortodoxă și una (Transilvania) occidentală –, printre Croația și Serbia, pe la est de Slovenia și pe undeva prin interiorul ținutului Bosniei și Herțegovinei, despărțindu-i pe catolicii de acolo de ortodocși și musulmani. Trebuie să arătăm aici, chiar cu riscul de a ne repeta, că ilustrul profesor de la Harvard împarte lumea, pe criterii, desigur, discutabile, în șapte (sau opt) civilizații – sinică, hindusă, japoneză, islamică, africană, ortodoxă și occidentală, la care se adaugă și cea latino-americană, cea de a opta, dar care poate fi foarte bine integrată și în civilizația occidentală. Noi nu credem că lumea poate fi redusă doar la aceste civilizații, dar subiectul a fost și încă este și acum controversat. Oricum, profesorul Huntington ne-a reamintit că nu suntem uniți, unitari și solidari, că civilizațiile ar putea fi chiar entități generatoare de războaie. Noi știam că

civilizațiile nasc valori, nu războaie. Interesele, deci politicile produc războaie, nu civilizațiile.

Deși acest mod tranșant de a trage linii între civilizații prin mijlocul unor state politice sau prin inima unui continent pare bizar și ofensator, profesorul de la Harvard sesizează o realitate dramatică. Din păcate, chiar și acolo unde se consideră că nu se pune la îndoială entitatea, stabilitatea și unitatea unui spațiu, se manifestă destul de serios acest efect de falie. L-a sesizat și unul dintre autorii acestei lucrări, G.V., într-o carte intitulată „*Nori pentru mileniul trei*“, apărută în 1998, la Editura Național.

Mulți oameni fac diferențe între Moldova, Regat și Transilvania, ca și cum ar vorbi de trei surori sau de trei frați crescuți pe alte continente și „obligați“ sau sortiți să se reîntâlnească și să trăiască împreună. Ca să nu mai vorbim de cele câteva proiecte de autonomizare a ținutului secuiesc, adică a zonei de siguranță strategică spre est a fostului imperiu. Se poate ca astfel de falii să fie sau să fi fost artificiale. Totuși, ele nu se estompează, ci se adâncesc. În mare parte, populația de etnie română a părăsit practic județele Covasna și Harghita. Acest lucru este un fapt împlinit care adâncește *efectul de falie etnică*, produs în vremea imperiilor și perpetuat până în zilele noastre, nu ca o fantasmă a istoriei, ci ca o realitate bizară și periculoasă.

Desigur, spațiul românesc nu se aseamănă cu cel al Balcanilor de Vest sau cel caucazian, chiar dacă unii încearcă să facă și astfel de asocieri. Acolo, în Balcanii de Vest, s-a tras o linie categorică între musulmani, slavi și occidentali, fără să se țină seama că, de fapt, acolo s-au întâmplat, de-a lungul timpului, lucruri greu de explicat și de corectat. De exemplu, musulmanii din Bosnia sunt, în majoritate, slavi trecuți la islamism, albanezii sunt urmașii vechilor iliri, ortodocșii sunt, de regulă, slavi, iar catolicii sunt tot slavi catolicizați.

Odinioară, pentru a-i sedentariza pe slavii migratori și a le opri expansiunea lentă și sigură spre Vest, Occidentul le-a catolicizat avangărzile...

Desigur, problema aceasta nu mai are nici o importanță acum. Dar efectele de falie ale acelor vremuri vor dura secole. Ele îngreunează procesul de unificare deplină a continentului, mențin încă prejudecăți și temeri, în timp ce populațiile din zonele sensibile suportă consecințele.

Aceste falii nu sunt numai în Balcanii de Vest, în Caucaz, ci și în Spania, în Marea Britanie, chiar și în Italia, în Franța, în Germania.

Democrațiile și chiar federalizarea au rezolvat o parte dintre efectele de falie, dar dacă analizăm mai atent motivele pentru care francezii și olandezii au respins proiectul Constituției Europene, vehemența cu care unii contestă procesul de globalizare, dificultățile economice, politice, sociale și chiar culturale pe care le întâmpină extinderea Uniunii Europene, problematica financiară, cea a resurselor, a migrației, a coridoarelor pe care se derulează traficul de droguri, de persoane și de arme, acțiunile teroriste și alte fenomene ce macină încă vechiul continent și, într-o măsură și mai mare, spațiul românesc, ajungem la concluzia că, de-a lungul timpurilor, nu s-a schimbat mare lucru. Poate doar tehnologia, comunicațiile, forța economică și nevoia din ce în ce mai mare de resurse și de piețe...

Ultimele două state care mai mențineau încă ce a mai rămas din Federația Iugoslavă – Serbia și Muntenegru – s-au despărțit în bună pace, după voia lor, a Europei și a lui Dumnezeu, semn că nici federațiile nu pot rezolva chiar toate problemele, urmând ca, în viitor, fiecare dintre aceste țări să-și continue drumul ei european. Problema este dacă această destrămare extrem de sângeroasă a fostei Iugoslavii nu a creat sau nu a adâncit noi falii strategice care vor dura sute de ani.

Pentru că, ne repetăm deliberat, indiferent ce s-ar spune, oamenii de acolo pot uita sau ierta, dar memoria lor colectivă nu va uita și nu va ierta niciodată nimic din ce a fost.

Altădată spuneam că unirea face puterea. Acum, oamenii din această parte a Europei acționează invers, ca și cum n-ar avea nevoie de putere, ci doar de libertatea de a se separa unii de alții și a se supune altora, de prin alte părți ale lumii. Așa a fost de când lumea. Pe cine nu-l lași să moară nu te lasă să trăiești. Dar libertatea este uneori mai scumpă decât puterea, deși nu poate exista putere adevărată acolo unde nu există libertate adevărată.

Ucraina își construiește și ea, la rândul ei, o filosofie pe care, poate, nouă ne vine destul de greu s-o identificăm, s-o definim și s-o înțelegem pe deplin. Dar Ucraina este o țară mare, marcată și ea de numeroase falii – unele, activate deja în timpul Revoluției Portocalii – căreia Rusia, NATO, Uniunea Europeană și întreaga planetă îi acordă o atenție specială, mai mult sau mai puțin cuvenită. Republica Moldova, sătulă, poate (sau nu, cine știe?!), de stăpânirea sovietică (care mai are încă destule efecte remanente) și dezgustată de condiția ei de soră săracă a României și de fost „batalion disciplinar“ din vremea când a făcut parte din spațiul românesc, își caută cu febrilitate un drum european. Sperăm să-l găsească, deși spațiul ei este măcinat de numeroase falii, consecințe intempestive ale condiției sale de primă rocadă strategică între cele trei mari culoare de care am amintit mai sus. Tocmai pentru că Dumnezeu a așezat acest spațiu între Prut și Nistru, Imperiul țarist, în confruntare (dar și în parteneriat rezonabil) cu cel otoman și cu cel habsburgic, a avut toată grija să stimuleze înlăturarea românilor de la Gurile Dunării, din zonele Kahul, Ismail, și din nordul Bucovinei, adică de la intrările în cele trei mari culoare strategice. Mai mult, imediat după război, frontierele între Ucraina și Moldova au fost stabilite în așa fel

încât nici un picior de român (moldovean) din Republica Moldova să nu se mai afle în apropierea gurilor Dunării și în nord. Aceste zone au fost atribuite Ucrainei și acolo au rămas. În 1948, a fost luată de la români și Insula Șerpilor, pentru a fi plantat acolo un radar puternic care să supravegheze Gurile Dunării și Marea Neagră, până la strâmtori. Interes strategic, ce să-i faci! Dar nu al nostru. Nu se discută, desigur, problema frontierelor. Așa au fost stabilite după război, așa le vrea Europa, așa rămân! Se discută însă problema faliilor care s-au creat de-a lungul secolelor, care ne marchează viața și peste care nu se poate trece atât de ușor. Faliile totdeauna separă, pe când frontierele europene de azi încep să se transforme, din linii care separă și opun, în linii care unesc și integrează.

Reprezentanții Rusiei n-au venit la forumul Mării Negre, desfășurat la București, iar acest lucru spune foarte mult. Desigur, Rusia are alte numeroase preocupări mult mai importante acum – parteneriatul strategic cu Uniunea Europeană, parteneriatul strategic cu China și cel cu Statele Unite, bătălia pentru petrolul din Oceanul Arctic, problema frontierelor etc. –, dar această țară este unul dintre cei mai importanți parteneri la Marea Neagră, pentru că este deținătoare a unor uriașe resurse energetice, a unei forțe militare redutabile și a unei îndelungate prezențe în această zonă.

Probabil că toți cei care se ocupă de unificarea continentului european, de realizarea unei entități europene puternice, credibile și prospere, vor înțelege că nici una dintre vechile falii – religioase, economice, culturale, politice, civilizaționale, etnice etc. – nu va putea fi cu adevărat înlăturată fără participarea semnificativă a Rusiei.

Lipsa unui reprezentant al Rusiei de la întâlnirea de la București poate să fie și un răspuns la unele afirmații mai mult sau mai puțin metaforice de tipul „Marea Neagră – lac rusesc, Marea Neagră – lac turcesc...“, ca să nu mai vorbim de

ostilitatea creată în Caucaz sau de agravarea situației în urma intervenției Rusiei în Georgia și a recunoașterii unilaterale a independenței Osetiei de Sud.

Oricum, semnificativ este că se încearcă tot ce este posibil pentru a se reduce acest efect de falie care macină încă viața Europei și a europenilor. Acest efect precede și urmează păcilor de la Westfalia, iar estomparea lui va mai dura.

Grecia și Turcia nu-și dispută numai insula Cipru, care a intrat în Uniunea Europeană, iar platoul continental al Mării Egee este suficient de mare pentru toată lumea, mai ales pentru cei care vor doar să vadă, la un preț rezonabil, acele minunate insule care au întemeiat legenda și civilizația în care trăim, ci și propria lor proiecție în viitor.

Saddam Hussein, în Golf, a fost spânzurat. Este, acum, oale și ulcele. Dar spiritul lui încă mai sfidează vremurile care, distrugând dictatura, au declanșat haosul, iar ordinea este încă foarte departe...

Se pare că oamenii din câmpia mănoasă a Mesopotamiei nu-și mai pun problema dacă Turcia, prin vreun alt mare baraj denumit Atatürk, așa cum se numește cel care se află deja în funcțiune, sau altfel, va opri încă jumătate din apele care au mai rămas celor două fluvii, perla unei civilizații înfloritoare de odinioară, și nici de avioanele americane, britanice sau cu alte însemne, care au acum la dispoziție tot cerul Bagdadului și al Irakului și nu doar niște zone de exclusivitate.

Turcia se va război în continuare cu extremiștii kurzi, inclusiv cu cei refugiați în nordul Irakului, cu terorismul, cu seismele și cu toți cei care-i fac necazuri, pentru că este Turcia a 80 de milioane de oameni și nimeni nu îndrăznește să-i sufle în ciorbă, în timp ce israelienii și palestinienii când sunt pe punctul de a pune în operă un acord mediat de americani sau o foaie de parcurs cu ziduri și terorism disperat, când sunt cu glonțul pe țeavă.

CAPITOLUL 5

RĂZBOI COGNITIV?

Cele mai prolifiche bătălii ale lumii – pentru că lumea nu se poate lipsi niciodată de bătălii și de războaie de tot felul, întrucât acestea fac parte intrinsecă din filosofia și fizionomia ei – ar trebui să fie cele din domeniul cunoașterii. Bătăliile cunoașterii produc noțiuni, categorii, raționamente și concepte, iar acestea fac parte din partea cognoscibilă a naturii umane, îi dau acesteia consistență, forță, perenitate și perspectivă. Pentru că a cunoaște înseamnă a gândi, iar a gândi înseamnă a gândi în viitor.

Războiul cunoașterii nu se rezumă însă la războirile din spațiul cunoașterii, ci are toată grija să folosească acest spațiu pentru scopurile sale mai mult sau mai puțin directe sau indirecte, care înseamnă, de fapt, punere în operă a unor politici dinamice de confruntare, de impunere a unor voințe, de obținere a unor avantaje, de determinare a unor comportamente și, de ce nu, de gestionare a unui mediu de securitate tot mai complex și tot mai ostil.

Așadar, războiul cunoașterii este mult mai mult decât războiul cunoștințelor, iar cunoașterea războiului devine tot mai dificilă. Cunoașterea unui fenomen atât de complex, dominat de politici feroce și de interese fără limite în spațiul conflictualității, trebuie să treacă prin furcile caudine ale unei confluente și, deopotrivă, ale unor falii dintre rațional și irațional, dintre ceea ce există și merită să piară și ceea ce nu există și nu merită să existe.

Oamenii nu-și doresc nici războiul și nici războaiele, indiferent cum ar fi și ce ar fi acestea. Fiecare om respinge

războiul, dar fiecare este robul războiului sau carnea de tun a bătăliilor interminabile pentru cuvinte, resurse, piețe, putere și influență. Stresul războiului devine atât de mare, încât nu ne mai putem lipsi de el. Face parte din viața noastră, fără să dorim acest lucru și, în același timp, fără să simțim această prezență poluantă și molipsitoare. Violența din comportament, din muzică, din literatură, din programele de televiziune, dar și din teatrele războaielor de tot felul este edificatoare și nu are nevoie de cunoaștere, iar atunci când cineva dorește, totuși, s-o cunoască, se deschide un labirint din care cu greu mai poate cineva ieși.

5.1. Managementul cunoașterii războiului cognitiv

Dintotdeauna, războiul a adunat, sub, în sau pe aripile sale distrugătoare, acaparatoare și, câteodată, chiar și un pic protectoare, cam tot ce a realizat mai de preț cunoașterea umană. Și aceasta, nu dintr-un egoism feroce și lipsit de orice rațiune, ci tocmai din prea multă rațiune.

Paza bună, care trece totdeauna sau de cele mai multe ori primejdia rea, este valabilă și în cazul războiului. Mai ales în cazul războiului cu desfășurări violente reale și previzibile, unde primejdia are cu totul alte dimensiuni decât în viața de fiecare zi.

Dar viața este viață. Ea își are legile ei, universul ei și modul ei de a percepe, eluda, accepta și, evident, de a-și asuma provocările, pericolele și amenințările. Oricum, războiul nu cere permisiunea vieții, nici să fie acceptat sau negat, nici să fie declanșat. El face parte din viața oamenilor și, în cea mai mare măsură, se supune universului legilor ei.

Totuși, înaintea a orice altceva, chiar și a războiului, se situează viața. Chiar dacă un om adevărat este cu adevărat fericit atunci când gândul îi este mai tare ca viața, el, omul

gândului, oricât ar dori și oricât s-ar chinui, nu va putea ieși niciodată dintr-o realitate incontestabilă: nu există gând fără viață, iar viața precede și însoțește totdeauna gândul, chiar și atunci când gândul o depășește, construindu-și propria lui lume, propria lui existență, propria lui viață, care nu poate fi decât una cu desfășurări în spații multiple, abstracte și concrete, terestre și cosmice, sensibile și raționale, uneori și iraționale...

Cunoașterea se află, în primul rând, în slujba vieții, și nu doar pentru că este, efectiv, produsul ei, ci și pentru acela că ea însăși produce viață și înnobilează viața. Cunoașterea se prezintă ca un proces de asimilare a mediului cognoscibil și, în același timp, de acomodare la cerințele și exigențele lui. Cunoașterea este o frumoasă și năbădăioasă construcție dinamică, permanentă, bazată pe o arhitectură flexibilă și pe un proiect de mișcare și în mișcare. Un proiect care se modifică mereu, întrucât mereu trebuie adăugat câte ceva sau schimbat câte ceva.

Viața omului este complexă, contradictorie și chiar conflictuală. Ea se desfășoară concomitent pe foarte multe planuri, unele prezente, altele trecute, iar cele mai multe viitoare – întrucât omul trăiește în viitor –, în foarte multe forme și cu conținuturi dintre cele mai diversificate. Omul trăiește concret, dar și abstract, într-un spațiu cât se poate de real, dar și într-un spațiu virtual, se adăpostește și chiar se închide într-o casă, dar se deschide, prin gând, prin rațiune și prin rețea, pătrunde în lumea întreagă, în toate spațiile posibile și imposibile, de la Atom la Univers. Omul este monada civilizației sale. Este Nimic în Totul și Totul în Nimic.

Dar omul acesta, atât de complex și atât de complicat, mai este încă ceva. Este tot timpul teatrul unui război permanent, unui război de atrițiune, care se duce în el, cu el, pentru el, împotriva lui sau în numele lui, într-un Univers fantastic, mișcător și nesigur. Puțina siguranță de care are parte omul în

viața lui se distribuie, mai exact, se risipește în milioane și milioane de lucruri mărunte. Acestea-i abat atenția de la pericolele ce-l pândesc la tot pasul și care sunt extrem de numeroase. Totul, dar absolut totul, amenință pe marele om sau pe bietul om: de la radiația cosmică sau solară, care, într-o zi, va pătrunde ionosfera și îl va descompune în elementele primare ale Universului, la posibilul criminal real sau virtual care-l așteaptă la una dintre cotiturile drumului lui sinuos și complicat, ca al oricărui sistem dinamic complex, sau la oceanul care, bulversat de un tsunami, se va năpusti peste plaja însorită în care el, omul, se simte, în clipa dinaintea dezastrului, fericit sau, măcar, liniștit... Liniște nu poate exista pe pământ. Liniște înseamnă nemișcare, moarte...

Totul este o amenințare. Diluată de milioanele de lucruri mărunte care, totuși, nu amenință în mod direct, ci dantelează și înfloresc viața. Și exprimată, din când în când, major, în evenimente extrem de grave – cutremure, uragane, războaie –, care distrug, îngrozesc, intră în memorie, dar, aproape imediat, sunt uitate sau, mai exact, acceptate ca făcând parte din viață. Trăim lângă ele, așa cum căprioara trăiește lângă leu, știind sau simțind, probabil, că acesta poate deveni primejdios doar când este înfometat, iarba lângă erbivore, planeta Pământ lângă oceanul de meteoriți și de radiații, sistemul solar lângă alte sisteme, probabil foarte acaparatoare de energie...

Omul cunoaște toate acestea, pentru că face parte din ele, pentru că, într-un fel, este demiurgul lor, chiar dacă unele dintre propriile sale creații îl înrobesc, iar altele îl umilesc. Toate însă îl înalță și, într-o formă sau alta, îl sufocă, îl copleșesc.

Ființa umană este o ființă a cunoașterii. Iar dacă multe din cele omenești rămân încă incognoscibile, viața omului, inclusiv în componenta sa conflictuală și războinică, este și rămâne cognoscibilă. Războiul, ca produs al acțiunii omului social, al societății omenești, poate fi cunoscut. Și dacă este o creație a

omului și, ca atare, poate fi cunoscut, el, războiul, poate fi și transformat.

5.1.1. Să vezi, să afli, să înțelegi

De ce face războiul parte din viața oamenilor? De ce au oamenii nevoie de războaie? Este războiul o reproducere, la scară macro, a ceea ce se află în om la scară micro? Există, oare, un război genetic? Este, oare, omul sortit să suporte, să creeze și să dureze, la infinit, războiul? Fără război și războaie, oare, omenirea ar muri de plictiseală?!

Omul crede că în jurul lui se învârtesc toate. Chiar dacă știe precis – după sute de mii de ani de existență, a aflat și el atâta lucru! – că nu este centrul Universului, ci doar o fărâmă oarecare dintr-un infinit de infinituri, omul continuă să adune, să centreze și să concentreze în jurul lui toate orizonturile. Le strânge în jurul lui dintr-un simț de proprietate, dar, mai ales, din nevoia de a le cunoaște, de a ști ce-i cu ele, de a se folosi de ele. Sau, de ce nu, de a le fi el însuși folositor. Omul privește cu teamă și curiozitate la aceste orizonturi, întrucât ele se află mereu într-o zonă imprecisă, de falie sau de confluență, dintre lumea lui – care se confundă cu el însuși – și lumea de dincolo de el, de limitele lui fizice cunoscute, lumea mare, dar, într-un fel, tot lumea lui. Pentru că, lumea cealaltă, pe care tot el, omul, vrea s-o știe, dar se teme să afle prea multe lucruri despre ea, este o lume a neînțelegerii, a nemișcării, a nonconflictualității, este o lume eternă.

Războiul nu este o lume, ci doar un sistem de acțiuni, un proces și, prin aceasta, un instrument de construcție sau de distrugere în spațiul acestei lumi sau al acestor lumi, un fenomen care reproduce, în mediul oamenilor, ceea ce, de fapt, se petrece în Univers. Și Heraclit spunea asta, uimit, probabil,

ca și noi, de energiile teribile ale lumii care se concentrează și se dezlănțuie în războaie.

Acest raționament creează o oarecare resemnare în mediul uman, în sensul sugerării ideii că războiul n-ar cădea în responsabilitatea oamenilor, că n-ar fi ei, oamenii, vinovați de o asemenea grozăvie, ci altcineva, oricine altcineva din Univers, mai puțin el, omul, care are conștiința și convingerea de victimă, că toată responsabilitatea și, ca atare, întreaga vină a războiului ar aparține altcuiva, Universului iresponsabil, legilor naturii care se transpun dramatic în legile naturii oamenilor. De aceea, potrivit unei asemenea viziuni, n-ar fi prea multe lucruri de făcut în ceea ce privește Războiul. Așa cum nu sunt prea multe lucruri de făcut nici în ceea ce privește furtuna, uraganul, bombardamentul cu meteoriți, avalanșele iernilor aspre sau inundațiile din vremea musonilor, în spațiul est-asiatic, a ploilor de toamnă sau de primăvară, în spațiul european...

Fără a înlătura complet o astfel de perspectivă, trebuie să vedem și latura cealaltă a războiului, cea care aparține efectiv oamenilor, celor care gândesc războiul și creează mijloacele necesare pentru ducerea lui. Pentru că, înainte de a fi confruntare violentă, odinioară, în săbii și săgeți, astăzi, în sisteme de arme precise și chiar în arme de distrugere în masă, mâine, în unde, electroni și, probabil în rețele, războiul este gând, concepție, plan, proiect. Iar toate acestea le fac oamenii.

Războiul oamenilor este o confruntare violentă gândită, planificată, programată. Oamenii știu dinainte ce au de făcut în cazul unui război, se pregătesc îndelung, din generație în generație, practic, de când există omenirea, pentru astfel de eventuale confruntări, pentru orice fel de confruntări și de probleme, elaborând politici și strategii, constituind forțe și mijloace, alocând resurse.

Toți știm că politicienii sunt cei care, în ultimă instanță, hotărăsc războiul. Iar unii dintre mai marii sau mai micii

politicieni ai lumii, care nu sunt Dumnezeu, cred, uneori, că războiul le-a fost dat lor și numai lor să se folosească de el, așa cum le-au fost date mâinile, picioarele și, într-o anumită măsură, creierele. De aici nu rezultă că politicienii ar avea mai mult sau mai puțin creier ca alții, care nu sunt politicieni, ci doar faptul că, de când este lumea, creierele politicienilor n-au ezitat să se folosească, la vremuri mai mult sau mai puțin potrivite, și de acest fenomen al conflictualității omenești, mai exact, al vieții omenești care, așa cum spuneam, este conflictuală de la un capăt la altul, pentru impunerea propriei lor voințe altor politicieni sau, pur și simplu, altor țări și altor oameni de pe planetă. Ceea ce, la urma urmei, este foarte normal, de vreme ce trăim într-o lume a voințelor care, dacă sunt voințe, se confruntă. Confruntarea voințelor ține de o dialectică ciudată și paradoxală, pe care n-a înțeles-o nimeni, niciodată, pe deplin, deși toți au formulat-o și au explicat-o prin sute și mii de volume.

5.1.2. Axiologia conflictualității

Deși omul este mai mereu surprins de fel de fel de evenimente, care-l asaltează și îl lovesc din toate părțile, fluent și, de regulă, asimetric, acest războinic permanent al gândului și al faptei nu disperă niciodată și nu se lasă niciodată copleșit, umilit sau bătut. Totdeauna, caută soluții, reacționează într-un fel sau altul, gândește ce face, acumulează experiență, învață, supraviețuiește. Și, mai presus de toate, din acel *Labor omnia vincit improbus*⁷¹, deviza lui de muncă și de viață, el își face un templu de putere, mândrie și demnitate. Mai mult, o astfel de

⁷¹ *Labor omnia vincit improbus* (Munca stăruitoare le învinge pe toate), aparține lui Publius Vergilius Maro, *Georgicele*; uneori, se folosește și *Labor improbus omnia vincit*, cu același înțeles.

filosofie a muncii stăruitoare creează durată, iar durată se asociază de foarte multe ori cu tot ce înseamnă valoare.

Numai ce este valoros durează. Nimic din ceea ce nu este valoros nu poate rămâne sub semnul duratei. Conceptul de valoare joacă, în istoria lumii, rolul pe care-l joacă cel de lege în științele naturii.

Valoarea, în spațiul civilizației oamenilor, concept fundamental al culturii și, deopotrivă, pilon al civilizației, al oricărei civilizații, pentru că civilizație înseamnă valoare, este pusă în slujba omului și a mediului său de viață. Heinrich Rickert și Wilhelm Windelband, ca de altfel întreaga școală de la Baden, au dezvoltat o știință a valorii – axiologia⁷² – care înseamnă respect față de sensul valorii, acela de a legitima individualitatea.

Axiologia este, îndeosebi, știința valorilor morale. Ea se descompune în două părți: etica și estetica. Aparent, științele astea n-au ce să caute în managementul războiului. Aici nu este însă vorba de orice război, ci de războiul cognitiv, adică de acel război care se duce nu doar în zona conceptelor economice și militare, ci și în regiunea extrem de sensibilă a conceptelor care construiesc arhitectura axiologică a unei nații.

Asemenea concepte care construiesc valoarea sau asamblează valori în sisteme puternice și coerente sunt dinamice, sunt concepte acționale și, din acest motiv, sunt vulnerabile. Războiul cunoașterii le vânează la tot pasul, fie pentru a le distruge, fie pentru a le influența, fie pentru a le transforma. Războiul acesta este cumplit, întrucât nu este unul

⁷² În filozofie, cuvântul *axiologie* a apărut în 1902, în lucrarea *Logica voinței* a lui Paul Lapie și, în 1905, în lucrarea lui Eduard von Hartmann *Grundriss der Axiologie* (de fapt, cuvântul fusese întrebuințat, de același autor, în 1890, în lucrarea *Axiologia și diviziunile sale* (*Révue de la France et de l'étranger*, juillet-décembre, vol. XXX, pp. 466-479), <http://www.techno-science.net/?onglet=glossaire&definition=684>.

comun, cu arme la vedere, cu strategii previzibile, ci unul care se infiltrează în spațiul motivației cunoașterii, care distruge sau impune concepte.

Numai relația cu valoarea permite identificarea, în interiorul unui infinit sensibil, singularități eterogene. În *Grenzen*⁷³, Rickert folosește un exemplu edificator: cel mai mare diamant din lume, „Kohinoor”, nu este o veritabilă individualitate unică și istorică, decât dacă-l raportăm la valoarea diamantului. În schimb, culoarea pelerinei pe care o purta Frederic al II-lea în timpul bătăliei de la Rosbach nu contribuie cu nimic la unicitatea istorică a evenimentului, întrucât este imposibil s-o raportezi la o valoare, deoarece lumea se interesează de bătălia respectivă, și nu de culoarea acestei pelerine.

Valoarea se realizează prin efort deosebit, prin acțiuni de mare finețe și se exprimă în „produse” neperisabile. Bineînțeles, nu orice acțiune produce valoare, dar orice valoare se bazează pe acțiunea umană, conține acțiune umană. Ea nu este neapărat direct proporțională cu volumul de muncă depusă, ci îndeosebi cu calitatea acestei munci, cu valoarea ei.

Există oare valoare și în conflictualitate? Cu alte cuvinte, există în și conflictualitate un sistem de valori? Are conflictualitatea valoare în sine? Poate fi ea, conflictualitatea, raportată la o valoare, de tipul celei pe care o are, spre exemplu, diamantul lui Rickert? Dar războiul? Face războiul parte dintre sistemele de valori ale lumii? Produce, oare, războiul valoare?

Evident, răspunsurile la aceste întrebări și la multe altele asemănătoare nu pot fi decât negative. Toate aceste acțiuni care țin de conflictualitate, fie că se numesc revoluții, insurecții,

⁷³ Rickert, H.: *Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung. Eine logische Einleitung in die historischen Wissenschaften*. 1. Aufl. Tübingen und Leipzig, J. C. B. Mohr, 1902 Rickert 1902.

revolte, gherile, proteste sau război, nu sunt valori, întrucât sunt acțiuni, iar acțiunile sunt provocate de interese, de scopuri și obiective ce se realizează, în cazul războiului și al conflictualității armate, prin violență. Valorile n-au ce căuta aici, deși aproape toate conflictele armate și războaiele se pregătesc și se desfășoară în numele și sub auspiciile unor valori. Apelul la valori este menit să motiveze acțiunea violentă. Patria comună, cu absolut tot ce înseamnă această noțiune – populație, teritoriu, realități, realizări și obiective economice și sociale, infrastructuri, resurse, patrimoniu, tradiții etc. –, presupune nu doar forțe, mijloace și acțiuni care să producă, ci și forțe, mijloace și acțiuni care să-i asigure stabilitate, integralitate și securitate. Evident, aceste forțe acționează în numele apărării, protecției și securității acestor valori, iar dreptul păcii și al războiului consemnează și consfințește această realitate. Ea este însă mult mai complexă decât o prevede, spre exemplu, Carta ONU, care interzice, practic, războiul. Dealtfel, oficial, de la cel de Al Doilea Război Mondial încoace, exceptând unele conflicte frontaliere din Africa, din Asia, îndeosebi, din Orientul Mijlociu (războiul dintre Iran și Irak din 1980-1988), poate și războaiele iugoslave, n-au mai existat războaie pe planeta Pământ, ci doar conflicte armate, intervenții, acțiuni de stabilizare și stabilitate, de impunere a păcii etc.

Atacarea Irakului, în 1991 și 2003, de către coaliții conduse de Statele Unite nu este considerată război, ci doar intervenție militară pentru salvarea poporului irakian de la dictatură, pentru prevenirea înarmării nucleare a acestei țări, pentru distrugerea presupuselor baze teroriste și a altor elemente care ar favoriza războiul terorist.

Singurul *război*, de care se vorbește oarecum în mod oficial, este cel declanșat împotriva terorismului, dar nici acesta nu este un *război* în sensul clasic al acestui concept, ci un

sistem de acțiuni militare, polițienești, ale serviciilor de informații, economice, diplomatice, financiare, informaționale și de altă natură, care au ca scop politic general și obiectiv strategic distrugerea bazelor și rețelelor teroriste și a resurselor acestora.

Și, totuși, războaie există, întrucât războiul nu este doar un conflict armat sau o succesiune de bătălii, ci și o angajare amplă a tuturor forțelor, mijloacelor și resurselor pentru îndeplinirea, și prin mijloace violente, alimentate de toate resursele necesare și posibile, a unui scop politic.

Valorile se extrag din ceea ce produce acțiunea, sunt rezultate de excepție ale acțiunii, produse ce vor intra în patrimoniu, produse de patrimoniu, care înnobilează acțiunea, dar nu în dimensiunea celui „*finis coronat opus*”, ci în alt registru, cel dat de acel „*ad augusta per angusta*”, care ne arată că la rezultate strălucite, care, în timp, pot deveni valori, nu se poate ajunge oricum.

Ele, aceste rezultate strălucite, care pot deveni valori, sunt confirmate de timp și însușite de oameni. Dar ele trebuie să treacă prin furcile caudine ale războaielor cunoașterii. Valorile nu sunt însă dogmatice, chiar dacă ele au calitatea de a trece prin timp, de a avea durată.

Fără valoare nu există și nu poate exista durată. Iar valoarea, chiar dacă poate avea și o latură, să zicem, dogmatică, nu este dogmă, ci arhitectură deosebită, de mare profunzime, mulată perfect pe psihologia și sociologia tuturor vremurilor, pe nevoia oamenilor de repere fundamentale, de stabilitate și securitate.

Deci, orice am spune, valoarea nu există și nu rezidă în conflictualitate, ci, se înțelege, în ceea ce rezultă și este confirmat și validat de timp, adică în finalul acesteia sau în rezultatele acesteia, atunci și numai atunci când, după ploaie, vine soare.

5.1.3. Management și gestionare

Secolul al XXI-lea nu va fi, totuși, după toate probabilitățile, un secol dogmatic, o ieșire intempestivă din rațiune și o întoarcere la o neoinchiziție. Bătălia fundamentală se va duce, probabil, între globalizare și fragmentare, dar nu între orice fel de globalizare și orice fel de fragmentare, ci doar între pozițiile extreme și extremiste ale celor două tendințe. O globalizare rațională nu poate să nu țină seama de entitățile naționale, politice, culturale, civilizaționale, religioase etc., de universul cunoașterii și de războiul permanent și extrem de distrugător din spațiul cunoașterii.

Fragmentarea se dorește a avea funcții corective, dar cine poate face oare o distincție clară între „corectarea” unor nedreptăți ale istoriei și punerea în operă a intereselor unor grupări care vor să distrugă sau să fragmenteze alte grupări, din rațiuni cât se poate de reale, de justificate sau de perverse?!

Într-un haos profund, de tipul celui care se instalează cam peste tot, orice este posibil și nimic nu poate fi prea sigur. Siguranța și securitatea nu sunt puncte forte ale epocii în care trăim. Să sperăm, totuși, că secolul în care abia am intrat va fi, în cele din urmă, nu un secol al bigotismului și extremismului religios, ci unul al rațiunii, al creării, realizării, implementării și consolidării societății epistemologice, adică a celui tip de societate bazată pe rațiune, știință și tehnologie, unde fiecare om va fi, să spunem așa, un mic savant. Un secol al valorii umane.

Bătăliile din războiul cunoașterii se vor duce, totuși, după toate aparențele, în spațiul entităților generatoare de valori materiale și spirituale. Generic, în spațiul întreprinderii. În spațiul întreprinderii care produce bunuri de consum rapid sau

îndelungat, dar și al întreprinderii care produce... concepte. Cea mai mare parte a întreprinderilor sunt, în același timp, supra-comandate și subdirijate.⁷⁴

Această problematică abia de este înțeleasă, foarte puțini oameni fiind în măsură să sesizeze diferențele. Ea privește toate formele de organizare, inclusiv statele-națiuni. Peter Drucker afirma, referitor la șefii de state și la maniera lor de a conduce, următoarele: «Nu există țări subdezvoltate, nu există decât țări prost conduse».

Există o mare diferență între „a gera” și „a manageria”, chiar dacă, *semper ubique*, ambele activități sunt absolut necesare pentru rentabilitatea respectivei întreprinderi sau a oricărei alte entități unde se desfășoară activități umane.

„A gera” constă în a comanda, a controla, a provoca, a îndeplini, a-ți asuma responsabilități. „A manageria” (a conduce) înseamnă a influența, a ghida, a orienta, a mobiliza, a coagula. Prima este o activitate de rutină. Cea de a doua este un act de creație.

Cei care gereză cunoașterea se numesc gestionari și trebuie să știe „ce trebuie să facă ei”, adică ce au ei de făcut, și își concentrează efortul asupra modului „cum trebuie să facă ce au de făcut”.

Cei care conduc procesul cunoașterii – este vorba, desigur, de cunoașterea războiului cunoașterii –, managerii sau liderii, știu „ce trebuie făcut” și își orientează eforturile pentru a răspunde la întrebarea: „Cum să se facă ce este de făcut?”

Managerii nu se mulțumesc să ducă mai departe ceea ce alții deja au făcut. Ei creează noi idei, noi politici și noi metodologii. Managerii înțeleg, inovează, creează continuu. Inclusiv în acest controversat spațiu al războiului cognitiv.

⁷⁴ Citat de H. Pointillart și D.Xardel, *Megabaza: Le marketing du toucher-juste*, Ed. Village Mondial, Paris, 1996, p. 15.

Managementul cunoașterii războiului cognitiv este, deci, un sistem complex de activități de descoperire, identificare, analizare, evaluare, prognozare și valorificare a deosebirilor și congruențelor ce există între sisteme, procese și acțiuni din spațiul războiului conceptelor, a cauzelor conflictualității ce se conturează pe măsură ce aceste sisteme și procese sunt puse în relație, a particularităților fiecăruia dintre sisteme, fenomene și procese, dar și prin crearea de noi „atribuții”, funcții și posibile utilități, într-o viziune dinamică și complexă a cunoașterii războiului.

Inovația – funcția de bază a oricărui management – se bazează aproape în exclusivitate pe cunoașterea și înțelegerea specificului războiului cunoașterii, pe asocierea de semnificații ce dau dinamica unui sistem sau proces, utilitatea și profitul (câștigul) pe care-l presupun totdeauna invenția și creația, găsirea de noi semnificații.

Managementul, oricât de nepotrivit ni s-ar părea acest cuvânt asociat războiului, chiar dacă avem în vedere războiul din spațiul cunoașterii, este esențial pentru cunoașterea războiului, pentru transformarea lui, dintr-un instrument distrugător și dăunător, greu de acceptat și de suportat, într-un sistem acțional de protecție și apărare a vieții oamenilor și mediului în care ei trăiesc împotriva imenselor pericole și amenințări de mâine, în primul rând, prin revoluționarea conceptelor.

5.2. Războiul noțiunilor, categoriilor și conceptelor

Războiul cunoașterii poate fi luat ca o simplă metaforă, ca un mod de a accentua conflictualitatea cunoașterii, dificultatea acceptării unor noțiuni, categorii și concepte în defavoarea altora, dar și ca o modalitate de a materializa politici și strategii conflictuale, deopotrivă, în spațiul cognitiv și în cel al acțiunii.

De construcția noțiunilor, judecăților și raționamentelor, cum bine se știe, se ocupă gândirea și logica. Logica este, de fapt, știința noțiunilor, judecăților și raționamentelor. Ea definește un nivel superior de organizare a gândirii, dându-i acesteia fluentă, coerență și consistență. Ea relevă nu doar armonii și construcții elegante, ci și erori logice, paradoxuri sau antinomii.

Războiul cunoașterii nu se duce însă în planul logicii, ci în cel al realităților existenței umane, al teoriei cunoașterii acestei existențe. Războiul noțiunilor, al conceptelor și raționamentelor nu este un război... al logicii sau în interiorul logicii, deși, poate că și aici ar mai fi încă unele chestiuni de construit, de corelat sau de corectat. În opinia noastră, logica este una dintre acele științe care dau limpezime și frumusețe gândului. *Organon*-ul lui Aristotel se citește și azi cu interes și respect. Clasificarea judecăților (propozițiilor logice), bogăția raționamentelor, îndeosebi a tipologiei silogismelor, figurile și modurile silogistice sunt încă și astăzi, în epoca logicii matematice și a calculatoarelor, de interes și de mare frumusețe.

Războiul noțiunilor, judecăților și raționamentelor se duce mai ales în plan semantic, dar nu legat strict de transparența la semnificație a acestora, ci ancorat foarte solid în rolul acestor semantici, în punerea în aplicare sau în combaterea unor politici. *Un cuvânt poate produce, în lumea conflictuală a oamenilor, un efect asemănător cu un uragan declanșat, pe coastele Californiei, de un fluture care bate din aripi la Hong Kong.*

5.3. Ordine în haos

Uneori, războiul este comparat cu unul sau altul dintre fenomenele naturale dezastruoase, dar nu numai datorită efectelor sale distructive, ci și faptului că este imprevizibil și haotic, la fel ca majoritatea acestor fenomene.

Imprevizibilitatea, nelinearitatea și caracterul haotic al războiului rezultă, pe de o parte, din caracterul ascuns al pregătirilor pentru război, din faptul că fiecare dintre părțile angajate sau care vor fi angajate în conflict urmărește surprinderea celeilalte, prin toate mijloacele posibile, și, pe de altă parte, din imposibilitatea prevederii cu exactitate a finalului confruntărilor violente, a efectelor acestor confruntări, a modului în care se pot dezvolta teatrele de operații și bătăliile și, înainte de toate, a efectului de bumerang, prezent în oricare război, încă de la începutul lumii.

De aceea, asemănarea războiului cu fenomenele naturale, îndeosebi cu cele geofizice și cu cele meteorologice, nu este o exagerare, nici o aplicare, în planul războiului, a unui concept de tipul organicismului lui Spencer, prin care societatea omenească se considera a fi un fel de organism viu. Este vorba doar de o asemănare a formei, în vederea configurării unui posibil model, în parametrii aceleiași teorii care promovează, în dinamica evoluțiilor imprevizibile, o evoluție haotică, modelată de ecuații nelineare..

Astăzi, spre exemplu, nu se pot genera previziuni atmosferice decât pentru câteva zile (3 zile), datorită capacității limitate a ordinarilor de a face calcule precise cu privire la evoluția fenomenelor meteo pe termen lung. Și aceasta, nu datorită neapărat ordinarilor – deși și acestea au capacități limitate –, cât mai ales limitelor ecuațiilor care sunt folosite. Posibilitatea limitată și chiar imposibilitatea de a introduce în ecuații toate micile variații din acel moment influențează semnificativ procesul de prognozare. Micile imprecizii în calcularea evoluției unui proces sau unui fenomen pot duce, pe termen lung, la erori extrem de mari, practic, la imposibilitatea previziunii, deci la un comportament haotic. Acest efect, în timp, al lucrurilor mici poartă numele de „efectul de fluture”.

În ceea ce privește războiul și, în general, conflictualitatea lumii, acest principiu al variației, în timp, a condițiilor inițiale, prin amplificarea imprevizibilă a efectelor, este esențial. Chiar dacă războiul este un act conștient, un mod bine gândit și pregătit cu minuțiozitate de a pune în aplicare, prin mijloace violente, o decizie politică, în vederea impunerii voinței proprii asupra adversarului și obținerii unui anumit efect, la scară planetară, războiul se comportă tot mai mult ca un fenomen haotic. O mică ceartă armată la frontiera dintre două state este tratată, mai ales în viziunea marilor puteri ale lumii, ca un conflict oarecare, de joasă intensitate, între alte sute de conflicte de acest fel, care nu pune probleme deosebite. Însă, în timp, un astfel de mic conflict poate genera evoluții imprevizibile, datorită, în primul rând, dinamicii haotice și conflictuale a intereselor și funcției ei amplificatoare. Asemenea evoluții nu pot fi prevăzute cu precizie. Faptul că, spre exemplu, două posturi de frontieră au deschis focul unul asupra altuia, peste frontieră, preț de câteva minute, poate fi un simplu incident, dar efectele în timp ale acestui incident pot duce, în anumite condiții, la un război de mare amploare. Uneori, un atentat poate duce la un război mondial. Atentatul de la Sarajevo din 15/28 iunie 1914⁷⁵, care a declanșat, practic, ostilitățile ce au

⁷⁵ Asasinatul a fost planificat de organizația secretă sârbească Mâna Neagră, condusă de colonelul Dragulin Dimitrievici, care și-a propus să-i ucidă pe toți cei care se opuneau constituirii Iugoslaviei. Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, se opunea, dorea ca imperiul să-și mențină autoritatea asupra teritoriilor slavilor de sud. În ultima zi a vizitei lui Franz Ferdinand, adică la data de 15/28 iunie 1914, un elev de 19 ani, patriot sârb, Gavrilo Princip, membru al organizației Tânăra Bosnie, i-a împușcat pe Franz Ferdinand și pe soția acestuia. Atentatul de la Sarajevo a constituit pretextul declanșării Primului Război Mondial. Gavrilo Princip și ceilalți atentatori (Trifko Grabez, Nedjalko Gabrinovici) au fost judecați de un tribunal militar. Gavrilo Princip a fost condamnat la 20 de ani de închisoare. A murit de tuberculoză, în timpul Primului Război Mondial.

dus la Primul Război Mondial, este de notorietate. Dar și o virgulă, pusă după Nu, care schimbă complet semnificația unei telegrame, poate să reprezinte scânteia declanșării unui conflict ce poate scăpa de sub control, ducând la dezvoltarea unor războaie pustiitoare.

Acest lucru este posibil și azi. Un război pustiitor, de tipul celor două conflagrații mondiale sau chiar de maniera unui nou Război Rece, este puțin probabil (dar nu imposibil). Acest tip de conflictualitate simetrică, față în față, indiferent de cauzele care au generat-o, a marcat o lungă perioadă din istoria omenirii. Se pare că timpul simetriei conflictuale a trecut. A trecut, în mare măsură, și vremea ingrată a disimetriei, adică a dominanței intempestive, unilaterale, deși disproporționalitatea n-a dispărut, ci, dimpotrivă, s-a accentuat și a proliferat.

5.3.1. În pragul unor soluții

Întrebările care au generat teoria haosului au pornit de la niște lucruri simple, de fiecare zi, dar considerate fără soluție, întrucât erau discontinui și dezordonate.⁷⁶ Printre cele mai cunoscute dintre acestea se situează și următoarele: Cum se formează uraganele? Dar norii? Ce anume explică fenomenele meteorologice? Există reguli care condiționează aritmiile cardiace sau comportamentul creierului? Care este momentul în care apa ce se scurge printr-un robinet atinge pragul de turbulență? Ce anume determină vălurirea fumului de țigară? Dar variațiile populațiilor? Dar dinamica războaielor și conflictualității lumii?

⁷⁶ James Gleick, *THEORIE DUCHAOS. VERS UNE NOUVELLE SCIENCE*, Champs Flammarion, 1987, Introducere, din <http://www.edelo.net/chaos/sommaire.htm>, patrice jeandroz, *théorie du chaos, gleick*, bifurcation, attracteur, espace des phases.

Toate aceste fenomene care nu conțin în mod explicit un sistem sau mai multe sisteme de determinări măsurabile și sesizabile au fost denumite haos.

Oamenii de știință s-au aplecare, începând cu anii 1970, asupra acestor fenomene și le-au analizat prin două modalități complementare: imaginația creativă și folosirea capacității de calcul iterativ și de reprezentare grafică oferită de calculatoare.

Teoria haosului este considerată, azi, una dintre revoluțiile fizicii, după teoria relativității și mecanica cuantică.

Determinismul mecanicist de tip cartezian a adus o notă distinctă în teoria și practica cunoașterii și, mai ales, în metoda cunoașterii. Potrivit acestui tip de determinism, prin reguli clare, poate fi analizat orice fenomen. De unde rezultă că orice fenomen poate fi cunoscut, reprodus și prevăzut. Dinamica de tip newtonian avea în vedere, deasemenea, fenomenele reproductibile și reversibile. Celelalte nu meritau atenție, întrucât nu se supuneau acestor reguli, erau simple accidente.

Dar, în secolul al XX-lea, certitudinile au început, încet, încet, să cam dispară. Dezordinea, care a fost considerată multă vreme, ca o tragedie, a început să fie admisă ca o stare firească a naturii. Ordinea aparținea unei lumi ideale, modelată, să spunem de științe, precum geometria euclidiană, lineară, cu planuri și linii care explicau și modelau orice, mai puțin lucrurile accidentale și inexplicabile. Unele au fost numite paradoxuri, altele antinomii, altele n-au fost numite nicicum, întrucât erau departe de echilibru și nu se supuneau regulilor clare ale intelectului și ale minții...

Apar științele „holistice” care au în vedere întregul și limitează reducționismul. Lumea nu mai poate fi explicată doar prin cromozomi și neuroni, ci trebuie înțeleasă în globalitatea și complexitatea ei.

În acest nou peisaj, în care certitudinea este serios pusă la... îndoială, meteorologul Eduard Lorenz, care se ocupa de

previziuni meteorologice, a făcut apel la niște ecuații care, de la el încolo, se numesc „atractorii Lorenz”. Eduard Lorenz credea că, de vreme ce fenomenele meteorologice sunt naturale, iar lumea urmează o traiectorie deterministă, este suficient să introduci date într-un ordinator, iar acesta va da o proiecție asupra situației meteo.

Comportamentul sistemului va fi evaluat în funcție de datele introduse. Acestea erau legile cunoscute până la Lorenz, iar el nu putea ieși din ele.

Cei mai importanți atractori în dinamica neliniară haotică⁷⁷ sunt:

- atractori haotici - structuri foarte complicate, fără nici un fel de simetrie, ce corespund unor mișcări haotice, și au proprietăți geometrice neobișnuite;

- atractori stranii - forme geometrice de tip fractal, caracterizate de structuri repetitive, la orice scară.

Atractorii de forma unor puncte fixe sau curbe închise (tip ciclu limită) sunt caracteristici unor dinamici predictibile și apar în condiții de staționaritate și periodicitate.

Analiza mișcărilor maselor de aer în atmosferă a constituit prima lucrare în care s-a făcut referire la problema sensibilității la condițiile inițiale.

Este vorba de comportamentul unor particule în regim de turbulență. Starea finală a sistemului nu poate fi precizată. Acest lucru a fost remarcat de Edward Lorenz, în 1961, în timp ce lucra la un program de simulare a dinamicii atmosferice.

În timp ce rula un program format din 12 ecuații diferențiale lineare, a reluat unele calcule, introducând, ca valoare inițială una dintre valorile aflate în șirul de date obținute. A rămas surprins, întrucât lista noilor date nu corespundea cu cea din rularea anterioară. Noile date au reluat

⁷⁷ http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf,

doar o porțiune din șirul anterior, după care rezultatele erau complet diferite față de cele anterioare.

Sistemul de ecuații folosit de Lorenz este următorul:

$$\frac{dx}{dt} = \sigma(y - x)$$

$$\frac{dx}{dt} = r(x - y - xz)$$

$$\frac{dz}{dt} = xy - bz$$

Variabilele ce caracterizează sistemul sunt: x , y și z (x – viteza fluidului în mișcarea circulară de convecție; y – variația orizontală a temperaturii; z – variația verticală a temperaturii).

Parametrii sistemului sunt: σ , r și b (σ este proporțional cu numărul Prandtl, care descrie raportul dintre viscozitate și conductibilitatea termică a fluidului; b descrie configurația sistemului; r este proporțional cu numărul lui Reynolds, care descrie tranziția din regim laminar în regim turbulent⁷⁸).

Pentru $b = 8/3$, convecția începe la valori mici ale lui σ (este vorba de diferențele de temperatură). Parametrii utilizați de Lorenz au fost $\sigma = 10,0$; $r = 28,0$; și $b = 2,6666666$ pentru condițiile inițiale $x_0 = -0,6895$; $y_0 = -0,0560$; și $z_0 = 19,3245$.

Sistemul se comportă diferit, în funcție de valorile acestor parametri. La valori mari, se obțin o serie de bifurcații care conduc spre o stare haotică.

Teoria catastrofei a lui René Thon, relevată în 1970, arată că „o variație continuă a unor cauze produce o variație discontinuă a efectelor”. Ea a fost preluată în numeroase domenii – arhitectură, pictură, artă, în general –, dar, după opinia noastră, poate fi folosită și în analiza fenomenului

⁷⁸ http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf, Dumitru Luca, Universitatea Al. I. Cuza Iași, Cristina Stan, Universitatea Politehnica București, MECANICĂ CLASICĂ, pp. 292-294.

război, care, în noile sale redimensionări pe coordonate de incertitudine și imprevizibilitate, nu este prea departe nici de fenomenele meteorologice, nici de cele cosmice, nici de cele sociale și nici de cele ale comportamentului neașteptat care se întâlnește în creație, în artă.

Adevărate revoluționare a războiului ar fi, după rezultatele cercetărilor noastre și a proiecției lor în viitor, desprinderea lui din principii, ieșirea din sfera de certitudine, moralitate, legitimitate și legalitate. Terorismul, cu toate exagerările și semnele de îndoială care pot fi puse pe seama multora din afirmațiile de până acum, în măsura în care acest fenomen poate fi considerat război, rămâne una dintre primele deturnări ale războiului, în sensul scoaterii lui din principii.

Teoria fractalilor a fost formulată de Benoît Mandelbrot, în 1975, și se ocupă de neregularitatea formei. Toate formele din natură sunt neregulate. Neregularitatea se află atât în sistemele mici, cât și în cele mari. Desigur, o astfel de teorie este folosită în arhitectură și în pictură, unde se deschide un univers de forme.

Economia și finanțele sunt guvernate de această teorie a haosului, chiar dacă respectivele domenii sunt considerate printre cele mai organizate ale lumii. Nimeni nu poate să prevadă cu exactitate creșterile economice, evoluțiile de la bursă. Există mecanisme de autoreglare bazate pe un ansamblu de factori psihologici, sociali și de altă natură. Evoluția prețului petrolului sau cel al aurului se comportă precum evoluția populațiilor.

Francezul Jacques Laskar a demonstrat că însuși sistemul solar este haotic. La fiecare 3,5 milioane de ani distanța dintre două traiectorii ale unei planete, în condiții inițiale ușor diferite, se dublează. Aceasta face ca traiectoriile planetelor să fie nedefinibile cu exactitate, atât în trecut, cât și în viitor.

Toate fenomenele din natură și din societate – inclusiv războiul – au evoluții imprevizibile, deci haotice. Teoria haosului se află însă abia la început, este foarte complicată și greu de asimilat, dar, fără îndoială, ea va oferi instrumente foarte utile și benefice în cunoașterea detaliată a fenomenului război.

5.3.2. Spre o nouă ordine?

Vine, de-acum, vremea asimetriei. Este vorba nu doar de o dimensiune asimetrică a conflictualității de tip militar, ci de un concept care se materializează în politici și strategii pe termen lung, în structuri de forțe, în doctrine, proiecte de înzestrare, strategii operaționale etc. Este un fel de întoarcere la Sun Tzî, așa cum unii dintre filosofii veacului al XX-lea, în special cei care aparțineau celor două școli axiologice ale timpului – de la Marburg și de la Baden – au tras semnalul de alarmă și au cerut întoarcere înapoi, la Kant.

Întoarcerea la stratageme ține, într-adevăr, de esența asimetriei – lovirea adversarului prin acțiuni și mijloace neașteptate –, dar nu se reduce la aceasta. Toate politicile și strategiile care le pun în operă, indiferent din ce parte ar veni și la ce spectru s-ar referi, au în vedere o constantă: lovirea prin mijloace adecvate a părții adverse, pe cât posibil, în așa fel încât aceasta să nu poată să reacționeze semnificativ și în timp util. Evident, marile puteri, alianțele, coalițiile sau alte tipuri de entități tehnologice, informaționale și militare vor folosi sistemele ultraperfecționate de arme de mare precizie și armele noi, surprinzătoare, în timp ce grupările și rețelele teroriste, gherilele și alte structuri din spectrul reacției la globalizare, democrație, economie de piață etc. vor face apel la acțiuni ingenioase, cu mijloace simple, în care omul se va comporta ca o armă, sacrificându-și viața pentru a obține un anumit efect.

Dar acțiunile și reacțiile asimetrice din spațiul războiului haotic trec dincolo de confruntarea din teatre, creând și întreținând o stare de conflictualitate și chiar de beligeranță pe termen lung. Această stare are drept scop să vulnerabilizeze sistemele și procesele, să creeze diversiuni și, în cele din urmă, să întrețină un război cu evoluții haotice de atriție în spațiul cunoașterii.

5.4. Războiul sfârșitului războiului

Războiul cognitiv se extinde, încet, încet, în toate spațiile cunoașterii. Ca un cancer. Probabil că nu le va cuprinde prea curând pe toate, dar nu suntem foarte siguri că, în final, nu se va ajunge la metastază, că nu va reuși. După ritmul în care înaintază, se pare că nu este prea departe acel moment al dezastrului. Dezastru înseamnă, aici, ieșirea războiului din principii, evadarea sa din legalitate și legitimitate. Se poate însă vorbi și de un posibil moment al renașterii. Orice renaștere a sistemelor și proceselor este precedată de o degradare accentuată a sistemelor și proceselor, de o stare de haos, după care urmează recondiționarea structurilor și reînnoirea sistemelor și elementelor care le compun. Pentru că finalitatea unui război, mai ales din spațiul cunoașterii, poate fi o renaștere, o revigorare esențială a sistemului sau distrugerea lui pentru a ceda locul altuia, mai performant.

Războiul este un fenomen care aparține societății oamenilor, este un seism al ei, care degajează energiile acumulate în timp, care distruge și revigorează. Acest fenomen, deși aparține oamenilor, tinde să iasă de sub controlul oamenilor, să evolueze de o manieră imprevizibilă și chiar să devină el însuși haotic. Războiul se comportă din ce în ce mai mult ca un sistem dinamic complex, cu evoluții nelineare și imprevizibile.

Adjectivul „haotic” care ar putea fi asociat fenomenului război are cel puțin două înțelesuri:

- ca evoluție nelineară și imprevizibilă a războiului de îndată ce el a fost declanșat, caracterizat printr-o ieșire din principii și o întoarcere la un alt sistem de principii noi, reînnoite sau revigorate;

- ca atribut al războaielor viitorului.

În primul caz, este vorba de evoluția imprevizibilă a războiului, în ceea ce privește succesiunea bătăliilor, rezultatul confruntărilor, pierderile, armele, dezamăgirile și efectele. Această evoluție haotică nu este nouă. Într-o formă sau alta, în marea lor majoritate, războaiele, de îndată ce au fost declanșate, s-au desfășurat predominant haotic, în sensul că rareori rezultatul a corespuns cu cel planificat, iar efectele au fost, de cele mai multe ori, altele decât cele preconizate.

Cel mai recent exemplu de evoluție haotică a războiului îl reprezintă confruntarea militară din Irak. Dacă, în prima parte a acestei confruntări, Războiul bazat pe Rețea declanșat de coaliția condusă de Statele Unite ale Americii în martie 2003 împotriva armatei dictatorului de la Bagdad a avut rezultate previzibile, dar și evoluții neașteptate, după ce ostilitățile armată contra armată s-au încheiat, s-au declanșat cele asimetrice, iar confruntarea din spațiul irakian a devenit, din multe privințe, haotică. Nimeni nu poate spune cu precizie cum se va finaliza această confruntare, întrucât efectele sunt numeroase, în mozaic și foarte greu de evaluat și de prognozat.

Este de așteptat ca, în viitor, războaiele să se desfășoare în mozaic, prin toate mijloacele posibile, într-o manieră nelineară și, în mare parte, imprevizibilă. Apariția unuia sau altuia dintre războaie va fi haotică, cel puțin în perioada de preglobalizare.

Evoluția (sau involuția) războiului, ca fenomen social complex, ca mijloc de deblocare a unei situații strategice, se orientează, din ce în ce mai mult spre starea de haos. Această

mișcare spre nedeterminare rezultă, în primul rând, din deplasarea societății spre starea de globalizare și de iminența traversării unei etape de dezorganizare în vederea unei noi organizări. Coordonatele aceste noi organizări și elementele de impact strategic impun o analiză atentă a noilor determinări ale conflictualității și, prin aceasta, ale războiului. Există, desigur, și alte determinări ale transfigurării războiului spre starea de haos, unele care vin din propriile sale izvoare. Războiul devine din ce în ce mai mult o afacere. El începe să semene din ce în ce mai mult cu societatea care îl generează, iar societatea omenească, se știe, este haotică și imprevizibilă.

Chiar dacă termenii de „război și cel de haos” par conflictuali și ireconciliabili, războiul fiind una dintre cele mai bine organizate activități omenești, nu încapse nicio îndoială că reconfigurarea acestui străvechi fenomen al conflictualității societății oamenilor pe noi coordonate, flexibile, fluide și greu de determinat – în mare măsură, nedeterminabile – obligă la reflecție. Pe de o parte, orice intrare în haos este, într-un fel, benefică pentru gândire, pentru reflecție, inclusiv pentru reflecția strategică. Pe de altă parte, orice intrare în haos presupune și o ieșire din acesta, iar o astfel de ieșire va fi totdeauna imprevizibilă și complicată.

Noul tip de război, ca război fluid, cu intensități diferite și variabilități numeroase, dar integral și complicat, se anunță a fi unul de tip imprevizibil – de fapt, o reînsurare a unor fractali care au făcut cândva parte dintr-o arhitectură a unui întreg coerent și demn –, corespunde noului tip de civilizație, o civilizație de rețea, organizată și , în același timp dezorganizată și haotică, în care oamenii vor trăi în văzul lumii și se vor război înapoia unor uriașe cortine cibernetice. Ceea ce, de fapt, ar putea însemna un veritabil sfârșit al războiului.

CONCLUZII

1. Crizele și conflictele armate devin, prin excelență, pe de o parte, o confruntare multispațială și multisevențială și, pe de altă parte, un sistem conflictual de tip integrat, mai exact, care se desfășoară într-un spațiu extins, fragmentat și, în același timp, unitar. Întrucât reunește, în același concept, fractalitatea și integralitatea, conflictul secolului al XXI-lea pare paradoxal și haotic, deși el rămâne o confruntare extrem de riguroasă, de rețea, cu determinări precise și efecte prestabilite. Un astfel de conflict integrat este foarte strâns legat de spațiul fizic și de spațiul cibernetic, reunește aceste spații și chiar le integrează. Acest proces dinamic și complex duce la puternice conexiuni geofizice, geospațiale și umane, astfel încât putem afirma că este pentru prima dată în istoria crizelor, războaielor și confruntărilor armate când spațiul (în toate dimensiunile și rigorile sale) și timpul (în toate determinările sale) sunt nu doar factori perturbatori și restrictivi, ci și suportați generatori de noi și incommensurabile coordonate integrative. Acest lucru poate însemna escaladarea crizei, războiului și, în general, a conflictualității, ceea ce echivalează cu o nouă revoluție – de importanța celei nucleare – în reconfigurarea războiului și a conflictualității sau, dimpotrivă, plonjarea în interiorul crizei, ceea ce poate duce la amplificarea și multiplicarea focarelor și nucleelor ei și la distrugerea, prin implozie, a sistemului sau procesului.

2. Mediul geofizic și cel geospațial devin nu doar suportați, ci și componente ale conflictualității, ceea ce înseamnă că omul tinde să-și extindă supremația nu numai asupra mediului său social, economic și politic de viață, ci și în Cosmos, în

interiorul planetei și în interiorul cunoașterii, construind, deopotrivă, o rețea verticală și una orizontală, care să-l sprijine în realizarea unor obiective, inițial, în termeni de confruntare om contra om, entitate umană contra entitate umană și, ulterior, entitate umană (civilizație umană) contra unor noi provocări, ce încep să se contureze în perioada globalizării și postglobalizării. Aceste interacțiuni sunt, la început, haotice, dar, ulterior, probabil, se vor grupa pe linii importante de forțe, potrivit noilor provocări, pericole și amenințări, pentru acoperirea noilor vulnerabilități și realizarea unui concept de securitate în mediul geospațial, adică a unui nou tip de securitate, cea geospațială. Un astfel de concept – cel de securitate geospațială – înseamnă o extensie a spațiului de securitate și, prin aceasta, o extindere a efortului securitar, un consum sporit de resurse, o accentuare a nedeterminismului și, deci, a unor posibile evoluții haotice. El trebuie să fie bine studiat, atât pentru elaborarea unui posibil model teoretic, cât și pentru evaluarea și înțelegerea noilor tendințe ale conflictualității și războiului în epoca cibernetică, adică în societatea cunoașterii.

3. Războiul în sine, adică în calitate de acțiune umană violentă, este o activitate riguroasă, minuțioasă, planificată și foarte bine organizată. Dar, ca fenomen social complex, de durată și de mare amploare, războiul poate avea evoluții și desfășurări imprevizibile și haotice, cu efecte greu de anticipat. Relațiile tot mai tensionate dintre oameni și dintre comunități, migrația ilegală, crima organizată transfrontalieră și terorismul, sechelele și unele fantasma ale istoriei, perfecționarea armelor de distrugere în masă, modernizarea armamentelor, mutațiile geopolitice și geostrategice tot mai numeroase, adâncirea faliilor strategice dintre țări și civilizații, politicile rigide de globalizare și cele opuse lor, de fragmentare, induc noi

incertitudini în fizionomia conflictualității, care împing războiul și conflictul armat spre evoluții nelineare, haotice și imprevizibile.

4. Împingerea războiului către spațiul cunoașterii ar putea fi benefică, în sensul punerii războiului în noi principii și dominării lui de către rațiune. Există însă și pericolul inflamării cunoașterii cu principiile războiului, sub presiunea arsenalelor imense care nu vor înceta să crească și să devină din ce în ce mai distrugătoare. Ele, arsenalele acestea vor împinge războiului în sfera cunoașterii, îl vor da pe mâna savanților, a matematicienilor, filosofilor și informaticienilor. Există pericolul ca spațiul cunoașterii să nu estompeze fenomenul război, să-i nu-i reducă armele și arsenalele, ci, dimpotrivă, să i le amplifice. Se știe cât de ușor pot fi transferate rezultatele cunoașterii, îndeosebi cele ale cunoașterii științifice, în folosul războiului. Aici intervine una dintre dilemele viitorului cu privire la război, la conflictualitatea lumii și la cunoaștere: Cu ce argumente va aborda războiul cetatea cunoașterii? Dar cunoașterea cum îi va răspunde?

BIBLIOGRAFIE

1. Alain, *Propos sur les pouvoirs*, France, Gallimard, 1998 (1985)
2. Alexandra LAGES, Laurence THIEUX, *Artemis: operacion de paz de la UE en Africa*, decembrie 2003, <http://www.iecah.org/espanol/paises/africa/artemis.htm>
3. Allison, Graham T., Zelikov Ohilip, *Essence of decision*, New-York, Longman, 1999
4. Amiral Liberis, Christos – *Strategia națională și gestionarea crizelor*, Grecia, 1997
5. Aron, Raymond, *Paix et guerre entre les nations*, Paris, Calman-Lévy, 2004
6. Barthélémy Courmont, Darko Ribnikar, *Les guerres asymétriques. Conflits d'hier et d'aujourd'hui, terrorisme et nouvelles menaces*, Éditions PUF, Coll. Enjeux stratégiques, 2002
7. Brecher Michael, Wilkenfeld Jonathan, *A Study of Crisis*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1997
8. Brecher, Michael, *Crisis in World Politics: Theory and Reality*, Oxford, Pergamon Press, 1993
9. Brzezinski, Zgbiniew, *Le grand échiquier*, France, Hachette, 2002
10. Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, 1986
11. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist, războiul împotriva terorismului*, Editura AISM, București, 2002

12. Cimbala, Stephen J., *Military Persuasion. Deterrence and Provocation in Crisis and War*, University Park, Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, 1994
13. Col. Cosma, Mircea – *De la geopolitică la geostrategie*, Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 1999
14. Col. dr. Mircea Cosma, Lt. col. Benoni Sfârlog, Lt. col. Alexandru Rizescu, *Dicționar de termeni specifici crizelor*, Sibiu, 2005
15. *Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme și practici*. Ghid practic pentru parlamentari, Nr. 5 – 2003.
16. Coutau-Bégarie, Hervé, *Tratat de strategie*, vol.1, traducere din franceză, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006
17. CSSAS, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004
18. Culda, Lucian – *Particularități ale strategiilor de securitate națională în condițiile sporirii posibilităților de manipulare informațională*, în „România în situații limita”, Editura Licorna, București, 1995
19. *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre*, București, 2004
20. Fabien Terpan, *Politique étrangere, securite, defense :la lente progression de l'Europe politique*, în <http://www.euractiv.com/fr/securite/politique-europenne-securite-defense-pesd/article-120304>
21. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Ediția a II-a, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2006
22. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Criza, conflictul, războiul, vol. 1-4*,

- Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007
23. General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005
 24. Gheorghe Văduva, *Războiul asimetric și noua filosofie a conflictualității armate*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007
 25. Gérard Chaliand, Arnaud Blin, *Histoire du terrorisme de l'antiquité à al Quaida*, Éditions Bayard, 2004
 26. Gérard Chaliand, *Terrorismes et guerillas*, Éditions Flammarion, 1985
 27. Gilbert, Claude, *Le Pouvoir En Situation Extrême. Catastrophe et Politique*, Paris, L'Harmattan, 2003
 28. Gleik, *La theorie du chaos. Vers une nouvelle science*, Champs Flammarion, 1987
 29. Hentea, Călin, *Propaganda fără frontiere*, Editura Nemira, București, 2002
 30. Jean-Yves HAINE, *NATO și construirea păcii*, Revista NATO, vara 2005
 31. Julian Lindley-French, *Europe Needs the U.S. to Succeed in Iraq*, in Wall Street Journal Europe, 21 august 2003
 32. Keith Krausse, *Conflict Prevention*, în International Security: Challenges and Prospects, Editura Swiss Federal Department of Foreign Affairs, Berna, 2003
 33. Le Bras, Hervé, *Essai de géométrie sociale*, France, Odile Jacob, 2000
 34. Marina Ottaway, *Promoting Democracy After Conflict: The Difficult Choices*, în International Studies Perspectives nr. 4/2003

35. Nauro F. Campos, Cheng Hsiao, Jeffrey B. Nugent, *Crises, What Crises?*, in IZA Discussion Paper No. 2217, July 2006.
36. Ned Lebow, Richard, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis*, Baltimore, The John Hopkins University Press, 1981
37. Peacekeeping Best Practices Unit, “*Operation Artemis: The Lessons of the Interim Emergency Multinational Force*”, New York: United Nations Peacekeeping Department, octubre de 2004
38. Plamen Pentev, *Euro-Atlantic Solidarity an Postconflict Rehabilitation: Adjusting the Strategic Approaches*, în NATO and EU Approaches to Crisis Management in the Face of Current Security Challenges, Krakovia, 2004
39. Renseignement & Guerre secrete, *La guerre cognitive. L'arme de la conaissance*, Editori: C. Harbulot și D. Lucas, Editura Lavauzelle, 2002.
40. *România și tratatele internaționale*, Editura Militară, București 1972, p. XIX
41. Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1998
42. Samuel P. Huntington, *Superputerea solitară*, în Foreign Affaires/ New York Times Syndicate, 1999
43. *The Alliance's New Strategic Concept*, Roma, 9 nov. 1991
44. Teodor Frunzeti, *Solutionarea crizelor internationale. Mijloace militare si nemilitare*, Editura Institutul European, 2006
45. Teodor Frunzeti, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, m 2007
46. Teodor Frunzeti, Eugen Bădălan, *Acțiunile militare altele decât războiul*, Editura Tehno Media, Sibiu

47. Teodor Frunzeti, Paul Dănuț Duță, Ion Panait, *Operații NATO. Studiu de caz: Afganistan*, Editura Techno Media, Sibiu, 2008
48. Werner, Bauwens, Luc, Revchler – *Arta prevenirii conflictelor*, București, 1996
49. W. Davis, Rees – *Arta managementului*, Editura Tehnică, București, 1996
50. <http://www.sri.ro/>, *Sistemul național de alertă teroristă*
51. *L'élaboration d'une armée commune*, în <http://europefreezee.org/>
52. W. Davis, Rees, *Arta managementului*, Editura Tehnică, București, 1996
53. http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/447b24a846365.pdf, *Menaces, conflit, information!: vers une Info-Strategie*, de François-Bernard Huyghe, doctor de stat în științe politice, fondatorul Observatorului European de Info-Strategii.
54. http://www.strategic-road.com/intellig/infostrategie/pub/guerre_cognitive_superiorite_strategique_txt.htm, *La guerre cognitive : A la recherche de la suprématie stratégique*, al VI-lea Forum de inteligență economică, Menton, le 25 septembrie 2002, comunicare prezentată de Christian Harbulot, directorul Școlii de Război Economic din Școala Superioară Liberă a Științelor Comerciale Aplicate.
55. <http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/infowarfare.htm>, *Information Warfare*, Brian C. Lewis
56. <http://www.strategic-road.com/intellig/infostrategie/pub/EconomieGuerreCognitive.pdf>, Philippe Baumard , *Les limites d'une économie de la guerre cognitive*, Editura Lavauzelle, Paris, 2002

57. http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf, Dumitru Luca, Universitatea Al. I. Cuza Iasi, Cristina Stan, Universitatea Politehnica București, MECANICĂ CLASICĂ

ABREVIERI

ADM – arme de distrugere în masă

OBE – operații bazate pe efecte

OBR – operații bazate pe rețea

PPA – provocări, pericole și amenințări

PPAG – provocări, pericole și amenințări globale

PPAGC – provocări, pericole și amenințări globale de natură cosmică

PPAU – provocări, pericole și amenințări de natură umană

PPAUG – provocări, pericole și amenințări de natură umană produse de societatea globală

PPAUNG – provocări, pericole și amenințări de natură umană produse de societatea care nu se globalizează

PPAUG- – provocări, pericole și amenințări de natură umană produse de entitățile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate

PPAUG+ – sistemul provocărilor, pericolelor și amenințărilor generate de entitățile și structurile care profită indirect de pe urma globalizării

PPACG – provocări, pericole și amenințări produse de entitățile care sunt împotriva globalizării

PPAS – provocări, pericole și amenințări la adresa sănătății

ANEXE

Anexa nr. 1 **Principii de criză**⁷⁹

1. Anticipare

Cu cât o criză a fost mai bine pregătită, cu atât șansele surmontării ei sunt mai importante. Anticiparea este cuvântul-cheie al comunicării în caz de criză.

2. Recenzare

Treceți în revistă toate posibilitățile producerii unei crize în organizația dumneavoastră. Fiți exhaustivi înainte de a pondera, prin potențialuri de ocurență, gravitatea consecințelor și stăpânirea subiectului.

3. Deschidere

Atenție la tipologiile prea rigide. Crizele nu izbucnesc niciodată acolo unde le așteptăm și conțin rareori o singură modalitate de criză.

4. Alertă

Istoria arată că procesul de alertă este adesea punctul slab al dispozitivelor de criză. Catastrofele au fost adesea prevăzute, dar alerta a întârziat. Cazul de la 11 septembrie 2001 este edificator în acest sens.

5. Simulare

Cunoașterea prealabilă a consecințelor unei crize permite stăpânirea fluxului informațiilor. Simulările tehnice (scurgerea hidrocarburilor, nori toxici etc.) permit asigurarea credibilității informațiilor.

⁷⁹ <http://monsite.wanadoo.fr/infocrise/page3.html>

6. Organizare

Celula de criză este nodul dispoziitivului. Ea trebuie să fie constituită înaintea oricărei crize, iar membrii săi trebuie să poată fi contactați în orice moment.

7. Simplitate

Celula trebuie să fie suplă și ușoară. Un număr prea mare de membri riscă să îngreuneze discuțiile și să complice procesul de decizie.

8. Exersare

Practicarea regulată a exercițiilor de criză permite ameliorarea reflexelor și reducerea tensiunilor în cazul unei crize reale.

9. Formare

Cuvântul mediatic necesită acumularea anumitor date referitoare la: scurte fraze, utilizarea de imagini, repetarea constantă a mesajului

10. Reperare

În caz de urgență, un memo cu zece interlocutori (interni și externi) este o modalitate puțin costisitoare de anticipare a crizelor.

11. Difuzare

Acest memo, ca și reamintirea succintă a procedurilor, trebuie să fie difuzate între întreprinderi.

12. Verificare

Adesea, detalii anodine pot împiedica dispozitivele de criză să acționeze corect și coerent: sala de criză închisă, parole de la calculatoare uitate sau necunoscute, linii telefonice insuficiente.

13. Prezervare

Media care caută să contacteze un interlocutor și care se mulțumește să răspundă standard: „Nu pot să vi-l dau, este în celula de criză” ar putea fi suspectată.

14. Elaborare de mesaje

Mesajele trebuie să fie elaborate înainte de producerea crizei. Pe timpul crizei, presiunile externe și interne reduc reculul necesar.

15. Evitare a afinităților

Pentru a evita fenomenele de dinamică de grupuri, este necesar să se includă un „poil a gratter” capabil să repună pe rol consensurile prea evidente.

16. Lăsare de urme

Întreprinderea se poate ameliora prin examinarea fără concesiilor a forțelor și slăbiciunilor decelate în cadrul exercițiilor de criză.

17. Limpezire

Înainte de a citi declarația de presă, citiți-o unui salariat din afara celulei, care va sesiza imediat formulele alambicate sau utilizarea abuzivă a jargonului.

18. Extindere

Chiar dacă ei nu sunt membri permanenți ai celulei, directorul juridic și cel financiar trebuie să fie consultați, orice criză având un impact direct asupra acestor domenii.

19. Cunoaștere a interlocutorilor

Un interlocutor care vă descoperă în situația de criză nu poate avea încredere în dumneavoastră. Actorii operaționali dintr-o criză trebuie să se cunoască înainte de aceasta.

20. Grijă asupra reputației

Buna reputație reduce consecințele crizei. Dacă aveți imaginea unui corupt notoriu, criza va fi imputată răutății dumneavoastră. Imaginea corectă permite acceptarea bunei credințe.

21. A nu se neglija vecinii

Riveranii sunt un interlocutor major, căci ei vor fi, adesea, primii interogați de către media în cazul unei probleme industriale.

22. A se cultiva aliații

Cuvântul dumneavoastră nu este cel mai credibil, dacă sunteți judecat separat. Căutați interlocutori care pot să asigure, prin interdependență, credibilitatea cuvântului pe care-l pronunțați.

23. Conectare

Navigarea strategică pe Internet permite decelarea eventualelor crize. În perioada de criză, navigația pe Internet trebuie să fie amplificată, iar media în permanență ascultată.

24. Pregătire de suporturi

Dosare de presă, video, site-uri pe web vor permite câștigarea de timp prețios, dacă au fost corect anticipate.

25. Grijă față de diagnostic

Capacitatea de a detecta o situație constitutivă a unei crize permite adaptarea organizației și a strategiei la respectiva situație.

26. Reperare (identificare) a celor care asaltează

Un articol foarte critic într-un jurnal puțin credibil pentru calitatea informațiilor sale nu necesită în mod automat răspunsuri argumentate.

27. Control al implicației

Un articol foarte critic despre sectorul dumneavoastră de activitate, dacă nu sunteți nominalizat, nu impune neapărat un răspuns. Alertați federația dumneavoastră, pregătiți-vă mesajele, dar nu răspundeți în mod izolat.

28. Detectare a jocului actorilor

Care este reacția concurenței? Cum se comportă aliații? Alți interlocutori care pot face să evolueze criza.

29. A nu se uita dimensiunea internă

Salariații sunt adesea publicul uitat în comunicarea de criză. Ei admit cu dificultate să primească informația din exterior, mai ales în perioadele cele mai delicate.

30. Concentrare asupra conjuncturii

Media este omniprezentă, dar ținta dumneavoastră principală nu poate fi marele public. Dacă vrei să fii prea reactiv, riști să pierzi din vedere conjunctura și țintele esențiale.

31. A ști să spui „nu”

Media joacă un rol important în obținerea spontaneității. Trebuie să știți să refuzați un interviu, dacă nu l-ați pregătit, pentru că, altminteri, riscați să fiți antrenat în afara mesajului pe care vreți să-l transmiteți.

32. Amânare

A spune „nu” nu semnifică „no comment”. Marcați-vă teritoriul, anunțați că nu dispuneți de informații, dar angajați-vă la o întâlnire cu presa, în 2-3 ore.

33. Coerență

Puteți emite mai multe mesaje, dar acestea trebuie să fie coerente între ele, conform argumentului ceaunul perforat (Freud 1905): 1. Eu n-am împrumutat niciodată un ceaun; 2. ceaunul avea deja o gaură când mi l-au dat, 3. Am înapoiat ceaunul în perfectă stare.

34. Cunoaștere a pasivului

Comunicarea de criză va suferi mult timp din cauza problemelor Seveso, Cernobâl, a azbestului sau a sângelui contaminat, unde fiecare se va strădui să minimalizeze percepția riscurilor. Discursul de tipul „totul este sub control” este adeseori foarte puțin credibil.

35. Reacție rapidă

Reacția este un parametru important de succes. Dacă nu relevați criza, veți fi suspectat că ați vrut să o disimulați.

36. Coordonare

Jurnaliștii vor amplifica toate discordanțele între diferiții interlocutori.

37. Asumare

Trebuie recunoscută amploarea evenimentului și răspuns la actele proprii, aceasta semnificând faptul că nu există intenția de neasumare a responsabilității.

38. Punere a răului înainte

În perioada de stres, există o tendință de acceptare și folosire a știrilor liniștitoare. Nu trebuie îndepărtate ipotezele cele mai pesimiste.

39. Spunere a adevărului

Minciuna este eroarea supremă, de vreme ce nimic nu poate fi ascuns multă vreme.

40. Transparență

A fi transparent semnifică a asculta și a arăta o atitudine deschisă. Numărul verde, web cam, porțile deschise demonstrează facultatea de a comunica.

41. Probare de empatie

Arătați o față umană, întrucât neliniștile sunt reale, familiile victimelor nu sunt consolabile. Este nevoie de o prezență umanitară.

42. Ocupare de teren

O criză se greează în timp. Nu este suficient să se reacționeze imediat. Trebuie gestionată criza pe o perioadă lungă de timp.

43. Privilegiere a preciziei

Nu vă încredeți în efectele anunțurilor. Privilegiați datele tangibile, concrete, certe. Orice aproximare sau promisiune neonorată se va întoarce împotriva dumneavoastră.

44. Alegere a unui bun purtător de cuvânt

Un director de comunicare nu va fi credibil prin simpla sa funcție. El trebuie să aibă calitățile unui purtător de cuvânt. Dacă criza evoluează, adesea nu este recomandat să fie expus prea repede directorul întreprinderii.

45. A nu se închide prea devreme celula de criză

Dacă sfârșitul crizei pare apropiat, nu dizolvați celula de criză; s-ar putea ca ea să reizbucnească.

46. Valorificare a experienței

O criză reală reprezintă cel mai bun exercițiu. De aceea, ea trebuie să facă obiectul unei analize profunde.

47. A se mulțumi colaboratorilor

Întrucât au fost supuși la eforturi mari, este nevoie să se adreseze mulțumiri colaboratorilor.

48. A se ține promisiunile

Dacă ați angajat măsuri corective, este necesar ca ele să fie puse rapid în aplicare, chiar dacă se poate ivi acuzația de manipulare.

49. Reizbucnire

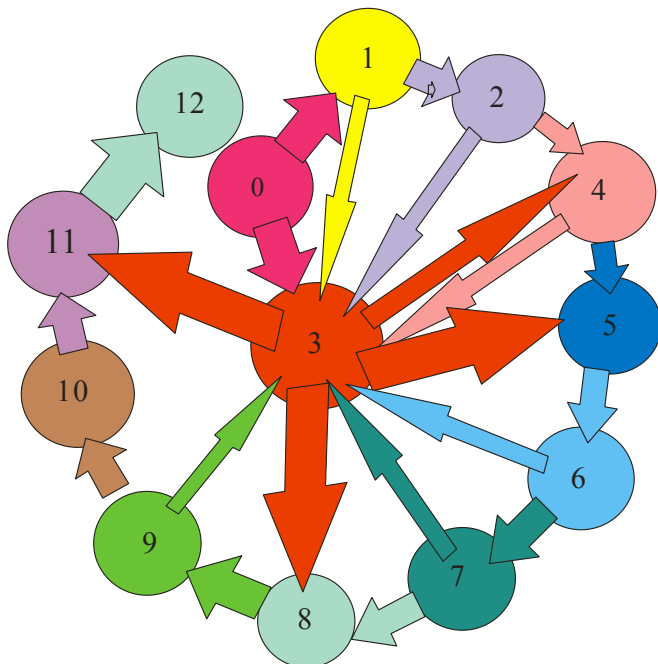
Orice criză poate constitui o oportunitate pentru o nouă evoluție. Capitalizați aquis-ul, pentru a vă consolida imaginea.

50 A fi tot timpul pregătit

Viitoarea criză nu este prea departe.

Anexa nr. 2

Conexiuni în cadrul procesului de gestionare a crizelor și conflictelor

LEGENDA

Ø sisteme coerente, fluente, flexibile și ușor adaptabile la împrejurări de culegere a datelor și informațiilor;

1. sisteme, specializate și interconectabile, de analiză, evaluare și valorificare a rezultatelor analizei datelor și informațiilor;
2. sisteme de evaluare a intercondiționărilor;
3. sisteme coerente și interconectabile de elaborare a deciziilor;
4. sisteme de corelare a deciziilor;
5. sisteme de punere în aplicare a deciziilor și a modalităților de interconectare a acestora;
6. sisteme de evaluare a desfășurării crizelor;
7. sisteme de corectare de erorilor și de asamblare a rețelelor specifice;
8. sisteme de acțiune la vârful crizei, eventual în cazul conflictelor armate și războaielor;
9. sisteme de acțiune militară și civil-militară post-conflict sau post-criză;
10. sisteme de stingere a focarelor remanente de crize;
11. sisteme de prevenire a eventualelor re izbucniri;
12. sisteme de refacere și reconstrucție.

Anexa nr. 3
Sisteme de responsabilități

SISTEME DE GESTIONARE		RESPONSABILITĂȚI PRIVIND:
1	Sisteme coerente, fluente, flexibile și ușor adaptabile la împrejurări de culegere a datelor și informațiilor	Calitatea, coerența, continuitatea și oportunitatea fluxului informațional, siguranța, securitatea și protecția acestora
2	Sisteme, specializate și interconectabile, de analiză, evaluare și valorificare a rezultatelor analizei datelor și informațiilor	Calitatea, oportunitatea, suficiența, coerența, interconectibilitatea rezultatelor analizei datelor și informațiilor și a evaluărilor efectuate
3	Sisteme de evaluare a interconecțiunilor	Calitatea interconecțiunilor, a folosirii efective a rezultatelor și a concluziilor care se desprind de aici
4	Sisteme coerente și interconectabile de elaborare a deciziilor	Calitatea, oportunitatea și eficiența deciziilor, precum și a transmiterii lor rapide la factorii de execuție
5	Sisteme de corelare a deciziilor	Calitatea proceselor de evaluare, corelare și corectare a deciziilor
6	Sisteme de punere în aplicare a deciziilor și a modalităților de interconectare a acestora	Calitatea, rapiditatea, precizia, siguranța și securitatea proceselor de punere în aplicare a deciziilor
7	Sisteme de evaluare a desfășurării crizelor	Calitatea evaluărilor, frecvența, oportunitatea și optimizarea proceselor de evaluare

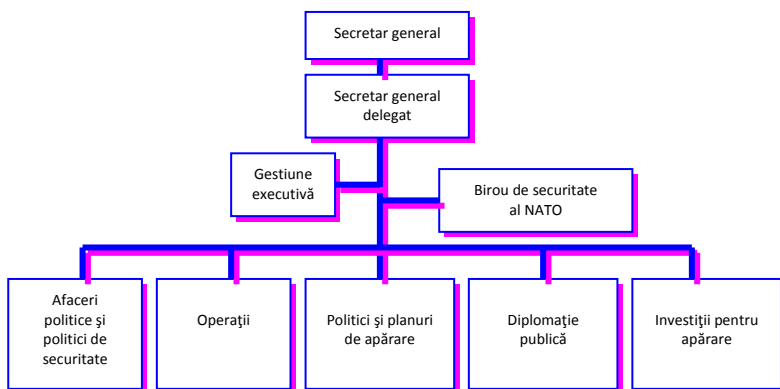
RĂZBOI ȘI HAOS

8	Sisteme de corectare a erorilor și de asamblare a rețelelor specifice	Sesizarea la timp a erorilor și modalitățile de corectare imediată, fără deformarea fluxului acțiunii
9	Sisteme de acțiune la vârful crizei, eventual în cazul conflictelor armate și războaielor	Calitatea, rapiditatea, oportunitatea, coerența, proporționalitatea, legalitatea și eficiența intervenției politice, diplomatice, militare și civil-militare
10	Sisteme de acțiune militară și civil-militară postconflict sau postcriză	Calitatea, proporționalitatea și legalitatea acțiunilor militare și civil-militare post criză, limitele angajării, claritatea și precizia scopurilor și obiectivelor realizabile prin mijloace militare și civil-militare
11	Sisteme de stingere a focarelor remanente de crize	Identificarea și evaluarea acestor focare. Fixarea misiunilor, selectarea forțelor și mijloacelor, fixarea limitelor acțiunii și a competențelor
12	Sisteme de prevenire a eventualelor reizbucniri	Calitatea evaluării situației și corelarea factorilor și structurilor abilitate să acționeze preventiv
13	Sisteme de refacere și reconstrucție.	Calitatea sistemelor destinate refacerii și reconstrucției, respectarea etapelor fixate și desfășurarea întocmai a acțiunilor respective. Protecția populației și a sistemelor de valori

Anexa nr. 4

Organigrama structurii NATO

Noua structură⁸⁰ comportă șase divizii (diviziuni), fiecare condusă de un secretar general adjunct (ASG) și Biroul de Securitate al NATO, condus de un director, astfel:

1. Divizia INVESTIȚII PENTRU APĂRARE. Este însărcinată cu dezvoltarea mijloacelor și capacităților pentru întărirea capacității de apărare a NATO. Se ocupă de planificarea armamentelor, a mijloacelor de apărare aeriană și de investiții în serviciul securității.

2. Divizia POLITICI ȘI PLANURI DE APĂRARE. Are rolul de direcționare în domeniul sarcinilor de securitate fundamentală a NATO, în raport cu politica de apărare. Se ocupă de planurile de apărare, de politica nucleară a Alianței și de cea de apărare împotriva ADM.

⁸⁰ Sursa. <http://www.nato.int/issues/restructuring/chart-fr.htm>

3. Divizia GESTIONARE EXECUTIVĂ. Veghează la buna funcționare a sediului NATO, asigură eficacitatea Secretariatului Internațional și susține toate elementele care lucrează la sediu (servicii de sprijin și de asigurare a conferințelor, gestionarea informației și a sistemelor, resurselor umane și financiare).

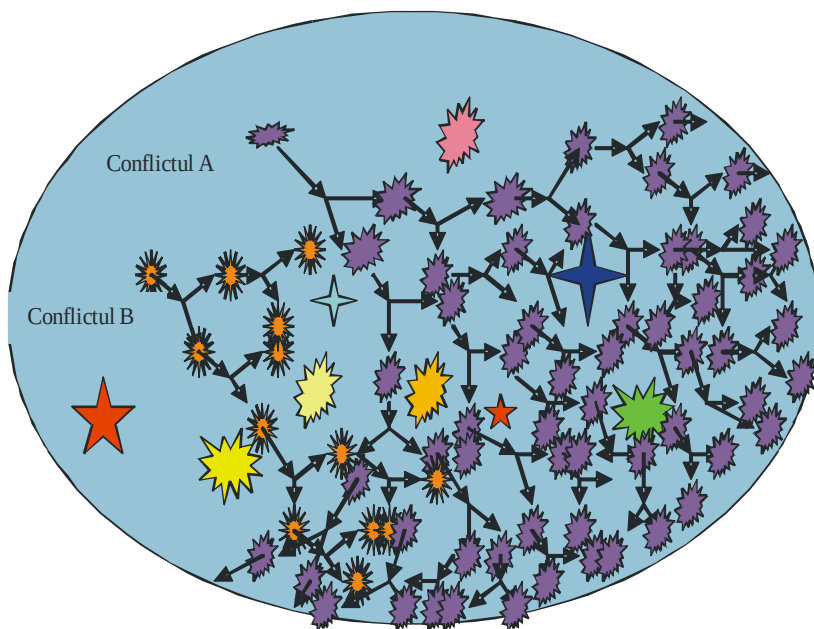
4. Divizia OPERAȚII. Furnizează capacitatea operațională necesară NATO pentru asumarea de responsabilități în materie de descurajare, de apărare și de gestionare a crizelor. Se ocupă de activitățile NATO în probleme de gestionare a crizelor și de menținere a păcii, de planuri civile în urgențe și de exerciții.

5. Divizia AFACERI POLITICE ȘI POLITICA DE SECURITATE. Se ocupă de aspectele politice ale sarcinilor fundamentale de securitate ale NATO. Se preocupă de problemele regionale, economice și de securitate, de relațiile cu alte organizații internaționale și cu țările partenere.

6. Divizia DIPLOMAȚIE PUBLICĂ. Informează marele public asupra activităților politice ale NATO, prin contacte cu media și prin pagina web a Alianței, prin publicații tipărite, seminarii și conferințe. Se ocupă, de asemenea, de programul științific al NATO.

7. BIROUL DE SECURITATE AL NATO. Este o entitate separată, care are misiunea de a coordona, controla și pune în aplicare politica de securitate a NATO, de a veghea la securitatea generală în sânul Organizației și de a gera serviciile de securitate a sediului.

Anexa nr. 5
Efectul haotic asupra războiului

Un conflict de tip A și, respectiv, un conflict de tip B, ambele de joasă intensitate, pot avea evoluții neașteptate în desfășurarea lor, cu comportamente ciudate în bifurcații, astfel încât, în timp, ele pot produce efecte catastrofale asupra societății, reprezentată în schemă prin elipsa albastră.

Bun de tipar: 20.05.2009

Hârtie: Xerox

Format: A5

Operațiile tehnice, editoriale au fost executate
la Centrul Tehnic-Editorial al Armatei
Sub comanda 2072/2009